K.KOÇER / Eski. - 2005

HIRİSTİYANLIĞIN GİZLİ TARİHİ

İSA TATLICAN

HIRİSTİYANLIĞIN GİZLİ TARİHİ

İsa Tatlıcan

Düşünce Yayınları: 11
Araştırma - Tarih Dizisi: 7

ISBN: 975-00194-0-7
1. Basım Ağustos 2005

Genel Yayın Yönetmeni: Koray Kılıç
Editör: Mehmet Arlı

Sayfa Düzeni: Melek Koç
Kapak: Ömer Sadi Yiğitcan

Baskı
Dergâh Ofset
Göztepe Mh. Orhangazi Cd. No:8
Mahmutbey - Bağcılar - İstanbul

Düşünce Basım Yayım Dağıtım - Mehmet Arlı
Kirmasti Mahallesi Fatih Caddesi No: 76 Fatih, İstanbul Turkey
Tel: 90 (212) 631-2929 Faks: 90 (212) 631-3565
bilgi@dusunceyayinlari.com
www.dusunceyayinlari.com

İSA TATLICAN 1970 yılında İstanbul'da doğdu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden mezun oldu. Çeşitli gazete ve dergilerde makale, röportaj ve yazı dizileri yayınlandı. *Dijital Yayın ve Prodüksiyon*'u kurarak 100'ün üzerinde belgesel filminin yapımında senarist ve yönetmen olarak görev aldı. *Bir İslam Peygamberi Hz. İsa; Hıristiyanlık Tarihi; İnsan ve Sırları; Allah'ın Elçileri; Kuran En Büyük Mucize; Hz. Musa ve Yahudilik Tarihi; Kıyamet Sahneleri; Şeytan, Ölüm ve Ötesi; Kuran Rehberi; Kendini Arayan İnsan ve Kader Gerçeği* belgesel çalışmalarından sadece birkaçıdır. *Risale-i Nur* külliyatını 15 bölümden oluşan bir belgesel serisi ile VCD ortamına aktardı. Yaratılış delilleri, ezoterik örgütler ile ilgili belgesel ve kitap çalışmaları devam etmektedir. Halen yazarlık ve yönetmenlik çalışmalarını *Dijital Yayın ve Prodüksiyon* ve *Düşünce Yayınları* bünyesinde sürdürmektedir.

isatatlican@dusunceyayinlari.com

NOT: Bu kitapta Hz. İsa'yı tasfir eden bazı tablo, ikon ve fotoğraflar kullanılmıştır. Bunlar elbette Hz. İsa'nın gerçek suretini yansıtmaktan uzaktır. Ancak dönemin olayları hakkında görsel bir perspektif verebilmek amacıyla kullanılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bu Kitap Neden Yazıldı?

Hıristiyanlık, ilk başta, Filistin'de yaşayan Museviler arasında doğmuştu. Hz. İsa'nın çevresinde bulunan ve ona inanan insanların hepsi Yahudi soyundan geliyorlardı ve Musa Şeriatı'na göre yaşıyorlardı. Bu Musevi inancının en büyük şartı ise, tek bir Rabbe, göklerin ve yerin yaratıcısı olan Allah'a kulluk etmek ve O'ndan başka bir ilah tanımamaktı.

Ancak Hıristiyanlık bu Musevi dünyadan çıkıp Avrupa'ya doğru yayıldıkça, farklılaşmaya başladı. Musa Şeriatı'nın temeli olan "Tek Tanrı" inancı garip bir değişikliğe uğradı ve Hz. İsa'nın kendisi bizzat bir tanrı sayılmaya başladı. Bir süre sonra da bu garip inanç formüle edildi. Bu inanca göre Allah üç benliğe ayrılıyordu; bir "Baba Tanrı", bir "Oğul Tanrı", bir de "Kutsal Ruh" vardı. "Oğul Tanrı" ise, yine bu inanca göre, Meryem oğlu İsa Mesih'ti.

Peki acaba bu inanç nereden çıkmıştı? Tüm peygamberler binlerce yıldır hep Tek Tanrı inancını yayarken, Hz. Musa'nın getirdiği Tevrat'ta "Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir" denirken, nasıl olmuştu da ortaya "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh" diye daha önceden hiç duyulmamış bir "üçleme" çıkmıştı?

Basit; sözkonusu "üçleme" peygamberlerin tebliğlerinde, Tevrat ya da Zebur gibi İlahi kitaplarda hiç duyulmamıştı gerçekten, ama putperest (pagan) toplumlarda oldukça yaygındı. Özellikle de Yunan kültürü, çok sayıda "Baba Tanrı" ve "Oğul Tanrı" içeriyordu. Platon, bu üçlemeyi formüle etmiş ve Tanrı'nın "Logos" (Söz) diye bir oğlu ve "Sophos" (Bilgelik) diye bir kızı olduğunu savunmuştu. Platon'a göre Tanrı, Logos ve Sophos, bir "üçleme" oluşturuyorlardı.

Hıristiyanlık, üçleme inancını ve bugün sahip olduğu daha pek çok inanç ve uygulamayı, sözkonusu Yunan kültüründen ya da diğer putperest kültürlerden devşirdi. Bu nedenle de giderek Hz. İsa'nın getirdiği saf dinden ayrıldı, Musa Şeriatı'nın temeli olan "Tek Tanrı" inancından uzaklaştı.

Gerçek İseviler, yani Hz. İsa'ya bir tanrı olarak değil de bir peygamber olarak iman edenler ise uzun süre bu dejenere dine karşı direndiler. Ama bir süre sonra sözkonusu dejenere din, siyasi olarak üstün geldi ve kendisini "gerçek Hıristiyanlık" ilan etti. Zamanla da diğer grubu, yani gerçek İseviler'i tarihten sildi.

Bu kitap, Hıristiyanlığın yaşadığı bu büyük dejenerasyonun hikayesidir.

Yazılışındaki amaç ise, Hıristiyanlığa saldırmak ya da Hıristiyanları taciz etmek değil, onları Meryem oğlu İsa Mesih'in gerçek yoluna davet etmektir. Hz. İsa'nın gerçekte nasıl bir insan olduğunu, nasıl yaşadığını ve öldüğünü, ardında nasıl bir inanç bıraktığını göstermektir. Bir de, bu inancın Kuran'a olan paralelliğini ortaya koymaktır.

Umulur ki hem Hıristiyanlara, hem Müslümanlara, hem de diğerlerine yararlı olur.

İstanbul, Ağustos 2005

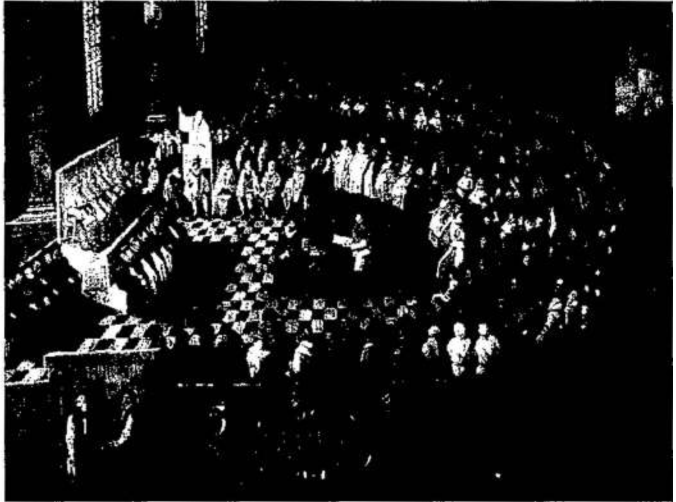
GİRİŞ

Allah Birdir!...

MS 325 yılıydı.

Tarihi İznik kenti, çok önemli bir toplantıya sahne oluyordu. Aylar öncesinden dört bir yana haber salınmış ve 300'ü aşkın rahip, imparatorluğun dört bir yanından İznik'e davet edilmişti. Roma'dan, Anadolu'dan, Suriye'den, Fenike'den, Filistin ve Mısır'dan kalkıp gelmişlerdi. Bu uzun yolları tepip gelmelerinin nedeni ise, Hıristiyan inancının en önemli konusu hakkında uzunca bir zamandır sürmekte olan bir tartışmaydı.

Tartışmanın konusu, Hz. İsa'nın kimliğiydi. Rahiplerin bir bölümü, onun "Tanrı" sıfatını taşıdığı inancındaydılar. Ölümünden bir süre sonra Hz. İsa için kullanılmaya başlanan "Tanrı'nın Oğlu" kavramının, Hz. İsa'ya ilahlık payesi verdiğini düşünüyorlardı. Sahip oldukları bu inanca göre, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah "Baba Tanrı"ydı. O'nun "oğlu" olarak kabul ettikleri Hz. İsa'ya ise "Oğul Tanrı" diyorlardı.

İznik Konsilindeki tartışmanın konusu, Hz. İsa'nın kimliğiydi. Rahiplerin bir bölümü, onun "Tanrı" sıfatını taşıdığı inancındaydılar. Ölümünden bir süre sonra Hz. İsa için kullanılmaya başlanan "Tanrı'nın Oğlu" kavramının, Hz. İsa'ya ilahlık payesi verdiğini düşünüyorlardı.

Ancak tartışmanın bir de öteki kanadı vardı. Bu ikinci kanadın liderliğini Mısır'da yaşayan Arius

isimli ünlü bir rahip yapıyordu. Arius ve onu izleyen rahiplere göre, Hz. İsa için söylenen "Tanrı'nın Oğlu" sözü sadece mecazi bir anlama sahipti ve kesinlikle Hz. İsa'ya insanüstü bir kimlik atfetmiyordu. "Ariusçuluk" olarak bilinen bu akıma göre, Hz. İsa da Allah tarafından yaratılmış bir kuldu. Allah tarafından yaratılmış olduğuna göre de, kendisi "Tanrı" olamazdı. Belki diğer insanların tümünden daha üstün ve övülmüş bir makama sahipti, ama sonuçta tam anlamıyla bir insandı.

İznik'teki toplantı, işte bu iki kanat arasındaki tartışmayı bir sonuca ulaştırmak için düzenlenmişti. Yani, Hıristiyanlık'taki Allah inancı, insanların verecekleri bir karara göre tanımlanacaktı!..

"Konsül" ya da "Sinod" olarak adlandırılan bu büyük toplantının yapıldığı İznik kentinde, o sıralar çok önemli bir şahsiyet daha vardı: Roma İmparatoru Konstantin. Konstantin, tam dört asırdır Hıristiyanlara zulmetmekte olan Roma İmparatorluğu'nun ilk Hıristiyan-yanlısı yöneticisiydi. İmparatorluğun dört asırdır izlediği politikaya son vermiş ve Hıristiyanlara geniş bir inanç ve ibadet özgürlüğü tanımıştı. Hatta kendisi de bu yeni inancı benimsediğini, bir Hıristiyan olduğunu açıklamıştı. Ancak Konstantin aslında tam bir Hıristiyan değildi. Çünkü Roma'nın geleneksel putperest inançlarını korumaya devam ediyordu. İmparator aslında pragmatik bir devlet yöneticisiydi ve istediği, sınırları içinde yaşayan tüm dinleri, özellikle de güneşe tapınmaya dayalı Sol Invictus dini ile Hıristiyanlık arasında bir uzlaşma, hatta kaynaşma sağlamaktı. Konstantin, tam bu kaynaşmayı sağlamaya çalıştığı sırada Hıristiyanların kendi aralarında teolojik bir tartışmaya girmelerinden çok rahatsız olmuş ve sözkonusu konsülü düzenleyerek imparatorluk sınırlarındaki tüm hatırı sayılır rahipleri İznik'e çağırmıştı.

"Konsül" ya da "Sinod" olarak adlandırılan bu büyük toplantının yapıldığı İznik kentinde, o sıralar çok önemli bir şahsiyet daha vardı: Roma İmparatoru Konstantin. Konstantin, tam dört asırdır Hıristiyanlara zulmetmekte olan Roma İmparatorluğu'nun ilk Hıristiyan-yanlısı yöneticisiydi.

Konsül işte bu şartlar altında toplandı. Toplantılar 19 Haziran'dan 25 Ağustos'a kadar sürdü. Ariusçular, Hz. İsa'nın normal bir insan olduğunu, Allah'ın ise bir ve tek ilah olduğunu savundular. Diğer kanat ise Hz. İsa'nın "Tanrı" olduğu konusunda ısrar etti. Uzun tartışmaları önce sessiz bir biçimde dinleyen, ancak giderek sıkılmaya başlayan İmparator Konstantin ise bir süre sonra konsüle ağırlığını koydu. İmparator, Hz. İsa'yı "Tanrı" sayan kanadı destekliyordu. Bu belli olur olmaz, konsülün sonucu da kendiliğinden ortaya çıktı. Yapılan oylamada, rahiplerin büyük bölümü İmparator'un tuttuğu tarafı

desteklediler. Konsül, Hz. İsa'nın da "Tanrı" sıfatını taşıdığını kabul etti ve ona "Oğul Tanrı" sıfatını atfetti. Allah ise "Baba Tanrı" olarak adlandırıldı. Hz. İsa'nın Allah ile aynı sıfatlara sahip olduğu da özellikle vurgulandı. Bu inancı vurgulamak için, homoousion tot patri (Baba ile aynı özden) diye bir kavram ortaya atıldı. Bu kavramı öneren kişi ise, bizzat İmparatorun kendisiydi.

Arius ve taraftarları bu kararı kabul etmediler. Ancak konsülden kısa bir süre sonra "Ariusçuluk" sapkın bir akım olarak ilan edildi, liderleri sürgün cezasına çarptırıldı, yazdıkları tüm kitapların da yakılması emri verildi.

Bir zaman sonra İznik Konsülü'nde alınan kararı daha da açık hale getirmek için yeni bir konsül toplandı. Burada Athanasias Yemini denen bir belge imzalandı ve Hıristiyan inancın "amentüsü" olarak ilan edildi. Bu satırları onaylamayanlar, dinden çıkmış sayılacaklardı:

> Biz bir üçleme içindeki bir Tanrı'ya inanıyoruz, ve birlik içindeki üçlemeye. Baba yaratılmamıştır, Oğul yaratılmamıştır, Kutsal Ruh yaratılmamıştır... Baba ebedidir, Oğul ebedidir, Kutsal Ruh ebedidir... Baba Tanrı'dır, Oğul Tanrı'dır, Kutsal Ruh Tanrı'dır... Baba Rabbimizdir, Oğul Rabbimizdir, Kutsal Ruh Rabbimizdir.[1]

Hıristiyanlığın Allah hakkındaki inancı, işte böyle şekillendi. Yani "oylama" yöntemi ile. Yani bir kısım insanların oturup tartışmalarıyla, siyasi endişelerin ve baskıların rol oynadığı kurullarda alınan kararlarla.

Bugün dünya üzerindeki 1.5 milyara yakın Hıristiyanın çok büyük bir bölümü de halen bu inanca bağlılar. Adına "Üçleme" (Teslis) ya da "Üçlübirlik" dedikleri bu doktrine sadakat gösteriyorlar. Hz. İsa'dan tam dört asır sonra yapılan bir toplantıda "oyçokluğu" ile alınan bir karara, İlahi bir gerçekmiş gibi inanıyorlar.

İşte bu yüzden de derin bir yanılgı içindeler. Kendilerini, tüm evreni, tüm insanları ve Meryem oğlu İsa Mesih'i yaratmış olan Allah'a karşı suç işliyorlar. Tarih boyunca hiçbir peygamber tarafından öğretilmemiş olan, aksine tüm peygamberlerin tebliğleriyle çelişen, kendi içinde de çelişkili, anlaşılmaz ve saçma olan bir doktrine bağlılık göstererek, Rableri olan Allah'a iftirada bulunuyorlar.

Bu kitap ise, Hıristiyanların içinde düştükleri bu hatayı tarif etmek, bunun tarih içinde nasıl ortaya çıktığı göstermek ve sonuçta da onları bundan kaçınmaya davet etmek için yazıldı.

Allah'ın Birliği

Allah birdir... Pek çok insan bu cümleyi duyar ve hatta onaylar, ama anlamı üzerinde fazla düşünmez. Oysa bu iki kelimelik cümle, insan için en önemli gerçeği ifade etmektedir.

Allah bir ve tektir. Bunun önemli anlamlarından biri, O'nun, kendisi dışında kalan herşeyin yaratıcısı ve hakimi olduğudur. O, hiçbir şey yok iken yaratmaya başlamıştır. Bir zamanlar evren yoktu, madde yoktu, zaman yoktu. Hiçbir insan da yoktu. Ancak Allah yaratmayı diledi. Mekansızlık içinde mekanı yarattı. Zamansızlık içinde zamanı yarattı. Tüm evreni yaratıp düzenledi. Yıldızları, galaksileri, gezegenleri ve daha göremediğimiz ve bilemediğimiz şeyleri yarattı. Sonra dünyayı şekillendirdi ve insanın yaşamına elverişli kıldı. Sonra ilk insan olan Hz. Adem'i ve sonra da eşini yarattı. Onları yeryüzüne yerleştirdi ve onlardan yeni nesiller türetti. Var olan tüm insanlar, O'nun yaratması ile var oldular. O yaratmadan önce yoktular. O diledi ve herşey O'nun dilemesi ile var oldu.

Bundan dolayıdır ki, yaratılmış olan varlıkların tümü, O'nu tanımakla, O'na kendilerini yarattığı ve imkanlarla donattığı için şükretmekle sorumludurlar. O'nun kendilerine gösterdiği yolu izlemekle, O'nun dilediği şekilde yaşamakla ve davranmakla sorumludurlar. Sırf insan değil, evrenin her parçası O'nun emrine uymak zorundadır. Nitekim uyarlar da. Tüm evren ve tüm dünya, O'nun koyduğu ve bizim adına "tabiat kanunları" dediğimiz kurallara göre davranırlar. Güneş, O öyle dilediği için ısı ve ışık verir. Dünya O öyle dilediği için yörüngesinde yüzer. Tüm evren içinde O'na karşı gelmeye cüret eden—ve bu yüzden de cezaya müstahak olan—tek varlık insandır. (Bir de aynı insan gibi sorumluluk sahibi kılınmış olan cinler.)

Allah herşeyi yoktan yarattığı gibi, herşeyi yok olmaya da mahkum kılmıştır. Yıldızlar ölür, bitkiler ölür, insanlar ölür. Herşey yok olmaya, ölmeye, dağılmaya ve çürümeye mahkumdur. Nitekim evrenin içindeki parçaları böyle birer birer öldürdüğü gibi sonunda evrenin tümünü de öldürecek, yani kıyameti yaratacaktır. Sonra da insanları diriltip yeni bir hayat var edecektir.

Bu nedenledir ki Allah, yarattığı tüm varlıklardan yüce, üstün ve münezzehtir. Tüm varlıklar O'nun kuludurlar ve hiçbir varlık O'nun yanında ikinci bir ilah olamaz. Aynı şekilde, hiçbir insanın O'nun katında kendinden gelen bir ayrıcalığı, bir imtiyazı olamaz. Ancak Allah dilediği kulunu yüceltir ve şereflendirir.

Allah'ın birliği bu kadar açık ve değişmez bir gerçek iken, yarattığı insanlardan birisinin O'nun "oğlu" olduğuna inanmak, hatta O'nun gibi bir İlah olduğunu iddia etmek ise, hem büyük bir akılsızlık, hem büyük bir sapkınlıktır.

Çünkü tüm insanlar O'nun tarafından sonradan yaratılmış, aciz ve zayıf varlıklardır. Tüm insanlar O'na muhtaçtır, O'na dua eder, O'nun yardımı ve dilemesiyle yaşarlar. O'nun verdiği rızkı yerler. O'nun verdiği kadar akıl ve ilim sahibi olabilirler. Kısacası tüm insanlar acizdir, O ise her türlü acizlikten münezzehtir. Bu nedenle Allah'ın son vahyi olan Kuran, O'nun "Samed" olduğunu bildirir, yani O hiçbir şeye muhtaç değil iken, her şey O'na muhtaçtır:

> De ki: O Allah, birdir. Allah, Samed'dir (her şey O'na muhtaçtır, daimdir, hiç bir şeye ihtiyacı olmayandır). O, doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve hiç bir şey O'nun dengi değildir. (İhlas, 1-4)

> Gerçek bu iken, insanlardan bir tanesinin "Allah'ın Oğlu" gibi bir sıfata sahip olması ise düşünülemez. Allah, tüm insanları sonradan yarattığına göre, hepsi aciz ve O'na muhtaç varlıklar olduğuna göre, bu aciz, zayıf, muhtaç varlıklardan herhangi birisinin Allah'ın yanında, ilahlık sıfatlarına sahip ikinci bir ilah, bir "Oğul Tanrı" gibi yer alması düşünülemez.

Hz. İsa'nın Tabiatı

Hz. İsa da Allah'ın yarattığı aciz ve muhtaç kullardan birisidir. Allah'ın çok sevdiği, onurlandırdığı, seçkin kıldığı bir insandır, ama sonuçta ne olursa olsun bir kuldur. İşte bu nedenle de Hz. İsa'yı ilahlaştıran Hıristiyanlar inkar içine düşmüş sayılırlar. Kuran, bu sapkınlığı ve bunun saçmalığını şöyle vurgular:

> Andolsun, "Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler küfre düşmüştür. Oysa Mesih'in dediği (şudur:) "Ey İsrailoğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin. Çünkü O, kendisine ortak koşana şüphesiz cenneti haram kılmıştır, onun barınma yeri ateştir. Zulmedenlere yardımcı yoktur." Andolsun, "Allah üçün üçüncüsüdür" diyenler küfre düşmüştür. Oysa tek bir ilahtan başka ilah yoktur. Eğer söylemekte olduklarından vazgeçmezlerse, onlardan inkâr edenlere mutlaka (acı) bir azab dokunacaktır. Yine de Allah'a tevbe edip bağışlanma istemeyecekler mi? Oysa Allah bağışlayandır, esirgeyendir. Meryem oğlu Mesih, yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti. Onun annesi dosdoğrudur, ikisi de yemek yerlerdi. Bir bak, onlara ayetleri nasıl açıklıyoruz? (Yine) bir bak, onlar ise nasıl da çevriliyorlar? (Maide, 72-75)

Hz. İsa'nın da kendinden önceki peygamberlerden bir farkı yoktu. O da aynı mesajı getirmiş, o da onlar gibi inkarcılarla mücadele etmiş, o da onların çoğu gibi öldürülmek istenmişti.

Üstteki ayetler Hz. İsa'nın ilahlaştırılmasının saçmalığını vurgularken iki noktaya dikkat çekerler: Ondan önce de elçilerin gelmiş olması ve hem annesinin hem de kendisinin yemek yemesi, bir başka ifadeyle insani zaaflara sahip olması.

Gerçekten de Hz. İsa'dan önce insanlara gelmiş olan peygamberleri düşündüğümüzde, Hz. İsa'nın onlardan farklı olmadığını, asırlardır süren bir geleneğin temsilcisi olduğunu görürüz. Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. İlyas ve daha pek çok peygamber, hep aynı mesajı getirmişlerdi: "Bir olan Allah'tan korkun ve O'na itaat edin". Hiçbiri çıkıp da kendilerinin O'nun "oğlu" olduklarını söylememişlerdi. Ya da O'nun dünyaya bir gün gelecek olan bir oğula sahip olduğundan bahsetmemişlerdir. Hep aynı inancı korumuşlardı: Bir olan Allah'a iman.

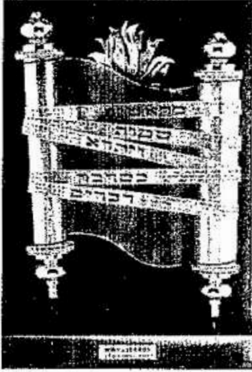
Hz. İsa'nın da kendinden önceki peygamberlerden bir farkı yoktu. O da aynı mesajı getirmiş, o da onlar gibi inkarcılarla mücadele etmiş, o da onların çoğu gibi öldürülmek istenmişti. Kendinden önceki peygamberlerin bir kısmı gibi o da mucizeler göstermişti. Hz. İsa'nın tek olağanüstü özelliği, Allah'ın bir mucizesiyle babasız doğmuş olmasıydı ki, bu, onun babasının Allah olduğu anlamına gelmiyordu. Hz. Adem de hem babasız hem annesiz var olmuştu, ancak bu, Allah'ın onun annesi ya da babası olduğu anlamına gelmiyordu. Allah onun Yaratıcı'sıydı. Hz. İsa'nın durumu da bundan farklı değildi. Nitekim Kuran'da şöyle denir:

Şüphesiz, Allah katında İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" demesiyle o da hemen oluverdi. (Al-i İmran, 59)

Hz. İsa'nın bir önceki ayette vurgulanan insani zaafları da onun insan-üstü bir tabiata sahip olmadığını gösteren birer işarettir. Ayette yemek yemesine dikkat çekilmekle, onun da her insan gibi Allah'ın rızıklandırmasına muhtaç olan bir kul olduğu vurgulanmaktadır. Oysa Allah, Samed olandır. Bu nedenle Kuran'da inkarcılara karşı "O, gökleri ve yeri yaratırken ve O, (hep) besleyen (ve hiç) beslenmezken, ben Allah'tan başkasını mı veli edineceğim?" diye sormayı öğütler. (En'am, 14)

Tevrat'taki Tevhid

Hıristiyanlıktaki sapma, Hz. İsa'nın "Tanrı'nın Oğlu" olarak tanımlanmasıyla başladı. Bu kavram, bu kitabın ilerleyen bölümlerinde inceleyeceğimiz gibi, onun

Eski Ahit'in herhangi bir bölümünde Üçleme doktirininden eser yoktu. İsrail peygamberleri halklarına ikibin yıldır Allah'ı tanıtmışlar, ama onu bir kez olsun "Baba Tanrı" olarak adlandırmamışlardı. Peki bu sıfat Hıristiyanlık inancına nasıl sızmıştı?

vefatından 30-40 yıl sonra ortaya çıktı ve giderek daha fazla vurgulu hale geldi. Ancak bu kavramın neyi ifade ettiği oldukça uzun bir süre belirsiz kaldı. Bazıları bunu sadece Hz. İsa'nın Allah katındaki seçkin konumunu ifade eden mecazi bir kavram olarak yorumladılar ve Allah'ın birliğine inanmaya devam ettiler. Bazıları ise bu kavrama dayanarak Hz. İsa'yı ilahlaştırdılar ve onu "Oğul Tanrı" saydılar. Bu "Oğul Tanrı"nın yanında bir de Allah'ın vahiy meleği Cebrail (Ruh-ül Kudüs) ilahlaştırıldı ve böylece Üçleme dediğimiz inanç kabul edildi. Hem de, konuya girerken belirttiğimiz gibi, Hz. İsa'dan dört asır sonra ve oylama yöntemiyle...

Üçleme tamamen sonradan üretilmiş, hayali ve uydurma bir doktrindi. Hz. İsa döneminde ortada böyle bir anlayış yoktu. Olamazdı da zaten. Hz. İsa'dan sonra da yine çok uzun bir zaman böyle bir doktrin olmadı. Dahası, Hz. İsa'dan önce de, putperest toplumlar hariç, İlahi dinde böyle bir doktrin var olmamıştı.

Hz. İsa bilindiği gibi İsrail soyundandı ve tebliğini de İsrailoğulları'na ulaştırdı. İsrailoğulları, yani Yahudiler ise dinden habersiz bir toplum değildiler. Aksine, Hz. İsa geldiğinde, ikibin yıldır Allah'ı ve dini tanıyan bir halktılar. Hz. İbrahim'le başlayan ve sonra da neredeyse kesintisiz devam eden bir peygamberler silsilesi Yahudilere Allah'ın vahiylerini ulaştırmışlar ve onları bu vahye eksiksiz uymaları için uyarmışlardı. Allah'ın "içinde bir hidayet ve nur olarak" indirdiği Tevrat'ı (Maide, 44), Hz. Musa'dan beridir, yani yaklaşık 1300 yıldır biliyorlardı. Musa'dan sonraki Yahudi peygamberleri döneminde yazılan Eski Ahit kitaplarını da biliyorlardı. Hz. İsa ise, Hıristiyanların da kabul ettiği gibi, Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmişti. Tevrat'ta ve Eski Ahit'in diğer kitaplarında, yine Hıristiyanların da kabul ettiği gibi, İsa'nın geleceğine işaret eden müjde haberleri vardı.

İşte bu gerçek, İznik Konsülü'nde oy çokluğu ile kabul edilen Üçleme inancının ne denli dayanaksız, saçma ve uydurma olduğunu gösteriyordu. Çünkü ne Tevrat'ın ne de Eski Ahit'in başka herhangi bir kitabının herhangi bir yerinde, sözkonusu Üçleme doktrininden eser yoktu. İsrail peygamberleri halklarına ikibin yıldır Allah'ı tanıtmışlar, ama onu bir kez olsun "Baba Tanrı" olarak adlandırmamışlardı. O'nun bir oğlunun var olduğunu hiç öğretmemişler, hiç bir zaman "Oğul Tanrı" diye bir kavramdan bahsetmemişlerdi. Allah birdi ve tekti; İsrail peygamberleri hep bunu anlatmışlardı.

Üçleme, duyulmamış, görülmemiş, bilinmemiş bir doktrindi. Ne Hz. İbrahim'in, ne Hz. Musa'nın ne de bir başka peygamberin ağzından böyle bir şey işitil-

memişti. Hepsinin öğrettiği dinin tek bir temeli vardı: Allah'ı bir olarak tanımak ve O'ndan başka ilah edinmemek. Yahudilerin en sık tekrarladıkları Tevrat ayetinde şöyle deniyordu: "Dinle Ey İsrail, Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir."[2]

Günümüzde Hz. İsa'ya Tanrı sıfatlarını yakıştıran Hıristiyanlık dünyası, baba-oğul-kutsal ruhtan oluşan üçleme yanılgısına inanmaktadır.

Nitekim Hz. İsa da geldiğinde Tevrat'ın bu tevhid geleneğini doğrulamıştı. Kuran bunu önemle vurgular. Kuran'a göre Hz. İsa Yahudilere " Ey İsrailoğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin" demiştir. (Maide, 72)

Hz. İsa'nın tevhidi vurgulayan ifadeleri, aksi yönden çarpıtma ve tahriflere maruz kalmış olan Yeni Ahit'in İncillerinde bile bugün hala bulunabilir. Örneğin Hz. İsa, Markos İncili'ne göre, kendisine gelerek "tüm buyrukların en önemlisi hangisidir?" diye soran bir Yahudi din bilginine şöyle cevap vermiştir: "En önemlisi şudur: 'Dinle, ey İsrail! Allahımız olan Rab tek Rab'dir. Allahın olan Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle sev'."[3]

Saçma Olana İnanmak?...

Tüm bu değindiğimiz bilgiler, Üçleme doktrininin, İlahi dinde hiçbir yeri olmayan ve tamamen sonradan uydurulan bir aldanış olduğunu gösteren delillerdir. Ancak bunların yanısıra, Üçleme'nin yanlışlığını gösteren çok önemli bir nokta daha vardır: Sözkonusu doktrinin saçmalığı.

Üçleme'nin saçmalığı, çelişkili iddiaları aynı anda kabul etmesine dayanır. Bunların biri, Hz. İsa'nın "tam anlamıyla bir insan ve tam anlamıyla bir Tanrı" olduğu şeklindeki açıklamadır.

Üçleme'nin saçma olduğunu söylemek, Hıristiyanlığa yönelik saldırgan bir yorum sayılamaz. Çünkü sözkonusu doktrinin saçma (irrasyonel) olduğunu Hıristiyanlar da kabul ederler. Ancak ilginç bir açıklamaya başvururlar: Bu doktrin saçmadır, çünkü insan aklı bunu kavramaya yetmemektedir. Öyleyse insan, kendisine saçma gelen bu doktrini kabul etmelidir. Bu çelişkili açıklamayı en iyi özetleyen yorum ise, Kilise Babası Tertulianus'un şu ünlü sözü olmuştur: "Saçma olduğu için inanıyorum".

Üçleme'nin saçmalığı, çelişkili iddiaları aynı anda kabul etmesine dayanır. Bunların biri, Hz. İsa'nın "tam anlamıyla bir insan ve tam anlamıyla bir Tanrı" olduğu şeklindeki açıklamadır. Hıristiyanlar bunu asırlardır söylerler ve buna iman ederler, oysa cümlenin anlamı üzerinde çok azı kafa yormuştur. Bunun anlamını biraz düşündüğümüzde ise ne denli kabul edilmez bir safsata olduğu hemen görülür.

Tanrı ya da diğer deyişle ilah olmanın temel şartı, hiçbir şeye muhtaç olmamak, ancak kendisine muhtaç olan kullarının ihtiyaçlarına cevap vermektir. İlah olan varlık, yaratılmamıştır, aksine her şeyi o yaratır. Beslenmez, aksine o besler. İstemez, aksine ondan istenir. Kusursuzdur ve ondan başka herşey kusurludur.

Dolayısıyla bir varlığın hem ilah hem de kul olması imkansızdır. Çünkü bu durumda hem yaratıcı, hem yaratılmış olması, yani kendi kendini yaratması gerekir ki, böyle bir şey olamaz. Hem her türlü kusurdan münezzeh olması, hem de kusurlu olup yardım dilemesi, yani kendi kendine dua etmesi gerekir ki, bu da imkansızdır. Zaten bu nedenledir ki, varlık alemi, tek bir İlah'tan (yani Allah'tan) ve O'nun kullarından oluşur. Allah asla kul özellikleri göstermez ve bir kul da asla ilah olamaz. Aradaki ayrım, evrendeki en kesin ve somut ayrımdır.

Üçleme, adı üstünde, bir "doktrin"dir, yani insan yapımıdır, insan zihninin bir ürünüdür. Hz. İsa'dan asırlar sonra ortaya çıkmış, üzerinde uzun zaman tartışılmış ve siyasi otoritenin baskısı sonucunda elde edilen bir "oy çokluğu" ile kabul edilmiştir.

Hz. İsa için de durum farksızdır. Eğer o bir ilah olsaydı, o zaman her türlü zaaftan uzak olması gerekirdi. Eğer ilah olsaydı, dua etmemesi gerekirdi. Eğer ilah olsaydı, acıkmaması, susamaması, acı çekmemesi gerekirdi. Oysa bu kulluk vasıflarının hepsine sahipti. Bu durum, Hz. İsa'yı ilahlaştırma amacını güden pasajlarla dolu olan Yeni Ahit'te bile gözlemlenebilir. Hıristiyanlar da bu yüzden "Hz. İsa'nın tam bir insan olduğunu" kabul etmek durumundadırlar. Ancak bir taraftan da onun "tam bir Tanrı olduğunu" öne sürmektedirler ki, bu mantıksal olarak imkansızdır.

Üçleme'nin bir diğer mantıksal çelişkisi, ünlü "1+1+1=1" formülüdür. Buna göre "Baba Tanrı", "Oğul Tanrı" ve "Kutsal Ruh", üç ayrı varlık

olmalarına karşın yine de tek bir Tanrı oluştururlar. Bu nedenle de Hıristiyanlık, üç ayrı ilahın varlığına inanmasına karşın yine de kendisini tek-tanrılı (monoteist) bir din olarak tanımlar. Hıristiyanlar Tanrı'dan söz ederken "üç birdir ve bir üçtür" gibi sözler söylerler ve bunun ardında büyük bir sır ve gizemli bir anlam varmış gibi davranırlar. Oysa böyle bir şey yoktur, "üç birdir ve bir üçtür" demek, "yirmialtı doksan üçtür ve doksanüç yirmialtıdır" demek kadar anlamsız ve sığ bir ifadedir. Bu ifadenin kökeninde ise, Üçleme'nin "triteist" (üç tanrılı) bir doktrin olmasına rağmen monoteizmi inkar edememesi yatar. İnkar edemez, çünkü gerek Eski Ahit'te yer alan, gerekse Yeni Ahit'te varlığını sürdüren Tevhid ilkesi, gözardı edilemeyecek kadar güçlüdür.

Tüm bunlar, başta da belirttiğimiz gibi, Üçleme'nin mantıksal yönden çelişkili, bir başka deyişle saçma bir doktrin olduğunu gösterir. Öyle ki bu doktrin, Tanrı'nın tabiatının anlaşılmasını değil, anlaşılmamasını sağlamak için ortaya atılmış gibidir. Oysa ki dinin amacı kuşkusuz insana Allah'ı tanıtmak, O'nun varlığını ve sıfatlarını insanın anlayabileceği bir dilde açıklamaktır. Karmaşa, paradoks, anlaşılmazlık gibi özellikler ise dinin değil, çoğu zaman felsefenin özelliğidir. Öyle ki Yeni Ahit'te bile "Tanrı, karışıklık değil, esenlik Tanrısıdır" denir.[4]

Bu gerçekler karşısında Hıristiyanların söyledikleri tek şey, Tertulianus'un söylediğinin bir tekrarıdır: "Evet saçma, ama inanıyoruz." Bunu savunmak için de, insan zihninin Allah'ın mahiyetini kavrayacak düzeyde olmadığını öne sürerler. Çağdaş bir Hıristiyan yorumcu, bu konuda şunları yazıyor:

> Üçleme'yi anlamak kolay değildir; aslında bu insan zihni tarafından kavranamayan bir gerçektir. Hıristiyanlık tarihinde çok sayıda sapkın akım çıkmış ve Üçleme'nin gizeminden uzaklaşarak insan zihni tarafından daha kolayca "hazmedilebilecek" doktrinler geliştirmişlerdir. Hayır, Üçleme doktrini insan aklının dar kategorilerine indirgenemez. Tanrı'nın zatındaki sırrı kavrayabileceğini sanan herkes yanılmış olur...
>
> Dolayısıyla şöyle demeliyiz: "Tanrı bize kendisini Üçleme ile açıklamıştır, yani Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olarak. Bunu rasyonel olarak anlayamayız ve yapmaya çalışacağımız her açıklama faydasızdır. Ama Tanrı bize kendisini bir Üçleme içinde tanıttığına göre, bu Üçleme'nin nasıl olduğunu anlamasak dahi buna teslim oluruz. Çünkü Tanrı'yı bizim anlayabileceğimiz bir şeye "indirgemek", inkardır.[5]

Görüldüğü gibi, Hıristiyanların Üçleme'yi kabul etmelerinin yegane nedeni, "Tanrı'nın kendisini böyle tanıttığı" şeklindeki inançlarıdır. İşte onları büyük bir yanılgıya sürükleyen nokta da budur: Üçleme, Allah tarafından, yani vahiy yoluyla ya da O'nun bir elçisinin ağzından insanlara öğretilmiş değildir ki!... Üçleme, adı üstünde, bir "doktrin"dir, yani insan yapımıdır, insan zihninin bir ürünüdür. Hz. İsa'dan asırlar sonra ortaya çıkmış, üzerinde uzun zaman tartışılmış ve siyasi otoritenin baskısı sonucunda elde edilen bir "oy çokluğu" ile kabul edilmiştir.

Yani Hıristiyanların, doktrinini anlamamalarına rağmen kabul ettikleri otorite, Allah ve onun elçileri değil, Hıristiyan geleneğini formüle eden din adamlarıdır. Bu ise Üçleme'yi kabul eden Hıristiyanların kendilerine Rab olarak sözkonusu din adamlarını seçtiklerini gösterir ki, bu Allah'a ortak koşmakla eşanlamlıdır. Nitekim Kuran, onlardan şöyle söz eder:

> Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rablar (ilahlar) edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de.. Oysa onlar, tek olan bir ilah'a ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar. O'ndan başka ilah yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir. (Tevbe, 31)

Kuran, insanların Allah dışında edindikleri Rab'lerin onları ayarttığını ve "kendi aleyhlerinde dinlerini karmakarışık kıldıklarını" (En'am, 137) haber verir. Üçleme doktrini ve Hz. İsa'yı "Allah'ın Oğlu" sayan her türlü çelişkili ve karmaşık yorum, işte tam budur. Hıristiyanlar din adamı olarak bildikleri kimselerin oluşturduğu geleneği, Allah'ın açık vahyine tercih ettikleri için yanlış yoldadırlar. Yeni Ahit'ten, Hz. İsa'nın Yahudileri "kuşaktan kuşağa aktardığınız geleneklerle Tanrı'nın sözünü geçersiz kılıyorsunuz"[6] diye uyardığını okurlar, ama aynı şeyi kendilerinin yapıyor olabileceklerinden hiç kuşkulanmazlar.

Kitabın ilerleyen bölümlerinde, Hıristiyan geleneğinin neden ve nasıl bir sapma içine düştüğünü, "Tanrı'nın sözünü nasıl geçersiz kıldığını", Hz. İsa'nın getirdiği İncili nasıl değişime uğrattığını inceleyeceğiz. Tüm bunları anlatmaktaki amacımız ise Hıristiyanlığa tavır almak ve Hıristiyanları taciz etmek değil, onları Meryem oğlu İsa Mesih'in gerçek yoluna çağırmaktır.

Çünkü biz biliyoruz ki, Allah birdir ve O'ndan başka hiç bir ilah yoktur. Ve yine biliyoruz ki, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed ve tüm diğer peygamberler hep bu gerçeği öğretmişler, insanları hep bir ve tek olan Allah'a kul olmaya çağırmışlardır.

Ayrıca biliyoruz ki, Hıristiyanlar, içine düştükleri tüm yanılgılara rağmen, müslümanlardan sonra yeryüzünde imana en yakın insanlardır. Kuran onların "insanlar içinde... iman edenlere sevgi bakımından en yakın" insanlar olacaklarını, çünkü büyüklük taslamayan, mütevazi insanlar olduklarını haber verir. (Maide, 82) Ayrıca, onlardan bazılarının Allah'a karşı son derece samimi bir inanca sahip olduklarını, öyle ki, Allah'ın sözünü duyduklarında "gözlerinin yaşlarla dolup taştığını" bildirir. (Maide, 83)

İşte bu nedenle bu kitapta hedeflenen, Hıristiyanları taciz etmek değil, onları İsa Mesih'in gerçek yoluna davet etmektir. Eğer onların bu çağrıya karşı duyarlı davranabilecek kadar samimi insanlar olduklarını düşünmesek, zaten bu kitap yazılmazdı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Yeni Ahit'in İncilleri

Olay, Millattan sonra üçüncü onyılın başlarında gerçekleşti.

Tarihi Kudüs kentinin dar sokaklarında ellerinde meşaleler, sopalar ve kılıçlar bulunan kalabalık bir grup Yahudi gecenin karanlığında hızla yürüyordu. Onları biraraya getiren şey, Kudüs'teki en büyük dini otorite olan başkahinin ve ihtiyarlar meclisinin verdiği bir emirdi. Gerçi Kudüs Roma valisinin yönetimi altındaydı, ama Yahudi din adamları Yahudilerin kendi iç işleri ile ilgili konularda bu tür kararlar alabiliyorlardı.

Başkahinin ve ihtiyarların bu silahlı grubu gecenin karanlığında yola çıkarmalarındaki amaç ise, Nasıralı İsa olarak bilinen adamı yakalamaktı. Bu adam kısa bir süre önce Kudüs'e gelmiş, geldiği andan itibaren de halka Yahudi din adamlarının otoritesini sarsan şeyler anlatmaya başlamıştı. Onları ikiyüzlülükle, dini sömürmekle suçlamış ve halkı gerçek imana davet etmişti. En tehlikelisi ise, halkın giderek artan bir eğilimle onun için kullandığı "Mesih" sıfatıydı. Mesih, Yahudiler tarafından asırlardır beklenen büyük kurtarıcıydı. Mesih demek "İsrail'in Kralı" demekti ve bu, hem kurulu düzenden menfaat sağlayan Yahudi din adamları hem de Filistin'i belirli bir özerklikle yönetmekte olan Romalılar için kabul edilemez bir sıfattı.

Kudüs kentinin yakınlarındaki Getsamani Bahçesi'nde yakalanan Hz. İsa için artık işkencelerle dolu saatler başlamıştı. Ancak bu olay İncillerde farklı şekilde anlatılıyordu.

Romalılar ve Yahudilerden oluşan topluluk işte bunun için Nasıralı İsa denen adamı arıyorlardı. Onu daha önce de tutuklamak istemişler, ancak uygun bir fırsat yakalayamamışlardı. Halkın tepkisinden çekinmişler, bu işi daha sessiz bitirmeye karar vermişlerdi. Birkaç gündür de onun ve öğrencilerinin Kudüs'ün neresinde olduğunu bilmiyorlardı.

Fakat bu sefer önemli bir koz geçmişti ellerine. Hz. İsa'nın öğrencilerinden biri olan ve uzun bir zamandır sürekli onunla beraber dolaşan bir adam, onlara yol gösteriyordu. Adamın adı Yahuda İskaryot'tu. Kısa bir süre önce Yahudi din adamlarının yanına gizlice gitmiş ve onlara "size İsa'yı eleveceğim" demişti. Bu gece ise İskaryot ile Yahudi din adamlarının kararlaştırdıkları geceydi. İskaryot, Hz. İsa ve onun diğer onbir öğrencisi ile beraber kutsal Fısıh Bayramı yemeğini yedikten hemen sonra onların yanından ayrılmış ve Yahudi din adamlarının yanına gelmişti. Hz. İsa'nın, yanındakilerle beraber Kudüs'ün biraz dışındaki Getsamani Bahçesi denen yere gideceğini biliyordu. Bunu Yahudi din adamlarına bildirmiş, onlar da adamlarını toplamışlardı. Ve şimdi, oldukça kalabalık bir güruhla birlikte Getsamani'ye doğru ilerliyorlardı.

Sonunda ellerinde sopalar ve kılıçlar olduğu halde Getsamani'ye vardılar. Vardıklarında da, gerçekten Yahuda İskaryot'un haber verdiği gibi, Hz. İsa'yı ve onun öğrencilerini buldular. Ama kimin Hz. İsa olduğunu karanlıkta seçemediler.

Bunun üzerine Yahuda İskaryot gruba yaklaştı, hangisinin Hz. İsa olduğunu gördü ve sonra da ona doğru gitti, yanağını öptü ve "selam, öğretmenim" dedi. Bu bir şifreydi. Yahuda daha önceden "kimi öpersem, İsa odur, onu tutuklayın" demişti.

Hz. İsa durumu anladı ve "arkadaş, bunun için mi geldin?" dedi. Bunun üzerine adamlar yaklaştılar ve Hz. İsa'yı yakalayıp tutukladılar. Hz. İsa'nın öğrencilerinden biri kılıcını çekerek Yahudi din adamlarından birinin kölesine saldırdı ve onun kulağını uçurdu. Ama Hz. İsa öğrencisine "kılıcını yerine koy!" dedi ve muhtemel bir çatışmayı önledi. Kendisini yakalamaya gelenlere ise şöyle dedi: "Bir haydudun peşindeymiş gibi beni kılıç ve sopalarla mı yakalamaya geldiniz?" Sonra Hz. İsa'yı aldılar ve yargılamak üzere götürdüler...

Bir Başka Versiyon

Getsamani Bahçesi'nde yakalanma hadisesinde Yuhanna'daki versiyon ile Matta'daki versiyon arasında önemli bir fark vardır.

Üstte anlattığımız ve tarihsel bir hikayeye benzeyen olay, Yeni Ahit'teki dört İncil'den biri olan Matta'da anlatılır. Hz. İsa'nın havarilerinden biri olan Matta tarafından yazıldığı öne sürülen bu İncil, 26. babında, Hz. İsa'nın tutuklanmasını bu şekilde tasvir etmektedir.

Ancak belirtmek gerekir ki Matta İncili tahminlere göre MS 70-80 yılları arasında yazılmıştır. Hz. İsa'nın tutuklanmasının ise MS 30-36 yılları arasında gerçekleştiği kabul edilmektedir. Yani olay, gerçekleştikten yaklaşık 40 yıl sonra kaleme alınmıştır. Bu kadar uzun bir sürede ola-

ya bir takım söylentiler katılmış olması ya da bir takım önemli detayların kaybolmuş olması da pekala mümkündür.

O halde Hz. İsa'nın gerçekten de tam bu şekilde tutuklandığına emin olabilir miyiz?

Yeni Ahit'i harfi harfine iman edilecek kutsal bir kitap olarak görmeyen bir insanın —yani Hıristiyanlar dışındaki herkesin— bu soruya, "hayır emin olamayız" şeklinde cevap vermesi doğaldır. Çünkü anlatılanlar sonuçta kırk yıl sonra düşülmüş tarihsel bir kayıttır ve yanlış aktarılmış ya da çarpıtılmış olabilir.

Ancak asıl ilginç olan, Yeni Ahit'e harfi harfine iman eden dindar bir Hıristiyanın da üstteki soruya "evet, emin olabiliriz" şeklinde bir cevap verme şansının olmayışıdır. Çünkü Hz. İsa'nın tutuklanışı, Yeni Ahit'in bir başka kitabında, Matta'da anlatıldığından daha farklı anlatılır. Sözkonusu kitap, MS 100 yılı civarında yazıldığı kabul edilen Yuhanna İncili'dir. Hz. İsa'nın tutuklanması olayının Yuhanna'daki versiyonu şöyledir:

> İsa... öğrencileriyle birlikte dışarı çıkıp Kidron vadisinin ötesine geçti. Orada bir bahçe vardı. İsa'yla öğrencileri bu bahçeye girdiler. O'nu ele veren Yahuda da burayı biliyordu. Çünkü İsa, öğrencileriyle orada sık sık buluşurdu. Böylece Yahuda, yanına bir bölük askerle başkahinlerin ve Ferisilerin gönderdiği görevlileri alarak oraya geldi. Onların ellerinde fenerler, meşaleler ve silahlar vardı. İsa, başına geleceklerin hepsini biliyordu. Öne çıkıp onlara, "Kimi arıyorsunuz?" diye sordu. "Nasıralı İsa'yı" diye karşılık verdiler. İsa onlara, "Ben'im" dedi. O'nu ele veren Yahuda da onlarla birlikte duruyordu. İsa, "Ben'im" deyince gerileyip yere düştüler. Bunun üzerine İsa onlara yine, "Kimi arıyorsunuz?" diye sordu. "Nasıralı İsa'yı" dediler. İsa, "Size söyledim, ben'im" dedi. "Eğer beni arıyorsanız, bunları bırakın gitsinler"... Bunun üzerine komutanla buyruğundaki asker bölüğü ve Yahudi görevliler İsa'yı tutup bağladılar.[7]

Görüldüğü gibi, Yuhanna'daki versiyon ile Matta'daki versiyon arasında önemli bir fark vardır. Matta'ya göre adamlar Getsamani'ye girdiklerinde Hz. İsa'yı sormazlar. Sadece Yahuda İskaryot, Hz. İsa ve öğrencilerine yaklaşır ve sonra da Hz. İsa'yı öperek ele verir. Buna karşılık Yuhanna'da Hz. İsa'nın öne çıkıp "kimi arıyorsunuz" dediği, "Nasıralı İsa'yı" karşılığını alınca da "Ben'im" diye cevap verdiği, bu konuşmanın iki kez tekrarlandığı anlatılır.

İki İncil arasındaki farklılık yalnızca bundan ibaret de değildir. Matta, başta belirttiğimiz gibi, Hz. İsa'yı tutuklamaya giden kalabalığın Yahudi din adamları tarafından yola çıkarılmış bir grup Yahudi olduğunu anlatır. Oysa Yuhanna'ya göre, Hz. İsa'yı tutuklamaya giden grup, bir müfreze Roma askeridir (yaklaşık 600 kişi). Yahudi din adamları bu Romalı gruba eşlik etmişlerdir.

Peki bu farklılıklar bize neyi gösterir?

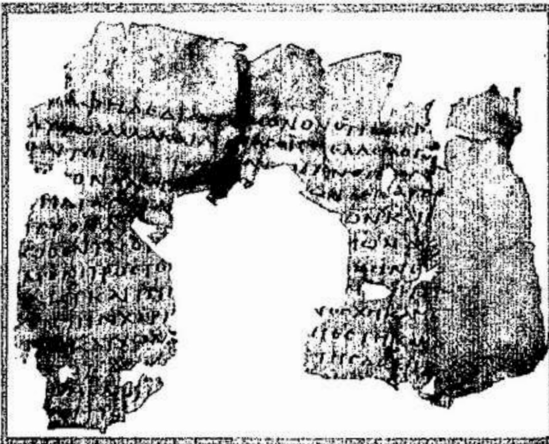
Eğer Matta'nın ve Yuhanna'nın anlatımlarını tarihsel bir kayıt olarak kabul edersek, bu farklılıkları kolaylıkla açıklayabiliriz. Çünkü aynı olayın iki farklı insan tarafından yazılmış iki ayrı tasviri vardır karşımızda. Bu tasvirlerin biri olaydan 40-45 yıl, diğeri ise 60-65 yıl kadar sonra yazılmıştır. Yazarlar farklı söylentilerin, hafıza zayıflıklarının, farklı bakış açılarının etkisinde kalmış olabilirler. Dahası, ellerindeki bilgiyi kasıtlı olarak değiştirmiş, iyi ya da kötü niyetle yeniden şekillendirmiş, kendi düşünce ve inanışlarına uygun hale sokmuş olabilirler.

Oysa Hıristiyanlar, bu metinlerin İlahi bir vahyin sonucu olduğuna inanmaktadırlar. Hıristiyan inanışına göre, İnciller farklı insanlar tarafından kaleme alınmışlardır, ama bu insanlar "Tanrı'nın esinlemesi" ile yazmışlardır. Bu inanışı kabul ettiğimizde, Yeni Ahit'te yer alan İncillerin hepsinin her satırının doğru olduğunu kabul etmemiz gerekir. Ancak İnciller arasındaki çelişkiler, bunu imkansız kılmakta ve bu kitapların birer vahiy ürünü olduklarını kesin bir biçimde yalanlamaktadır.

Bu konuyu daha derinlemesine incelemek için, İnciller arasındaki diğer farklılıklara bakabiliriz. Hz. İsa'nın tutuklanması, İncil yazarlarının üzerinde anlaşamadıkları pek çok konudan yalnızca biridir çünkü.

Dört İncil

Yeni Ahit'te dört tane İncil vardır. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna sırasıyla yer alan bu dört İncil, ortak kabule göre MS. 65 ila 100 yılları arasında yazılmıştır. (Bazı araştırmacılar, MS 75-115 gibi daha geç tarihler de verirler.[8]) Bunun anlamı ise, bu kitapların en erkeninin Hz. İsa'nın vefatından 30 yıl kadar sonra kaleme alındığıdır. Çünkü tarihsel verilerin gösterdiğine göre Hz. İsa MS. 30'lu yılların ortasında bu dünyadan ayrılmıştır.

Yeni Ahit'te dört tane İncil vardır. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna sırasıyla yer alan bu dört İncil, ortak kabule göre MS. 65 ila 100 yılları arasında yazılmıştır.

Az önce de belirttiğimiz gibi, bu kadar geç bir tarihte kaleme alınan kitapların Hz. İsa'nın eylemlerini ve sözlerini tam olarak yansıtabileceğini öne sürmek güçtür. Bundan daha da önemli olan nokta ise, İncil yazarlarının Hz. İsa'yı olduğu gibi değil, kendi zihinlerinde hayal et-

tikleri gibi tavsir etmiş olmaları ihtimalidir. Dört İncil'i, özellikle de sonuncu olan Yuhanna İncili'ni dikkatli bir biçimde izlediğimizde ise, bu ikinci ihtimalin gerçeğe dönüştüğünü kolaylıkla görebiliriz.

Dört İncil'in ilk üçü—yani Matta, Markos ve Luka—birbirlerine büyük ölçüde paraleldir. Bu nedenle Hıristiyan geleneğinde "Snoptik İnciller" olarak tanımlanırlar. (Snoptik, "aynı gözden" demektir ve üç İncil'in ortak bakış açısını ifade eder). Bunların arasında tarihsel olarak en erken yazılanı, Yeni Ahit'te ikinci sıraya konmuş olmasına rağmen, Markos'un İncilidir. Matta ve Luka'nın kendi İncilleri'ni yazarken Markos'u kaynak olarak kullandıkları ancak bazı eklemeler yaptıkları kabul edilmektedir.

Dördüncü İncil olan Yuhanna ise, Snoptiklerden çok kesin bazı çizgilerle ayrılır. Yuhanna'da anlatılan bazı olaylar Snoptiklerde yer almaz ya da bunun tersi sözkonusudur. Dahası, Yuhanna'nın anlattığı bir olay, Snoptiklerde tamamen farklı bir biçimde anlatılabilmektedir. Olayı daha da içinden çıkılmaz hale getiren bir nokta da Snoptiklerin de zaman zaman birbirleriyle anlaşmazlık halinde olmalarıdır.

Kısacası ortada tam bir karmaşa vardır.

İncillerin Meçhul Yazarları

İncillerdeki sözkonusu kuşkulu durumu daha da derinleştiren önemli bir neden de, bu kitapların gerçekte kimin elinden çıktığının bilinmeyişidir. Elinize bir Yeni Ahit nüshası alıp bakarsanız, İncillerin sırasıyla Matta, Markos, Luka ve Yuhanna adında insanlar tarafından yazıldıklarını, bunların ikisinin, yani Matta ve Yuhanna'nın Hz. İsa'nın havarileri olduğunu, Markos ve Luka'nın da havarileri yakından izleyen kişiler olduğunu okursunuz. Oysa bunlar Katolik Kilisesi'nin dördüncü yüzyılda kesinleştirdiği birer yakıştır-

Yehi Ahit'i oluşturan İncilleri yazarları. Matta, Markos Luka ve Yuhanna...
Kitab-ı Mukaddes araştırmacıları göre gerçekte metinlerin kimin elinden çıktığını gösteren hiçbir somut veri yoktur.

ma, birer varsayımdır. Çünkü gerçekte metinlerin kimin elinden çıktığını gösteren hiçbir somut veri yoktur. Bu metinlerin kimler tarafından yazıldığı metinlerin içinde belirtilmez; bunlar "imzasız" yazılardır. Dolayısıyla yapılacak tek şey tahminde bulunmaktır. Kilise ise önce tahminde bulunmuş, sonra da bu tahmini bir dogma haline getirmiştir.

Peki bu dogma gerçeklerle ne kadar uyuşur? Konuyu incelediğimizde bu tahminlerden ikisinin makul olduğunu söyleyebiliriz: Markos ve Luka İncilleri için gösterilen yazarlar, gerçekten de ikna edicidir. Çünkü bu iki İncilin yazarı olarak gösterilen Markos ve Luka, Pavlus'un (St. Paul) öğrencisi sayılabilecek kişilerdir ve bu iki İncil'de de Pavlusçu öğretinin izlerini görmek mümkündür.

Ancak birinci İncil'in havari Matta, dördüncü İncil'in de havari Yuhanna tarafından yazıldıklarını, yani Hz. İsa'nın öğrencileri tarafından kaleme aldığını kabul etmek imkansızdır. Çünkü, İncil araştırmacılarının önemli bir bölümünün vurguladığı gibi, bu iki İncil de çok iyi bir Yunanca ile yazılmıştır ve birer Yahudi olan havarilerin bu dili bu denli başarılı bir biçimde kullanmaları mümkün olamaz. Hz. İsa'ya katılmalarından önce Matta'nın bir vergi memuru Yuhanna'nın da bir balıkçı olması, durumu daha da zorlaştırmaktadır. Özellikle de Yuhanna İncili'nin Filistin'li bir Yahudi tarafından yazılmış olması kesinlikle imkansız görünmektedir; bu İncil'de Yunan edebiyatından, Aristo ve Platon'dan esinlemeler vardır çünkü. Bu konuyu ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

İncilleri karşılaştırmalı olarak okuduğumuzda daha pek çok çelişki buluruz. Hatta, İngiliz araştırmacılar Michael Baigent, Richard Leigh ve Henry Lincoln'un ifadesiyle, "İnciller yalnızca çelişmemekte, çoğu zaman şiddetle çatışmaktadırlar."

İncillerdeki Çelişkiler

Bölümün başında Hz. İsa'nın tutuklanması ile ilgili olarak iki ayrı İncil'in birbiriyle tamamen çelişkili ve uzlaşmaz iki ayrı hikaye anlattıklarını görmüştük. İncilleri karşılaştırmalı olarak okuduğumuzda daha pek çok çelişki buluruz. Hatta, İngiliz araştırmacılar Michael Baigent, Richard Leigh ve Henry Lincoln'un ifadesiyle, "İnciller yalnızca çelişmemekte, çoğu zaman şiddetle çatışmaktadırlar."[9]

İncillerden sadece ikisi, Matta ve Luka Hz. İsa'nın soy ağacını aktarırlar, ama bu soyağaçları arasında açık bir çelişki vardır. Hz. İsa'nın sosyal statüsü de çelişkilidir. Matta Hz. İsa'yı hanedan üyesi bir aristokrat olarak tanıtır. Yuhanna'nın anlattığı bazı olaylardan da Hz. İsa'nın üst sınıfa ait

aristokrat bir aileden geldiği sonucuna varmak mümkündür.[10] Oysa İncillerde bir yanda da Hz. İsa'nın "fakir bir marangozun oğlu" olduğu söylenir.

Aslında Hz. İsa'nın soyu konusundaki çelişkiler, diğer konulardaki anlaşmazlıklara bakıldığında önemsiz bile kalır. Doğum sonrasındaki olaylar farklı farklı anlatılır. Luka'ya göre Hz. İsa, doğumundan hemen sonra çobanlar tarafından ziyaret edilmiştir.[11] Matta'da ise aynı olay yıldızbilimcilerin ziyareti olarak anlatılır.[12]

Hz. İsa'nın doğum yeri hakkında da ihtilaf vardır. Luka'ya göre Hz. İsa, Nasıra kentinde yaşamakta olan bir ailenin oğludur. Ancak ailesi bir nüfus sayımı nedeniyle Bethlehem'e gelir—bu nüfus sayımının varlığına dair hiçbir tarihsel kayıt yoktur—ve Hz. İsa da burada "handa yer olmadığı için" fakir bir "yemlik"te doğar.[13] Oysa Matta İncili'ne bakıldığında Hz. İsa'nın ailesinin Nasıra ile bir ilgileri olmadığı ve zaten Bethlehem'de yaşamakta oldukları görülür. Ayrıca Matta'ya göre Hz. İsa bir "yemlik"te değil, bir evde doğmuştur.[14]

İncillerin Hz. İsa'nın genel tavrı ve karakteri hakkında çizdikleri tablolar da birbirinden çok farklıdır. Yuhanna'da kendisini bir kuzuya benzeten, tamamen spritüel ve abartılı derecede barış yanlısı bir insan portresi çizilir. Matta'ya göre ise yeryüzüne "barış değil kılıç getirmeye" gelmiştir.[15]

Hz. İsa'nın tebliğ döneminin ne kadar sürdüğü konusunda da çok farklı iki ayrı tablo vardır. Snoptiklerdeki anlatımdan bu dönemin bir yıl sürdüğü anlaşılır. Yuhanna'da ise üç yıla yayılan uzun bir dönem anlatılmaktadır.

İncil yazarları özellikle Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve bununla ilgili olaylar hakkında farklı düşünmektedirler. Snoptik İnciller Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin Yahudilerin Pesah (Fısıh) bayramından bir gün sonra gerçekleştiğini anlatırlar. Yuhanna'ya göre ise çarmıhın günü Pesah'tan bir gün öncedir. Bu, çelişkilerden sadece biridir. İncillerin, Hz. İsa'nın tutuklanmasıyla başlayan ve çarmıhla son bulan süreç hakkındaki anlatımlarına baktığımızda çok açık ve uzlaşmaz bir çok çelişkiyle karşılaşırız. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1) Son Yemek

Hıristiyan inanışında çok büyük bir yeri olan "Son Yemek" olayında (Hz. İsa'nın tutuklanmadan önce havarileri ile birlikte yediği kabul edilen son yemek) Snoptik İnciller Hz. İsa'nın öğrencilerine ekmek ve şarap verdiğini ve hepsinin bunu yediklerini anlatırlar. Markos, olayı şöyle tasvir eder:

> İsa yemek sırasında eline ekmek aldı, şükran duasını yapıp ekmeği böldü ve, "Alın, bu benim bedenimdir" diyerek öğrencilerine verdi. Sonra bir kase alıp şükretti ve bunu öğrencilerine verdi. Hepsi bundan içti. "Bu benim kanım" dedi İsa, "birçokları uğ-

runa akıtılan antlaşma kanıdır. Size doğrusunu söyleyeyim, Tanrı'nın Egemenliğinde tazesini içeceğim o güne dek, asmanın ürününden bir daha içmeyeceğim."[16]

Hatta Hz. İsa, Luka'ya göre, "beni anmak için böyle yapın" der.[17] Hıristiyanlar da zaten yüzyıllardır bu geleneğe uyarak kiliselerde ekmek-şarap ayinleri uygulamaktadırlar.

Buna karşılık Yuhanna İncili aynı olayı anlatırken sözkonusu ekmek-şarap ayinine hiç değinmez. Aksine, bu yemeğin yerine bambaşka bir olay anlatır. Yuhanna'ya göre, Hz. İsa beline bir havlu dolar ve tüm havarilerinin ayaklarını tek tek yıkayıp kurular![18] (Vatikan'da her yıl yapılan ünlü ayinde Papa'nın piskoposların ayağını yıkaması da buradan gelmektedir.)

2) Haçı Taşıyan Adam

İnciller arasındaki bir başka önemli anlaşmazlık, Hz. İsa'nın—Hıristiyan inanışına göre—çarmıha götürüldüğü sırada haçı kimin taşıdığı sorusundan doğar. Snoptikler, Romalı askerlerin haçı Hz. İsa'ya değil, Kireneli Simon adlı bir adama taşıttıklarını belirtirler. Örneğin Matta'da şöyle denir:

Sonra valinin askerleri İsa'yı vali konağına götürüp tüm taburu başına topladılar. O'nu soyup üzerine kırmızı bir kaftan geçirdiler. Dikenlerden bir taç örüp başına koydular, sağ eline de bir kamış tutturdular. Önünde diz çöküp, "Selam, ey Yahudilerin Kralı!" diyerek O'nunla alay ettiler. Üzerine tükürdüler, kamışı alıp başına vurdular. O'nunla böyle alay ettikten sonra kaftanı üzerinden çıkarıp O'na yine kendi giysilerini giydirdiler ve çarmıha germek üzere O'nu alıp götürdüler. Dışarı çıktıklarında Simon adında Kireneli bir adama rastladılar. İsa'nın çarmıhını ona zorla taşıttılar.[19]

Yuhanna'da ise Hz. İsa'nın haçı kendisi taşıdığı özellikle vurgulanır:

Askerler İsa'yı alıp götürdüler. İsa çarmıhını kendisi taşıyıp Kafatası—Aramicede Golgota—denilen yere çıktı. O'nu orada çarmıha gerdiler.[20]

3) Çarmıhtaki Haydutlar

İnciller Hz. İsa'nın çarmıh üzerinde öldüğünü anlatırlar. Oysa Kuran çarmıha gerilen kişinin Hz. İsa değil, ona benzetilen bir başka kişi olduğunu haber verir. (bkz. 6. bölüm) İncillerin olayın aslından bu şekilde uzaklaşmış olmaları, bu konuda taşıdıkları çelişkilerin fazlalığını da açıklamaktadır. Çarmıh anlatımlarında Snoptikler bile birbirleriyle anlaşamazlar. Markos, Hz. İsa'nın yanında çarmıha gerilen iki haydutan söz ederken bunların da Yahudilerin çoğu gibi Hz. İsa'ya hakaret ettiklerini söyler:

> İsa'yı çarmıha gerdiklerinde saat dokuzdu. Üzerindeki suç yaftasında, 'YAHUDİLERİN KRALI' diye yazılıydı. İsa'yla birlikte, biri sağında öbürü solunda olmak üzere iki haydudu da çarmıha gerdiler. Oradan geçenler başlarını sallayıp İsa'ya sövüyor, "Hani sen tapınağı yıkıp üç günde yeniden kuracaktın? Çarmıhtan in de kurtar kendini!" diyorlardı. Aynı şekilde başkahinler ve din bilginleri de O'nunla alay ederek aralarında, "Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor" diye konuşuyorlardı. "İsrail'in Kralı Mesih şimdi çarmıhtan insin de görelim ve iman edelim." İsa'yla birlikte çarmıha gerilmiş olanlar da O'na hakaret ettiler.[21]

Buna karşılık Luka çarmıha gerilen iki haydut ile ilgili daha farklı bir hikaye anlatır:

> Çarmıhta asılı duran suçlulardan biri O'na, "Sen Mesih değil misin? Haydi, kendini de bizi de kurtar!" diye küfür etti. Ne var ki, öbür suçlu onu azarladı. "Sende Tanrı korkusu da mı yok?" diye karşılık verdi. "Sen de aynı cezayı çekiyorsun. Nitekim biz haklı olarak cezalandırılıyor, yaptıklarımızın karşılığını alıyoruz. Oysa bu adam hiçbir kötülük yapmamıştır." Sonra, "Ey İsa, kendi egemenliğine girdiğinde beni an" dedi. İsa ona, "Sana doğrusunu söyleyeyim, sen bugün benimle birlikte cennette olacaksın" dedi.[22]

4) Son Sözler

Çarmıh anlatımlarındaki çelişkilerin en belirgini, Hz. İsa olduğu kabul edilen kişinin çarmıhta ölmeden önce söylediği son sözlerdir. Bu konuda da Snoptikler arasında bile uyuşmazlık vardır. Matta, "İsa'nın son sözleri"nin "Eli, Eli, lema şevaktani?" yani "Tanrım, Tanrım, beni niçin terkettin?" olduğunu söyler.[23] Markos buna çok yakındır, sadece küçük bir fark vardır: "Elohi, Elohi, lema şavaktani"; bu da yine "Tanrım, Tanrım, beni niçin terkettin?" anlamına gelir.[24]

Oysa Luka'ya baktığımızda durum değişir. Bu kez Hıristiyan inanışındaki "Tanrı'nın Oğlu" kavramını çağrıştıran bir ifade vardır: "Baba, ruhumu senin ellerine teslim ediyorum".[25]

Yuhanna ise yine tümüyle farklıdır. Hz. İsa, diğer İncillerde olmayan bir ifade kullanarak "susadım" der ve kendisine sirkeye batırılmış bir sünger koklatılınca da tek bir kelime söyleyerek ölür: "Tamamlandı!"[26]

5) Yahuda İskaryot'un Sonu

Yeni Ahit'teki çelişkilere yalnızca dört İncil'in arasında rastlanmaz. İncillerle Yeni Ahit'in diğer kitapları arasında da uyumsuzluklar vardır. Bunlardan biri, Hz. İsa'yı ele verdiği anlatılan Yahuda İskaryot'un sonunun ne olduğu konusundadır. İncillerden sonra en önemli kitap sayılan Elçilerin İşleri'nde anlatılanlarla Matta İncili'nde anlatılanlar uyuşmaz. Matta'da şöyle yazılıdır:

İsa'yı ele veren Yahuda, O'nun mahkûm edildiğini görünce yaptığına pişman oldu. Otuz gümüşü başkahinlere ve ihtiyarlara geri götürdü. "Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim" dedi. Onlar ise, "Bundan bize ne? Onu sen düşün" dediler. Yahuda paraları tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı, gidip kendini astı. Paraları toplayan başkahinler, "Kan bedeli olan bu paraları tapınağın hazinesine koymak doğru olmaz" dediler. Kendi aralarında anlaşarak bu parayla yabancılar için mezarlık yapmak üzere Çömlekçi Tarlası'nı satın aldılar. Bunun için bu tarlaya bugüne dek 'Kan Tarlası' denilmiştir.[27]

Elçilerin İşleri ise, olayı havari Simon Petrus'un ağzından şöyle anlatır:

O günlerde Petrus, yaklaşık yüz yirmi kardeşten oluşan bir topluluğun ortasında ayağa kalkıp şöyle konuştu: "Kardeşler... bu adam (Yahuda), yaptığı kötülüğün karşılığında aldığı ücretle bir tarla satın aldı. Sonra baş aşağı düştü, bedeni yarıldı ve bütün bağırsakları dışarı döküldü. Kudüs'te yaşayan herkes olayı duydu. Tarlaya kendi dillerinde 'Kan tarlası' anlamına gelen 'Hakeldema' adını verdiler.[28]

İki anlatım birbirine benzer gibidir, ama dikkat edilirse bilgilerin "kulaktan dolma" olmasının getirdiği bir kafa karışıklığı vardır. Matta'ya göre, Yahuda kendisini

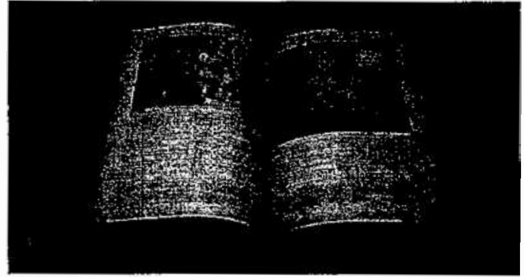
asarak intihar etmiş, onun parasıyla da Yahudi başkahinler bir tarla satın almışlardır. Oysa Elçilerin İşleri—bu kitabın üçüncü İncil'in de yazarı olan Luka tarafından kaleme alındığı kabul edilir—Yahuda'nın tarlayı kendisinin satın aldığını, ölümünün ise kendisini asmasıyla değil, ani bir azapla "baş aşağı düşmesi, bedeninin yarılması ve bağırsakların dışarı dökülmesi"yle gerçekleştiğini anlatmaktadır.

Bu iki anlatımın da aynı olaydan söz ettikleri açıktır ve bazı Hıristiyanlar da "ufak tefek farklılıklara rağmen sonuçta aynı olay anlatılıyor" gibi açıklamalarla durumu kurtarmaya çalışırlar. Ama önemli olan da zaten bu farklılıklardır. Çünkü bu farklılıklar, Yeni Ahit'in yazarlarının yazdıkları şeyleri tümüyle normal, insani yollarla yazdıklarını ortaya koymaktadır: Hz. İsa hakkında sözlü bazı anlatımlar duymuşlar, sonra da kendi kültürlerinin ya da önyargılarının da etkisiyle ortaya birer metin koymuşlardır. Metin "insani" olduğuna göre "İlahi" olamaz. Dolayısıyla bunları kutsal yazılar olarak değil, tarihsel birer kaynak olarak kabul etmek gerekir.

Tüm bu saydıklarımız İnciller arasında var olan çelişkilerden yalnızca en belirgin birkaç tanesidir. Dört İncil incelendiğinde, öncelikle Snoptiklerle Yuhanna arasında, ikinci aşamada da Snoptiklerin kendi aralarında daha başka çelişkilere rastlayabiliriz.

Vahiy mi, Tarihsel Kaynak mı?

Şimdiye dek ele aldığımız çelişkilerin ortaya koyduğu en önemli sonuç, önceden de belirttiğimiz gibi, bu dört İncil'in Hıristiyanların önemli bir bölümünün inandığı gibi "Tanrı'nın esinlemesi" yani vahiy olmadıklarıdır. Çünkü İlahi kaynaktan gelen bilgi tektir ve tek bir doğruyu öğretir. Aynı olayın farklı şekillerde anlatılması ise, bu anlatımın insan hafızasının, zihninin, önyargı ve beklentilerinin ürünü olduğunu göstermektedir.

İncilleri incelediğimizde çok sayıda çelişkiyle karşılaşırız. Ve bu çelişkiler de İncillerin vahiy olduğunu yalanlamak için yeterlidir.

Bazı Hıristiyanlar bu açık çelişkiler karşısında "Tanrı'nın İncil'i farklı insanların eliyle yazdırarak, onların farklı bakış açılarından İsa'nın farklı yönlerini öğrenmemizi sağladığını" öne sürerler. Ama İncil'deki çelişkiler "İsa'nın farklı yönleri" denebilecek kadar basit ayrımlar değildir. Çoğu kez bir olayın çok açık bir biçimde iki ayrı ve uzlaşmaz versiyonu sözkonusudur. Dolayısıyla tek açıklama, bu kitapların birer insan ürünü olduklarıdır.

Ancak biliyoruz ki bu gerçeklerle yüzleşen çoğu Hıristiyan, her şeye rağmen bu kitapların birer vahiy ürünü olduklarına inanmaya devam etmektedirler. Bu inancın tek dayanağı ise, bu kitapları yazan insanların vahiy aldıklarına inanmaları ve Kilise'nin de bunu kabul etmiş olmasıdır. Oysa bir insanın yazdığı bir yazının Allah'tan geldiğine inanması, başlı başına bir delil değildir. Yazar bu düşünceye kapılmış olabilir ya da kasıtlı olarak kendisine bu havayı vermiş olabilir. Bizim böyle bir iddiayı kabul etmemiz içinse, öncelikle metnin kendisine bakmamız gerekmektedir.

Metnin kendisine bakarken de bir ölçüye ihtiyacımız vardır. Hıristiyanlar metni ölçmek için hiçbir ölçü koymazlar. Oysa Kuran böyle bir ölçüyü şöyle koyar: "Onlar hala Kur'an'ı iyice düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkasının katından olsaydı, kuşkusuz içinde birçok aykırılıklar (çelişkiler, ihtilaflar) bulacaklardı." (Nisa, 82)

Kısacası Kuran, kendisinin nasıl "yanlışlanabileceğini" bildirmektedir: Eğer bir insan Kuran'ın Allah'ın vahyi olduğunu reddediyorsa, Kuran'ın içinde çelişkiler ve hatalar bulmalıdır. Ama böyle bir şey bulunamamıştır ve bulunamayacaktır da.

Aynı ölçüyü İncillere uyguladığımızda ise, önceki sayfalarda açıkça gördüğümüz gibi, çok sayıda çelişkiyle karşılaşırız. Ve bu çelişkiler de İncillerin vahiy olduğunu yalanlamak için yeterlidir.

Eğer Hıristiyanlar bu ölçüyü kabul etmeyeceklerse, o zaman neyi kabul edeceklerdir? "Ben bir kitap yazdım, ama aslında bunu bana Tanrı vahiy yoluyla yazdırdı, onun için bu kitaba uyun" diye ortaya çıkan bir insana karşı ne diyebileceklerdir? Metni ölçmek için bir ölçü kabul etmediklerine göre, bu tür bir insana karşı da bir şey diyemezler.

Biz, Allah'ın insanlara ilham ettiği mantık kavramının doğal bir sonucu olarak, Yeni Ahit kitaplarının birer vahiy ürünü değil, insan yazması olduklarını kabul ediyoruz. Dolayısıyla bu kitapları tarihsel bir kaynak olarak görüyoruz. Gerçeklerin yanında, taraflı yorumları, hayalgücünü, asılsız söylentileri ve kasıtlı çarpıtmaları da içeren birer tarihsel kaynak...

Kitabımızın hemen başında bu konunun üzerinde bu denli durmamızın nedeni ise, bu kitapları ilerleyen bölümlerde tarihsel birer kaynak olarak kullanacak olmamızdır. İncilleri ve Yeni Ahit'in diğer kitaplarını sorgulayarak, birbirleriyle, tarihsel verilerle, mantıkla karşılaştırarak ve herşeyden önce bize Hz. İsa'yı tanıtan yegane güvenilir kaynak olan Kuran'la tartarak gerçek Hz. İsa'yı ve Hıristiyanlığın doğuşunu araştıracağız.

İKİNCİ BÖLÜM

Yahudiler ve Eski Ahit

"Dinle Ey İsrail,
Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir."
(Eski Ahit, Tesniye, 6:4)

Hz. İsa'nın mesajını ve Hıristiyanlığın gelişimini anlamak için, Yahudiliğe ve Yahudi tarihine bir göz atmak zorunludur. Çünkü Hıristiyanlık Yahudilik'ten çıkarak doğdu ve sapması da Yahudilik'ten kopmasıyla başladı.

Yahudilerin tarihi, "ulusun kurucusu" olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim'le başlar. Hz. İbrahim yaklaşık MÖ ikinci bin yılın başlarında yaşamıştır. O zamanlar pagan dinlerinin hakim olduğu Mezopotamya'da tek başına monoteist (tek-tanrılı) bir dinin peygamberi olmuştur.

Eski Ahit'in ilk kitabı olan Tekvin, Hz. İbrahim'in yaşamı ile ilgili detaylı bilgiler verir. Buradaki anlatıma göre, Hz. İbrahim, Mezopotamya ovasının güneydoğusunda bulunan ve o dönemin en önemli şehirlerinden birisi olan Ur şehrinde MÖ 1900'lü yıllarda dünyaya gelir. Doğduğu zaman Hz. İbrahim'in ismi İbrahim, yani "Abraham" değildir, "Abram"dır. İsmi, Allah tarafından daha sonra değiştirilecektir.

Eski Ahit'te yer alan ve Kuran'ın verdiği bilgilere de paralel olan tarihsel anlatıma göre, İsrailoğulları Hz. Yakup'un oniki oğlundan biri olan Hz. Yusuf'un önderliğinde Mısır'a girdiler.

Buna göre bir gün Allah, ya da Eski Ahit'te en çok kullanılan sıfatıyla Rab, Abram'a ülkesini ve halkını bırakarak yola çıkmasını, adı belirtilmeyen bir ülkeye

gitmesini ve orada yeni bir kavim oluşturmasını ister. Yetmişbeş yaşındaki Abram bu çağrıya uyarak kısır karısı Sarai—ki daha sonradan prenses anlamına gelen "Sarah" ismiyle anılacaktır—ve kardeşinin oğlu Lut ile beraber yola çıkar. Uzun bir yolculuktan sonra kendilerine vaad edilen Kenan diyarına geldiklerinde buranın kendileri için seçilmiş bir yer olduğu ve soylarına verildiği söylenir. 99 yaşına geldiğinde Abram Rab ile bir anlaşma (ahit) yapar ve ismi Abraham, yani İbrahim olarak değiştirilir. Abraham 175 yaşında ölür ve bugün İsrail'in işgali altındaki Batı Şeria'da yer alan Hebron (El-Halil) kentinin yakınlarındaki Makpela mağarasına gömülür. Hz. İbrahim'in satın aldığı bu toprak, onun ve soyunun vaadedilmiş topraklardaki ilk mülkiyetidir.

Hz. İbrahim'in iki oğlundan biri olan İshak, Yahudilerin atası olarak kabul edilir. (Öteki oğlu olan İsmail ise Araplar'ın atası sayılmaktadır.) İshak altmış yaşlarında iken, karısı kısır olmasına rağmen kendisine bir oğul bahşedilir. Adı Yakup'tur. Hz. Yakup, Rab tarafından mübarek kılınan bir peygamber olur ve kendisine Rab tarafından "İsrail" ismi verilir. Hz. Yakup'un oniki oğlu, "İsrailoğulları"nın ilk jenerasyonudurlar. Bu oniki oğlun soyu, zamanla İsrail'in oniki kabilesine dönüşecektir.

Mısır'daki Kölelik ve Çıkış

Eski Ahit'te yer alan ve Kuran'ın verdiği bilgilere de paralel olan tarihsel anlatıma göre, İsrailoğulları Hz. Yakup'un oniki oğlundan biri olan Hz. Yusuf'un önderliğinde Mısır'a girdiler. Önce Mısır'da rahat ve güvenlik içindeydiler; Hz. Yusuf Mısır yönetiminde etkin bir yere gelmişti çünkü. Ancak Mısır'daki rejim değişikliği ile birlikte onların ülkedeki konumları da değişmeye başladı. İsrailoğulları'nın nüfusu giderek artıyordu ve Mısır'ın yeni firavunu onlardan rahatsızlık duyuyordu. Eski Ahit'in ikinci kitabı olan Çıkış, İsrailoğulları'nın Mısır'daki bu durumlarını şöyle anlatıyor:

> Ve Mısır'a gelen İsrailoğullarının adları şunlardır (her adam ve ev halkı Yakup'la beraber geldi): Ruben, Simeon, Levi ve Yahuda, Issakar, Zebulun ve Benyamin, Dan ve Naftali, Gad ve Aşer. Ve Yakup'un sulbünden çıkan bütün canlar yetmiş candı ve zaten Yusuf Mısır'da idi. Ve Yusuf ve bütün kardeşleri ve bütün o nesil öldü. Ve İsrailin oğulları semereli oldular ve türeyip çoğaldılar ve ziyadesiyle kuvvetlendiler; ve memleket onlarla doldu.
>
> Ve Mısır üzerine Yusuf'u bilmeyen yeni bir kral çıktı. Ve kavmına dedi: İşte, İsrailoğullarının kavmı bizden çok ve kuvvetlidir; gelin, onlara karşı akıllıca davranalım, yoksa çoğalacaklar ve olur ki, cenk vuku bulunca, onlar da düşmanlarımızla birleşirler ve bize karşı cenk edip memleketten çıkarlar. Ve onlara yükleriyle eziyet etsinler diye üzerlerine angarya memurları koydular. Ve Firavun için Pitom ve Raamses-ambar şehirlerini yaptılar.

Fakat onlara ne kadar eziyet ettilerse o kadar çoğaldılar ve o kadar yayıldılar. Ve İsrailoğulları yüzünden korkuya düştüler. Ve Mısırlılar İsrailoğullarını şiddetle işlettiler; ve şiddetle işlettikleri bütün işlerinde, tarlada her çeşit işte, harçta ve kerpiçte, ağır işle hayatlarını acı ettiler.[29]

İsrailoğulları Mısır'da büyük bir zulüm dönemi yaşadılar. Tek Allah'a inanan ve dahası O'nun tarafından seçilmiş ve mübarek kılınmış bir halktılar. Buna rağmen Mısır'ın çok-tanrılı putperest halkı tarafından esir edilmiş ve köleleştirilmişlerdi. Kendisine tanrı payesi veren Firavun'un şehirlerinde üstteki Eski Ahit pasajında vurgulandığı gibi ölesiye çalıştırıldılar. Ta ki Allah tarafından seçilmiş bir kurtarıcı gelinceye kadar...

Hz. Musa, Firavun'un İsrailoğulları'na yaptığı baskının en arttığı dönemde dünyaya geldi.

O kurtarıcı Hz. Musa'ydı (a.s.). Hz. Musa, Firavun'un İsrailoğulları'na yaptığı baskının en arttığı dönemde dünyaya geldi. Öyle ki annesi onu Firavun'un askerlerinden kurtarabilmek için bir sepet içinde Nil'in sularına bırakmıştı. Firavun ailesi tarafından bulunan ve evlat edinilen Hz. Musa, Firavun'un sarayında bir Mısır aristokratı gibi büyüdü. Ancak gençlik yaşına geldiğinde karıştığı bir olay, onu Mısır'dan kaçmak zorunda bıraktı. On yıl boyunca Medyen denen bölgede çobanlık yaptı. Ve sonunda Allah ona ilk vahyini ulaştırdı. Aslını Kuran'dan öğrendiğimiz[30] bu ilk vahiy, Eski Ahit'te de Kuran'a oldukça paralel bir biçimde anlatılır. Eski Ahit'teki anlatım şöyledir:

Allah ona çalının ortasından çağırıp dedi: Musa, Musa! Ve o; işte ben, dedi. Ve dedi: Buraya yaklaşma; çarıklarını ayaklarından çıkar, çünkü üzerinde durduğun yer mukaddes topraktır. Ve dedi: Ben babanın Allah'ı, İbrahim'in Allah'ı, İshak'ın Allah'ı ve Yakup'un Allah'ıyım. Ve Musa yüzünü örttü; çünkü Allah'a bakmaya korkuyordu. Ve Rab dedi: Gerçekten Mısır'da olan kavmimin sıkıntısını gördüm ve angarya memurlarının yüzünden onların feryadını işittim; çünkü onların acılarını bilirim ve onları Mısırlıların elinden kurtarmak için ve onları o diyardan iyi ve geniş bir diyara, süt ve bal akan diyara, Kenanlı ve Hittî ve Amorî ve Perizzî ve Hivî ve Yebusîlerin yerine çıkarmak için indim. Ve şimdi, işte, İsrailoğullarının feryadı bana erişti ve hem de Mısırlıların onlara ettikleri cefayı gördüm. Ve şimdi gel ve benim kavmimi, İsrailoğullarını, Mısırdan çıkarmak için seni Firavun'a göndereyim.[31]

Hz. Musa kendisine emredildiği gibi Firavun'a gitti ve ondan İsrailoğulları'nı kendisiyle göndermesini istedi. Firavun'un Hz. Musa'ya karşı saldırganlaş-

ması üzerine de, Allah Firavun kavmine birbirini izleyen bir seri mucize ve azap verdi. Ve sonunda Hz. Musa, Allah'ın emriyle İsrailoğulları'nı bir gecede Mısır'dan çıkardı. Eski Ahit'e göre, "İsrailoğulları, çocuklardan başka, altı yüz bin kadar yaya erkekler olarak Ramsesten Sukkota göç ettiler". Mısır'da dört yüz otuz yıl kalmışlardı.[32]

Allah'a Verilen Ahit

İsrailoğulları, Allah'ın kendilerine verdiği tüm nimetlere rağmen isyankar bir kavimdi. Hz. Musa onlara pek çok mucize gösterdi. Gerek Mısır'dan çıkmalarından önce gerekse çıkıştan sonra, mucizelerle onları Firavun'un azabından kurtardı. Ancak İsrailoğulları sık sık Hz. Musa'ya başkaldırdılar, yakındılar ya da direttiler. Buna karşılık yine de Allah onları her seferinde bağışladı. Ve Sina Dağı'nın önünde onlarla ahitleşti. Olay, Eski Ahit'in Çıkış kitabında şöyle anlatılır:

> İsrailoğullarının Mısır diyarından çıkışlarının üçüncü ayında, o günde, Sina çölüne geldiler. Ve Refidimden göç edip Sina çölüne geldikleri zaman, çölde kondular ve İsrail orada dağın karşısında kondu. Ve Musa Allah'ın huzuruna çıktı ve Rab onu dağdan çağırıp dedi: Yakup evine böyle diyeceksin ve İsrailoğullarına bildireceksin: Mısırlılara ne yaptım ve sizi nasıl kartal kanatları üzerinde taşıdım ve sizi kendime getirdim, gördünüz. Ve şimdi, eğer gerçekten sözümü dinleyecek ve ahdimi tutacaksanız, bana bütün kavimlerden has kavim olacaksınız; çünkü bütün dünya benimdir; ve siz bana kahinler melekûtu ve mukaddes millet olacaksınız. Senin İsrailoğullarına söyleyeceğin sözler bunlardır.[33]

İsrailoğulları'na On Emir de yine Hz. Musa aracılığıyla vahyedildi. Eski Ahit'e göre On Emir'in birincisi, Musevi inancının temelini oluşturan Birleme'ydi (Tevhid):

> Seni Mısır diyarından, esirlik evinden çıkaran Allah'ın Yehova benim. Karşımda başka ilahların olmayacaktır. Kendin için oyma put, yukarda göklerde olanın, yahut aşağıda yerde olanın, yahut yerin altında sularda olanın hiç suretini yapmayacaksın; onlara eğilmeyeceksin; ve onlara ibadet etmeyeceksin.[34]

Yahudi kültürü işte bu İlahi emri temel alarak gelişti. Allah, İsrailoğulları'nı mübarek kılmış, onlara kendi sözleri ve peygamberleri ile yol göstermiş, emirlerini ve yasaklarını bildirmişti. Onlar da bu hükümlere uymaya ve Allah'a sadakat göstermeye söz vermişlerdi. Bu nedenle Hz. Musa'ya verilen On Emir ve diğer vahiyleri içeren Ahit Sandığı, Yahudi halkının en değerli varlığı ve sembolü haline geldi.

İsrailoğulları, Hz. Musa'dan sonra başlarına geçen Yeşu'nun emri altında Filistin'i fethederken Ahit Sandığı'nı en kutsal emanetleri olarak taşıdılar. Putperest kavimlerle savaştılar ve dillerindeki söz hep şu oldu: "Dinle Ey İsrail, Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir."[35]

Ancak İsrailoğulları'nın içinde inkara yönelik de büyük bir eğilim vardı. Nitekim daha Hz. Musa hayatta iken Allah'tan yüzçevirmişler ve bir buzağı heykeli yapıp ona tapınmışlardı. Hz. Musa'ya defalarca zorluk çıkarmışlar, hatta karşı gelmişlerdi. Hz. Musa'nın ölümünden sonra da yalpalanmaya devam ettiler. Bazıları "Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir" diyen tevhid inancına sadık kaldılar, bazıları da inkara ve çürümeye kapıldılar.

Nitekim bu yüzden Hz. Musa'dan sonra İsrailoğulları'na gelen peygamberlerin çoğu, onları yoldan sapmamaları için uyardılar. Eski Ahit'e bakıldığında bu peygamberlerin getirdikleri mesajın ortak bir noktası olduğu görülebilir. Bu mesaja göre, İsrailoğulları'nın düşmanlarına karşı galip gelmesi ve huzur içinde yaşaması, Allah'ın hükümlerine sadakat göstermelerine bağlıydı. Allah'a mukaddes bir kavim oldukları için, tarih onlar adına tamamen dini kıstaslara göre işliyordu. Eğer saparlarsa, Allah onların huzurunu ortadan kaldırır, düşmanlarına zafer verir ve onları yeryüzünde korunmasız bırakırdı.

Nitekim İsrailoğulları'nın tarihi tam da bu kurala uygun biçimde gelişti.

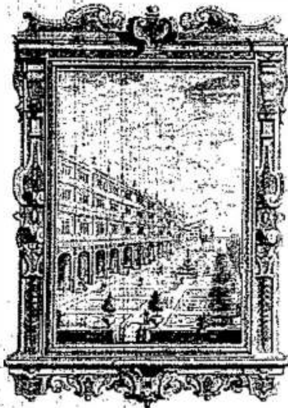
Talut, Hz. Davud ve Hz. Süleyman

İsrailoğulları Yeşu'nun önderliğinde bugün Filistin olarak bildiğimiz toprakları fethettiler ve böylece Allah'ın kendilerine vaadettiği Kenan diyarına yerleşmiş oldular. Ancak Filistin'deki putperest toplumlarla mücadeleleri kuşaklar boyunca devam etti. Bu savaşlarda İsrail'in önemli bir dezavantajı vardı; Yahudi toplumu merkezi bir devlet değil, oniki ayrı kabileden oluşan bir klanlar topluluğuydu. Savaş zamanında Hakimler denilen dini liderlerin etrafında birleşiyorlardı, ama bir kralları olmadığı için güçlü bir askeri örgütlenmeleri yoktu.

Eski Ahit'e göre Hz. Süleyman Hz. Davud'un ölümünden üç yıl önce, MÖ 970 yılında tahta oturdu.

Bu nedenle, Eski Ahit'e göre, sonunda peygamberleri Samuel'e "bütün milletler gibi, bize hükmetmek için başımıza bir kral koy" dediler.[36] Samuel onlara Kral olarak Saul (Talut) adlı güçlü bir genci seçti.[37] Bu, İsrail'de monarşinin başlangıcıydı. İsrailoğulları Saul'un krallığı boyunca büyük savaşlar kazandılar. Ancak İsrail'in ilk hanedanını kurmak Saul'un soyuna değil, Judah (Yahuda) kabile-

Hz. Süleyman Kudüs'te muhteşem bir Tapınak yaptırarak Ahit Sandığı'nı oraya yerleştirdi.

sinden Bethlehemli David (Hz. Davud) adlı bir gence nasip oldu. Eski Ahit'e göre Filistinler olarak anılan putperest kavimle savaşırken ölen Saul'un yerine geçen Hz. Davud, İsrail'i o güne kadar görmediği bir güce ulaştırdı. Yebusiler'in elinde bulunan Kudüs kentini fethederek başkent yaptı. Askeri yönden olduğu kadar diplomaside de başarılıydı. Sur Kralı Hiram ile ittifak kurarak pek çok çevre krallığa boyun eğdirdi. Öyle ki Hz. Davud zamanında İsrail'in kontrol ettiği topraklar güneyde Sina yarımadasından kuzeyde Fırat nehrine kadar büyüdü. Hz. Davud, İsrail'in en efsanevi kralı haline geldi.

Hz. Davud'un en büyük hedeflerinden biri de, o zamana kadar sırt üstünde taşınan ya da ücra köşelerde saklanan Ahit Sandığı'nı koymak ve Allah'a adamak için büyük bir Tapınak inşa etmekti. Ancak bu, oğlu Solomon'a (Hz. Süleyman) nasip oldu.

Eski Ahit'e göre Hz. Süleyman Hz. Davud'un ölümünden üç yıl önce, MÖ 970 yılında tahta oturdu. İlk yaptığı işlerden biri, İsrail'in kabileleri arasında hala sürmekte olan ve Hz. Davud'un son yıllarında alevlenen iç çatışmaları sona erdirmekti. Babasının kurduğu siyasi egemenliği daha da sağlamlaştırdı. Öte yandan İsrail'in ticari bağlantılarını da artırarak ülkeye büyük bir zenginlik kazandırdı. Kudüs'te muhteşem bir Tapınak yaptırarak Ahit Sandığı'nı oraya yerleştirdi. Asırlardır sürmekte olan göçler, savaşlar ve karmaşalardan sonra İsrail, refah, huzur ve güvenlik buldu. Ve tüm bunlar, bir Yahudi kaynağının ifadesiyle, "Davud soyunun İsrail'i Tanrı'nın istediğine uygun biçimde yönettiği şeklindeki geleneksel inancın doğmasına neden oldu. Bu, Yahudilikteki Mesih beklentileri açısından da son derece önemli bir inançtı."[38]

Evet Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın krallığı, Mesih kavramının da doğuşunu beraberinde getirdi. Çünkü İsrailoğulları, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın ardından bir daha asla bu krallıktaki huzur ve güvene kavuşamayacaklardı. Aksine, ulus önce içinden parçalanacak, sonra da düşmanları tarafından ezilecekti. Yahudiler başka imparatorlukların, putperest devletlerin egemenliklerine gireceklerdi. İşgalciler Hz. Süleyman'ın Allah'a adadığı Tapınak'a putlar dikecekler, sonunda da Tapınak'ı yıkacaklardı.

Acıyla geçen bu uzun asırlar boyunca da İsrail'in peygamberleri halklarına bir kurtarıcıyı müjdelediler. Allah, daha önce Hz. Davud'u çıkardığı gibi, bir gün de gelecek Hz. Davud'un soyundan yeni bir peygamber çıkaracaktı. Bu peygamber aynı zamanda bir "Mesih" olacaktı, yani Allah tarafından seçilmiş bir kral. İsrail'i yeniden Hz. Davud'un günlerinde olduğu gibi kurtaracak, putperestlerin egemenliğinden çıkaracak ve en önemlisi onları Allah'ın yoluna yeniden döndürecekti. Çünkü İsrail'in başına gelen felaketler, Allah'ın yolundan sapmalarından kaynaklanıyordu.

Eski Ahit'in Kehaneti

İsrailoğulları'nın bu çetrefilli tarihi içinde Eski Ahit de şekillendi.

Eski Ahit'in otuz dokuz kitapçığı, aslında üç temel bölüme ayrılır. Tevrat olarak da bilinen ilk beş kitap, yani Tekvin, Çıkış, Sayılar, Levililer ve Tesniye, Allah'ın Hz. Musa'ya vahyettiği kabul edilen kitaplardır. Ancak biz Kuran'dan, bu kitaplarda bir takım tahrifatların olduğunu biliyoruz.[39] Nitekim bu kitapların Hz. Musa zamanındaki yazılmış nüshalarının kaybolmuş (ya da kaybedilmiş) olmaları son derece anlamlıdır. Bu beş kitap, MÖ 9. yüzyılda yazılmaya başlanmıştır, yani Hz. Musa'dan yaklaşık dört asır sonra. Elimizdeki en eski nüshalar ise en fazla MS 1. yüzyıla kadar uzanmaktadır.

Eski Ahit sıralamasında bu kitaplardan sonra İsrailoğulları'nın tarihini anlatan kitaplar gelir: Yeşu, Hakimler, Rut, I. ve II. Samuel, I. ve II. Krallar, I. ve II. Tarihler, Ezra, Nehemya ve Ester. Bu metinlerde İsrailoğulları'nın Hz. Musa'nın ölümünden sonraki tarihleri çok ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Bir Yahudi kaynağı, bu kitapların anafikrini şöyle anlatıyor:

> Bu kitapların temel düşüncesi, tarihin işleyişinde tesadüfe yer olmadığıdır. Tüm olaylar İlahi bir planın parçasıdırlar. İsrail'in kaderi, bu kitapların yazarlarına göre, her zaman için Tanrı ile halkı arasındaki Ahit'e göre belirlenir. Buna göre, Yahudiler kendilerine verilmiş hükümlere uydukları sürece refah ve mutluluk içinde yaşayacaklardır; günah işleyip yoldan çıktıklarında ise yıkım ve sürgün ile cezalandırılacaklardır.[40]

Eski Ahit'te yer alan bu tarihsel kural, Kuran tarafından da doğrulanır. Kuran'a göre de, Allah Yahudilere yeryüzünde iki kez kibirlenip bozgunculuk çıkaracaklarını, buna karşılık da iki kez sürgün ve yıkımla cezalandırılacaklarını haber vermiştir. Yani tarih, Yahudiler için, Allah'ın hükümlerine olan sadakatlerine göre gelişmektedir. Allah onlara şu hükmü vermiştir: "Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz ve eğer kötülük ederseniz o da aleyhinizedir." (İsra, 7)

İsrail'in geçmişini incelediğimizde ise tarihlerinin gerçekten tam da bu şekilde geliştiğini görebiliriz.

Hz. Süleyman'ın Krallığı'nın ardından yeniden kabilesel çekişmelere girdikleri için İsrail Krallığı ikiye bölündü. Kuzey Krallık Samiriye, Güney Krallık ise Yahuda

olarak anılmaya başlandı. Dahası, bu iki krallık birbirleriyle uzun bir süre savaştılar. Sonunda barış imzalandı ama savaş iki tarafı da zayıf düşürdü.

İki yüzyıl boyunca yanyana yaşamış olan Yahuda ile Samiriye arasında önemli bazı farklılıklar vardı. Yahuda Krallığı Hz. Davud'un soyundan gelen krallar tarafından yönetilirken, Samiriye'de defalarca hanedan değişti. Samiriye'deki sosyal düzen de oldukça bozuktu. Zenginlikler sınırlı bir kesimin elinde toplanmıştı, halkın büyük bölümü ise büyük bir fakirlik içinde yaşıyordu. Samiriye'de dini hükümlere karşı ciddi bir kayıtsızlık da vardı. Dahası, Samiriyeli Yahudilerin bir bölümü, Mezopotamya'daki putperest inançlardan etkilenmeye başladılar. Baal adı verilen put[41], giderek Samiriyeli Yahudiler arasında yaygınlaştı. Zaten bu putperest eğilimler Samiriye krallığının kurulmasıyla birlikte başgöstermişti. Hz. Süleyman'a karşı isyan ederek Samiriye'yi kuran Yeroboam, Hz. Süleyman'ın yaptığı Tapınak'ı reddederek iki putperest tapınağını benimsemişti.

Hz. Davud soyu tarafından yönetilen güneydeki Yahuda Krallığı ise Musa Şeriatı'na daha sıkı bağlıydı. O yüzden de ömrü daha uzun oldu. Ancak bir süre sonra Yahuda da Samiriyeliler'in dejenerasyon yoluna girdi

Sonunda Eski Ahit'in vaad ettiği ceza geldi. Samiriye MÖ 722 yılında Asurlular tarafından işgal edildi. Bu işgalle birlikte de İsrail'in Kuzey Krallık'ta yaşayan on kabilesi tarih sahnesinden yavaş yavaş silindi. Çoğu sürgün edildi ve gittikleri yerlerde de asimile olup kimliklerini kaybettiler. O günden bu yana "İsrail'in On Kayıp Kabilesi" olarak anıldılar. Geride kalanlar ise ülkeye göç eden Asurlular ile karışarak hem ulusal hem de dini kimliklerini yitirdiler. Bu karışık nüfusa "Samiriyeliler" dendi.

Hz. Davud soyu tarafından yönetilen güneydeki Yahuda Krallığı ise Musa Şeriatı'na daha sıkı bağlıydı. O yüzden de ömrü daha uzun oldu. Ancak bir süre sonra Yahuda da Samiriyeliler'in dejenerasyon yoluna girdi. Kral Hezekiah döneminde putperest inançlar yayılmaya başladı. Bunlar kötü işaretlerdi. Nitekim o dönemlerde gelen Yahudi peygamber Amos halkını uyarmış ve içinde bulundukları dejenerasyonun yıkımlarına neden olacağını söylemişti. Amos'un kitabında şöyle yazıyordu:

> Rab söyle diyor: Yahuda'nın üç, hatta dört kat cinayetinden ötürü cezasını geri almayacağım; çünkü Rabbin şeriatını hor gördüler ve hükümlerini tutmadılar ve putları kendilerini saptırdılar. O putlar ki, ataları onların ardınca yürümüşlerdi. Ben de Yahuda'ya ateş göndereceğim ve Yeruşalim'in (Kudüs) saraylarını yiyip bitirecek.[42]

Dejenerasyon süreci gerçekten de Yahuda'nın cezalandırılmasıyla sonuçlandı. Babil Kralı Nabukadnezzar (Buhtunnasır) MÖ 587 yılında Kudüs'ü işgal ederek Yahuda Krallığı'nı yıktı. Kudüs yerle bir edildi, dahası Süleyman'ın inşa ettiği ve ulu-

sun en önemli varlık nedeni olan Tapınak yıkıldı. Yahudilerin çoğu da köle olarak Babil'e sürüldüler.

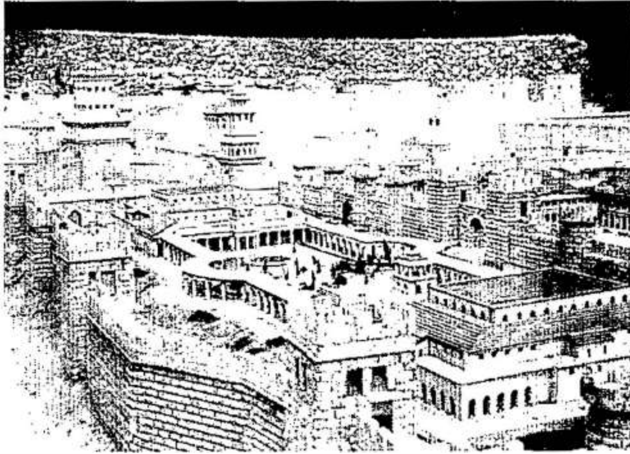
Yahudiler Allah'a verdikleri ahdi bozmuşlar ve bunun cezasını da yıkım ve sürgünle ödemişlerdi. Önce kuzeydeki Samiriye, sonra da güneydeki Yahuda Krallığı... Eski Ahit, nasıl saptıklarını ve neden cezaya müstahak olduklarını şöyle anlatıyordu:

> Ve Asur kralı bütün memlekete çıktı ve Samiriye'ye geldi ve üç yıl onu kuşattı. Hoşea'nın dokuzuncu yılında Asur kralı Samiriye'yi aldı ve İsrail'i Asur'a sürdü.. Ve böyle oldu, çünkü İsrailoğulları kendilerini Mısır kralı Firavun'un eli altından, Mısır diyarından çıkarmış olan Allah'ları Rab'be karşı suç etmişlerdi ve başka ilahlardan korkmuşlardı. Ve İsrailoğulları önünden Rabbin kovmuş olduğu milletlerin kanunlarında ve İsrail krallarının yaptıkları kanunlarda yürümüşlerdi.
>
> Ve İsrailoğulları Allahları Rab'be karşı doğru olmayan işleri gizlice yaptılar... Ve putlara kulluk ettiler ve bunlar için Rab kendilerine "bu şeyi yapmayacaksınız" demişti. Ve Rab İsrail'e ve Yahuda'ya "bu kötü yollarınızdan dönün, atalarınıza emrettiğim ve kullarım peygamberler eliyle size gönderdiğim bütün şeriata göre emirlerimi ve kanunlarımı tutun" diye bütün peygamberler ve bütün görenler vasıtası ile şehadet etmişti. Fakat dinlemediler, ancak boyunlarını Allahları Rab'be iman etmeyen atalarının boyunları gibi sertleştirdiler. Ve onun kanunlarını ve ataları ile ettiği ahdini ve onlara ettiği şehadetlerini hor gördüler; ve boş şey ardınca yürüdüler ve boş adamlar oldular ve çevrelerinde olan milletler gibi yapmasınlar diye Rab onlara emretmişken, onların ardınca yürüdüler.
>
> Ve Allahları Rab'bin bütün emirlerini bıraktılar ve kendilerine dökme putlar, iki buzağı yaptılar ve bir aşera yaptılar ve göklerin bütün ordusuna tapındılar ve Baal'a kulluk ettiler. Ve oğulları ile kızlarını ateşten geçirdiler ve falcılık ettiler ve sihirbazlık ettiler ve Rab'bin gözünde kötü olanı yapmak için, onu öfkelendirmek için kendilerini sattılar.
>
> Ve İsrail'e karşı Rab çok öfkelendi ve onları gözü önünden kaldırdı, ancak tek başına Yahuda sıptından başkası kalmadı. Yahuda da Allahları Rab'bin emirlerini tutmadı ve İsrail'in yaptığı kanunlarda yürüdüler. Ve onları kendi önünden atıncaya kadar, Rab bütün İsrail zürriyetini hor gördü ve onları alçalttı ve yağmacıların eline verdi. Çünkü İsrail'i Davud evinden yırtıp ayırdı ve Nebat'ın oğlu Yeroboam'ı kral ettiler; ve Yeroboam İsrail'i Rab'bin ardından saptırdı ve onlara büyük suç işlettirdi. Ve İsrailoğulları Yeroboam'ın işlediği bütün suçlarında yürüdüler; Rab bütün peygamber kulları vasıtası ile söylemiş olduğu gibi İsrail'i gözü önünden kaldırıncaya kadar o suçlardan ayrılmadılar. Ve İsrail kendi toprağından Asur'a sürüldü, bugüne kadar böyledir.[43]

Yahudilerin başlarına gelen felaketlerin onların kendi suçlarının bir karşılığı olduğu, Eski Ahit'in İşaya kitabında da şöyle ifade ediliyordu:

> İşte, Rab'bin eli kısalmadı ki kurtaramasın; ve kulağı ağırlaşmadı ki işitemesin; ancak sizinle Allah'ınız arasına fesatlarınız ayrılık koydu ve suçlarınız O'nun yüzünü sizden gizledi de sizi işitmiyor. Çünkü elleriniz kanla ve parmaklarınız fesatla kirlendi; dudaklarınız yalan söylediler, diliniz kötülük homurduyor.[44]

Babil'den Roma'ya

Yahudiler Kudüs'e dönmelerine karşın uzun bir süre eski günlerdeki düzen ve refahlarına kavuşamadılar. MÖ 516'dan 458'e kadar geçen bu "fetret devri", Yahudi tarihinin en karanlık ve hakkında en az bilgi sahibi olunan dönemlerinden biri olarak kabul edilir.

Yahudiler, suçları nedeniyle karşılaştıkları ceza gereği, elli yıl boyunca Babil'de sürgün hayatı yaşadılar. Bir kısmı da Mısır'a göç etmişti. Bu iki bölge, Yahudi diasporası kavramının da başlangıcını oluşturdular.

Babil İmparatorluğu'nun Pers Kralı Cyrus (Koreş) tarafından ele geçirilmesi ise, Yahudiler'e Babil'den Kudüs'e dönme şansı verdi. Binlerce Yahudi erkek, kadın ve çocuk, elli yıl süren Babil sürgününün ardından Filistin'e geri döndüler. Tarihte ilk kez bir ulus anavatanına dönüyordu.

Yahudi din adamları tarafından kaleme alınan Talmud, zamanla Tevrat'ın da önüne geçti.

Yahudiler Kudüs'e dönmelerine karşın uzun bir süre eski günlerdeki düzen ve refahlarına kavuşamadılar. MÖ 516'dan 458'e kadar geçen bu "fetret devri", Yahudi tarihinin en karanlık ve hakkında en az bilgi sahibi olunan dönemlerinden biri olarak kabul edilir. Ulusun toparlanması ise, MÖ 458 yılında Ezra'nın (Üzeyir) ortaya çıkmasıyla oldu. Ezra, yardımcısı Nehemya ile birlikte tam bir yeniden doğuş hareketi başlattı. Ezra'nın yaptığı ilk iş, Tevrat'ın Kudüs'te bir hafta boyunca halka açık olarak okunması ve farklı nüshaların karşılaştırılarak düzeltilmesiydi. Yahudiler, Eski Ahit'in ifadesiyle, Ezra önderliğinde "kitaptan, Allah'ın şeriatından açıkça okudular ve manasını verdiler ve okuduklarını anlattılar."[45]

Ezra ve Nehemya, bu işten sonra yaklaşık 150 yıldır yıkık duran Süleyman Tapınağı'nı yeniden inşaya koyuldular. Tapınağın duvarları tamamlandığında ise, kentteki tüm Yahudileri toplayarak Allah ile İsrailoğulları arasındaki ahdin yenilenmesi için dua ettiler. Yahudi toplumunun bütün liderleri "Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği şeriata göre yürümek" için ahit verdiler ve bunu yazılı bir kağıda döküp imzaladılar. Bu, toplu bir tevbe olayıydı. Eski Ahit'in ifadesiyle "İsrailoğulları... durup suçlarını ve atalarının fesatlarını itiraf ettiler. Ve oldukları yerde ayağa kalktılar ve günün dörtte birinde Allahları Rab'bin şeriat kitabından okudular; ve dörtte birinde suçlarını itiraf edip Allahları Rab'be secde kıldılar."[46]

Yahudi tarihinde "İkinci Tapınak Dönemi" olarak anılan dönem başlamış oluyordu. Bu dönemin çoğunda Yahudiler esaret altında yaşadılar. İsrail toprakları önce Pers Krallığı'nın, sonra Büyük İskender'in, daha sonra da Büyük İskender'in mirasına sahip çıkan farklı kralların egemenliğine girdi. Bu krallar da bir süre sonra Roma İmparatorluğu'nun kontrolü altına girdiler ve Roma tarafından atanır oldular.

İsrailoğulları Ezra ve Nehemya döneminde "Rabbin şeriatından" ayrılmayacaklarına dair ahit vermişlerdi, ama önemli bir bölümü bu ahde sadık kalmadı. MÖ beşinci yüzyıldan MS birinci yüzyıla kadar devam eden İkinci Tapınak Dönemi, Yahudiler için yeni bir dejenerasyonu da beraberinde getirdi. Bu, Greko-Romen kültürüydü. Giderek daha fazla sayıda Yahudi Yunan kültüründen etkilendi. Yunan felsefesi, kendilerine vahyedilen Tevrat'tan daha cazipti bazı Yahudiler için.

Öte yandan Yahudi din adamları sınıfının yazdığı bazı kitaplar da Tevrat'ın önüne geçmeye başladılar. Babil'de yazımına başlanan Talmud, bunların en önemlisiydi. Dini, aslında olmayan detaylara boğan, geleneği vahyin önüne geçiren ve bir Yahudi ruhban sınıfının oluşmasına zemin hazırlayan Talmud, Yahudi dejenerasyonunun öte-

Makabi isyanıyla başlayan hareket MÖ 140 yılında Haşmoni Devleti'nin kurulmasını sağladı. Bu, asırlardır başka güçlerin denetiminde yaşayan İsrail topraklarında kurulan tek Yahudi Krallığı'ydı.

ki yüzünü oluşturuyordu. Politik bağımsızlıklarını bir türlü kazanamamalarının ve ezilmelerinin nedeni, herhalde buydu.

Makabi Ayaklanması

İkinci Tapınak Dönemi'ndeki tek bağımsızlık ise, tarihe "Makabi Ayaklanması" olarak geçen olayla birlikte gelen Haşmoni Krallığı'ydı. Ayaklanma, Roma İmparatorluğu'nun kışkırtmasıyla gerçekleşti. Roma, MÖ 169 yılında İsrail'e kral olarak IV. Antiokus'u atadı. Antiokus Yahudileri fazlasıyla rahatsız eden uygulamalara girişti. Vergileri abartılı ölçüde arttırdı, daha da önemlisi Yahudi dinine karşı açık bir saldırı başlattı. Yayınlanan bir kanun, tüm Yahudilere dinlerini terk etme zorunluluğu getiriyordu. Bunun üzerine rahatsızlık yerini isyana bıraktı. Grek askerler tarafından putlara kurban sunmaya zorlanan Mathasias adlı bir din adamı, önce bu emre uyan bir başka Yahudiyi sonra da askerlerden birini öldürerek dağa çıktı. Makabi isyanı başlamıştı.

Makabi isyanı, Yahudilerin Roma otoritesine karşı giriştikleri en büyük askeri ayaklanmalardan birisiydi. Dahası, isyan sadece bir ayaklanma olarak kalmadı, Filistin'i gerçekten pagan işgalcilerden kurtardı. İsyan kısa sürede başarıya ulaştı. MÖ 164 yılında geleneksel Hanuka bayramı, tüm putlardan ve pagan sembollerden temizlenmiş olan Kudüs'teki Tapınak'ta kutlandı. Kısa sürede Yahudi topraklarının tümü kurtarıldı, hatta yeni fetihler bile gerçekleştirildi. Makabiler dine şiddetle bağlıydılar, Roma egemenliğinden kurtardıkları toprakları tüm pagan inançlardan temizliyorlar, Yahudi şeriatının yeniden uygulanmasına özen gösteriyorlardı. Yahudi tarihinin değişmez kuralı yine işliyordu; Yasa'ya, yani Tevrat'a sadakat gösteren Yahudiler, düşmanlarına karşı da zafer kazanıyorlardı.

Makabi isyanıyla başlayan hareket MÖ 140 yılında Haşmoni Devleti'nin kurulmasını sağladı. Bu, asırlardır başka güçlerin denetiminde yaşayan İsrail topraklarında kurulan tek Yahudi Krallığı'ydı. Ancak kısa süre içinde Haşmoni Devleti içinde de gerilim ve huzursuzluk doğdu. Yunan kültüründen etkilenmiş, yani "Helenleşmiş" Yahudiler ile Tevrat geleneğine bağlı Yahudiler arasındaki sürtüşme, devletin en üst noktalarına kadar tırmandı. Sonunda Roma'nın gazabı yine gecikmedi. Romalı komutan Pompey, Suriye'de bir Roma eyaleti kurdu ve sonra da güçlü ordularla Filistin'i işgal etti. MÖ 63 yılında Kudüs'ü ele geçirip Haşmoni Devleti'ni yıktı. Böylece tarihteki son bağımsız Yahudi Krallığı da tarihe karışmış oluyordu.

Filistin bu tarihten MS 7. yüzyıla dek, bazı kısa kesintiler hariç, Romalılar tarafından yönetildi.

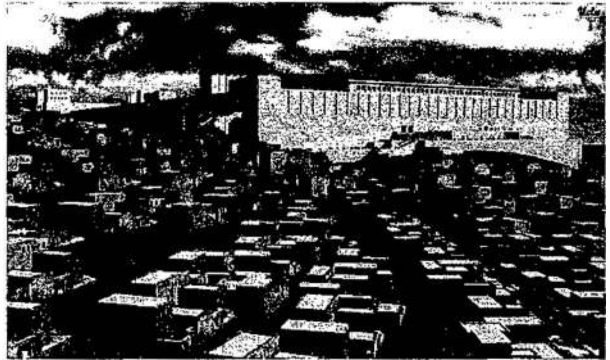
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hz. İsa Zamanında Filistin

Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde, tüm Akdeniz dünyası Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altındaydı. Roma büyük askeri fetihlerle topraklarını genişletmiş, Akdeniz'i bir iç göl haline getirmişti. İmparatorluk askeri alanda olduğu kadar kültürel alanda da en görkemli dönemlerinden birini yaşıyordu. Eski Yunan (Grek) medeniyetinin kültürel mirasını devralmış ve onu yeni eklemelerle ilerletmişti. Mimari ve sanat oldukça ileri bir düzeydeydi.

Roma'nın dini ise, Akdeniz çevresinde yaşayan tüm toplumlar gibi, çok-tanrılı, ya da daha doğru bir deyimle "pagan"[47] bir dindi. En büyükleri Jüpiter olarak adlandırılan ve heykellerle sembolize edilen bir çok ilaha tapınılıyordu. Bazı Roma İmparatorları ise kendilerini de bu ilahlar arasında katan kanunlar çıkarmışlardı. Öte yandan Roma'nın hakim olduğu topraklarda Greklerin dininin inançları da yaygındı; Zeus, Hermes, Venüs gibi Yunan tanrılarının heykelleri büyük kentlerin meydanlarını süslüyordu.

MÖ 1. yüzyılda bu pagan dünyası, bir önceki bölümde değindiğimiz gibi, Filistin'e de el attı. Roma orduları, bin yılı aşkın bir süredir Yahudilerin anavatanı olan Filistin'i zapt ettiler. Bu işgalle birlikte pagan kültürü ile Yahudi kültürü ilk kez bu kadar yakın bir biçimde karşılaşmış oluyorlardı. Çok-ilahlı pagan dininin sahipleri, ikibin yıldır tek bir Rab'be tapmakta olan Yahudi toplumunun hakimleri haline gelmişlerdi.

Kudüs'teki kutsal tapınağı ele geçiren Romalılar, mabedin içinde Tevrat nüshaları yerine pagan putları ile karşılaşmışlardı.

İki taraf arasındaki uçurumun sembolik bir göstergesi, Romalı komutan Pompey'in MÖ 63 yılında Kudüs'e girmesi sırasın-

da yaşanmıştı. Komutan Kudüs'te bir Tapınak olduğunu ve bunun Tanrı'ya adandığını biliyordu. Ancak Yahudilerin sözkonusu Tanrı'sının nasıl bir varlık olduğunu çok merak ediyordu. Bu nedenle kenti ele geçirir geçirmez doğruca Tapınak'a gitmiş ve Tapınak'ın en kutsal bölümü sayılan ve orjinal Tevrat nüshalarının saklandığı yere girmişti. Ancak Romalı komutan içerde boş bir oda ile karşılaşınca şaşırmış ve dışarı çıktığında da şaşkınlığını gizlemeyerek "burada hiç tanrı yok ki" demişti. Çünkü onun anladığı tanrılar, heykelleri yapılan ve tapınakların orta yerine dikilen pagan putlarıydı.

Romalılar, Yahudiler'in dinin bu denli farklı olduğunu ve onların bu dine bağlılıklarını gördükleri için, Yahudilerin iç işlerine, özellikle dini konularına fazla karışmamaya karar verdiler. Filistin'i yönetimleri altında bulundurdukları dönem boyunca, Yahudilerin dini inançlarının gereklerini yerine getirmelerine izin verdiler. Yahudi halkının ruhani merkezi olan Tapınak, yine eskiden olduğu gibi görevli rahipler tarafından yönetilmeye devam etti. Roma yönetimi, Yahudi rahiplerin oluşturduğu ve en büyük dini mahkeme niteliğindeki Sanhedrin Kurulu'nun faaliyetlerini sürdürmesine de izin verdi. Sanhedrin, Roma yönetimi altında bile, bir Yahudiyi yargılayabilir ve Şeriat'ın öngördüğü cezaları uygulayabilirdi.

Hirodes Hanedanı ve Yahudi Mezhepleri

Roma yönetiminin Filistin'deki en öncelikli hedefi vergi toplamaktı. Her Yahudinin ödemekle yükümlü olduğu son derece ağır vergiler kondu. Roma bu amaçla kendisine bağlı bir devlet mekanizması kurdu. Roma otoritesine bağlı bir Yahudi krallığıydı bu. Krallığın başına da Roma yönetimine olan sadakatini ispatlayan Hirodes hanedanı geçirildi. Kral Hirodes, her ne kadar tarihte "Büyük Herod" (Herod the Great) olarak anılsa da, bir Roma işbirlikçisi olarak halkı tarafından nefret edilen bir yöneticiydi. Gerçekte tam bir Yahudi bile değildi ve bütün halk onu Roma'nın kuklası olan bir yabancı olarak görüyordu.

Hz. İsa'nın tebliği, zalim ve "gayrı-Yahudi" olan Herod Antipas'ın krallığı döneminde geçecekti.

Hirodes, Roma'nın desteğiyle, ülkesini MÖ 37'den MS 4 yılına kadar yönetti. Bu dönem boyunca kurulan vergi sistemi ile halk bir taraftan soyuldu, bir yandan da Hirodes'in acımasız yönetimi ve sert kanunları ile ezildi. Hirodes bir yandan da sempati toplayabilmek için Kudüs Tapınak'ını yeniden inşa ettirip büyütmüştü, ama hem o, hem kurduğu devlet, hem de görevlendirdiği vergi memurları hep nefretle anıldılar. Hirodes MS 4 yılında öldüğünde ise oğlu

Yahudi tarihçi Josephus Flavius

Herod (Hirodes) Antipas Romalılar tarafından Galile bölgesinin yöneticisi yapıldı. Hz. İsa'nın tebliği, en az babası kadar zalim ve "gayrı-Yahudi" olan sözkonusu Herod Antipas'ın krallığı döneminde geçecekti.

Yahudi halkının karşı karşıya kaldığı bir başka sorun ise, ulusu içinden bölen mezhep ayrılıklarıydı. Bu yeni bir kavramdı. MÖ. 2. yüzyıla dek Yahudiler arasında birbiriyle çatışan mezheplerin varlığı hiç duyulmamıştı. Ancak milattan önce son yüzyılda Yahudi toplumu büyük bir parçalanma yaşadı. Yahudiliğin özü ve gerçek anlamı konusunda bir çok farklı görüş belirdi. Bu mezheplerin gelişmesinde siyasi faktörlerin, özellikle Roma yönetiminin de büyük rolü vardı. Mezheplerin anlaşamadıkları konulardan biri Roma'ya karşı nasıl bir tavır almak gerektiğiydi çünkü.

O dönemin yazılarına bakıldığında, özellikle dönemin ünlü Yahudi tarihçisi Josephus Flavius'un kayıtları incelendiğinde, Yahudi toplumu içinde dört ayrı fraksiyonun geliştiği görülebilir. Bunları, çok kısa tanımlarla şöyle sıralayabiliriz: Kurulu düzenle uzlaşan ve bunun nimetlerini paylaşan "işbirlikçi" ve "materyalist" Sadukiler; Sadukilerden dini konularda ayrılan ve daha mütevazi bir yaşam süren "muhafazakar" Ferisiler; Roma yönetimine ve işbirlikçi Yahudilere karşı silahlı mücadeleyi savunan "fundamentalist" Zelotlar; ve tüm bu karmaşadan uzaklaşarak kendilerini mağaralarda ibadet ve zikre adayan "batıni" Esseniler...

Konuyla ilgili seküller araştırmacılar arasında, Hz. İsa'nın getirdiği mesajı ya da yakın çevresini bu mezheplerle ilişkilendirme yönünde bir eğilim vardır. Ancak bu konuda anlaşamazlar. Bazıları Hz. İsa'nın gerçekte bir Ferisi olduğunu ve Ferisi öğretisini yaydığını iddia eder. Bazıları onu bir Zelot olarak gösterme ve Roma'ya karşı ayaklanma hazırlığı yapan bir "devrimci" olarak tavsir etme eğilimindedir. Sözkonusu araştırmacılar arasındaki en yaygın kanat ise, Hz. İsa ile Esseniler arasında bağ kurmaktadır. Hz. İsa ile özdeşleştirilmeyen tek mezhep Sadukiler'dir, çünkü gerçekten de Sadukiler Hz. İsa'nın getirdiği mesaja taban tabana zıt bir gruptur.

Bu grupları biraz daha detaylı inceleyelim.

Yahudi mezheplerinden olan Ferisiler, Sadukilerle bir çok konuda ayrılıyordu.

Grupları incelediğimizde sosyal statü açısından en "elit" durumda olanların Sadukiler olduğunu görürüz. Roma yönetimi ile işbirliği içinde olan bu grup, Kudüs Tapınağı'nın düzeninden sorumluydu. Tapınak'ta yürütülen kurban sistemini tüm detaylarıyla uygulayanlar onlardı.[48] Çok önemli bir iş olarak kabul edilen Tapınak faaliyetlerini yü-

rüttükleri için de başka hiçbir işle ilgilenmezler ve kendilerini yüksek bir sınıf olarak görürlerdi. Öte yandan, oldukça "materyalist" sayılabilecek kendilerine has bir inançları vardı. Ölümle birlikte ruhun da öldüğüne, yani ölümden sonra yaşamın var olmadığına inanıyorlardı. Yahudi geleneğine rağmen geliştirdikleri bu inancın nedeni ise, Roma kültüründen etkilenmiş olmalarıydı büyük olasılıkla. Çünkü Sadukiler, "son derece dünyevi, kozmopolitan kişilerdi ve İmparatorluğun geneline egemen olan Greko-Romen değerleri ve yaşam biçimini benimsemişlerdi".[49]

Ferisiler ise Sadukiler'den pek çok konuda ayrılan muhafazakar ama gelişmeye de açık bir mezhepti. Ferisiler Sadukiler gibi Tapınak ritüelleriyle değil, daha çok başta Tevrat olmak üzere kutsal yazılarla ilgilenirler ve halk içinde dini otorite olarak kabul görürlerdi. Sadukiler'in aksine, ruhun varlığına, ölümden sonraki yaşama, Cennet'e ve Cehennem'e inanıyorlardı. Roma yönetimi ile Sadukiler gibi organik bir işbirliği içinde değildiler. Bu konuda farklı görüşlere sahiptiler ve bazıları Roma'yla uzlaşmanın gerekliliğini düşünüyor, bazıları da direnişe sıcak bakıyorlardı.

Yeni Ahit'in İncillerinde Hz. İsa'nın Ferisiler'e yöneltitiği şiddetli eleştiriler vardır. Bunları bir sonraki bölümde inceleyeceğiz. Ancak belirtmek gerekir ki, bazı yorumcular, Hz. İsa'nın İncillere girmiş olan sözkonusu sert eleştirilerinin aslında Sadukiler'e yönelik olduğunu, ancak İncil yazarlarının bunları siyasi dengeler nedeniyle Ferisiler'e yöneltmeyi uygun gördüklerini öne sürerler. Bu konuda kesin bir hükme varmak ise elbette imkansızdır.

Sadukiler ve Ferisiler'den sonraki en aktif grup, sözünü ettiğimiz Zelotlar'dı. Eğer Zelotlar bugün yaşasalardı kuşkusuz onlara verilecek en uygun tanım "radikal dinci militanlar" olurdu. Bu kişilerin çoğu Ferisi kökenliydiler, ama Roma işgaline karşı duydukları tepki nedeniyle radikalleşerek sözkonusu yeni grubu oluşturmuşlardı. Roma'ya karşı silahlı mücadelenin gerekliliğine inanıyorlardı ve nitekim gerçekten de kimi zaman suikastler yoluyla kimi zaman da büyük ayaklanmaları ateşleyerek bu mücadeleyi körüklediler. Zelotlar Roma otoritelerine, hatta onlarla işbirliği yapan Sadukilere karşı gerçekleştirdikleri bıçaklı suikastler nedeniyle Hz. İsa döneminde Sicarii (Hançerliler) olarak anılır hale geleceklerdi.

Dördüncü grup, yani Esseniler ise, ilk üç grubun aksine Kudüs'te ya da diğer şehir ya da kasabalarda değil, Ürdün Vadisinin ıssız bölgelerinde yaşıyorlardı. Diğer üç gruba göre çok daha mistik, çok daha batini bir tarikattılar. Mesih'in yakında geleceğine, İsrailoğulları arasındaki sapma ve ayrılıkları düzelteceğine, ülkeyi işgalden kurtaracağına inanıyorlardı. Mesih gelene kadar da kendilerini dış dünyadan koparıp çileli bir ibadete adamışlardı. Ürdün vadisindeki mağaralarda yaşıyor, az bir yemekle besleniyor ve tüm zamanlarını dini metinler üzerinde çalışarak geçiriyorlardı.

Esseniler'in yazdıkları metinlerin önemli bir bölümü, 1948'de gerçekleşen tesadüfi bir keşiften sonra bulundu. "Ölü Deniz El Yazmaları" (Dead Sea Scrolls) olarak adlandırılan bu metinler sayesinde bugün bu mezhep hakkında diğer üçünden daha fazla

bilgiye sahibiz. Bazı araştırmacılar, bu metinlerde Mesih kavramına yapılan vurgu nedeniyle Esseniler ile Hz. İsa arasında güçlü bir bağ olduğunu savunuyorlar. Ama yine kesin bir şey söylemek mümkün değil.

1948 yılında bulunan "Ölü Deniz Yazmaları" Yahudilik mezhepleri hakkında önemli bilgiler içeriyor.

Burada vurgulanması gereken nokta ise, Hz. İsa döneminde Yahudi toplumunun içinde bulunduğu bu parçalanmaydı. Ulus hem bir işgal hükümeti tarafından yönetiliyordu, hem de kendi dini konusunda kararsızdı. Birbirlerinden çok farklı düşüncelere sahip olan mezhepler, gerçek Yahudilik'i kendilerinin temsil ettiği iddiasındaydılar. Pek çok Yahudi de dünyadan umudunu kesmiş ve yakında gerçekleşeceğini umduğu kıyameti beklemeye başlamıştı.

Beklenen Mesih ya da "Rab'bin Adıyla Gelen Kral"

Eski Ahit'in kehanet kitaplarında sık sık bu kurtarıcıdan söz edilmiş ve onun zamanında ne kadar büyük bir adalet, huzur ve doğruluk yaşanacağı haber verilmişti.

Tüm bu olumsuz koşullar, Yahudiler arasında eskiden beridir var olan bir umudu bir kez daha canlandırdı; İlahi bir kurtarıcı. Yahudi inancına göre, İsrailoğullarının hem siyasi hem dini yönden çöküntüye uğradığı bir dönemde, Rab onları her iki yönden de kurtaracak bir lider gönderecekti. Bu lider hem bir peygamber olarak yoldan çıkmış olan İsrailoğulları'nı Rab'lerine geri döndürecek, hem de siyasi bir lider, yani bir "Mesih" olarak onlara düşmanlarına karşı zafer verecekti.

Eski Ahit'in kehanet kitaplarında sık sık bu kurtarıcıdan söz edilmiş ve onun zamanında ne kadar büyük bir adalet, huzur ve doğruluk yaşanacağı haber verilmişti. Örneğin İşaya kitabında, Mesih'in ne denli büyük bir adalet, "Rab korkusu" ve basiretle dolu olacağı ve İsrail'e ne denli büyük bir huzur getireceği şöyle müjdeleniyordu:

> Yesse'nin gövdesinden bir filiz çıkacak ve onun köklerinden bir fidan doğacak. Rabbin ruhu, hikmet ve sağduyu ruhu, öğüt ve yüreklilik ruhu, bilgi ve Rab korkusu ruhu onun üzerinde duracak. O, Rab korkusundan zevk alacak; o gözlerinin gördüğüne göre yargılamayacak; kulaklarının işittiğine göre karar vermeyecek. Zayıfları adaletle yargılayacak; yeryüzünün yoksullarına haklarını verecek. Bir değnekle vurur gibi yeryüzüne sözüyle vuracak ve dudaklarının soluğuyla kötüyü yok edecek. Adalet onun belinin kuşağı, gerçek kalçalarının kuşağı olacak. Kurt kuzuyla birlikte oturacak; kaplan oğlakla beraber yatacak; buzağı, aslan ve besili sığır bir arada yaşayacak ve onları küçük bir çocuk güdecek. İnek ayı ile birlikte otlayacak; yavruları bir arada

> oturacaklar ve aslan sığır gibi saman yiyecek. Emzikteki çocuk, kobra yılanının yuvası yanında oynayacak ve sütten yeni kesilmiş çocuk, kara yılanın deliğine elini uzatacak. Benim kutsal dağım üzerinde hiç kötülük yapılmayacak; artık hiçbir zarar verilmeyecek; çünkü denizin dibi nasıl onu örten sularla dolu ise yeryüzü de Rab bilgisi ile öyle dolu olacak.[50]

Bu Mesih beklentisi, az önce belirttiğimiz gibi, Hirodes'in zalim yönetimi altında iyice güçlendi. Hatta bazı yerel Mesih hareketleri ortaya çıktı, ama hepsi de başarısızlığa uğradı. Bu durum kuşkusuz Kral Hirodes'i rahatsız ediyordu. Eğer gerçekten ortaya bir Mesih çıkarsa, bu onun ya da onun varislerinin iktidarının sonunu getirebilirdi.

İncillerde anlatıldığına göre, Hirodes işte bu nedenle İsa'nın doğumu ile ilgili haberleri öğrendiğinde bu Mesih'i henüz bebekken öldürüp ondan kurtulmak istemişti. Olay, Matta İncili'nde şöyle anlatılır:

> İsa, Kral Hirodes'in devrinde Yahudiye'nin Bethlehem kasabasında doğduktan sonra bazı yıldızbilimciler doğudan Kudüs'e gelip şöyle dediler: "Yahudilerin kralı olarak doğan çocuk nerede? Doğuda O'nun yıldızını gördük"... Kral Hirodes bunu duyunca bütün Kudüs halkıyla birlikte çok tedirgin oldu. Tüm başkahinleri ve ulusun din bilginlerini toplayarak onlara Mesih'in nerede doğacağını sordu. "Yahudiye'nin Bethlehem kasabasında" dediler. "Çünkü peygamber aracılığıyla şöyle yazılmıştır: 'Sen, Yahuda diyarında olan ey Bethlehem, Yahuda önderleri arasında hiç de en önemsizi değilsin! Çünkü benim halkım İsrail'i güdecek olan önder senden çıkacaktır'."
>
> Bunun üzerine Hirodes yıldızbilimcileri gizlice çağırıp onlardan yıldızın göründüğü anı tam olarak öğrendi. "Gidin, çocuğu dikkatle arayın, bulduğunuz zaman bana haber verin..." diyerek onları Bethlehem'e gönderdi.
>
> ...Hirodes, yıldızbilimciler tarafından aldatıldığını görünce büyük öfkeye kapıldı. Onlardan tam olarak öğrenmiş olduğu zamana göre, Bethlehem ve tüm yöresinde bulunan iki ve daha küçük yaştaki erkek çocukların hepsini öldürttü. Böylelikle Yeremya peygamber aracılığıyla bildirilen şu söz yerine gelmiş oldu: "Ramah'ta bir ses duyuldu, ağlayış ve acı feryat sesleri! Çocukları için ağlayan Rahel, teselli edilmek istemiyor. Çünkü onlar yok artık!"[51]

Mesih'in en önemli özelliklerinden biri ise, Hz. Davud soyundan gelecek olmasıydı. Atası Hz. Davud gibi güçlü bir İsrail Krallığı kuracak, atası Hz. Davud gibi halkını Allah'ları olan Rab'be döndürecekti. Atası Hz. Davud gibi tahta çıkarken kutsal yağ ile yağlanacaktı ve zaten bu nedenle ona "Mesih" deniyordu. İbranice'de ha-Mashi'ah olarak geçen "Mesih" kelimesi, "yağ ile meshedilmiş olan" anlamına geliyordu.

Burada bizim için önemli olan bir nokta vardır: Yahudiler, Mesih'i büyük bir peygamber ve kurtarıcı olarak bekliyorlardı belki, ama onu asla insan-üstü bir varlık olarak görmüyorlardı. Mesih, Hz. Davud gibi, Hz. Süleyman gibi ya da Hz. Musa gibi bir insan olacaktı. Yani Rab'bin sadık bir kulu, "Rab korkusundan zevk alan" biri. Musa Şeri-

atı'nın en önemli kuralı, On Emir'in birincisi, Rab'bi bir ve tek olarak kabul etmek ve O'ndan başkasına da tapmamaktı. Mesih'in en büyük görevi ise bu emre uymak ve uymaya davet etmek olmalıydı.

Dolayısıyla, Yahudiler arasında Mesih'in tanrılaştırılması, Rab'bin yanında ikinci bir ilah gibi görülmesi imkansızdı. Yahudiler Mesih'i "Rab" değil, Rab'bin sadık bir kulu olarak bekliyorlardı.

Hz. İsa kendilerine geldiğinde, onu da yine bu anlayışla karşıladılar. Yahudilerin çoğu Hz. İsa'yı reddetti belki, ama kabul edenler onu "Rab'bin adıyla gelen" kişi olarak sevdiler ve saydılar. Luka İncili'ne göre, Hz. İsa'nın Kudüs'e yaptığı görkemli girişte ona sevgi gösterisinde bulunmuşlar "Rab'bin adıyla gelen Kral'a övgüler olsun!" demişlerdi.[52]

Mesih'in en önemli özelliklerinden biri ise, Hz. Davud soyundan gelecek olmasıydı.

Ama sonraları garip bir şeyler oldu ve birileri, Hz. İsa'yı "Rab'bin adıyla gelen" kişi değil, bizzat "Rab" olarak görmeye başladılar. Çünkü bu "birileri", birer Yahudi değil, birer pagandılar. Ve Hz. İsa'yı da kendi pagan zihinleri içinde yorumladılar, dolayısıyla da yanlış anladılar.

Hıristiyanlık dediğimiz din, işte bu yanlış anlama yüzünden doğdu.

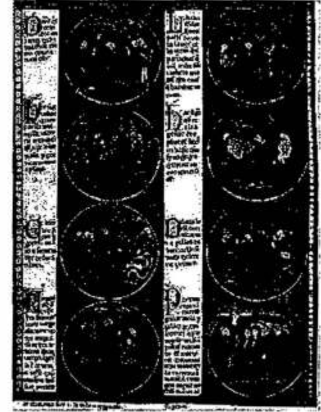
Şimdi, isterseniz, tarihin bu en büyük yanlış anlamasının hikayesini birlikte inceleyelim.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hz. İsa'nın Mesajı

"Artık Allah'tan korkup bana itaat edin.
Gerçekten Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir.
Öyleyse O'na ibadet edin."
(Ali İmran, 50-51)

Hz. İsa'nın yaşamı ve getirdiği mesaj hakkında bize en detaylı bilgileri veren kaynak kuşkusuz Yeni Ahit'in İncilleri'dir. Ancak bu bilgilerin detaylı oluşları, onların güvenilir oldukları anlamına gelmez. Aksine, kitabın ilk bölümünde belirttiğimiz gibi, İnciller uzlaşmaz çelişkilerle doludurlar ve bu durum, aktardıkları bilgilerin gerçeklerin yanında hurafe ve çarpıtmaları da içerdiğini gösterir. Dolayısıyla eğer Hz. İsa'nın mesajını görmek için Yeni Ahit'i okuyacaksak, onu seçici bir bakış açısıyla ele almamız gerekmektedir.

Hz. İsa'nın yaşamı ve getirdiği mesaj hakkında bize en detaylı bilgileri veren İnciller uzlaşmaz çelişkilerle doludurlar ve bu durum, aktardıkları bilgilerin gerçeklerin yanında hurafe ve çarpıtmaları da içerdiğini gösterir.

Bu seçici bakış açısında kullanacağımız kıstas ise her şeyden önce Kuran'dır. Çünkü bizim Hz. İsa hakkında doğruluğundan emin olduğumuz yegane bilgi, Kuran'daki bilgidir. Nitekim Kuran'da da Hz. İsa'nın gerçek kimliği ve gerçek mesajı üzerinde önemle durulur. Kuran ayetleri, öncelikle Hıristiyanların Hz. İsa'yı "Allah'ın Oğlu" saymakla büyük bir suç işlediklerini, onun önceki peygamberler—ya da Hz. Muhammed—gibi bir peygamber olduğunu vurgular. Hz. İsa "Allah'ın Oğlu" değildir, "o yalnızca bir kuldur". (Zuhruf, 59) İsrailoğulları'nı doğru yola yöneltmek için gönderilmiştir. Onlara mucizeler göstermiş, hastaları iyileştirmiş, ölüleri diriltmiş, ancak yine de onların büyük bölümü tarafından reddedilmiştir. (A'li İmran, 49; Maide, 110)

Hz. İsa, Allah tarafından seçilmiş, övülmüş, üstün kılınmış bir peygamberdir. Öyle ki Kuran, haklarında detaylı bilgi verdiği tüm peygamberlerin—Hz. Mu-

İslam, Hz. İsa'nın "Allah'ın Oğlu" olduğu iddiasını, Hz. İsa'yı yeterince sevmediği, saymadığı ya da önemsemediği için değil, bunu hem Allah'a hem de Hz. İsa'ya yöneltilmiş bir iftira olduğu için reddetmektedir.

hammed dahil–hatalarını da anlatırken, Hz. İsa'nın tek bir yanlışından bile söz etmez. Yine diğer tüm peygamberlerden farklı olarak, yalnızca Hz. İsa için "Allah'ın kelimesi" (Nisa, 171) şeklinde bir sıfat kullanılır. Ama tüm bunlar büyük bir gerçeği değiştirmemektedir; o Hıristiyanların inandığı gibi bir "Tanrı" ve "Tanrı Oğlu" değil, tüm insanlar gibi Allah'ın bir kuludur. Allah ise ortak ve çocuk edinmekten münezzehtir:

"Allah çocuk edindi" dediler. O, (bundan) yücedir; O, hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Kendinizde buna ilişkin bir delil de yoktur. Allah'a karşı bilmeyeceğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz? (Yunus, 68)

Kuran, bu nedenle, Hıristiyanlar'ın Üçleme (Teslis) inancının sapkınlığı üzerinde özellikle durur. Buna göre, Hıristiyanlar "Allah üçün üçüncüsüdür" demekle, yani Allah'ı "Baba Tanrı-Oğul Tanrı-Kutsal Ruh" gibi bir formülle üç ayrı benliğe ayırmakla inkara düşmüşlerdir. (Maide, 73) Bir ayette Allah'a bu tür bir sıfat yakıştıranlar hakkında şöyle denir:

(Bu Kur'an) "Allah çocuk edindi" diyenleri uyarıp-korkutur. Bu konuda ne kendilerinin, ne atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan söz ne (kadar da) büyük. Onlar yalandan başkasını söylemiyorlar. (Kehf, 4-5)

Müslümanlar ise gerek Hz. İsa'ya gerekse diğer tüm peygamberlere sevgi ve saygıyla bağlanmakla yükümlüdürler. Bir ayet bu konuda gösterilmesi gereken tavrı şöyle açıklar:

De ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlarına indirilene, Musa'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rablerinden verilenlere iman ettik. Onlardan hiçbiri arasında ayrılık gözetmeyiz. Ve biz O'na teslim olmuşlarız." (A'li İmran, 84)

İslam, Hz. İsa'nın "Allah'ın Oğlu" olduğu iddiasını, Hz. İsa'yı yeterince sevmediği, saymadığı ya da önemsemediği için değil, bunu hem Allah'a hem de Hz. İsa'ya yöneltilmiş bir iftira olduğu için reddetmektedir. Bir ayet, İslam'ın bu konudaki samimiyetini şöyle ifade eder: "De ki: 'Eğer Rahman (olan Allah)'ın çocuğu olsaydı, ona tapanların ilki ben olurdum'." (Zuhruf, 81)

Yeni Ahit'in Bilgileri

Kuran, Hz. İsa hakkında üstte değindiğimiz bilgileri verir ve bizim Yeni Ahit'i incelerken başvuracağımız en temel kıstas, bu Kurani bilgilerdir. İncillerdeki bilgiyi ise ancak Kuran'a mutabık göründükleri sürece "kabul edilebilir" sayabiliriz. Nitekim bu nedenle kitap boyunca Hz. İsa hakkında İncil'e dayanan bilgiler verdiğimizde, "Yeni Ahit'e göre" hatırlatmasını yapmaya özen göstereceğiz.

Hz. İsa hakkında Yeni Ahit'in verdiği bilgileri ise üç gruba ayırabiliriz: Doğru olanlar, yanlış olanlar ve doğru olabilecekler.

Bu hatırlatmadaki amaç, Hz. İsa hakkındaki tarihsel bilgiler ile vahiy kaynaklı bilgileri ayırmaktır. Hz. İsa hakkında Kuran'dan öğrendiğimiz bilgiler vahiy kaynaklıdır ve kesinlikle doğrudur. Örneğin Hz. İsa'nın mucizevi bir biçimde babasız doğduğu, İsrailoğulları'nı imana davet ettiği, etrafındakilere mucizeler gösterdiği gibi Kurani bilgilerin doğruluğu kesindir. Kendisini "Tanrı'nın Oğlu" olarak tanıtmadığı ve ilahlaştırmadığı da kesindir.

Hz. İsa hakkında Yeni Ahit'in verdiği bilgileri ise üç gruba ayırabiliriz: Doğru olanlar, yanlış olanlar ve doğru olabilecekler. Doğru olan bilgiler, Yeni Ahit'in Kuran tarafından doğrulanan bilgileridir; Hz. İsa'nın babasız doğumu ya da mucizeleri gibi. Yanlış olan bilgiler, Kuran tarafından yalanlanan bilgilerdir; Hz. İsa'nın kendisini "Tanrı'nın Oğlu" olarak tanıtması ya da çarmıha gerilmesi gibi.

Yeni Ahit'in geniş bir bölümü bu iki kategorinin dışında kalır ki, bunlar da "doğru olabilecek" bilgilerdir. Örneğin Yeni Ahit Hz. İsa'nın doğduğu ve yaşadığı yerlerin isimlerini bildirir, ona inanan havarileri tanıtır, Hz. İsa zamanında Filistin'deki siyasi ve sosyal durumu tarif eder. Ya da Hz. İsa'nın etrafındaki insanlarla olan diyaloglarını aktarır. Bunlar bizim açımızdan tarihsel birer kayıttırlar ve Kuran'da çizilen genel Hz. İsa portresine aykırı gelmedikçe bunları kullanabiliriz.

Aynı şekilde havariler ya da Hz. İsa'nın ailesi ile ilgili detaylar da tarihsel bilgi niteliğindedir. Kuran bize havarilerin adlarını vermez, ancak Yeni Ahit havarileri tek tek tanıtır ve bu isimleri tarihsel bir bilgi olarak kullanabiliriz. Kuran bize Hz. Meryem'in Hz. İsa'nın doğumundan sonra ne yaptığını bildirmez, ancak Yeni Ahit Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya hamile kaldıktan sonra salih bir adamla evlendiğini, Hz. İsa'dan sonra da başka çocuklar dünyaya getirdiğini, yani "İsa'nın kardeşleri"nin var ol-

duğunu anlatmaktadır. Kuran bu bilginin aksine bir şey söylemediği için, bunu tarihsel bir bilgi olarak kabul edebiliriz. Ancak bunların yanlış olma ihtimali de olduğuna göre, her zaman için "Yeni Ahit'e göre" hatırlatmasını akılda tutmamız gerekir.

Şimdi, bu bakış açısıyla, Yeni Ahit'teki Hz. İsa portresini inceleyebiliriz.

Vaftizci Yahya

İncillere göre, Hz. İsa'nın tebliği, kendisinden kısa bir süre önce doğmuş olan ve "Vaftizci Yahya" olarak da anılan peygamber Hz. Yahya tarafından vaftiz edilmesiyle başlar. Vaftiz, bir Yahudi geleneğiydi ve insanın günahlarından tevbe ettiğini gösteren sembolik bir ibadetti. Yeni Ahit'e göre tebliğine Hz. İsa'dan bir süre önce başlamış olan Yahya, etrafındaki insanları, İsrail halkının ve kendilerinin günahları için Allah'tan bağışlanma dilemeye teşvik etmiş ve bu amaçla kendisine inanan herkesi Şeria nehrinin sularında vaftiz etmeye başlamıştı.

Hz. Yahya bu tebliği sırasında kendisini dinleyenlere hep "vaktin dolduğunu" söylüyordu. Artık Mesih'in dünyaya gelişi yakındı...

Hz. Yahya'nın doğumu, mucizevi bir biçimde gerçekleşmiştir. Kuran, bu olayın gerçek haberini Meryem Suresi'nin başında şöyle anlatır:

Kaf, He, Ye, Ayn, Sad. Rabbinin, kulu Zekeriya'ya rahmetinin zikridir. Hani o, Rabbine gizlice seslendiği zaman demişti ki: "Rabbim, şüphesiz benim kemiklerim gevşedi ve baş, yaşlılık aleviyle tutuştu; ben sana dua etmekle mutsuz olmadım. Doğrusu ben, arkamdan gelecek yakınlarım adına korkuya kapıldım, benim karım da bir kısırdır. Artık bana kendi katından bir yardımcı armağan et. Bana mirasçı olsun. Yakup oğullarına da mirasçı olsun. Rabbim, onu razı olunan kıl."

(Melek dedi ki:) "Ey Zekeriya, şüphesiz biz seni, adı Yahya olan bir çocukla müjdelemekteyiz; biz bundan önce ona hiç bir adaş kılmamışız." Dedi ki: "Rabbim, karım kısır iken, benim nasıl oğlum olabilir? Ben de yaşlılığın son basamağındayım." "İşte böyle" dedi. Rabbin dedi ki: "Bu benim için kolaydır, daha önce sen hiç bir şey değil iken, seni yaratmıştım." (Meryem, 1-9)

Luka İncili'nde Hz. Yahya'nın doğumu ile ilgili olarak Kuran'ın anlatımına paralel bir anlatım vardır. Luka'ya göre de Hz. Yahya'nın babası, Kudüs Tapınağı'nın sorumlusu olan Hz. Zekeriya'ydı. Zekeriya ve eşi Elizabet, Luka'ya göre "Tanrı'nın gözünde doğru kişilerdi, Rab'bin tüm buyruk ve kurallarına eksiksizce uyarlardı".[53] Elizabet kısırdı, ayrıca her ikisi de yaşlanmışlardı. Buna karşın Allah bir melek aracılığıyla Hz. Zekeriya'ya bir oğul müjdeledi. Luka İncili, olayı şöyle aktarır:

> Zekeriya onu (meleği) görünce şaşırdı, korkuya kapıldı. Melek ona, "Korkma, Zekeriya" dedi, "duan kabul edildi. Karın Elizabet sana bir oğul doğuracak, onun adını Yahya koyacaksın. Sevinip coşacaksın. Birçokları da onun doğumuna sevinecek. O, Rab'bin gözünde büyük olacak. Hiç şarap ve içki içmeyecek; daha annesinin rahmindeyken Kutsal Ruh'la dolacak. İsrailoğullarından birçoğunu, Tanrıları olan Rab'be döndürecek."[54]

Hz. Yahya gerçekten de salih bir kul ve kavmi için bir hidayet rehberi oldu. Kuran, ondan şöyle söz eder:

> (Dedik ki) "Ey Yahya, Kitabı kuvvetle tut." Daha çocuk iken ona hikmet verdik. Katımızdan ona bir sevgi duyarlılığı ve temizlik (de verdik). O, çok takva sahibi biriydi. Ana ve babasına itaatkardı ve isyan eden bir zorba değildi. Ona selam olsun; doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak yeniden-kaldırılacağı gün de. (Meryem, 13-15)

Matta tarafından kaleme alınan İncil'e göre Hz. Yahya Allah'ın sadık bir kuluydu....Allah'ın hükümlerini korur içkiden kaçınırdı.

Hz. Yahya, Yeni Ahit'e göre de Allah'ın sadık bir kulu ve takva sahibi bir mümindi. Matta'ya göre "geldiği zaman oruç tutup içkiden kaçındı".[55] Yahudileri ise kendilerini beğenmişlikleri nedeniyle uyardı ve onları Allah'ın hükümlerini korumaya, günahtan sakınmaya davet etti. Luka İncili, Yahya ile onu dinlemeye gelen Yahudiler arasındaki konuşmaları şöyle anlatır:

> Yahya, vaftiz olmak için kendisine akın eden kalabalıklara şöyle seslendi: "Ey engerekler soyu! Gelecek olan gazaptan kaçmanız için

sizi kim uyardı? Bundan böyle tövbeye yaraşır meyveler verin! Kendi kendinize, 'Biz İbrahim'in soyundanız' demeye kalkmayın. Ben size şunu söyleyeyim: Tanrı, İbrahim'e şu taşlardan çocuk yaratacak güçtedir. Balta daha şimdiden ağaçların köküne dayanmıştır. İyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılacak."

Halk ona, "Öyleyse biz ne yapalım?" diye sordu. Yahya onlara, "İki mintanı olan, birini hiç mintanı olmayana versin; yiyeceği olan da bunu hiç yiyeceği olmayanla paylaşsın" cevabını verdi. Bazı vergi görevlileri de vaftiz olmaya gelerek ona, "Öğretmenimiz, biz ne yapalım?" dediler. Yahya onlara, "Size buyrulandan daha çok vergi almayın" dedi. Bazı askerler de ona, "Ya biz ne yapalım?" diye sordular. O da onlara şöyle dedi: "Kaba kuvvetle ya da yalan suçlamalarla kimseden para koparmayın, ücretinizle yetinin."[56]

Hz. Yahya bu tebliği sırasında kendisini dinleyenlere hep "vaktin dolduğunu" söylüyordu. "Gelecek olan" artık gelmek üzereydi. Nitekim Yeni Ahit'e göre bir süre sonra Hz. İsa da vaftiz olmak için onun yanına geldi ve bu vaftiz, Hz. İsa'nın tebliğinin de başladığı nokta oldu.

Hz. İsa'nın Doğumu

Hz. İsa'nın yaşamının en önemli yönlerinden biri kuşkusuz onun mucizevi doğumuydu.

Hz. İsa'nın yaşamının en önemli yönlerinden biri kuşkusuz onun mucizevi doğumuydu. Annesi Hz. Meryem, kendisine hiçbir erkek dokunmamış olduğu halde, bakire iken Hz. İsa'ya hamile kalmıştı. Allah'tan bir elçi olarak gelen RuhülKudüs, yani Cebrail, kendisine bu müjdeyi vermişti. Kuran, Hz. İsa'nın sözkonusu mucizevi doğumundan şöyle söz etmektedir:

Kitap'ta Meryem'i de zikret. Hani o, ailesinden kopup doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onlardan yana bir perde çekmişti. Böylece ona ruhumuz (Cibril'i) göndermiştik, o da, düzgün bir beşer kılığında görünmüştü. Demişti ki: "Gerçekten ben, senden Rahman'a sığınırım. Eğer takva sahibiysen."

Demişti ki: "Ben, yalnızca Rabbinden bir elçiyim; sana tertemiz bir erkek çocuk armağan etmek için (buradayım)." O: "Benim nasıl bir erkek çocuğum olabilir? Bana hiç

bir beşer dokunmamışken ve ben azgın utanmaz (bir kadın) değilken" dedi. "İşte böyle" dedi. "Rabbin, dedi ki: -Bu benim için kolaydır. Onu insanlara bir ayet ve bizden bir rahmet kılmak için (bu çocuk olacaktır)." Ve iş de olup bitmişti. Böylelikle ona gebe kaldı, sonra onunla ıssız bir yere çekildi. Derken doğum sancısı onu bir hurma dalına sürükledi. Dedi ki: "Keşke bundan önce ölseydim de, hafızalardan silinip unutuluverseydim."

Altından (bir ses) ona seslendi: "Hüzne kapılma, Rabbin senin altında bir ark kılmıştır. Hurma dalını kendine doğru salla, üzerine henüz oluşmuş-taze hurma dökülüversin. Artık, ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer herhangi bir beşer görecek olursan, de ki: "Ben Rahman'a oruç adadım, bugün hiç kimseyle konuşmayacağım."

Böylece onu taşıyarak kavmine geldi. Dediler ki: "Ey Meryem, sen gerçekten şaşırtıcı bir şey yaptın. Ey Harun'un kız kardeşi[57], senin baban kötü bir kişi değildi ve annen de azgın, utanmaz değildi." Bunun üzerine ona (çocuğa) işaret etti. Dediler ki: "Henüz beşikte olan bir çocukla biz nasıl konuşabiliriz?"

(İsa) Dedi ki: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana Kitabı verdi ve beni peygamber kıldı. Nerede olursam beni kutlu kıldı ve hayat sürdüğüm müddetçe, bana namazı ve zekatı vasiyet etti. Anneme itati de. Ve beni mutsuz bir zorba kılmadı. Selam üzerimedir; doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak yeniden-kaldırılacağım gün de." İşte Meryem oğlu İsa; hakkında kuşkuya düştükleri "Hak Söz". (Meryem, 16-34)

Kuran'ın haber verdiği bu mucizevi doğum, bazı farklılıklarla Matta ve Luka İncillerinde de yer alır.[58] Dolayısıyla bu incillerdeki bilgilerin doğru bir kaynağa dayandıklarını, ancak "insan sözü" olmalarından gelen bazı yorum ve detay farklılıkları taşıdıklarını söyleyebiliriz.

Bu incillerde Hz. İsa'nın çocukluğu hakkında da bilgiler verilir. Kuran bu konuda bize bir bilgi vermediği için, incillerdeki anlatımları Kuran'ın mantığına uygun düştükleri sürece tarihsel bir bilgi olarak kullanabiliriz. Bu tarihsel bilgilerin önemli bölümü, Hz. İsa'nın çocukluk dönemi hakkında en fazla bilgiyi veren Luka İncili'ndedir.

Hz. İsa'nın dikkat çekici bir özelliği ise, yine Luka'ya göre, bir çocuk için son derece olgun ve akıllı olmasıydı.

Luka'ya göre, Hz. Meryem Hz. İsa'ya hamile kaldığında bakireydi, ancak daha sonra Yusuf adlı "doğru bir adam"la evlenmişti. Hz. İsa doğumundan sekiz gün sonra her Yahudi gibi sünnet edilmiş, kırk gün sonra da annesi Hz. Meryem ve üvey babası Yusuf tarafından Kudüs'teki Tapınak'a götürülerek Allah'a adanmıştı. Luka bunu şöyle açıklar: "Yusuf'la Meryem çocuğu Rab'be adamak için Kudüs'e götürdüler. Nitekim Rab'bin Yasasında, 'ilk doğan her erkek çocuk Rab'be adanmış sayılacak' diye yazılmıştır."[59]

Hz. İsa'nın dikkat çekici bir özelliği ise, yine Luka'ya göre, bir çocuk için son derece olgun ve akıllı olmasıydı. Luka'ya göre oniki yaşında iken Kudüs'e götürül-

düğünde Tapınak'taki din adamlarına sorular sormuş ve "onu dinleyen herkes, zekasına ve verdiği cevaplara hayran kalmış"tı.[60] Çocukluğu böyle geçti, Luka'nın ifadesiyle "büyüyor, güçleniyor ve bilgelikte yetkinleşiyordu, Tanrı'nın lütfu O'nun üzerindeydi."[61]

Tebliğin Başlangıcı

İncillere göre Hz. İsa'nın tebliğ görevine başlaması, üstte belirttiğimiz gibi, Hz. Yahya tarafından vaftiz edilmesiyle oldu. Bu andan itibaren önce Filistin'in kuzeyindeki Celile'de ve sonra da ülkenin diğer bölgelerinde sürekli yer değiştirerek insanlara mesajını duyurdu.

İncillere göre Hz İsa, Hz. Yahya tarafından vaftiz edilmişti. Bu tarihten itibaren Celile bölgesinde tebliğe başladı.

Bu mesajın en dikkat çekici yönlerinden biri ise, "Hıristiyan" değil, "Musevi" bir içeriğe sahip olmasıydı. Snoptik İncillerden Hz. İsa'nın mesajını izlediğimizde, onun yeni bir dinin kurucusu değil, İsrailoğulları'nı dejenerasyon ve bozulmadan kurtarmaya gelmiş bir Yahudi peygamberi olduğunu görürüz. İnsanları Musa Şeriatı'na sadakat göstermeye, ama Yahudi din adamlarının koydukları boş kuralları ve hurafeleri terketmeye, samimi bir imanı yakalamaya çağırmıştı. Celile bölgesinde başlayıp Kudüs'te noktalanan—ve İncillere bakıldığında bir ya da birkaç yıl sürmüş olan—tebliğinin temel mesajı buydu.

Kuran, Hz. İsa'nın etrafındaki Yahudilere şöyle tebliğde bulunduğunu haber verir:

> Benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak üzere size Rabbinizden bir ayetle geldim. Artık Allah'tan korkup bana itaat edin. Gerçekten Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibadet edin. Dosdoğru olan yol işte budur. (Ali İmran, 50-51)

Hz. İsa'nın bu davetine çoğu Yahudi icabet etmemiş, ancak az sayıdaki havari ona uymuştur. Kuran bu samimi inananları şöyle anlatır:

Nitekim İsa, onlarda inkarı sezince, dedi ki: "Allah için bana yardım edecekler kimdir?" Havariler: "Allah'ın yardımcıları biziz; biz Allah'a inandık, bizim gerçekten müslümanlar olduğumuza şahid ol" dediler. "Rabbimiz, biz indirdiğine inandık ve elçiye uyduk. Böylece bizi şahidlerle beraber yaz." (Ali İmran, 52-53)

Yeni Ahit, sözkonusu havariler hakkında bazı detaylar verir. Yeni Ahit'e göre Hz. İsa tebliğine başladıktan sonra karşısına çıkan kişilerden bazılarını seçmiş ve onları yanına alarak "onikiler" olarak da bilinen havari grubunu oluşturmuştur. Matta İncili, bu havarilerden dördünün seçilişini şöyle anlatır:

İsa, Celile gölünün kıyısında gezerken Petrus denen Simon ile kardeşi Andreya'yı gördü. Balıkçı olan bu iki kardeş göle ağ atmaktaydı. İsa onlara, "Ardımdan gelin, sizleri insan tutan balıkçılar yapacağım" dedi. Onlar da hemen ağlarını bırakıp O'nun ardından gittiler. Oradan daha ileri giden İsa, başka iki kardeşi, Zebedi'nin oğulları Yakup'la Yuhanna'yı gördü. Babaları Zebedi'yle birlikte kayıkta ağlarını onarıyorlardı. İsa onları çağırdı. Onlar da hemen kayığı ve babalarını bırakıp İsa'nın ardından gittiler.[62]

Hz. İsa tarafından benzeri şekillerde seçilen oniki öğrencinin ismi Matta İncili'nde şöyle sayılır: "Petrus adıyla bilinen Simon, onun kardeşi Andreya, Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna, Filipus ve Bartalmay, Thomas ve vergi görevlisi Matta, Alfay oğlu Yakup ve Taday, Yurtsever Simon ve İsa'yı sonradan ele veren Yahuda İskaryot."[63]

Snoptik İncillere bakıldığında Hz. İsa'nın iyileştirdiği insanlara sık sık "imanın seni kurtardı" dediği görülebilir.

Yeni Ahit'e göre Hz. İsa, yanında bu oniki öğrencisi olduğu halde Filistin'in dört bir tarafını dolaştı. Tebliğinde ilk dikkati çeken noktalardan biri ise gerçekleştirdiği büyük mucizelerdi. Hasta, sakat insanları iyileştirmiş, cüzzamlıları arındırmış, doğuştan kör olanlara görme vermiş, hatta ölüleri diriltmişti. Bu mucizelerin hepsi de Kuran tarafından doğrulanır.[64]

Dikkat çekici olan nokta ise, Hz. İsa'nın bu mucizeler karşısında kendisine minnettar kalan insanları hep Allah'a yöneltmesiydi. Snoptik İncillere bakıldığında Hz. İsa'nın iyileştirdiği insanlara sık sık "imanın seni kurtardı" dediği görülebilir. Etrafındaki insanları, kendisine hayran olmaları için değil, Allah'ı övmeleri için teşvik ediyordu. Nitekim halk da bu şekilde davranıyordu. Matta İncili, Hz. İsa'nın mucizeleri karşısında ona inanan halkın "İsrail'in Tanrısını yüceltttiklerini" şöyle anlatıyor:

İsa... Celile gölünün kıyısından geçerek dağa çıkıp oturdu. Yanına büyük bir kalabalık geldi. Beraberlerinde kötürüm, kör, çolak, dilsiz ve daha birçok hasta vardı. Hastaları O'nun ayaklarının dibine bıraktılar. O da onları iyileştirdi. Halk, dilsizlerin konuştuğunu, çolakların sağlam oluverdiğini, körlerin gördüğünü, kötürümlerin yürüdüğünü görünce şaştı ve İsrail'in Tanrısını yüceltti.[65]

İmana Davet

Hz. İsa'nın temel konusu imandı. İncillerde "imanı kıt olanlar"a karşı öğütleri veya çıkışmaları vardır. İnsanlara "Allah'ın Egemenliği"nin yakın olduğunu haber veriyor ve onları bağışlanma dilemeye davet ediyordu. Allah'ın Egemenliği[66], Yahudiler'in Mesih'in gelişiyle birlikte kurulacağını umdukları ve İsrailoğulları'nın imanına ve kurtuluşuna aracı olmasını bekledikleri hakimiyetti.

Snoptik İncillere, özellikle Matta ve Luka'ya göre, Hz. İsa, etrafındaki insanlara ders verirken sık sık örneklendirmeler kullanmıştı. Çoğu Kuran'a da son derece uygun olan bu örneklendirmeler, hep iman konusunu açıklıyordu. Örneğin Hz. İsa, Luka İncili'ne göre, kendisine gelerek "öğretmenim, kardeşime söyle de mirası benimle paylaşsın" diyen bir adama ve etrafındakilere şu benzetmeyi anlatmıştı:

Zengin bir adamın toprakları bol ürün vermiş. Adam kendi kendine, 'Ne yapmalıyım? Ürünlerimi koyacak yerim yok' diye düşünmüş. Sonra, 'Şöyle yapacağım' demiş. 'Ambarlarımı yıkıp daha büyüklerini yapacağım, bütün tahıllarımı ve mallarımı oraya yığacağım. Ve kendime, ey canım, yıllarca yetecek kadar birikmiş bol malın var. Rahatına bak, ye, iç, yaşamın tadını çıkar diyeceğim.' Ama Tanrı ona, 'Behey akılsız!' demiş. 'Bu gece canın senden istenecek. Hazırladığın bu şeyler kime kalacak?'Kendisi için servet biriktiren, ama Tanrı katında zengin olmayan kişinin sonu böyle olur.[67]

Aynı İncil'e göre, Hz. İsa, Allah'a teslimiyet konusunda da şöyle konuşmuştu:

İsa öğrencilerine şöyle dedi: "Bu nedenle size şunu söylüyorum: 'Ne yiyeceğiz?' diye canınız için, ya da 'Ne giyeceğiz?' diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemlidir. Kargalara bakın! Ne eker, ne biçerler; ne kilerleri, ne ambarları vardır. Tanrı yine de onları doyurur. Siz kuşlardan ne kadar daha değerlisiniz! Hangi biriniz kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilir? Bu küçücük işe bile gücünüz yetmediğine göre, öbür konularda neden kaygılanıyorsunuz?[68]

Yine Luka'nın anlatımına göre, Hz. İsa insanları para hırsına karşı uyarırken şöyle demişti: "Hiçbir uşak iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem paraya kulluk edemezsiniz."[69]

İncil anlatımlarında yine dikkat çekici olan bir başka nokta, Hz. İsa'nın ibadetlerin yalnızca Allah için yapılması ve gösterişten kaçınılması konusuna verdiği önemdir. Matta İncili'nde yer alan uzun bir pasaj bu konuda çok önemli öğütler içerir:

> Dikkat edin! Yapmanız gereken doğru işleri gösteriş için insanların gözü önünde yapmayın... Bu nedenle, birisine sadaka vereceğiniz zaman bunu ilan etmek için önünüzde borazan çaldırmayın. İkiyüzlü kişiler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır! Siz sadaka verdiğiniz zaman, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Öyle ki verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız[70] sizi ödüllendirecektir.
>
> Dua ettiğiniz zaman ikiyüzlüler gibi olmayın. Onlar, herkes kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmekten zevk alırlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. Siz ise, dua edeceğiniz zaman odanıza girip kapıyı örtün ve gizlide olan Babanıza dua edin. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir. Dua ettiğinizde, putperestler gibi boş sözler tekrarlayıp durmayın. Onlar, söz kalabalığıyla seslerini duyurabileceklerini sanırlar. Siz onlara benzemeyin! Çünkü Babanız, nelere gereksinmeniz olduğunu daha siz O'ndan dilemeden önce bilir.
>
> Oruç tuttuğunuz zaman, ikiyüzlüler gibi surat asmayın. Onlar oruç tuttuklarını insanlara belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm verirler. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. Siz oruç tuttuğunuz zaman, başınıza yağ sürüp yüzünüzü yıkayın. Öyle ki, insanlara değil, gizlide olan Babanıza oruçlu görünesiniz. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir. Yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin. Burada güve ve pas onları yiyip bitirir, hırsızlar da girip çalarlar. Bunun yerine kendinize gökte hazineler biriktirin. Orada ne güve ne pas onları yiyip bitirir, ne de hırsızlar girip çalar. Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacak.[71]

İncillere göre Hz. İsa, günahtan kaçınmak ve işlenmiş günahlar için de bağışlanma dilemek konusu üzerinde ısrarla durmuştu. Bu günahlar ise, elbette Musa Şeriatı'ndan bildirilmiş olan günahlardı. Matta İncili, Hz. İsa'nın ağzından şu sözleri aktarır:

> Eğer sağ gözün seni günaha sokarsa, onu çıkar, at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, tüm vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin seni günaha sokarsa, onu kes, at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, tüm vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir.[72]

Hz. İsa, Yeni Ahit'e göre, kendisine gelerek "tüm buyrukların en önemlisi hangisidir?" diye soran bir Yahudi din bilginine ise şöyle cevap vermişti: "En önemlisi şudur: 'Dinle, ey İsrail! Tanrımız olan Rab tek Rab'dir. Tanrın olan Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle sev'."[73] Bu buyruk, Tevrat'ın Tesniye kitabında geçen bir ifadeydi.

Tüm bunlar çok önemli bir noktayı bize gösteriyor: Hz. İsa, Yeni Ahit'e göre de, Yahudiliği ortadan kaldırarak yeni bir din kurmak için çalışmamıştı. Aksine, Musa Şeriatı'na, yani Tevrat'ın hükümlerine şiddetle bağlanmış ve Yahudileri de bu hükümlerden uzaklaştıkları ya da bu hükümleri samimiyetsiz bir biçimde, gösteriş amacıyla uyguladıkları için uyarmıştı. Yeni Ahit'e göre, kendisine karşı çıkan Yahudilere "Musa'ya iman etmiş olsaydınız, bana da iman ederdiniz, çünkü o benim hakkımda yazmıştır" demişti.[74]

Yahudilerin Saduki ve Ferisi mezhepleri ülkeyi yönetmekte olan Roma Valisi ile de sıkı bir işbirliğine girmişlerdi.

Hz. İsa Tevrat'ı ortadan kaldırmamış, aksine insanları Tevrat'a dönmeye davet etmişti. Matta İncili'nde Hz. İsa'nın "Kutsal Yasa"ya yani Musa Şeriatı'na uyulması için verdiği bir emir şöyle aktarılır:

> Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim... Bu nedenle, bu buyrukların en küçüklerinden birini kim çiğner ve başkalarına öyle yapmayı öğretirse, Göklerin Egemenliğinde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliğinde büyük sayılacak.[75]

Nitekim Kuran'a göre de Hz. İsa'nın görevi buydu. O bir Yahudi peygamberiydi ve İsrailoğulları'na "benden önceki Tevrat'ı doğrulamak[76] ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak üzere size Rabbinizden bir ayetle geldim. Artık Allah'tan korkup bana itaat edin" demişti. (A'li İmran, 50)

Hz. İsa, Yahudi din adamları tarafından üretilmiş olan gelenekleri ortadan kaldırarak, İlahi hükümleri eksiksiz biçimde uygulamak amacındaydı.

Hz. İsa'nın helal kılmak üzere geldiği bazı haramlar ise, Musa Şeriatı'nda olan haramlar değil, Yahudi din adamlarının kendi başlarına

koydukları ve dine sonradan soktukları kural ve yasaklardı. Hz. İsa, kendi oluşturdukları geleneklerle, insan yapımı kurallarla, tutuculuk ve samimiyetsizlikle üstü örtülmüş olan Tevrat'ı ihya etmeye, yeniden uygulamaya gelmişti. Getirdiği İncil ise, aynı Hz. Davud'un Zebur'u gibi, bir şeriat kitabından çok, bir maneviyat kitabıydı.

Bu nedenle Hz. İsa'nın asıl mücadelesi Yahudi din adamlarıyla oldu.

Hz. İsa ve Tutucu Din Adamları

Bir önceki bölümde Hz. İsa döneminde etkin olan Yahudi mezheplerinden söz etmiştik. Bunların en önemli ikisi Ferisiler ve Sadukilerdi. Çeşitli konularda derin anlaşmazlıklar içinde bulunan bu iki grubun ortak özellikleri ise, Hz. İsa'nın getirdiği mesajdan şiddetle rahatsız olmalarıydı. Çünkü Kuran'a göre, Hz. İsa onlara geldiğinde "ben size bir hikmetle geldim ve hakkında ihtilafa düştüklerinizin bir kısmını size açıklamak için de. Öyleyse Allah'tan sakının ve bana itaat edin" (Zuhruf, 63) demişti. Hz. İsa'ya itaat etmek ise, katlanamayacakları bir şeydi.

Hem Ferisiler hem de Sadukiler kurulu düzenden menfaat sağlıyorlardı. Yahudi toplumu üzerinde büyük bir otoriteye sahiptiler. Din adamı olarak herkesten büyük bir saygı görüyorlardı. Din, onlara statü ve hatta para kazandıran bir kurum haline gelmişti. Ülkeyi yönetmekte olan Roma Valisi ile de sıkı bir işbirliğine girmişlerdi. Özellikle de Sadukiler Roma ile İsrail halkı arasındaki gerilimi azaltmakta, buna karşılık Roma'nın kendilerine sağladığı ayrıcalıklardan yararlanmaktaydılar.

Bu şartlar gözönünde bulundurulduğunda, Hz. İsa'nın mesajının neden bu din adamlarını rahatsız ettiğini anlamak çok kolaydır. Çünkü Hz. İsa, tüm peygamberler gibi, bozuk olan "kurulu düzen"i hedef almıştı.

Hz. İsa tebliğine başladığında, anlattıkları ve yaptıkları halkın büyük bölümü için oldukça şaşırtıcı oldu. O, din adamları hiyerarşisinde yeri olan birisi değildi. İnsanlara dini tebliğ etmek için kendisine resmi bir görev verilmemişti. Dahası anlattığı şeyler dönemin "resmi" din anlayışına da hiç uymuyordu. O dönemlerde havralarda hep birbirine benzer şeyler anlatılır, Yahudi Yasası (Şeriat) okunur, dahası hahamların bu yasayı genişleterek yazdıkları yazılar, ya da din adamları ile ilgili hikayeler anlatılırdı. Tevrat'ın sözleri vardı, ama bu sözleri kalbiyle hissedip okuyan insan çok azdı.

Hz. İsa'nın en büyük farkı bu oldu. Etrafındaki insanlara sadece geleneksel bir takım kurallar ya da hikayeler değil, Allah'ı sevmek, O'ndan korkmak, O'na teslim olmak gibi konuları anlatmaya başladı. Yaptığı mucizeler ise anlattıklarının doğruluğunu teyid ediyordu. İncillere göre, halk Hz. İsa'nın söz ve eylemleri karşısında

hayrete düşmüş "İsrail'de böylesi hiç görülmemiştir"[77] ya da "böylesini hiç görmemiştik"[78] demeye başlamıştı.

Hz. İsa, Yeni Ahit'e göre, bir yandan da, asırlardır huzur yüzü görmemiş olan halka kurtuluşun yaklaştığını, "Gelecek Olan"ın gelmek üzere olduğunu, yakında Allah'ın Egemenliği'nin kurulacağını söyleyerek heyecan veriyordu. Bu arada Hz. İsa'nın Hz. Davud'un soyundan geldiği haberi de halkta yaygınlaşıyor ve onun Beklenen Mesih olduğu inancı dalga dalga yayılıyordu. Snoptik İncillerde anlatıldığına göre halk ona giderek artan bir biçimde "Ey Davud Oğlu İsa" diye sesleniyordu.

İşte tüm bunlar kurulu düzenden menfaat sağlayan tutucu din adamlarını rahatsız etti. Öncelikle kendilerinden biri olmayan Hz. İsa'yı küçümsediler, onun halktan rağbet görmesini de kıskandılar. Hz. İsa'yı cumartesi günü sakat bir insanı iyileştirerek Sept gününde iş yapma yasağını çiğnemekle suçlamaları bu yüzdendi. Hz. İsa ise, Yeni Ahit'e göre, onlara şu cevabı vermişti: "Hanginizin bir koyunu olur da Sept günü çukura düşerse onu tutup çıkarmaz? İnsan, koyundan ne kadar daha değerlidir! O halde Sept günü iyilik yapmak Yasa'ya uygundur."[79]

Din adamlarını asıl çileden çıkaran şey ise Hz. İsa'nın kendileri hakkında anlattıkları oldu. Hz. İsa, Luka İncili'ne göre, halkın önünde şöyle demişti:

> Uzun kaftanlar içinde dolaşmaktan hoşlanan, meydanlarda selamlanmaya, havralarda en seçkin yerlere, şölenlerde başköşelere kurulmaya bayılan din bilginlerinden sakının. Dul kadınların malını mülkünü sömüren, gösteriş için uzun uzun dua eden bu kişilerin cezası daha da ağır olacaktır.[80].

Hz. İsa'nın Yahudilik'ten temizlemeye çalıştığı şey, Hz. Musa'nın getirdiği yasanın üstünü örtmüş olan geleneklerdi. Yahudi din adamları tarafından üretilmiş olan gelenekleri ortadan kaldırarak, İlahi hükümleri eksiksiz biçimde uygulamak amacındaydı. Markos'a göre, Ferisiler'le konuşurken onları özellikle bu açıdan uyarmıştı:

> İsa onlara (Ferisilere ve din adamlarına) şöyle cevap verdi: "İşaya'nın siz ikiyüzlülerle ilgili peygamberlik sözü ne doğrudur! Yazmış olduğu gibi, 'Bu halk, dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzaktır. Bana boşuna taparlar. Çünkü öğrettikleri, sadece insan kurallarıdır.' Siz Tanrı buyruğunu bir yana bırakmış, insan geleneğine uyuyorsunuz."
>
> İsa onlara ayrıca şunu söyledi: "Kendi geleneğinizi sürdürmek için Tanrı buyruğunu bir kenara itmeyi ne de güzel beceriyorsunuz! Musa, 'Annene babana saygı göster' ve, 'Annesine ya da babasına söven mutlaka ölümle cezalandırılsın' diye buyurmuştu. Ama siz, 'Eğer bir adam annesine ya da babasına, benden alacağın tüm maddi yardım kurbandır, yani Tanrı'ya adanmıştır derse, artık annesi ya da babası için bir şey yapmasına izin yok' diyorsunuz. Böylece kuşaktan kuşağa aktardığınız geleneklerle Tanrı'nın sözünü geçersiz kılıyorsunuz. Buna benzer daha birçok şey yapıyorsunuz."[81]

Ferisiler, kazançlarının onda birini Allah'a adamaları gerektiğine inanırlar ve bu kurala da uyarlardı. Ancak bunu bir ibadetten çok bir gelenek şekline sokmuşlardı. Hz. İsa, Luka İncili'ne göre, onları şöyle uyardı:

"Ama vay halinize, ey Ferisiler! Siz nanenin, sedef otunun ve her tür sebzenin ondalığını verirsiniz de, adaleti ve Tanrı sevgisini ihmal edersiniz. Ondalık vermeyi ihmal etmeden esas bunları yerine getirmeniz gerekirdi. Vay halinize, ey Ferisiler! Havralarda en seçkin yerlere kurulmaya, meydanlarda selamlanmaya bayılırsınız. Vay halinize! İnsanların, farkında olmadan üzerlerinde gezindiği belirsiz mezarlara benziyorsunuz."

Kutsal Yasa uzmanlarından biri söz alıp İsa'ya, "Öğretmenim, bunları söylemekle bize de hakaret etmiş oluyorsun" dedi. İsa, "Sizin de vay halinize, ey Yasa uzmanları!" dedi. "İnsanlara taşınması güç yükler yüklersiniz, kendiniz ise bu yükleri kaldırmak için bir tek parmağınızı kıpırdatmazsınız. Vay halinize! Peygamberlerin türbelerini yaparsınız, oysa onları sizin atalarınız öldürmüştür. Böylelikle atalarınızın yaptıklarına tanıklık ederek bunları onaylamış oluyorsunuz. Çünkü onlar peygamberleri öldürdüler, siz de türbelerini yapıyorsunuz. İşte bunun için Tanrı'nın Bilgeliği şöyle demiştir: 'Ben onlara peygamberler ve elçiler göndereceğim, bunlardan kimini öldürecek, kimine zulmedecekler.' Böylece bu kuşak, Habil'in kanından tutun da, sunakla tapınak arasında öldürülen Zekeriya'nın kanına değin, dünyanın kuruluşundan beri akıtılan tüm peygamberlerin kanından sorumlu tutulacaktır. Evet, size söylüyorum, bu kuşak sorumlu tutulacaktır. Vay halinize, ey Yasa uzmanları! Bilgi kapısının anahtarını alıp götürdünüz. Kendiniz bu kapıdan girmediniz, girmek isteyenlere de engel oldunuz."[82]

Bu tür uyarıların din adamlarının Hz. İsa'ya olan düşmanlıklarını daha da artırdığını tahmin etmek güç değildi elbette. Nitekim Luka'ya göre, Hz. İsa'nın üstteki sözlerinden sonra "din bilginleriyle Ferisiler onu şiddetle sıkıştırarak birçok konuda ağzını aramaya başladılar. Ağzından çıkacak bir sözle onu tuzağa düşürmek için fırsat kolluyorlardı."[83]

O devirde İsrail halkı arasında kendilerinden en çok nefret edilen insanlar vergi görevlileriydiler. Çünkü bunlar Roma İmparatorluğu adına çalışıyorlar ve kendi halklarının ağır vergilerle ezilmelerine aracı oluyorlardı. Oysa Hz. İsa, Luka İncili'ne göre, günahlarından bağışlanma dileyerek Allah'a sığınan bir vergi görevlisinin kibirli bir Ferisi'den üstün olduğunu söyleyebiliyordu:

Hz. İsa, Kuran'da belirtildiği gibi bir Yahudi peygamberi şeklinde davranmış, İsrailoğulları'nı imana ve şeriata geri dönmeye davet etmiş, buna karşı koyanları ise lanetlemiştir

Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakan bazı kişilere İsa şu benzetmeyi anlattı: "Biri Ferisi, öbürü vergi görevlisi iki kişi dua etmek üzere tapınağa çıkmış. Ferisi ayakta dikilip kendi kendine şöyle dua etmiş: 'Tanrım, diğer insanlar gibi soyguncu, hak yiyici ve zina edici olmadığım için, hatta şu vergi görevlisi gibi olmadığım için sana şükrederim. Haftada iki gün oruç tutuyor, bütün kazancımın ondalığını veriyorum.'

"Vergi görevlisi ise uzakta durmuş, gözlerini göğe doğru kaldırmak bile istemiyor, ancak göğsünü döverek, 'Tanrım, ben günahkara merhamet et' diyormuş. "Size şunu söyleyeyim, Ferisi'den çok, bu adam aklanmış olarak evine dönmüş. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir."[84]

Tüm bu tebliğin Kuran'a son derece uygun olduğuna kuşku yoktur. Hz. İsa, Kuran'da belirtildiği gibi bir Yahudi peygamberi şeklinde davranmış, İsrailoğulları'nı imana ve şeriata geri dönmeye davet etmiş, buna karşı koyanları ise lanetlemiştir. Yeni Ahit'e göre Yahudiler hakkında Tevrat'ın İşaya kitabından alıntılarak söylediği aşağıdaki sözler de, Kuran'ın inkar edenler için kullandığı "kalbleri vardır bununla kavrayıp-anlamazlar, gözleri vardır bununla görmezler, kulakları vardır bununla işitmezler" (Araf, 179) ifadesine dikkat çekici derecede paraleldir:

Duyacak duyacak, ama hiç anlamayacaksınız,
bakacak bakacak, ama hiç görmeyeceksiniz!
Çünkü bu halkın yüreği duygusuzlaştı,
kulakları ağır işitir oldu.
Gözlerini de kapadılar.
Öyle ki, gözleri görmesin,
kulakları işitmesin, yürekleri anlamasın,
ve bana dönmesinler.
Dönselerdi, onları iyileştirirdim.[85]

Tüm bunlar bizlere Hz. İsa'nın tam da Kuran'da haber verildiği gibi bir peygamber olduğunu ve Kuran'da anlatıldığı gibi bir tebliğ yürüttüğünü gösterir. Ancak Hıristiyan geleneği, kimi zaman Hz. İsa hakkındaki yazılı kaynakları tahrif ederek, kimi zaman da bir takım efsaneler üreterek farklı bir Hz. İsa imajı oluşturmuştur. Bu imajın en kabul edilmez yanı, hiç kuşkusuz Hz. İsa'ya atfedilen ilahlık payesi ve bu payeyi ifade etmek için kullanılan "Tanrı'nın Oğlu" sıfatıdır. Bu efsanenin kökenini, yayılışını ve incillere girişini ilerleyen bölümlerde inceleyeceğiz.

Ancak bundan önce, gerçek İsa'nın üzerini örten iki ayrı imaja daha değinmek gerekir. Biri, onu aşırı derecede pasifist bir tür "Gandhi" gibi gösteren Hıristiyan geleneği, ötekisi ise onun Haç üzerinde öldüğü inancıdır.

Şimdi sırasıyla bu iki imajın neden gerçeklerle uyuşmadığını inceleyebiliriz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Öteki Yanağı Çevirmek

Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın!
Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim.
(Matta, 10:34)

Hıristiyan geleneği Hz. İsa'yı direnişin her türlüsüne karşı olan, aşırı derece barışçı (pasifist) bir insan olarak tasvir eder. Hz. İsa hakkında anlatılan hikayelerde, yapılan tablolarda, hatta çevrilen filmlerde, son derece mistik bir üslupla konuşan, her zaman için sevgi ve barış kavramlarını vurgulayan bir Hz. İsa imajı sergilenir. Bu imaja göre Hz. İsa, haklı gerekçeler için bile olsa güç kullanımını, hatta fiziksel bir direnişi doğru saymamıştır. Mahatma Gandhi'nin ünlü "sivil itaatsizlik" doktrininden bile daha yumuşak ve boyun eğici bir yaklaşımdır bu.

Bu imaja temel oluşturan bazı İncil pasajları vardır. Bunlara göre, Hz. İsa etrafındakilere "komşunu sev, düşmanından nefret et denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin" diye seslenmiştir.[86] Luka İncili'nde Hz. İsa'ya atfen aktarılan bir pasaj ise şöyledir:

> Ama beni dinleyen sizlere şunu söylüyorum: düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin. Bir yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin. Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin.[87]

İncillerde tasvir edilen ve sonra da Hıristiyan geleneği tarafından iyice pekiştirilen pasifist Hz. İsa imajı gerçeğe ne kadar uygundur?

Bu pasajda geçen "bir yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı da çevirin" ifadesi sözkonusu pasifist Hz. İsa tasvirinin en önemli sloganı haline gelmiştir. Bu ifadelerin ortaya koyduğu mantık ise açıktır: Hz. İsa'ya inanan bir kişi, kendisine karşı yapılan baskı ve zulümlere karşı koymamalı, hatta bunları yapanlar için dua etmelidir. Luka İncili, Hz. İsa'nın bu doktrini ne denli kararlı bir biçimde uyguladığını ispat etmek için ona atfen dramatik bir söz de aktarır. Buna göre, Hz. İsa, kendisini çarmıha gerenler için dua ederek "Baba, onları bağışla, çünkü ne yaptıklarını bilmiyorlar" demiştir.[88]

Peki acaba İncillerde tasvir edilen ve sonra da Hıristiyan geleneği tarafından iyice pekiştirilen bu pasifist Hz. İsa imajı gerçeğe ne kadar uygundur?

Böyle bir soruyu soruyoruz, çünkü Hz. İsa hakkındaki sözkonusu imaj, Kuran'ın çizdiği peygamber portresine uygun değildir. Kuran da elbette gereksiz ve gayrı-meşru bir şiddet kullanımına karşıdır. Ancak iman edenler topluluğunu savunmasız bırakacak bu tür bir pasifizm kesinlikle Kuran'da yer almaz. Kuran göre müminler "kafirlere ve münafıklara... karşı sert ve caydırıcı" (Tevbe, 73) davranmakla yükümlüdürler. Hatta, "Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler" (Tevbe, 111). Mazlumlara karşı sevgi ve hoşgörü ile yaklaştıkları kesindir, ama zalimlere karşı meşru çerçevede sert tepki vermekten çekinmezler.

Nitekim bu yüzden İslam peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.s.) baktığımızda onun mücadeleci bir karaktere sahip olduğunu görürüz. Geniş şefkat ve hoşgörüsüne karşın, zalimlere karşı sert ve caydırıcı davranmaktan ve gerektiğinde onlara karşı şiddet kullanmaktan çekinmemiştir. Bu nedenledir ki, İslam'ın savunma anlayışı, Hıristiyanlık'taki gibi bir tokat atıldığında öteki yanağını çevirmek değil, zulmetmemek, ancak zulme de boyun eğmemektir.

Bu nedenle Hz. Muhammed, Alia İzzetbegoviç'in ifadesiyle, "savaşçı bir peygamberdi... dokuz kılıç, üç mızrak, üç yay, yedi cebe ve yedi kalkanı vardı".[89] Kaldı ki, bu kararlı karakter yalnızca Hz. Muhammed'e değil, Hz. İsa'dan önce yaşamış olan Yahudi peygamber ya da liderlerinin de hemen hepsinde görülen bir karakterdi. Hz. Musa'nın, Hz. Harun'un, Saul'un (Talut), Hz. Davud'un, Hz. Süleyman'ın çizdikleri portre, bir yanağına tokat atıldığında ötekisini çevirecek kadar teslimiyetçi ve pasifist portreler değildi kesinlikle.

İşte tüm bu nedenlerle, Hz. İsa hakkında çizilen aşırı derecede barışçı ve teslimiyetçi imajın oldukça kuşkulu gözüktüğünü söyleyebiliriz. Hıristiyan geleneğinin bizi bu konuda yanıltıyor olması ihtimali ister istemez gündeme gelmektedir.

Bu nedenle İncilleri bu konuda da seçici ve eleştirel bir bakış açısıyla okumamız gerekir. Böyle yaptığımızda ise, Hıristiyan geleneğinde çizilen Hz. İsa portresinden daha farklı bir Hz. İsa ile karşılaşırız.

Dünyaya Kılıç Getirmek?...

Hıristiyan geleneğinin oluşturduğu pasifist Hz. İsa tasvirinin kökeni doğal olarak İncillerde yer alan bazı pasajlardır. "Öteki yanağını çevirmek"le, "düşmanları sevmek"le ilgili sözkonusu pasajlara üstte değindik. Ancak İncilleri dikkatli bir biçimde okuduğumuzda, bu pasajlarla ciddi biçimde çelişen ifadelere rastlamak da mümkündür.

Bu ifadeler ise, pasifist pasajların aksine, oldukça mücadeleci bir Hz. İsa portresi çizer. Dahası bu portre sadece Hz. İsa'nın kendisi için değil, onun öğrencileri, bir başka deyişle havarileri için de geçerlidir. Matta İncili'ne göre, Hz. İsa, bir konuşmasında öğrencilerine şöyle der: "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim."[90] Ardında da ekler:

> Çünkü ben oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim. 'İnsanın düşmanları, kendi ev halkı olacaktır.' Annesini ya da babasını beni sevdiğinden çok seven, bana layık değildir. Oğlunu ya da kızını beni sevdiğinden çok seven, bana layık değildir. Çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen, bana layık değildir. Canını kurtaran, onu yitirecek. Benim uğruma canını yitiren ise onu kurtaracaktır.[91]

Benzer ifadeler, Luka İncili'nde de vardır:

> Ben dünyaya ateş yağdırmaya geldim. Keşke bu ateş daha şimdiden alevlenmiş olsaydı!...Yeryüzüne barış getirmeye mi geldiğimi sanıyorsunuz? Size hayır diyorum, ben ayrılık getirmeye geldim. Bundan böyle bir evde beş kişi, ikiye karşı üç, üçe karşı iki bölünmüş olacak. Baba oğluna karşı, oğul babasına karşı, anne kızına karşı, kız annesine karşı, kaynana gelinine karşı, gelin kaynanasına karşı olacaktır.[92]

İncillerde yeralan "Öteki yanağını çevirmek"le, "düşmanları sevmek"le ilgili bölümler, Hz. İsa'nın gerçek yaşamı ile örtüşmemektedir.

> Biri bana gelip de babasını, annesini, karısını, çocuklarını, kardeşlerini, hatta kendi canını bile gözden çıkarmazsa, benim öğrencim olamaz. Çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen, benim öğrencim olamaz.[93]

Bu ifadelerdeki anlam son derece açıktır: Hz. İsa'nın getirdiği mesaj tüm insanları bir "sevgi birliği"ne dahil edecek olan hümanist bir mesaj değildir. Aksine Hz. İsa, eğer bu ifadeler doğruysa, kendi mesajı yüzünden insanların arasının ayrılacağını, aralarında gerilim oluşacağını haber vermektedir. Bu öyle bir ayrımdır ki, oğulla babasını, kızıyla annesini, gelinle kaynanasını birbirine düşman edebilecektir. Hz. İsa bunun nedenini de açıklar: Ona iman eden kimseler, Hz. İsa'yı ve dolayısıyla onun temsil ettiği imanı, aileleri dahil herkesten ve herşeyden daha çok sevmelidirler. Eğer aileleri inkar yolunda ısrar ederlerse—ki Hz. İsa bunun böyle olacağını önceden tahmin etmiş gözükmektedir—o zaman arada büyük bir ayrılık doğması kaçınılmazdır. Kuran'a aşina olanlar, bu ayrılığın Kuran'ın farklı ayetlerinde sık sık vurgulandığını hatırlayacaklardır.[94]

Hz. İsa'nın getirdiği mesaj tüm insanları bir "sevgi birliği"ne dahil edecek olan hümanist bir mesaj değildir.

Matta'da yer alan üstteki pasajdaki "çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen, bana layık değildir" ifadesi de oldukça dikkat çekicidir. Hz. İsa, eğer bu sözler doğruysa, açıkça izleyeceği yolun ölüm tehlikesini içerdiğini, kendisini izleyenlerin ölümü göze almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Sadece sevgiden söz eden, "düşmanlarınızı sevin" mesajları yayan bir kişinin ölüm tehlikesi ile bu denli yüzyüze olması ise pek makul bir durum gibi gözükmemektedir.

Bunların yanında Hz. İsa'nın öğrencilerine silah taşımalarını emretmesi de oldukça anlamlıdır. Hz. İsa, Luka İncili'ne göre, Son Yemek sırasında havarilerine şu emri vermiştir: "Kılıcı olmayan, abasını satıp bir kılıç alsın."[95]

Bunları söylemekle elbette Hz. İsa'nın şiddet yanlısı bir mesaj getirdiğini, ya da onun bir "silahlı eylemci" olduğunu ima etmek istemiyoruz. Onun bir peygambere yaraşır biçimde merhametli, içli, yumuşak huylu bir insan olduğu tartışılmazdır. Ancak bu özellikleri iman edenlere yöneliktir. İnkarcılara, özellikle de dinin düşmanlarına karşı ise sert ve caydırıcı davranmış olmalıdır. İsrailli tarihçi Hugh Schonfield, İnciller ve diğer kaynaklar üzerine yaptığı incelemeler sonucunda, bu konuda şöyle der:

> İsa kuşkusuz ağır başlı ve merhametliydi, ama" eline vur ekmeğini al" türü bir Mesih değildi. Tanrı tarafından kendisine bir otorite verildiğine inanıyordu ve bu otoriteyi hiç çekinmeden uyguladı. Etrafındakilerin bundan memnun olup olmamalarına da aldırış etmiyordu.[96]

Mesih ve Kurulu Düzen

Üstteki bilgiler üzerine doğal olarak bir soru doğuyor: Hz. İsa, kendisini izleyenlere neden "çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen, bana layık değildir" demiş olabilirdi? Onu izlemeyi bu denli tehlikeli hale getiren şey neydi acaba?

Hz. İsa'nın taşıdığı sıfatları incelediğimiz bu sorunun cevabını bulabiliriz. Hz. İsa, hem bir peygamberdi, hem de bir Mesih. Tehlikeli olan sıfat, ikinci sıfattı; Mesihlik. Çünkü Mesih kavramı doğrudan siyasi bir anlama sahipti. Mesih, İsrail'in Allah tarafından seçilmiş kralı olacak kişiydi. Geldiğinde İsrail tahtının yegane meşru sahibi olacaktı.

Bunun mevcut siyasi otorite için bir tehdit oluşturduğu ise son derece açıktı. Gerek o dönemde İsrail tahtında oturan Hirodes hanedanı, gerekse ülkedeki Roma yönetimi açısından kabul edilemez bir sıfattı bu. Nitekim, eğer İncillerin anlattığı hikaye doğruysa, Kral Hirodes Hz. İsa'nın doğduğu anda bu tehlikenin büyüklüğünü fark etmiş ve "masumların katliamı"nın emrini vermişti. Matta İncili'nin ikinci babında anlatılan bu olaya göre, Hz. İsa'nın doğduğu sıralarda bir grup yıldızbilimci doğan çocuğun Mesih olduğunu fark etmişler ve "Yahudilerin kralı olarak doğan çocuk nerede?" diyerek Kudüs'e gelmişlerdi. Bundan şiddetle rahatsız olan Hirodes, Hz. İsa'nın doğduğu kentin Bethlehem olduğunu öğrenmiş, sonra da Mesih'in Bethlehem'de doğacağı kehanetini duymuş ve bunun üzerine Bethlehem'deki tüm yeni doğmuş çocukların öldürülmesini emretmişti.

Bu nedenle, İncillere göre, Hz. İsa tebliğine başladığında Mesih sıfatını uzun süre gündeme getirmedi. Hatta, Yeni Ahit'e göre, "sen Mesihsin" diyerek kendisini teşhis eden havari Petrus'a ve diğer öğrencilerine bunu kimseye söylememelerini tembihledi.[97]

Hz. Mesih'in Kudüs'e girişi

Ama sonuçta bu sıfatın bir zaman ilan edilmesi gerekiyordu. Hz. İsa, İncillerden anlaşıldığına göre, bunu Kudüs'e yaptığı görkemli girişle gerçekleştirdi. Yahudi geleneği, Mesih'in Kudüs'e bir eşeğin üzerinde ve halkın selam ve sevgi gösterileriyle gireceğini anlatıyordu. Hz. İsa da, İncillere göre, tam tamına böyle yaptı.

İncillere göre Hz. İsa tebliğine Celile bölgesinde başlamıştı. Çocukluğundan beri üzerinde yaşadığı bu bölge Kudüs'ün kuzeyindedir ve bugün İsrail'in kuzey kısmını oluşturur. Snoptik İncillerde anlatılan olayların da çoğu Celile'de geçer. Ancak

Hz. İsa'nın amacı Kudüs'e gitmekti ve kendisine katılan öğrencileriyle yaptığı uzun bir yolculuk sonucunda Kudüs'e vardı. Kentteki halk uzunca bir süredir onun hakkındaki haberleri duyuyor, anlattığı gerçekleri ve yaptığı mucizeleri dinliyordu. Din adamları hiyerarşisi bu haberlerden son derece rahatsızdı, ancak halkın bir kısmında Hz. İsa'ya karşı bir sempati ve güven yayılmıştı.

Bu nedenle Hz. İsa'nın Kudüs'e geldiğini duyunca onu karşılamak için sokaklara döküldüler. Hz. İsa ise, İncillere göre, çok anlamlı bir hareket yaparak Kudüs'e bir eşeğe binmiş halde girdi. Markos İncili, Mesih'in karşılanışını şöyle anlatır:

> Birçokları giysilerini, bazıları da çevredeki ağaçlardan kestikleri dalları yola serdiler. Önden gidenler ve arkadan gelenler şöyle bağırıyorlardı: "Hozana! Rab'bin adıyla gelene övgüler olsun! Atamız Davud'un yaklaşan egemenliği kutlu olsun![98]

"Davud'un yaklaşan egemenliği" Mesih'in hakimiyeti demekti, çünkü Mesih Hz. Davud soyundan gelecekti. Hz. İsa'nın kimliğinin bu şekilde somutlaşmaya başlaması, kurulu düzen adına büyük bir tehditti elbette. Bir başka deyişle, Hz. İsa, Mesihliğini ilan etmekle bu kurulu düzenin gözünde bir "siyasi suçlu" haline geliyordu.

Haydut İnindeki Arbede

Hz. İsa'nın Kudüs'te yaptıkları ile ilgili olarak İncillerde anlatılan bir olayı dikkatli bir biçimde incelediğimizde, onun neden pasifist olamayacağını ve neden bir "siyasi suçlu" sayıldığını daha iyi görebiliriz.

Sözkonusu ünlü olay, Kudüs'ün merkezinde yer alan Tapınak'ta geçer. Snoptik İncillere göre Hz. İsa öğrencileri ile birlikte Tapınak'a girmiş, ancak Tapınak'ın avlusunun tüccarlarla dolu olduğunu gördüğünde öfkelenerek onların üzerlerine yürümüş, tezgahlarını devirmiştir. Markos İncili, olayı şöyle anlatır:

> İsa tapınağın avlusuna girerek oradaki satıcı ve alıcıları dışarı kovmaya başladı. Para bozanların masalarını, güvercin satanların sehpalarını devirdi. Yük taşıyan hiç kimsenin tapınağın avlusundan geçmesine izin vermedi. Halka ders verirken şunları söyledi: "'Benim evime, tüm ulusların dua evi denecek' diye yazılmamış mıdır? Ama siz burayı haydut inine çevirdiniz." Başkahinler ve din bilginleri bunu duyunca İsa'yı yok etmek için bir yol aramaya başladılar. O'ndan korkuyorlardı. Çünkü bütün halk O'nun öğretisine hayrandı.[99]

Bu olaydaki mantık açıktır; Hz. İsa, eğer anlatılanlar doğruysa, Hz. Süleyman'dan miras kalan Tapınak'ın bir ibadethane olmaktan çıkıp bir ticaret merkezi

haline gelmesine tepki duymuş, bunu Tevrat'taki "Benim evime, tüm ulusların dua evi denecek" hükmüne aykırı bulmuş ve bunun üzerine orada bulunan tüm satıcıların tezgahlarını birer birer devirmiştir. Tapınaktaki bu ticari hareketlilikten memnun olan—çünkü bundan kar eden—din adamları hiyerarşisi ise Hz. İsa'ya karşı daha da kinlenmişlerdir.

Ve eğer böyle bir olay gerçekten yaşanmışsa, bu durum, Hıristiyanlıktaki pasifist Hz. İsa portresinin ne denli gerçek dışı olduğunun bir başka kanıtıdır.

Tapınakta yaşanan ardebe, Hıristiyanlıktaki pasifist Hz. İsa portresinin ne denli gerçek dışı olduğunun bir başka kanıtıdır.

Çünkü Tapınak'taki tezgahları birer birer deviren kişinin oldukça caydırıcı bir kimliğe sahip olması gerektiği açıktır. Biraz gözde canlandırılırsa, bunun basit bir olay olmadığı anlaşılır. Tapınak'ta çok sayıda satıcı vardır ve bunlar, Hz. İsa'nın "haydut ini" tanımlamasından anlaşıldığına göre, son derece hırslı ve tamahkar insanlardır. Bu insanların, geçim kaynakları olan tezgahların birer birer devrilmesine tepkisiz kalmaları ise düşünülemez. Peki o halde Hz. İsa nasıl olup da bu işi yapmış olabilir?

Cevap yine açıktır: Hz. İsa'nın böyle bir işi yapabilmesi için, yanında oldukça güçlü—ve muhtemelen silahlı—bir grup öğrencisinin yer alması zorunludur. Bu öğrencilerin bir yanaklarına tokat atana öteki yanaklarını çevirecek kadar pasifist insanlar olmaları ise elbette mümkün değildir. Aksine, Hz. İsa'yı korumak için fiziksel güç kullanmış olmaları, ya da en azından kullanabileceklerini göstermiş olmaları gerekmektedir. Olayın bir arbedeye dönüşmüş, ya da en azından bu kıvama yaklaşmış olması da muhtemeldir. Her halükarda karşımıza, Hıristiyan geleneğinde anlatılan pasifist havari tiplemeleri değil, İslam geleneğinde anlatılan Hz. Ömer veya Hz. Hamza modelleri çıkmaktadır.

Getsamani'deki Müfreze

Konuyla ilgili çok önemli bir başka ipucu ise Hz. İsa'nın Yeni Ahit'e göre Getsamani bahçesindeki tutuklanışı ile ilgilidir. Bu tutuklanma olayına kitabın hemen başında değinmiştik. İncillerde anlatıldığına göre, Hz. İsa ve yanındaki öğrencileri Son Yemek'ten sonra Getsamani Bahçesi denen yere gitmişler, bir süre sonra bahçeye gelen bir grup silahlı adam da Hz. İsa'yı tutuklamıştır.

Hz. İsa'nın Getsamani Bahçesi'nde yakalandığı an ile ilgili Hıristiyan kaynaklarında ve İnciller arasında çelişkiler vardır.

Bu noktada elbette şu soru konumuz açısından önemlidir: Acaba Hz. İsa'yı tutuklamaya gelenler kaç kişidir?

Eğer Hz. İsa'nın ve öğrencilerinin Hıristiyan geleneğinde tasvir edildiği kadar pasifist insanlar olduklarını kabul edersek, Hz. İsa'yı tutuklamaya gelen grubun da çok yüksek bir sayıya ihtiyaç duymayacağını düşünebiliriz. Her türlü fiziksel direnişe karşı olan bir insanın ve yanındaki birkaç kişinin zapt edilmesi, küçük bir silahlı grupla kolaylıkla mümkün olabilir çünkü.

Oysa İncilleri dikkatli bir biçimde okuduğumuzda daha farklı bir tablo çıkar.

Snoptik İnciller, Hz. İsa'yı tutuklamaya giden grubun sayısı hakkında fikir verebilecek çok bir şey söylemezler. Yine de ortada ciddi bir silahlı gücün olduğu anlaşılmaktadır. Matta'ya ve Markos'a göre "başkahinlerle halkın ihtiyarları tarafından gönderilmiş kılıçlı sopalı büyük bir kalabalık" gitmiştir Getsamani'ye.[100] Luka'da ise yine benzer bir bilgi vardır. Hz. İsa'yı tutuklamaya gelenler, yine ellerinde kılıçlar ve sopalar bulunan "başkahinler, tapınak koruyucularının komutanları ve ihtiyarlar"dır.[101]

Ancak Yuhanna İncili—diğer bazı detaylarda olduğu gibi—bu konuda da spesifik bir bilgi verir ve Hz. İsa'yı tutuklamaya gelenlerin kimlikleri konusunda daha somut bir tablo çizer. Yuhanna'ya göre, Hz. İsa'yı tutuklamaya gelenler sadece Yahudi din adamları hiyerarşisi ve onların hizmetlileri değildir. Asıl olarak Roma askerlerinden oluşan bir "müfreze" gelmiştir Getsamani'ye, Yahudiler ise bu müfrezeye eşlik etmişlerdir.[102]

Peki bu "müfreze" kaç kişiden oluşur?... Sözkonusu "müfreze" kelimesi Yuhanna İncili'nin Yunanca orjinalinde "speiran" olarak geçer. Ve o dönemde Roma ordusunun standart birimlerinden biri olan bir "speiran", altıyüz askerden oluşmaktadır. Bir "lejyon" altıbin askerden oluşur, bir "speiran" ise lejyonun onda biridir.[103]

Yani, Yeni Ahit'e göre, Hz. İsa'yı tutuklamak için tam altıyüz Roma askeri seferber edilmiştir. Bunun üzerinde biraz kafa yorduğumuzda ise, bu durumun Hz. İsa ve öğrencileri hakkında çizilen pasifist imajla çok keskin bir biçimde çeliştiğini söyleyebiliriz. Kudüs'ün merkezinin hemen yakınlarındaki bir grup insanı tutuklamak için tam altıyüz asker yola çıkarılıyorsa, bu durum bu askerleri yollayan siyasi otoritenin muhtemel bir muharebe beklentisi içinde olduğunu gösterir. Hz. İsa'nın taraftarlarını, bir yanaklarına tokat atıldığında ötekini çevirecek pasifist insanlar olarak değil, oldukça etkili, güçlü ve mücadeleci bir grup olarak gördükleri sonucuna varmak mümkündür.

"Yahudilerin Kralı"

Roma Valisi Pilatus ve Hz. İsa

Hz. İsa'nın baştan beridir sözünü ettiğimiz mücadeleci yapısını doğrulayan en önemli kanıt ise, aslında ona verilen çarmıh cezasıdır.

Çarmıh Yahudi kanunlarında değil, Roma kanunlarında yer alan bir ceza yöntemiydi. Yahudiler ölüm cezasını dine küfredenlere ya da büyük günahlar işleyenlere verirlerdi; bunun yöntemi ise taşlamaydı (recm). Oldukça acı verici bir yöntem olan çarmıh ise tam anlamıyla bir "Roma usulü"ydü. Çarmıh cezasının önemli bir özelliği daha vardı. Roma sadece siyasi suçluları çarmıh cezasına çarptırırdı. Bir başka deyişle, bir insanın çarmıhla cezalandırılması için imparatorluğa karşı bir suç işlenmesi gerekiyordu.[104] Hırsızlık, siyasi içerikli olmayan cinayet gibi adi suçlar içinse başka cezalar uygulanıyordu.

Yani Hz. İsa'nın Roma otoriteleri tarafından çarmıh cezasına çarptırılmasının anlamı, onun bir "siyasi suçlu" olmakla itham edilmesiydi. Eğer Yeni Ahit'teki bilgiler doğruysa, Yahudi dini hiyerarşisi Hz. İsa'dan rahatsızlık duyduğu için onu Roma valisi Pilatus'a şikayet etmiş, bu şikayete gerekçe olarak da onun siyasi bir isyan örgütlediği iddiasını getirmişlerdi. Yahudi din adamlarına göre Hz. İsa "ben Mesih'im" demekle "ben Yahudilerin kralıyım" demişti ve bu da siyasi bir isyandı. Yuhanna İncili, Roma valisi Pilatus ile Hz. İsa'yı ona getiren Yahudi din adamları arasındaki diyaloğu şöyle aktarır:

> Pilatus İsa'yı salıvermek istedi. Ama Yahudiler, "bu adamı salıverirsen, Sezar'ın dostu değilsin!" diye bağrıştılar. "Kral olduğunu ileri süren herkes Sezar'a karşı gelmiş olur." Pilatus bu sözleri işitince İsa'yı dışarı çıkardı. Taş Döşeme—Aramicede Gabbata—denilen yerde yargı kürsüsüne oturdu.
>
> O gün Fısıh bayramına hazırlık günüydü. Saat on iki sularıydı. Pilatus Yahudilere, "işte, sizin Kralınız!" dedi. Onlar, "Yok et O'nu! Yok et, çarmıha ger!" diye bağrıştılar. Pilatus, "Kralınızı mı çarmıha gereyim?" diye sordu. Başkahinler, "Sezar'dan başka kralımız yok!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Pilatus İsa'yı, çarmıha gerilmek üzere onlara teslim etti.[105]

"Kral olduğunu ileri süren herkes Sezar'a karşı gelmiş olur"; işte Hz. İsa'yı çarmıha gerdirmek isteyen Yahudilerin gerekçeleri buydu. Hz. İsa tebliğine başladığı andan itibaren ondan kurtulmak istemişler, ama bu iş için gerekli olan gerekçeyi bulamamışlardı. Çünkü Hz. İsa Musa Şeriatı'na aykırı bir iş yapmıyordu. Onu şeriata defalarca karşı gelmekle suçlamışlar, oysa Hz. İsa her seferinde yaptıklarının şeriata uygun olduğunu ispatlamıştı.

Bu durum, İncillerde yer alan "İsa 'Tanrı'nın Oğluyum' dediği için cezalandırıldı" id-

Hz. İsa Kudüs'teki Tapınakta

diasının da gerçek dışı olduğunu gösterir. Çünkü eğer Hz. İsa böyle bir iddiada bulunsaydı Musa Şeriatı'na açıkça karşı gelmiş, dine küfretmiş olurdu. Bu durumda da Yahudi din adamları hiyerarşisi Hz. İsa'yı cezalandırmak için onu Roma'ya gammazlama ihtiyacı hissetmez, bu işi kendisi yapardı. Çünkü İncillerin de kabul ettiği gibi, o dönemde Yahudi Yüksek Meclisi (Sanhedrin), dini inkar eden Yahudileri taşlayarak öldürme yetkisine sahipti. Bu konuyu daha sonraki bölümlerde yeniden ele alacağız.

Kısacası, Hz. İsa'nın cezalandırılması için Yahudi dini açısından bir gerekçe bulunamıyordu. Bu nedenle de, eğer Yeni Ahit'in bilgileri doğru ise, Yahudiler siyasi suç kavramına başvurdular. Aranan gerekçe, Hz. İsa'nın Kudüs'e yaptığı görkemli girişle birlikte doğdu. Onun Beklenen Mesih olduğu artık açıkça ifade ediliyordu. Hz. İsa'nın Tapınak'taki satıcıları dağıtması ise kurulu düzeni değiştirmeye kalktığını gösteriyordu. Yahudiler bu siyasi suç ithamını desteklemek için ona tuzak niteliğinde bir soru da sormuşlar ve "Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi? Verelim mi, vermeyelim mi?" demişlerdi.[106] Amaçları, onun Roma otoritesine karşı bir isyan başlattığı imajını verebilmekti.

Hz. İsa'ya atfedilen sözkonusu siyasi suç kavramını Luka İncili'nde de bulmak mümkündür. Luka, Pilatus ile Yahudiler arasındaki diyaloğu şöyle aktarır:

> Sonra bütün kurul üyeleri kalkıp İsa'yı Pilatus'a götürdüler. O'nu şöyle suçlamaya başladılar: "Bu adamın ulusumuzu yoldan saptırdığını gördük. Sezar'a vergi ödenmesine engel oluyor, kendisinin de Mesih, yani bir kral olduğunu söylüyor."
>
> Pilatus İsa'ya, "Sen Yahudilerin Kralı mısın?" diye sordu. İsa, "Söylediğin gibidir" diye cevap verdi. Pilatus, başkahinlerle halka, "Bu adamda hiçbir suç görmüyorum" dedi. Ama onlar üstelediler: "Yahudiye'nin her tarafında öğretisini yayarak halkı kışkırtıyor; Celile'den başlayıp ta buraya kadar geldi" dediler.[107]

Roma Valisi Pilatus, Yeni Ahit'e göre, işte bu telkinlerin etkisiyle Hz. İsa'nın bir siyasi suçlu olduğuna karar verdi ve onu çarmıh cezasına çarptırdı. Hz. İsa'yı asmak için kullanılan çarmıhın başına "NASIRALI İSA: YAHUDİLERİN KRALI" diye bir yafta asılmasının nedeni buydu. Yuhanna İncili'ne göre Yahudi din adamları bundan da rahatsızlık duymuşlar ve Pilatus'a "'Yahudilerin Kralı' diye yazma, 'Kendisi, Ben Yahudilerin Kralıyım dedi' diye yaz" demişler, Pilatus da "ne yazdımsa, yazdım" karşılığını vermişti.[108]

Ancak bilmedikleri bir gerçek vardı. Çarmıhtaki yaftaya "Yahudilerin Kralı" diye yazmışlardı belki, ama astıkları adam gerçekte Yahudilerin Kralı değildi.

Sadece, onlara öyle gösterilmişti.

ALTINCI BÖLÜM

Çarmıhtaki Adam

Eğer ölüler dirilmezse, Mesih de dirilmemiştir.
Mesih dirilmemişse, bildirimiz de imanınız da boştur.
Ve bizim Tanrı'yla ilgili tanıklığımız da yalan olmuş olur.
(Pavlus'un Korintliler'e I. Mektubu, 15:13-15)

Hz. İsa bu dünyadan nasıl ayrıldı?

Bu sorunun cevabı, ikibin yıldır milyarlarca Hıristiyan tarafından aynı şekilde verilir. Buna göre, Hz. İsa'nın tebliğinden rahatsız olan Yahudi önde gelenleri onu cezalandırmaları için Romalıları kışkırtmışlar, Roma valisi Pilatus da Yahudilerin telkinlerine uyarak Hz. İsa'yı ölüm cezasına çarptırmıştır. Hz. İsa önce kırbaçlanmış, sonra Roma'nın en acımasız idam yöntemi olan çarmıha gerilmiştir. Ellerinden ve ayaklarından çivilenmiş, bir süre canlı halde asılı kalmış ve bir süre sonra da ruhunu teslim etmiştir. Ancak, yine Hıristiyan inancına göre, ölümünden üç gün sonra dirilmiş, öğrencilerine görünmüş, onlarla birlikte yemek yemiş, sonra da canlı olarak göğe yükselmiştir. Yeniden dünyaya geleceği güne kadar ise, gökte, Allah'ın katında canlı olarak kalacaktır.

Meryem Oğlu İsa Mesih, İncillerde anlatıldığının aksine çarmıha gerilmemişti.

Bu çarmıhta ölüm ve yeniden diriliş inancı, Hıristiyan doktrininin diğer bazı kavramlarına da temel oluşturur. Pavlus (St. Paul) tarafından formüle edilen bu doktrine göre, Hz. İsa diğer insanların günahlarına kefaret olmak için çarmıha gerilmiş, acı çekmiş ve ölmüştür. Bu inanca göre insanlar, doğrudan Allah'a yönelerek ve O'nun şeriatına uyarak kurtulamazlar, sadece Hz. İsa'ya sığınıp onun kefaretinden yararlanarak kurtulabilirler. Pavlus bu nedenle Yeni Ahit'e giren mektuplarında "eğer Mesih dirilmemişse, bildirimiz de imanınız da boştur" diye yazmıştır. Çünkü Pavlus'un–ki Hıristiyanlığın kurucusu Hz. İsa değil, odur–tüm "iman"ı, çarmıha gerilip acı çeken Mesih kavramına dayanmaktadır.

Bu ise Hıristiyanlık açısından son derece büyük bir sorun oluşturur. Çünkü

Meryem Oğlu İsa Mesih, gerçekte çarmıha gerilmemiş, öldürülmemiş ve dolayısıyla dirilmemiştir.

İlk duydukları anda çoğu insan için şaşırtıcı olan bu gerçeği bizlere Kuran haber verir. Allah'ın son vahyi, çarmıh olayı hakkında şöyle yazmaktadır:

> Ve: "Biz, Allah'ın Resulü Meryem oğlu Mesih İsa'yı gerçekten öldürdük" demeleri nedeniyle de (Yahudilere ceza verdik.) Oysa onu öldürmediler ve onu asmadılar. Ama onlara (onun) benzeri gösterildi. Gerçekten onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, kesin bir şüphe içindedirler. Onların bir zanna uymaktan başka buna ilişkin hiçbir bilgileri yoktur. Onu kesin olarak öldürmediler. Hayır; Allah onu kendine yükseltti. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. (Nisa, 157-158)

Üstteki ayette geçen "onu öldürmediler ve onu asmadılar" ifadesi, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediğini ve öldürülmediğini açıkça bildirir. Ayette geçen Arapça "salebe" kelimesinin Türkçe'de tam karşılığı "haçlamak"tır. Yani ayetin tam tercümesinin "onu öldürmediler ve onu haçlamadılar" şeklinde olduğunu söyleyebiliriz. Bundan sonra gelen ifade ise yine çok önemli bir bilgi vermektedir: Çarmıha gerilen kişi aslında Hz. İsa değil bir başkasıdır, ancak çarmıha gerenler bu işi, o kişiyi Hz. İsa sanarak yapmışlardır. Çünkü bu kişi Hz. İsa'ya benzerdir ya da benzetilmiştir.

Kuran'da yer alan bu bilgi, Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında asırlardır tartışma konusu olmuştur. Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın yüzlerce şahidin gözleri önünde çarmıha gerildiğini, İncillerin ve diğer Hıristiyan yazılarının bu konuda ittifak içinde olduklarını, bunun asırlardır milyonlarca inanan tarafından tasdik edilen kesin bir gerçek olduğunu söylerler.

Oysa durum pek öyle değildir.

Katolik inancına göre "sapkın" ilan edilen Dosetizm akımının iddiasına göre çarmıhtaki adam Hz. İsa değil, Romalı askerlerin haçı taşıttıkları Kireneli Simon'du.

Kireneli Simon

Çarmıhtaki adam konusuna bakarken, öncelikle bu konudaki Hıristiyan literatürüne bir göz atmakta yarar var.

Başta da belirttiğimiz gibi, bugünün Hıristiyanları Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğinden son derece emindirler ve bunun tüm Hıristiyan geleneği tarafından tasdik edilen bir gerçek olduğunu düşünürler. Oysa durum biraz daha farklıdır. Çarmıhtaki adamın kim olduğu sorusuna Hıristiyanlar arasında da alternatif cevap getirenler olmuştur. Bunlar, Katolik doktrininde "sapık" (heretik) bir akım sayılan bir inanca sahiptirler. Akımın adı "Dosetizm"dir (Docetism).

Dosetizm hakkındaki en önemli bilgiler, Katolik Kilisesi'nin

ünlü kurucularından Rahip Irenaeus'un ikinci yüzyılın sonlarında yazdığı Adversus Haereses (Sapkınlara Cevaplar) adlı bildiride verilir. Irenaeus, bu akımın temsilcilerinden biri olan Basilides'ten söz eder. Buna göre, İskenderiyeli Hıristiyan bir tarihçi olan Basilides, 130-150 yılları arasında yazdığı yazılarda Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğini ısrarla reddetmiştir. Çarmıha gerilen kişinin gerçekte Hz. İsa olmadığını, onun yerine Kireneli Simon'un haça gerildiğini, Tanrı'nın Simon'un yüzünü mucizevi bir biçimde değiştirerek onu Hz. İsa'ya benzettiğini ve böylece Yahudilerin ve Romalıların onu Hz. İsa sandığını savunmuştur. Hatta Basilides, Kireneli Simon çarmıha gerilirken Hz. İsa'nın da bu olayı seyrettiğini, sonra da oradan uzaklaştığını ve göğe canlı olarak yükselerek Tanrı'nın katına çıktığını yazmıştır.[109]

Acaba Basilides bu ilginç fikre nereden varmıştı? Üçüncü yüzyılda yaşamış bir Hıristiyan teolog olan İskenderiyeli Clement'in yazılarına göre, Basilides kendisine gizli bir bilginin ulaştığı iddiasındaydı. Anlattığına göre Hz. İsa'nın havarilerinden Simon Petrus'un tercümanlığını yapan Glaucias adlı bir kişi, bu sırrı Petrus'dan öğrenmiş ve Basilides de ondan duymuştu. Basilides, Glaucias'tan öğrendiği bilgilerle, İncillerin yanlışlarını kendisine göre düzelterek yeni bir "İncil" de yazmıştı.[110]

Peki Basilides'in Hz. İsa'nın yerine çarmıha gerilen kişi olarak gösterdiği Kireneli Simon kimdi? Bu isme ilk bölümde de atıfta bulunmuştuk. Kireneli Simon, Snoptik İncillere göre, Romalı askerlerin Hz. İsa'yı çarmıha götürürken haçı taşıttıkları kişiydi. Markos İncili, olaydan şöyle söz eder:

> Askerler İsa'yı, Pretoryum denilen vali konağına götürüp tüm taburu topladılar. O'na mor renkte bir giysi giydirdiler, dikenlerden bir taç örüp başına geçirdiler. "Selam, ey Yahudilerin Kralı!" diyerek O'nu selamlamaya başladılar. Başına bir kamışla vuruyor, üzerine tükürüyor, diz çöküp önünde yere kapanıyorlardı. O'nunla böyle alay ettikten sonra mor giysiyi üzerinden çıkarıp O'na yine kendi giysilerini giydirdiler ve çarmıha germek üzere O'nu dışarı götürdüler. Kırdan gelmekte olan Simon adında Kireneli bir adam oradan geçiyordu. İskender ve Rufus'un babası olan bu adama İsa'nın çarmıhını zorla taşıttılar.[111]

Haçtaki adam gerçekten Kireneli Simon muydu? Bunu kesin olarak bilemeyiz. Bildiğimiz tek şey, haçtaki adamın Hz. İsa olmadığı, ona benzetilen bir başka kişi olduğudur.

Çarmıha gerilen kişiye kendi çarmıhının taşıtılması, bir Roma geleneğiydi. Bu hem psikolojik hem de fiziksel bir tür işkenceydi. (İki kalın ve uzun kütükten oluşan çarmıh ağır bir cisimdi.) Ancak, Snoptik İncillere göre Hz. İsa kendi çarmıhını taşıyamadı, bu yüzden askerler çarmıhı Kireneli Simon adlı adama taşıttılar. Hıristiyan geleneği İncillerdeki bu bilgiyi yorumlarken, Hz. İsa'nın çarmıha götürülmeden kırbaçlandığına dikkat çeker ve bunun Hz. İsa'yı güçsüz düşürdüğünü, bu yüzden çarmıhı taşımadığını anlatır.

Ancak ikinci yüzyılda yaşamış bir Hıristiyan olan Basilides'e göre, çarmıha gerilen kişi aslında Kireneli Simon'du. Allah bir mucize yaratarak Simon'u Hz. İsa'ya benzetmiş, iki kişi yer değiştirmiş ve Simon kendisini Hz. İsa'nın yerine feda etmişti.

Dosetikler arasında bu iddiayı savunan tek kişi Basilides de değildi. Ondan başka Kilise tarafından "sapkın" sayılan bazı isimler ya da tarikatlar da Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediğini, onun yerine, ona benzetilen bir başkasının haçlandığını savundular.[112] Zaten "Dosetizm" deyimi, Yunanca'da "gibi gelmek", "görünmek" anlamlarına gelen "dokein" kelimesinden türemişti. Ancak Katolik Kilisesi'nin mutlak egemenliğinin kurulduğu dördüncü yüzyıldan itibaren, diğer "sapkın" akımlar gibi Dosetikler de aşamalı biçimde yok oldular. Haçtaki adamın Hz. İsa olduğu öğretisi, Kilise'nin zoruyla, Hıristiyan dünyasında temel bir dogma olarak yerini sağlamlaştırdı.

Peki Dosetiklerin iddiası doğru muydu, haçtaki adam gerçekten de Kireneli Simon muydu?

Bunu elbette kesin olarak bilemeyiz. Bildiğimiz tek şey, haçtaki adamın Hz. İsa olmadığı, ona benzetilen bir başka kişi olduğudur. Ancak Dosetizm, bu gerçeğin ilk birkaç yüzyılda bazı Hıristiyanlar tarafından bilindiğini göstermesi açısından önemlidir.

Dosetik olarak bilinen kişiler belki sadece Hz. İsa'nın haçlanmadığını öğrenmişlerdi ve Kireneli Simon açıklamasını da bu gerçeği makul bir senaryoya oturtmak için geliştirmişlerdi. Çünkü İnciller incelendiğinde, gerçekten de Hz. İsa'nın haçlanmadan önce bir başka insanla yer değiştirmesi için kullanılabilecek en uygun fırsatın sözkonusu haçın taşınması olayı olduğu görülür. Ancak, elbette, olay daha farklı bir biçimde gerçekleşmiş, bir başka İlahi plan çerçevesinde çarmıha bir başkası da asılmış olabilir.

Çelişkili Çarmıh Senaryoları

Çarmıh konusunda bildiğimiz tek kesin bilgi, oraya asılan adamın Hz. İsa olmadığıdır. Oysa buna karşılık Yeni Ahit'in İncilleri çarmıha gerilen kişinin Hz. İsa olduğu konusunda kendilerinden çok emindirler. Öyle ki bu konuda, başka hiç bir konuda olmadığı kadar kapsamlı detaylar verirler. Hz. İsa'nın çarmıha nasıl götürüldüğü, üzerinde ne giysi olduğu, neler söylediği, diğer insanların ne gibi tepkiler verdikleri, olayın ne zaman gerçekleştiği gibi pek çok soruyu cevaplarlar.

Ancak bu kadar çok detay vermeleri, aynı zamanda bir yandan da onları ele vermektedir!... Çünkü İnciller, Hz.

İsa'nın çarmıha gerilmesi ile ilgili hikayelerinde, başka hiçbir konuda çelişmedikleri kadar birbirleriyle çelişirler.

Hem Snoptikler ile Yuhanna İncili arasında hem de Snoptiklerin kendi içlerinde büyük uzlaşmazlıklar vardır. Hz. İsa'nın havarileri ile birlikte yediği Son Yemekle başlayan, onun tutuklanması, yargılanması ile devam eden ve çarmıha gerilmesi ile son bulan süreç, İnciller arasında büyük bir anlaşmazlık konusudur. Bu sürecin önemli noktalarını sırasıyla inceleyelim:

"Snoptiklere göre Hz. İsa ile öğrencilerinin son yemeğinde ekmek-şarap ayini yaşanmıştır. Oysa Yuhanna bu olaya hiç değinmez ve Hz. İsa'nın son yemek sırasında öğrencilerinin ayaklarını yıkadığı gibi apayrı bir iddia içerir.

"Hz. İsa'nın tutuklanması konusunda yine kesin bir anlaşmazlık vardır. Snoptiklere göre Yahuda İskaryot Hz. İsa'yı öperek ele vermiş, Yuhanna'ya göre ise Hz. İsa kendisini tanıtarak teslim olmuştur. Hz. İsa'nın Yahuda'ya verdiği cevaplar da çelişkilidir: Matta'ya göre Hz. İsa "arkadaş, bunun için mi geldin?" demiş, Markos'a göre hiçbir şey söylememiş, Luka'ya göre "Yahuda, İnsanoğlu'nu bir öpücükle mi ele veriyorsun?" diye sormuş, Yuhanna'ya göre ise Yahuda ile Hz. İsa arasında hiçbir konuşma olmamıştır.

"Hz. İsa'nın tutuklanmasının ardından öğrencilerinin ne yaptığı konusu da anlaşmazlık nedenidir. Matta'ya göre öğrencilerin hepsi kaçmış, bir tek Petrus uzaktan Hz. İsa'yı izlemiştir. Markos ise Hz. İsa'yı sadece "keten beze sarınmış bir gencin" izlediği, bu gencin de yakalandığı ama keten bezin içinden sıyrılıp çıplak olarak kaçtığı gibi garip bir detay anlatır. Luka, Matta gibi Hz. İsa'yı sadece Petrus'un izlediğini yazar. Yuhanna ise "Simon Petrus'la başka bir öğrenci İsa'nın ardından gidiyorlardı" diye yazmaktadır.

"Hz. İsa'nın kimin tarafından yargılandığı sorusunun cevabı da farklıdır. Snoptik İnciller Hz. İsa'nın Yahudi Yüksek Kurulu (Sanhedrin) tarafından yargılandığını anlatırlar. Yuhanna'ya göre ise Hz. İsa Sanhedrin tarafından değil, "o yıl başkahin olan Kayafa" ve onun kayınbabası Hanna tarafından yargılanmıştır.

"Hz. İsa'nın Roma valisi Pilatus tarafından yargılanması da farklı farklı anlatılır. Snoptikler'e göre Hz. İsa Pilatus'un kendisine yönelttiği suçlamalara hiçbir cevap vermemiş, sadece onun sorduğu "sen Yahudilerin Kralı mısın?" sorusuna "söylediğin gibidir" şeklinde kısa bir karşılık vermiştir. Yuhanna ise Hz. İsa'nın Pilatus'a uzun ve oldukça "felsefi" bir cevap verdiğini, "Krallığının" bu dünyada değil, öteki dünyada olduğu konusunda detaylı bir açıklama yaptığını anlatır.

Hz. İsa'nın Getsemani Bahçesi'nde yakalanmasından çarmıh senaryolarına kadar geçen zaman içerisinde Hıristiyanlık tarihi ve İncillerde birçok çelişki bulunmaktadır.

"Çarmıhı kimin taşıdığı da tartışmalıdır. Snoptikler, üstte değindiğimiz gibi, çarmıhı Kireneli Simon adlı bir adamın taşıdığını yazarlar, Yuhanna ise Hz. İsa'nın çarmıhını kendisinin taşıdığında ısrar eder.

"Hz. İsa'yla birlikte çarmıha gerildiği kabul edilen haydutların tepkileri yine farklı farklı anlatılır. Hz. İsa'nın son sözleri ise tamamen bir kaostur. Markos'a göre "Tanrım, Tanrım, beni niçin terkettin?" demiş, Luka'ya göre "Baba, ruhumu senin ellerine teslim ediyorum" diye seslenmiş, Yuhanna'ya göre ise sadece "tamamlandı!" kelimesini söylemiştir.

İnciller çarmıh olayının zamanında da anlaşamazlar. Snoptiklere göre olay Fısıh (Mayasız Ekmek) bayramının ikinci gününde, Yuhanna'ya göre ise Fısıh bayramından bir gün önce yaşanmıştır...

Bu çelişkilerin ortaya oldukça garip bir tablo çıkardıkları ise açıktır.

Çünkü Hz. İsa'nın yaşamının son gününü oluşturduğu söylenen ve Son Yemek'ten çarmıha kadar uzanan bu olaylar, Hıristiyanların kabulüne göre, yüzlerce görgü tanığının önünde gerçekleşmiş olaylardır. Sadece havarilerin katıldığı Son Yemek hariç, hepsi kalabalık önünde yaşanmış olmalıdırlar. İncillere göre Hz. İsa'nın tutuklanması, Yahudiler ve Romalılardan oluşan yüzlerce kişilik bir grubun gözleri önünde gerçekleşmiştir. Yine İncillere göre, Hz. İsa'nın çarmıha götürülmesi ve çarmıha gerilmesi de Kudüs'te, halkın gözleri önünde olmuştur.

Peki bu denli çok görgü tanığının önünde yaşandığı söylenen bu olayların anlatımlarında bu denli keskin çelişkiler nasıl olabilir?...

Cevap açıktır: İnciller çarmıh anlatımlarında bu denli belirgin bir biçimde çelişmektedirler, çünkü anlattıkları hikayeler tamamen sonradan üretilmiş efsanelerdir. Çarmıha gerilen kişi Hz. İsa olmadığına göre, Hz. İsa merkezli çarmıh anlatımlarının hepsi senaryolara dayanmaktadır. Ortada gerçek bir görgü şahitliği yoktur, böyle olduğu için de verdikleri her detayı bir takım kurgulara dayandırmak zorunda kalmışlar ve kaçınılmaz olarak çelişkili tablolar çizmişlerdir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Hristiyanların "Mesih Beklentisi"

Hıristiyanlık inancına göre Hz. İsa çarmıha gerildikten sonra gömülmüş, gömüldükten kısa bir süre sonra dirilerek Havarilere görünmüş ve daha sonra yeniden dönmek üzere göğe yükselmiştir. Oysa bu Kuran'a göre çok açık bir yanılgıdır.

Kuran'a göre çarmıhtaki Hz. İsa değildir. Yahudilerin ve Romalıların çarmıha gerdikleri Hz. İsa değil, bir benzeridir. Hz. İsa'nın ne zaman ve nerede vefat ettiğinin bilgisi ise Rabbimizin katındadır.

Hz. İsa'nın vefatından sonra tekrar Havarilerine göründüğüne ve daha sonra yeniden dönmek üzere göğe yükseldiğine inanan Hıristiyanlar, bu batıl inanca Kuran'dan delil getirmeye çalışmaktadır.

Hz. İsa vefatının ardından Havarilere görünmüş müydü? Bu Hıristiyanlık tarihi açısından da ciddi bir tartışma konusudur.

Hz. İsa ile ilgili Kuran ayetlerine bakıldığında, onun canının alındığı bildirilmekte ve daha sonra verileceği yönünde hiçbir ifade bulunmamaktadır.

Günümüzde Hıristiyan dünyasının büyük bir kısmı Hz. İsa'nın yeniden dünyaya döneceğine inanır. Hıristiyanlık inancına göre Hz. İsa çarmıha gerildikten sonra gömülmüş, gömüldükten kısa bir süre sonra çıkarak Havarilere görünmüş ve daha sonra yeniden dönmek üzere göğe yükselmiştir. Günümüzde bazı Hıristiyanlar bu batıl inanca Kuran'dan ve sahih olmayan bazı rivayetlerden delil getirmeye çalışmaktadırlar. Kuran ise bunun tam tersini söylemekte ve Hz. İsa'nın vefat ettiğini açıkça bildirilmektedir. Kuran'da hiçbir ayette Hz. İsa'nın ölmediği ve tekrar yeryüzüne döneceği belirtilmemektedir. İslam tarihi boyunca birçok müfessir, Hz. İsa'nın dönüşü konusundaki rivayetleri, bedenen değil, şahsı manevi dönüşü olarak yorumlamışlardır. 20 yüzyılın en önemli islam alimlerinden biri olan Bediüzzaman Said Nursi de, Mektubat isimli eserinde, Hz. İsanın şahsı manevi olarak dinsizliğin şahsı manevisini temsil eden Deccal'i öldüreceğini açıklamıştır. (Mektubat, sf. 6)

HZ. İsa'nın Vefatı

1- Kuran'daki iki ayette açıkça Hz. İsa'nın vefat ettiği bildirilir:

"Ben onlara bana emrettiklerinin dışında hiçbir şeyi söylemedim. (O da şuydu:) 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin.' Onların içinde kaldığım sürece, ben onların üzerinde bir şahidim. Benim (dünya) hayatıma son verdiğinde (tevefa), üzerlerindeki gözetleyici Sen'din. Sen her şeyin üzerine şahit olansın." (Maide Suresi - 117)

"Allah İsa'ya şöyle demişti: 'Senin dünyadaki hayatına son vereceğim ve kendime yükselteceğim. Seni inkar edenlerden kurtaracağım ve sana uyanları Diriliş Gününe kadar inkar edenlerin üzerinde tutacağım. Sonra, dönüşünüz banadır ve anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda ben hüküm vereceğim.'" (Al-i İmran Suresi, 55)

Bu ayetlerde Hz. İsa'nın vefat (teveffa) ettiği açıkça vurgulanmaktadır. Teveffa kelimesi "canın alınması" anlamına gelir. Kuran'da bu kelime 25 yerde geçer. Bu kelimenin geçtiği ayetler şöyledir:

"Kendilerine zulmedenlerin *canlarını alırken* melekler..." (Nisa Suresi, 97)

"...Sizden birine ölüm geldiği zaman elçilerimiz onun *canını hiç vakit geçirmeden alırlar.*" (Enam Suresi, 61)

"Melekler *canlarını alırken* nasıl da (pişmanlık içinde) yüzlerine ve sırtlarına vururlar?" (Muhammed Suresi, 27)

"...Aralarında bulunduğum sürece onlara tanıktım. *Canımı aldıktan* sonra ise sen onların üzerine gözetleyici oldun. Sen her şeye tanıksın." (Maide Suresi, 117)

"Onlar ki, nefislerine zulmedip dururlarken melekler *canlarını alır.*" (Nahl Suresi, 28)

"İyi durumdayken melekler *canlarını almaya* geldiklerinde," (Nahl Suresi, 32)

"Onlara söz verdiklerimizin bir kısmını sana göstersek de veya *canını alsak da,*" (Yunus Suresi, 46)

"Onlara söz verilenlerin bir kısmını sana göstersek de, senin *canını alsak da*" (Rad Suresi, 40)

"...ondan önce *hayatına son versek de,* onlar bize döndürüleceklerdir." (Mümin Suresi, 77)

"İnkar edenlerin *canlarını melekler alırken* bir görseydin!....." (Enfal Suresi, 50)

"...Ben ancak, sizin *canınızı alan* Allah'a taparım. İnananlardan olmakla emrolundum." (Yunus Suresi, 104)

"Ve sizi Allah yarattı, sonra da *yaşamınıza son verir.*" (Nahl Suresi, 70)

"De ki, 'Üzerinize görevlendirilen ölüm meleği *canınızı alacak* ve sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.'" (Secde Suresi, 11)

"Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört tanık getirin. Tanıklık ederlerse, onları, *ölünceye veya* Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde tutun." (Nisa Suresi, 15)

"...Elçilerimiz kendilerine gelip *canlarını alırken...*" (Araf Suresi, 151)

"Rabbimiz, biz, 'Rabbinize inanın' diye imana çağıran bir davetçiyi işittik ve inandık. Rabbimiz, günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört ve iyi kişiler olarak *canımızı al.*" (Ali İmran Suresi, 193)

"Rabbim, sen bana hükümranlık verdin ve rüyaların yorumunu öğrettin. Yeri ve göğü ayırarak yaratansın. Dünya ve ahirette sensin benim Velim (sahibim). *Canımı Müslüman olarak* al ve beni iyilere kat." (Yusuf Suresi, 101)

"...Kiminizin *hayatına son verilir,*" (Hac Suresi, 5)

"...Sizden bazılarının *canı daha erken alınır.*" (Mümin Suresi, 67)

"İçinizden *ölen* erkeklerin geride bıraktığı eşleri..." (Bakara Suresi, 234)

"*Ölüp de* geriye eşler bırakan erkekleriniz, ..." (Bakara Suresi, 240)

"Allah İsa'ya şöyle demişti: 'Senin dünyadaki *hayatına son vereceğim* ve kendime yükselteceğim. ...'" (Ali İmran Suresi, 55)

Bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi teveffa kelimesinin anlamı "canın alınması"dır. Bunlar dışında teveffa kelimesinin geçtiği iki ayet daha vardır. Bunlarda da yine teveffa kelimesi canın alınması anlamında kullanılır. Ama bunun istisnası vardır ve ayette de bu durum belirtilir. Uyku ile ilgili ayetler şöyledir:

Allah ölüm anında nefsi (bilinci) alır; ölmeyenleri de uyku anında... Hakkında ölüm kararı verdiklerini tutar ve diğerlerini de belli bir süreye kadar salıp gönderir. Düşünen bir topluluk için bunda dersler ve işaretler vardır. (Zümer Suresi – 42)

O'dur, geceleyin sizi öldüren, gündüzün ne işlediğinizi bilen, belli yaşam süresi

dolsun diye gündüzleyin sizi dirilten... Sonra dönüşünüz O'nadır ve yaptıklarınızı size haber verecektir. (En'am Suresi – 60)

Bu ayetlerde geçen ifade de teveffa'dır. İnsanların uykusunda da canlarının alındığı bildirilir. Uykuda olanların canları uyanınca verilmektedir. Ayette uykudaki ölümün istisnası belirtilmiş ve canın daha sonra verildiği açıklanmıştır. Buradaki istisna durumuna dayanarak tüm teveffa kelimelerinin uyku olduğunu iddia etmek son derece yanlıştır. Çünkü diğer teveffa geçen ayetlerde uyku durumunda olduğu gibi canın geri verildiğinden kesinlikle söz edilmez.

Hz. İsa ile ilgili ayetlere tekrar bakılırsa, onun canının alındığı bildirilmekte ve daha sonra verileceği yönünde hiçbir ifade bulunmamaktadır. Onun uykudaki gibi olduğunu iddia etmek sadece konuyu çarpıtmaktan öteye gitmeyen bir çabadır. Eğer Hz. İsa ile ilgili ayetlerdeki "vefat ettirme" ifadesini uyku olarak kabul edeceksek, diğerlerini de böyle kabul etmemiz gerekir. Çünkü aynı kelime aynı şekilde farklı yerlerde kullanılmaktadır. "Kendilerine zulmedenlerin canlarını alırken melekler..." (Nisa Suresi, 97) ayeti buna bir örnektir. Bu ayette geçen ifadeden hareketle bu zulmedenlerde uyku halinde midir? Onlar da Hz. İsa gibi geri mi döneceklerdir? Onların Hz. İsa'dan farkı nedir? Bu ve buna benzer sorular hep cevapsız kalacaktır.

Ayette olan ifade Hz. İsa'nın açıkça öldüğüdür. Bunun ötesinde tekrar ruhunun verileceğine dair uyku ile ilgili ayetlerde olduğu gibi hiçbir açıklama yoktur.

Örneğin peygamberimizin vefat ettirilmesiyle ilgili bir ayette de aynı teveffa kelimesi geçer:

Onlara söz verilenlerin bir kısmını sana göstersek de, senin canını alsak (teveffa) da... (Rad Suresi – 40)

Bu ayetteki hitap Hz. Muhammed'edir. Eğer vefat kelimesini uyku gibi kabul edilirse, buradan yola çıkarak Hz. Muhammed'in bir gün döneceğini iddia edebilir. Bu ne kadar saçma bir iddia ise Hz. İsa'nın gelişini yukarıdaki ayetlere dayanarak iddia etmek de aynı ölçüde saçma bir iddiadır.

2- Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne döneceğine delil olarak kullanılan ayetlerden birisi şöyledir:

"Hani Allah, İsa'ya demişti ki: 'Ey İsa, doğrusu seni Ben vefat ettireceğim ve seni Kendime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar inkara sapanların üstüne geçireceğim. Sonra dönüşünüz yalnızca Bana'dır, hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyde aranızda Ben hükmedeceğim.'" (Al-i İmran Suresi, 55)

Bu ayette geçen "sana uyanları kıyamete kadar inkara sapanların üstüne geçireceğim." ifadesinden yola çıkarak, sözde Hz. İsa'nın tekrar geleceğinin Kuran'da bildirildiği iddiasında bulunulmaktadır. Bu senaryoya göre Hz. İsa yeryüzüne dönecek ve dünya hakimiyetini kendisine inananlarla beraber kuracaktır. Oysa bu tamamen Kuran'da anlatılmayan, vehme dayalı bir senaryodur.

Bu ayetin hiçbir yerinde Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar gelişinden söz edilmemektedir. Hz. İsa'ya uyanlar kıyamete kadar insanların üstüne geçecektir. Bu ayette vaat edilen budur. Yoksa Hz. İsa gelecek sonra tüm insanları birleştirecek ve insanların üstüne önder olacak gibi bir mantık ayette kesinlikle yoktur. Burada ayetin anlamı kaydırılarak Kuran'da bildirilmeyen bir şeyi söylemek ve böyle bir sonuç çıkartmak yanlış bir yaklaşımdır.

Burada kastedilen Hz. İsa'ya iman edenler, yani Müslümanlardır. Müslümanlar ona bir peygamber olarak iman ederler. Müslümanların dünyada bir düzen kuracakları açıklanmaktadır. Bunun için Hz. İsa'nın gelişi gibi bir ön şart yoktur.

3- Bu konuyla ilgili olarak kullanılan bir ayet de şöyledir:

"Andolsun, Kitap Ehli'nden, ölmeden önce ona inanmayacak kimse yoktur. Kıyamet Günü, o da onların aleyhine şahit olacaktır." (Nisa Suresi, 159)

Bu ayette de dikkat edilirse, yine Hz. İsa gelecek diye bir anlam ya da ima yoktur. Sadece Kitap Ehli'nden olanların ölmeden önce ona inanacaklarını bizlere bildirmektedir. Bu ayetten yola çıkarak "Kitap Ehli'nin ölmeden önce Hz. İsa'ya inanması ancak onun gelmesiyle olur, öyleyse Hz. İsa gelecektir" gibi yorumlar yapmak yanlıştır. Burada ayette olmayan bir şart ortaya atılmış ve açıkça ayetin anlamı çarpıtılmıştır.

Ayette Kitap Ehli'nden olanların kıyamete yakın bir zamanda Hz. İsa'ya iman edeceklerine dair bir ifade yoktur. Bu ayette tüm Kitap Ehli kastedilmektedir. Ayrıca ölümlerinden önce Kitap Ehli'nin iman etmeleri için Hz. İsa'yı görmeleri gibi bir şart da ayete göre söz konusu değildir. Hz. İsa'nın sağlığında bile onu görüp kitap ehlinden iman etmeyen birçok kişi olmuş ve hatta onu öldürmeye bile kalkmışlardır.

Ayrıca ayetin devamı dikkatli okunduğunda çok önemli bir gerçek ortaya çıkacaktır. Hz. İsa ölümlerinden önce kendisine iman edenlerin hakkında kıyamet günü aleyhlerinde şahitlik yapacaktır. Bu ayetin Arapça metninde "aleyhim" ifadesi geçmektedir. "Aleyhim" kelimesinin "onların üzerine" veya "aleyhlerine" anlamları vardır. Bu kelime şahitik yapmak fiiliyle kullanıldığında bu şahitliğin olumsuz olduğu yani aleyhlerine olduğu anlaşılmaktadır. Kuran'da bu iki kelimenin geçtiği ayetlere bakıldığında bu anlaşılacaktır.

Örneğin:

> Sonunda oraya geldikleri zaman, işitme, görme (duyuları) ve derileri kendi aleyhlerine şahitlik edecektir. (Fussilet Suresi, 20)

Ayetin devamıyla düşünüldüğünde, Kitap Ehli'nde ölümlerinden önce Hz. İsa'ya iman edenlerin imanının makbul bir iman olmadığı anlaşılmaktadır. Aksine Hz. İsa onların aleyhlerine şahitlik yapacaktır. Bu iman Firavun'un imanı gibi kabul edilmeyen bir imandır. Üstelik burada söz edilen Kitap Ehli kıyamet gününe yakın olanlar değil Hz. İsa'dan sonra yaşayan tüm Kitap Ehli'ni kapsar. Bunların hepsi ölümlerinden önce Hz. İsa'nın Allah'ın elçisi olduğuna iman etmektedirler. Fakat ölüm anından önce olan bu iman makbul bir iman değildir. Hesap günü Hz. İsa onlardan şikayetçi olacaktır. Yukarıdaki ayetin önce ve sonrası okunduğunda burada kitap ehlinden Yahudilerin eleştirildiği görülecektir.

Şimdi ayete başına dönersek bu ayetin neresinde Hz. İsa tekrar yeryüzüne gelecek şeklinde bir anlatım ya da ima vardır? Neye dayanarak böyle bir sonuç çıkarılmaktadır? Görüleceği gibi bu iddia sadece bir vehimdir ve bu yanlış yorumlar Kuran'a ait değildir.

4- Zuhruf suresinde ki bir başka ayet de yine anlamı dışında Hz. İsa'nın gelişiyle ilgili kullanılmaktadır. Ayet şöyledir:

> "Şüphesiz o, saat için bir ilimdir. Öyleyse ondan yana hiçbir kuşkuya kapılmayın ve bana uyun. Dosdoğru yol budur". (Zuhruf Suresi, 61)

Bu ayette "o" zamirinin Hz. İsa olduğunu söyleyip, onun kıyamet saati için bir ilim olması için ancak kıyametten önce gelişiyle olabileceği iddia edilmektedir.

Bu ayette geçen "o" zamiri hakkında iki farklı görüş var. Biri "o" zamirinin Kuran'ı işaret ettiği diğeri ise" o" zamirinin Hz. İsa'yı işaret ettiğidir. "o" zamirinin Hz. İsa'yı işaret ettiğini kabul etsek bile, ayetin direkt anlamından Hz. İsa'nın yeniden yeryüzüne gelişini söyleyen ya da işaret eden bir ifade bulunmadığı görülecektir. Bu ayette de diğerlerinde olduğu gibi bir ön kabul yapılmakta ve "Hz. İsa'nın kıya-

met için bir ilim olması, ancak kıyametten önce gelişiyle olabilir" denilmektedir.

Örneğin bir başka Kuran ayetinde "kıyamet yaklaştı " şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Günümüzden 14 asır önce de Kuran'ı okuyan bir kişi bu ayetle karşılaştığında kıyametin yaklaştığını okumaktaydı. Fakat aradan 1450 yıla yakın bir zaman geçmiştir. Hala kıyamet kopmamıştır fakat kıyamet bize yakındır. İnsanlık tarihine göre yaşanan zaman ayetin ifadesiyle kıyamete yakın bir zamandır. Ama kıyametin kopması daha asırlar da sürebilir veya yarın da kopabilir.

Bunun gibi ayetin ifadesiyle Hz. İsa kıyamet için bir ilimdir. Yani Hz. İsa ile ilgili bir şey kıyametin saatinin bilgisini verecektir. Fakat ayette Hz. İsa'dan hemen sonra kıyamet kopacak gibi bir anlatım yoktur.

5- Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne döneceğini bir an için kabul edelim. Bu durumda yaptığımız kabul açıkça Kuran'daki ayetlerle çelişecektir.

Hz. İsa kendisine kitap verilmiş bir nebidir. Eğer ikinci sefer gelecekse yine nebi olacaktır. Onun ikinci gelişinde nebi olmayacağının iddia edilmesi açık bir saptırmadır. Kuran'da Hz. İsa'nın nebiliğini ortadan kaldıran hiçbir ayet yoktur. Fakat yine Kuran ayetinde Hz. Muhammed'in nebilerin sonuncusu olduğunu bildirilmektedir:

"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir; ancak o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi bilendir." (Ahzab Suresi, 40)

Bu durumda Hz. İsa'nın tekrar geleceğini söylemek bu ayetle açıkça çelişir. Çünkü son nebi Hz. Muhammed'dir ve ondan sonra bir daha nebi gelmeyecektir.

6- Hz. İsa'nın tekrar geleceğini düşünen Hıristiyanların kullandığı ayetlerden birisi de şöyledir:

"Ve: 'Biz, Allah'ın Resulü Meryem oğlu Mesih İsa'yı gerçekten öldürdük' demeleri nedeniyle de (onlara böyle bir ceza verdik.) Oysa onu öldürmediler ve onu asmadılar. Ama onlara (onun) benzeri gösterildi. Gerçekten onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, kesin bir şüphe içindedirler. Onların bir zanna uymaktan başka buna ilişkin hiç bir bilgileri yoktur. Onu kesin olarak öldürmediler." (Nisa Suresi, 157)

Bu ayette geçen "onu öldürmediler ve onu asmadılar" ifadelerinden yola çıkarak Hz. İsa'nın öldürülmediği ve asılmadığı dolayısıyla hala canlı olduğu ve tekrar yeryüzüne döndürüleceği iddia edilmektedir.

Oysa ayet önyargılardan sıyrılarak okunduğunda böyle bir anlatımın olmadığı açıkça anlaşılacaktır. Burada söylenen şey Hz. İsa'yı öldürmeye çalışan kişilerin onu öldüremediği ve asamadığıdır. Yani inkarcılar Hz. İsa'ya bir zarar verememişlerdir. Fakat bu Hz. İsa'nın vefat etmediği ve tekrar yeryüzüne gönderileceği anlamına gelmez. Örneğin, müşrikler Hz. Muhammed'i ne öldürebildiler ne de asabildiler. Böyle olması Hz. Muhammed'in ölmediği anlamına gelmez. Hz. Muhammed başka bir vesile ile vefat etmiştir. Yukarıdaki ayette de Hz. İsa'nın inkarcılar tarafından öldürülmediği vurgulanmaktadır. Fakat başka bir vesile ile Allah onu vefat ettirmiş ve kendi katına yükseltmiştir. Dolayısıyla da bu ayetteki ifadelerde ne Hz. İsa'nın vefat etmediği gibi bir anlam vardır, ne de tekrar yeryüzüne döneceğine dair bir anlatım mevcuttur. Görüldüğü gibi ayetlerde bildirilen Hz. İsa'nın öldüğüdür. Bunun ötesinde hiçbir ayette tekrar yeryüzüne döneceğine dair bir ifade yoktur.

Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne dönüşü iddiası Kuran'a dayalı bir düşünce değildir. Bu düşünce Hıristiyan etkisiyle uydurulmuş hadisler vasıtasıyla İslam dinine geçmiştir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Nasraniler

Hz. İsa, büyük olasılıkla MS 30 ile 36 yılları arasında bir tarihte bu dünyadan ayrıldı. İnciller Hz. İsa'nın vefatı hakkında bir tarih vermezler, ancak Hz. İsa döneminde Filistin'de bulunan Roma Valisi Pilatus'un görev süresinden bu tarih çıkmaktadır. Pilatus 26 yılında atanmış ve 36 yılında da Roma'ya geri çağrılmıştır. Diğer başka olaylardan da Hz. İsa'nın en az MS 30 yılına kadar yaşadığı anlaşılmaktadır.[113]

Hz. İsa vefat ettiğinde arkasında sadık bir müminler topluluğu ve bir de önemli bir İlahi mesaj, yani İncil bırakmıştı. Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın seçtiği on iki havari, Hz. İsa'nın ailesi—annesi Hz. Meryem ve kardeşleri—ve Hz. İsa'ya iman eden diğer Yahudiler'den oluşan bu topluluk, diğer Yahudiler tarafından "Nasraniler" (Nazareans) olarak tanımlandılar.[114] Bu terimin, İncillerde Hz. İsa için kullanılan "Nasıralı İsa" deyiminden türediği ya da bu deyimle aynı kaynaktan çıktığı açıktır. Deyimin kökeninin de Hz. İsa'nın büyüdüğü Nasıra (Nazareth) kenti olduğu düşünülür. Ancak bazı araştırmacılar Hz. İsa döneminde aslında Nasıra diye bir kent olmadığını ve bu deyimin Hz. İsa ve öğrencilerinin bağlı oldukları inancı ifade eden bir sözcük olduğunu söylerler.

Kelimenin kökeni ne olursa olsun, gerçekten de Hz. İsa "Nasıralı İsa" olarak bilindi ve onun topluluğu da Nasraniler olarak anıldılar. Nasranilerin en önemli özelliği ise, bugün anladığımız manada "Hıristiyan" olmamalarıydı. Kendilerini "Hı-

ristiyanlık" adı verilen yeni bir dinin bağlıları olarak görmüyorlardı. Aksine, hala dindar birer Yahudiydiler. Eski Ahit'e ve Musa Şeriatı'na uymaya devam ediyorlar, Musevi inancının tüm emir ve yasaklarına uyuyorlardı. Çünkü zaten Hz. İsa, dördüncü bölümde incelediğimiz gibi, yeni bir din kurmamış, sadece Yahudi din adamları hiyerarşisinin Yahudilik'e sonradan soktuğu bir takım hurafeleri temizlemişti. Yeni Ahit'e göre etrafındakilere "Kutsal Yasa'yı (şeriatı) ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın" demişti, "ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim..."[115]

Nasranileri diğer Yahudiler'den ayıran en önemli fark ise, Hz. İsa'nın getirdiği yeni tebliği benimsemeleri ve onu bir peygamber ve bir Mesih olarak kabul etmeleriydi. Hz. İsa'nın, daha önceden Hz. Musa tarafından haber verilen[116] ve Allah tarafından Yahudileri doğru yola yöneltip dinlerini arındırmak için gönderilen peygamber olduğuna iman ediyorlardı. Yahudi din adamları hiyerarşisinin oluşturduğu hurafeleri terk etmişlerdi, ama Musa Şeriatı'na bu din adamlarından çok daha sadık bir biçimde uyuyorlardı. Çünkü bu din adamları hiyerarşisinin en önemli grubu olan Ferisileri ağır biçimde eleştiren Hz. İsa, Yeni Ahit'e göre, onlara şöyle demişti: "Size şunu söyleyeyim: doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisilerinkini kat kat aşmadıkça, Göklerin (Allah'ın) Egemenliğine asla giremezsiniz!"[117]

Nasraniler Hz. İsa'nın vefatının ardından onun getirdiği mesajı yaymak için canla başla mücadele ettiler. Yeni Ahit'in İncillerden sonra gelen en önemli kitabı olan Elçilerin İşleri, bu konu hakkında önemli bilgiler verir. Üçüncü İncil'in de yazarı olan Luka tarafından kaleme alındığı kabul edilen bu kitap, her ne kadar sonradan gelişen "Hıristiyan" geleneğinin etkisi altında yazılmış olsa da, Nasraniler'i tanımak için kullanılacak en önemli kaynaktır.

Şimdi, özellikle Elçilerin İşleri'ne dayanarak, Nasranileri biraz yakından inceleyelim.

Nasraniler'in Mesajı

Elçilerin İşleri'nde yazıldığına göre, Hz. İsa'nın öğrencileri onun vefatından sonra yoğun bir baskı görmeye başladılar. Yahudi din adamları hiyerarşisi, onları sapkın bir mezhep olarak görüyor ve elden geldiğince susturmak ve sindirmek istiyordu. Romalılar'ın gözünde de sakıncalı bir konumdaydılar. Militan bir çizgiden ne kadar uzak olurlarsa olsunlar, sonuçta bir Mesih'in, yani Romalıların anlayışıyla bir Kral'ın, hem de özgürlük vaad eden bir Kral'ın mesajını yayıyorlardı.

Ancak baskılar ve kınamalar onları yıldırmadı. Bunun en büyük sırrı ise kuşkusuz davalarına olan inançlarıydı. Bu inanç onlara büyük bir dayanışma ve kardeşlik de kazandırmıştı. Elçilerin İşleri, bu durumu şöyle anlatır:

İmanlıların tümü bir arada bulunuyor, her şeyi ortaklaşa kullanıyorlardı. Mallarını mülklerini satıyor ve bunun parasını herkese ihtiyacına göre dağıtıyorlardı. Her gün tapınakta toplanmaya devam eden imanlılar, kendi evlerinde de ekmek bölüp içten bir sevinç ve sadelikle yemek yiyor ve Tanrı'yı övüyorlardı. Tüm halkın beğenisini kazanmışlardı. Rab de her gün yeni kurtulanları onların arasına katıyordu.[118]

Hz. İsa'nın bu dünyadan ayrılmasının ardından onun ilahi mesajını «Nasraniler» dünyaya duyurma görevini üstlenmişlerdi.

Bir başka bapta, Nasraniler arasındaki dayanışma ve fedakarlık şöyle anlatılır:

> İnananların topluluğu yürekte ve düşüncede birdi. Hiç kimse sahip olduğu herhangi bir şey için "bu benimdir" demiyor, her şeylerini ortak kabul ediyorlardı... Tanrı'nın büyük lütfu hepsinin üzerindeydi. Aralarında yoksul olan yoktu. Çünkü toprak ya da ev sahibi olanlar bunları satar, sattıklarının bedelini getirip elçilerin buyruğuna verirlerdi; bu da herkese ihtiyacına göre dağıtılırdı. Örneğin, Kıbrıs doğumlu bir Levili olan ve elçilerin Barnaba, yani 'Cesaret Verici' diye adlandırdıkları Yusuf, sahip olduğu bir tarlayı sattı, parasını getirip elçilerin buyruğuna verdi.[119]

Dünyadan ve dünyanın menfaatlerinden tamamen vazgeçmiş, kendilerini sadece Allah'a ve O'nun peygamberinin getirdiği mesaja adamışlardı. Ciddi bir disipline de sahiptiler ve aralarına katılanların kendileriyle aynı samimiyette olmasını istiyorlardı. Bu nedenle, havari Simon Petrus, Elçilerin İşleri'nde yazıldığına göre, kendilerine katılmak isteyen ancak dünya hırsını koruyan bir Yahudiye çıkışmıştı:

> Hananya adında bir adam, karısı Safira'nın onayıyla bir mülk sattı, paranın bir kısmını kendine saklayarak gerisini getirip elçilerin buyruğuna verdi. Karısının da olup bitenlerden haberi vardı. Petrus ona, "Hananya, nasıl oldu da Şeytan'a uydun, Kutsal Ruh'a yalan söyleyip tarlanın parasının bir kısmını kendine sakladın?" dedi. "Tarla satılmadan önce sana ait değil miydi? Sen onu sattıktan sonra da parayı dilediğin gibi kullanamaz mıydın? Neden yüreğinde böyle bir düzen kurdun? Sen insanlara değil, Tanrı'ya yalan söylemiş oldun."[120]

Bu denli büyük bir iç disipline sahip olan ve kendilerini dine adayan Nasraniler, Hz. İsa'nın mesajını diğer Yahudilere anlatmaya devam ettiler. Hz. İsa'yı tanıtır-

ken de onun Allah'ın Yahudilere gönderdiği son peygamber olduğunu söylüyorlardı. Havari Petrus'un Süleyman Tapınağı'ndaki bir grup Yahudiye yaptığı bir konuşma, Elçilerin İşleri'nde şöyle aktarılır:

> Petrus halka şöyle seslendi: "Ey İsrailliler... İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Tanrısı, atalarımızın Tanrısı, kulu İsa'yı yüceltmiştir. Siz O'nu ele verdiniz. Pilatus O'nu serbest bırakmaya karar verdiği halde, siz O'nu Pilatus'un önünde reddettiniz. Kutsal ve adil olanı reddedip bir katilin salıverilmesini istediniz...
>
> "Şimdi ey kardeşler, yöneticileriniz gibi sizin de bilgisizlikten ötürü böyle davrandığınızı biliyorum... Öyleyse, günahlarınızın silinmesi için tövbe edin ve Tanrı'ya dönün. Öyle ki, Rab size yenilenme fırsatları versin ve sizin için önceden belirlenmiş olan Mesih'i, yani İsa'yı göndersin. Tanrı'nın eski çağlardan beri kutsal peygamberlerinin ağzından bildirdiği gibi, her şeyin yeniden düzenleneceği zamana dek İsa'nın gökte kalması gerekiyor. Musa şöyle demişti: 'Tanrınız olan Rab size, kendi kardeşlerinizin arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak. O'nun size söyleyeceği her sözü dinleyin. O peygamberi dinlemeyen herkes Tanrı'nın halkından koparılıp yok edilecektir.'
>
> Samuel ve ondan sonra gelip konuşmuş olan peygamberlerin hepsi de bu günleri duyurmuştur. Sizler peygamberlerin mirasçıları, Tanrı'nın atalarınızla yaptığı antlaşmanın mirasçılarısınız. Nitekim Tanrı İbrahim'e şöyle demişti: 'Senin soyunun aracılığıyla yeryüzündeki tüm halklar kutsanacaktır.' Tanrı, her birinizi kötü yollarından döndürüp kutsamak için kulunu ortaya çıkarıp önce size gönderdi."[121]

Bu ifadelerde Hz. İsa'nın nasıl tanıtıldığına dikkat etmek gerekir. Petrus Hz. İsa'dan "Allah'ın kulu" diye bahsetmekte ve onun bir peygamber olduğunu vurgulamaktadır. Hz. Musa tarafından ve daha sonraki Yahudi peygamberleri tarafından haber verilmiş bir peygamberdir Hz. İsa.

Yani ortada "Allah'ın Oğlu" gibi bir kavram yoktur. Hıristiyanlığın temeli olan Üçleme inancından, bu inancın Hz. İsa'ya atfettiği ilahlık payesinden eser yoktur. Ortada yeni bir din de yoktur. Sadece gerçek, muvahhid Yahudilik vardır; Hz. İbrahim'e, Hz. Yakup'a, Hz. Musa'ya ve diğer Yahudi peygamberlerine vahyedilen saf ve katıksız İlahi din...

Nasraniler'e Baskılar

Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre Yahudi din adamları hiyerarşisi Nasraniler'den rahatsız oldular ve onların tebliği yayıldıkça bu rahatsızlık da arttı. Bu nedenle sonunda havarileri tutuklayıp Sanhedrin'e getirdiler ve yargıladılar. Havarilere "bir daha İsa'nın adını ağızlarına almama" emri verdiler. Ancak Elçilerin İşleri'ne göre, Sanhedrin'deki önemli bir kişi onları savundu:

Tüm halkın saygısını kazanmış bir Kutsal Yasa öğretmeni olan Gamalyel adlı bir Ferisi, Yüksek Kurul'da ayağa kalktı, elçilerin kısa bir süre için dışarı çıkartılmasını buyurarak kurul üyelerine şunları söyledi: "Ey İsrailliler, bu adamlara yapacağınızı iyi düşünün. Bir süre önce Tevdas da kendi kendisiyle ilgili büyük iddialarda bulunarak başkaldırdı. Dört yüz kadar kişi de ona katıldı. Ama adam öldürüldü, izleyicilerinin hepsi dağıtıldı, hareket yok oldu. Ondan sonra, sayım yapıldığı günlerde ortaya çıkan Celileli Yahuda, bir sürü insanı ayartıp peşine taktı. Ama o da öldürüldü ve izleyicilerinin hepsi darmadağın oldu. Şimdi size şunu söyleyeyim: bu adamlarla uğraşmayın, onları rahat bırakın! Çünkü bu girişim, bu hareket insan işiyse, yok olup gidecektir. Yok eğer Tanrı'nın işiyse, bu adamları yok edemezsiniz. Hatta kendinizi Tanrı'ya karşı savaşır durumda bulabilirsiniz." Kurul üyeleri Gamalyel'in bu öğüdünü kabul ettiler. Elçileri içeri çağırtıp kamçılattılar ve İsa'nın adından söz etmemelerini buyurduktan sonra salıverdiler.[122]

Yahudi şeriatına inanan bir Ferisi'nin Nasraniler'i bu şekilde savunmuş olması, bize yine aynı gerçeği gösteriyor: Nasraniler Yahudilik'ten koparak yeni bir din kurmuş değillerdi. Tek farkları Hz. İsa'yı Mesih olarak tanımalarıydı ve bu da Yahudilik açısından bir suç ya da sapma oluşturmuyordu. Nitekim, üstteki alıntıdan da anlaşıldığı gibi, o dönemde Mesihlik iddia eden pek çok Yahudi vardı. Bunların hiçbiri de Mesihlik iddia ettiler diye dinden çıkmış sayılmıyorlardı.

Ancak bu gerçek, Nasraniler'i baskı ve işkenceden kurtaramadı. Hem Sadukiler ve Ferisilerden oluşan Yahudi din adamları hiyerarşisi, hem de onlar tarafından kışkırtılan Roma yönetimi onları "siyaseten" tehlikeli bir grup saydı ve hedef aldı. Ünlü İsrailli arkeolog ve tarihçi Hugh Schonfield'ın ifadesiyle, "Nasraniler, Roma-Saduki yönetimine karşı bir direniş olarak görüldüler. Sanhedrin'in onlara yönelik tepkisinin nedeni buydu, Yahudilikten sapmaları ya da başka bir din kurmaları değil."[123]

Tarihi kayıtlara göre Nasranilere karşı uygulanan baskı politikası giderek arttı. İlk kan, "ilk Hıristiyan şehidi" olarak kabul edilen İstefan'ın (Stephen) Yahudi din adamları hiyerarşisinin öncülüğünde taşlanarak öldürülmesiydi. (Oysa İstefan kendisini bir "Hıristiyan" değil, dindar bir Yahudi olarak görüyordu şüphesiz.) İstefan Sanhedrin'de yargılanırken, Yahudileri tarih boyunca peygamberleri öldürmekle suçlamış, son olarak da Hz. İsa'yı öldürdürerek büyük bir günaha girdiklerini söylemişti. Bunun üzerine galeyana gelen din adamları da onu taşlayarak öldürmüşlerdi. Elçilerin İşleri'nde şöyle yazılıdır:

> (Yahudi din adamları) kulaklarını tıkayıp çığlıklar atarak hep birlikte İstefan'a saldırdılar. Onu kentten dışarı atıp taşa tuttular.. O gün Kudüs'teki inanlılar topluluğuna karşı korkunç bir baskı dönemi başladı. Elçiler hariç tüm imanlılar Yahudiye ve Samiriye'nin her yanına dağıldılar. Bazı dindar kişiler, İstefan'ı gömdükten sonra onun için büyük yas tuttular.[124]

İstefan tahminlere göre 36 yılında öldürülmüştü. 44 yılında havariler bir kez daha tutuklandılar, kırbaçlandılar ve Hz. İsa'nın adını anmamaları için uyarıldılar. Aynı yıl, havarilerden biri olan Yakup—Yuhanna'nın kardeşi—tutuklandı ve sonra da boynu vuruldu. Bu arada Romalılara yönelik milliyetçi/radikal Yahudi akımları da hızla gelişiyordu. Nasraniler de Romalıların gözünde bu akımlarla özdeş hale geldiler. MS 48-49 yıllarında Nasranilerin tutuklanması ve cezalandırılması iyice arttı. Sonunda, MS 62-65 yılları civarında Nasraniler'in lideri tutuklandı ve öldürüldü.

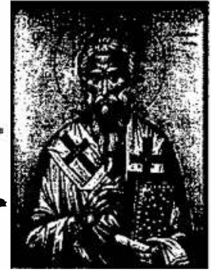
Nasraniler'in lideri kimdi peki?

Pek çok kişi bu soruya "oniki havariden biri" diye cevap vermeye hazırlanabilir. Oysa Nasraniler'in lideri oniki havariden biri değil, Yeni Ahit'e göre "Hz. İsa'nın kardeşi" olan kişiydi; Yakup.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Yakup

Gerek Elçilerin İşleri'nde, gerek Yeni Ahit'in diğer bazı bölümlerinde, gerekse döneme ait Yahudi yazılarında anlatıldığına göre, Hz. İsa'nın vefatının ardından onun kurduğu cemaati yönetme görevi, Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın büyük kardeşi olan Yakup'a verildi. Hıristiyan geleneği tarafından elden geldiğince göz ardı edilen—çünkü bir "Hıristiyan" değil, dindar bir Yahudi olan—Yakup, Hz. İsa'nın vefatından sonra yaklaşık otuz yıl boyunca Kudüs'teki Nasrani cemaatinin önderliğini yürüttü.

Hz. İsa'nın vefatının ardından onun kurduğu cemaati yönetme görevi, Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın büyük kardeşi olan Yakup'a verildi

Hz. İsa'nın ardından neden havarilerden birinin, örneğin onların en ünlüsü olan Simon Petrus'un değil de Yakup'un cemaatin başına geçtiği merak edilebilir. Bu soruya cevap ararken de, Yahudi peygamberlerinde bir gelenek olan kanbağı prensibini hatırlamak gerekmektedir.

Kanbağı Hz. İbrahim'den başlamıştı. Allah Hz. İbrahim'e verdiği peygamberlik, hikmet ve lütfu, onun oğlu İshak'a, sonra da onun oğlu Yakup'a vermişti. Yakup'tan sonra da oğlu Hz. Yusuf İsrailoğulları'nın başına geçmişti. Eski Ahit'te sıkça vurgulanan bu kanbağı kavramı, Kuran'ın "Biz (İbrahim'in)... soyunda peygamberliği ve kitabı kıldık" (Ankebut, 27) hükmüyle de doğrulanır. Hz. Musa da kanbağı prensibine uygun hareket etmiş ve kavminden ayrıldığında yerine kardeşi Hz. Harun'u atamıştı. Daha sonra da, bildiğimiz gibi, Hz. Davud'la başlayan bir hanedan İsrailoğulları'nın yöneticisi oldu. Hz. Davud'dan gelen bu soyun son üyesi de Hz. İsa'ydı. Ve eğer Yeni Ahit'in verdiği bilgi doğruysa, Hz. İsa da, aynı Hz. Musa'nın yaptığı gibi, "imam" olarak geriye kardeşi Yakup'u bıraktı.

Yakup, ya da Latin dillerindeki ismiyle James, zaten bu makamı hak edecek bir insandı. Doğruluğu, dürüstlüğü ve sahip olduğu Allah korkusu nedeniyle "Adil Yakup" (James the Just) olarak anıldı. Kilise tarihçisi Hegesippus, MS 180 yılında yazdığı bir yazıda ondan şöyle söz ediyordu:

> Efendimiz İsa'dan sonra, onun yerine kardeşi Yakup geçti. O zamandan bugüne kadar herkes tarafından "Adil Yakup" (James the Just) olarak bilinir. Bu insan daha annesinin rahminde iken kutsanmıştı. Hiç şarap ya da sert içki içmezdi... Tapınak'ın en kutsal yerine girme hakkına sahip az insandan biriydi. Adeti olduğu üzere her gün Tapınak'a gider, dizlerinin üzerine çöker ve kimseye görünmeden saatlerce dua eder, kendisinin ve halkının günahları için bağışlanma dilerdi.[125]

İncel'deki Yakup ile ilgili bir mektup, Hz. İsa'yı "Tanrı'nın Oğlu" kabul eden Hıristiyan doktirininden tamamen uzaktır.

Ancak başta da belirttiğimiz gibi, Yakup, Hz. İsa'nın yegane meşru halefi olmasına rağmen, Hıristiyan geleneği tarafından elden geldiğince unutulmaya, unutturulmaya çalışıldı. Hz. İsa'dan sonra yaşananları anlatan Elçilerin İşleri kitabı, Yakup'tan sadece üç kez söz eder. Buna karşılık, Yakup'un yönettiği topluluğa sonradan giren, ancak daha sonra bu topluluktan kopan ve yeni bir din kuran—yani Hıristiyanlığı üreten—Pavlus, gerek Elçilerin İşleri'nde gerekse Yeni Ahit'in genelinde en baskın şahsiyettir.

Yeni Ahit'te Yakup'la ilgili tek bir metin vardır: Onun Kudüs dışındaki Yahudi topluluklarına yazdığı kabul edilen kısa bir mektup. Mektup kısadır, ancak içinden Nasranilerin inancı ile ilgili çok önemli sonuçlar çıkarmak mümkündür. Çünkü mektup, Hz. İsa'yı "Tanrı'nın Oğlu" olarak kabul eden ve kurtuluşu sadece ona bağlanmakta gören Hıristiyan doktrinden tamamen uzaktır. Mektup, tam anlamıyla Hz. Musa'nın geleneğine katıksızca bağlanmış samimi bir Musevi mektubudur, ya da bir başka deyişle, bir "Müslüman" mektubu.[126]

Yakup'un Mektubu

Yeni Ahit'i ilk kez okuyan bir kişi, Hıristiyanların çoğuna normal gelen ve aslında oldukça ilginç olan bir durumla karşılaşır: Yeni Ahit kitaplarının neredeyse tümü, Hz. İsa'nın şahsında odaklanmaktadır. Dört İncil sadece ve sadece onun eylem ve sözlerini aktarırlar. Yeni Ahit'in neredeyse üçte birini oluşturan Pavlus'un mektuplarının yegane konusu da yine Hz. İsa'dır. Tüm bu yazılarda Hz. İsa'nın övülmesi birinci amaç durumundadır. Pavlus etrafındaki insanlara dini hükümleri uygulamayı değil, sadece ve sadece Hz. İsa'ya iman etmeyi öğütler.

Bu durum, başta da belirttiğimiz gibi, Yeni Ahit'i ilk kez okuyan bir kişi için şaşırtıcıdır, özellikle de bir Müslüman için. Çünkü Müslüman bir zihin, Kuran'ın üslubuna alışıktır. Kuran'da ise, bu kitabı insanlara ulaştıran peygamber olan Hz. Muhammed'in şahsı ile ilgili ayetler çok küçük bir yer tutar. Hz. Muhammed'i öven ayetlerin sayısı sınırlıdır, hatta onu yeren ve hatalarını açığa vuran açık ifadeler vardır. Başka peygamberlerden, örneğin Hz. Musa'dan söz eden ayetlerin sayısı da neredeyse Hz. Muhammed'den söz eden ayetlerin sayısına yakındır.

İncillere göre Hz. İsa'nın kardeşi olan hz. Yakup tarafından yazıldığı bilinen mektup, birçok yönden İncillerden ayrılmaktadır.

Kısacası Kuran, Hz. Muhammed'e yazılmış bir "mersiye" değildir. Tüm Kuran'da sürekli övülen ve yüceltilen tek bir varlık vardır; Allah. Kitabın indirilişinin amacı da insanları O'nun yoluna davet etmektir.

Yeni Ahit'in üslubu işte bu büyük fark nedeniyle bir Müslüman için şaşırtıcıdır. Ancak Yeni Ahit'in yirmi yedi bölümü içinde tek bir bölüm vardır ki, gerek üslubu gerekse içeriği açısından Yeni Ahit'in diğer kitaplarından çok, Kuran'ı andırmaktadır: Yeni Ahit'e göre İsa'nın kardeşi olan Yakup tarafından yazıldığı kabul edilen mektup.

Yakup'un mektubunun ilk dikkat çekici özelliği, Pavlus'un mektuplarının aksine, Hz. İsa'nın şahsı üzerinde hemen hemen hiç durmamasıdır. Yakup Hz. İsa'dan sadece iki kez söz eder ve ona ilahlık atfeden herhangi bir yorum yapmaz.[127] Mektup boyunca da, sadece ve sadece Allah'a imandan, O'nun hükümlerine titizlikle uymaktan, dünyanın geçiciliğine aldanmamaktan, ahlaklı ve dürüst olmaktan söz eder.

Mektup "dağılmış olan on iki oymağa selam" vererek başlar. Bu oniki oymak, diasporada, putperestlerin arasında yaşamakta olan İsrailoğulları'dır. Yani mektup, Nasraniler hakkında önceden anlattıklarımızı doğrular biçimde, "Hıristiyan" bir içeriğe değil, Yahudi bir içeriğe sahiptir. Yakup, Yahudi dindaşlarına şöyle seslenmektedir:

> Kardeşlerim, çeşitli denemelerle yüz yüze geldiğiniz zaman, bunu büyük sevinçle karşılayın. Çünkü bilirsiniz ki, imanınızın sınanması dayanma gücünü yaratır. Dayanma gücü de, hiçbir eksiği olmayan, olgun ve yetkin kişiler olmanız için tam bir etkinliğe erişsin. ....
>
> Ne mutlu denemeye dayanan kişiye! Denemeden başarıyla çıktığı zaman, Rab'bin kendisini sevenlere vaat ettiği yaşam tacını alacaktır. Ayartılan kişi, "Tanrı beni ayartıyor" demesin. Çünkü Tanrı kötülüklerle ayartılmadığı gibi, kendisi de kimseyi ayartmaz. Herkes, kendi arzularıyla sürüklenip aldanarak ayartılır. Sonra arzu gebe kalınca günah doğurur. Günah olgunlaşınca da ölüm getirir.[128]

Dua ederken kuşku duymadan, imanla dua etmek, Allah'a güvenmek, Kuran'ın üzerinde durduğu konulardan biridir. Yakup da bu konuya atıfta bulunur:

> Sizden birinin bilgelikte eksiği varsa, herkese cömertçe, azarlamadan veren Tanrı'dan istesin; Tanrı ona verecektir. Yalnız hiç kuşku duymadan, imanla istesin. Çünkü kuşku duyan kişi rüzgarın sürükleyip savurduğu deniz dalgasına benzer. Tüm yaşamında böyle değişken, kararsız olan adam Rab'den bir şey alacağını ummasın.[129]

Bu satırları yazdıktan sonra, bir başka Kurani konuyu, zenginliğin insanı ayartması tehlikesini vurgular:

> Düşkün olan kardeş kendi yüksekliğiyle, zengin olan ise kendi düşkünlüğüyle övünsün. Çünkü zengin adam bir kır çiçeği gibi solup gidecek. Güneş yakıcı sıcağıyla doğar ve otu kurutur. Otun çiçeği düşer, görünüşünün güzelliği yok olur. Zengin adam da aynı şekilde kendi uğraşları içinde solacaktır.[130]
>
> Dinleyin şimdi ey zenginler, başınıza gelecek felaketlerden ötürü feryat ederek ağlayın. Servetiniz çürümüş, giysinizi güve yemiştir. Altınlarınız, gümüşleriniz pas tutmuştur. Bunların pası size karşı tanıklık edecek, etinizi ateş gibi yiyecektir. Son günlerde servetinize servet kattınız. Bakın, ekinlerinizi biçmiş olan işçilerin haksızca alıkoyduğunuz ücretleri size karşı haykırıyor. Orakçıların feryadı, tüm güçlere egemen olan Rab'bin kulağına erişti. Yeryüzünde zevk ve bolluk içinde yaşadınız. Boğazlanacağınız gün için kendinizi besiye çektiniz. Size karşı koymayan doğru kişiyi yargılayıp öldürdünüz.[131]

Yakup, müminler arasında uygulanması gereken ahlâki erdemlere de önem vermektedir. Öfkelenmeye ve kibire karşı dindaşlarını uyarır:

> Sevgili kardeşlerim, şunu aklınızda tutun: herkes dinlemekte çabuk, konuşmakta yavaş, öfkelenmekte de yavaş olsun. Çünkü insanın öfkesi, Tanrı'nın istediği doğruluğu sağlamaz. Bunun için her türlü pisliği ve her tarafa yayılmış olan kötülüğü üstünüzden sıyırıp atarak, içinize ekilmiş ve canlarınızı kurtaracak güçte olan sözü alçakgönüllülükle kabul edin.[132]

Yakup, Kuran'ın "insanlar 'iman ettik' diyerek, sınanmadan bırakılacaklarını mı sandılar?" (Ankebut, 2) hükmüne uygun bir yorum yapmakta ve insanın sadece inanmakla değil, bu imanı hayata geçirmekle kurtulacağını haber vermektedir:

> Tanrı sözünü yalnız duymakla kalarak kendinizi aldatmayın, bu sözün uygulayıcıları da olun. Bir kimse sözün dinleyicisi olup da uygulayıcısı olmazsa, aynada kendi doğal yüzüne bakan adama benzer. Adam kendini görür, sonra gider ve nasıl bir kişi

olduğunu hemen unutur. Oysa mükemmel yasaya, özgürlük yasasına yakından bakan ve ona bağlı kalan, unutkan dinleyici değil de etkin uygulayıcı olan adam, yaptıklarıyla mutlu olacaktır...[133]

Kardeşlerim, eğer bir kimse iyi eylemleri yokken imanı olduğunu söylerse, bu neye yarar? Öyle bir iman o kimseyi kurtarabilir mi? Bir erkek ya da kız kardeş çıplak ve günlük yiyecekten yoksunken, sizden biri ona, "Esenlikle git, ısınmanı ve doymanı dilerim" derse, ama bedenin gereksindiklerini vermezse, bu neye yarar? Aynı şekilde, tek başına eylemsiz iman da ölüdür.[134]

Tüm bu ahlaki zaafiyetlerin kaynağı ise, Yakup'a göre, imandaki eksikliklerdir:

Aranızdaki kavga ve çekişmelerin kaynağı nedir? Bedenlerinizin üyelerinde savaşan tutkularınız değil mi? Bir şey arzu ediyorsunuz, ama elde edemeyince adam öldürüyorsunuz. Kıskanıyorsunuz, ama isteğinize erişemeyince çekişiyor ve kavga ediyorsunuz. Elde edemiyorsunuz, çünkü Tanrı'dan dilemiyorsunuz. Dilediğiniz zaman da dileğinize kavuşamıyorsunuz. Çünkü kötü amaçla, tutkularınız uğruna kullanmak için diliyorsunuz. Siz ey vefasızlar, dünya ile dostluğun Tanrı'ya düşmanlık olduğunu bilmiyor musunuz? Dünya ile dost olmak isteyen, kendini Tanrı'ya düşman eder. Sizce Kutsal Yazı (Tevrat) boş yere mi şöyle diyor: "Tanrı, içimize koyduğu ruhu kıskançlık derecesinde arzu eder." Yine de bize daha çok lütfeder. Bu nedenle Yazı şöyle diyor: "Tanrı kibirlilere karşıdır, ama alçakgönüllülere lütfeder."

Bunun için Tanrı'ya bağımlı olun. İblis'e karşı direnin, o da sizden kaçacaktır. Tanrı'ya yaklaşın, O da size yaklaşacaktır. Ey günahkarlar, ellerinizi günahtan temizleyin. Ey kararsızlar, yüreklerinizi paklayın. Kederlenin, yas tutup ağlayın. Gülüşünüz yasa, sevinciniz üzüntüye dönüşsün. Rab'bin önünde kendinizi alçaltın, O da sizi yüceltecektir.[135]

Yakup, insanlar arasında maddi kıstaslara göre ayrım yapmanın ne denli büyük bir suç olduğuna da dikkat çeker:

Kardeşlerim... insanlar arasında ayrım yapmayın. Toplandığınız yere altın yüzüklü, şık giyimli bir adamla kirli giysiler içinde yoksul bir adam geldiğinde, şık giyimli adama ilgiyle, "Sen buraya, iyi yere otur", yoksula da "Sen orada dur", ya da "Ayaklarımın dibine otur" derseniz, aranızda ayrım yapmış, kötü niyetli yargıçlar olmuş olmuyor musunuz? Dinleyin, sevgili kardeşlerim: Tanrı, bu dünyada yoksul olanları imanda zenginleşmek ve kendisini sevenlere vaat ettiği egemenliğin mirasçıları olmak üzere seçmedi mi? Ama siz yoksulun onurunu kırdınız. Sizi sömüren zenginler değil mi? Sizi mahkemelere sürükleyen onlar değil mi? Ait olduğunuz Kişi'nin yüce adına küfreden

İnsanları tevhit inancına çağıran Yakup'un mektubunun Hıristiyanlık inancından önemli bir yeri vardır.

onlar değil mi? "Komşunu kendin gibi sev" diyen Kutsal Yazı'ya uyarak Kralımız Tanrı'nın Yasasını gerçekten yerine getiriyorsanız, iyi ediyorsunuz. Ama insanlar arasında ayrım yaparsanız, günah işlemiş olursunuz.[136]

Yakup'un üstünde ısrarla durduğu bir diğer konu, Allah'ın indirdiği şeriata titizlikle uymanın önemidir:

...İnsanlar arasında ayrım yaparsanız, günah işlemiş olursunuz; Yasa tarafından, Yasa'yı çiğneyenler olarak suçlu bulunursunuz. Çünkü Yasa'nın her dediğini yerine getiren, ama tek bir noktada ondan sapan kişi bütün Yasa'ya karşı suçlu olur. Nitekim "Zina etme" demiş olan, aynı zamanda "Adam öldürme" demiştir. Eğer sen zina etmez, ama adam öldürürsen, Yasa'yı çiğnemiş olursun. Özgürlük Yasası'yla yargılanacak olanlar gibi konuşun ve davranın. Çünkü yargı, merhamet göstermemiş olana karşı merhametsizdir. Merhamet, yargıya galip gelir.[137]

Yakup, Kuran'ın "Hiçbir şey hakkında; 'ben bunu yarın mutlaka yapacağım' deme, ancak: 'Allah dilerse' de" (Kehf, 23-24) şeklindeki hükmüne paralel bir tavsiyede de bulunmaktadır:

Dinleyin şimdi, "Bugün ya da yarın filan kente gideceğiz, orada bir yıl kalıp ticaret yapacağız ve para kazanacağız" diyen sizler, yarın ne olacağını bilmiyorsunuz. Yaşamınız nedir ki? Kısa bir süre görünen ve sonra kaybolan bir buğu gibisiniz. Bunun yerine, "Rab dilerse yaşayacağız, şunu şunu yapacağız" demelisiniz. Ne var ki, şimdi küstahlıklarınızla övünüyorsunuz. Bu tür övünmelerin hepsi kötüdür. Bu nedenle, yapılması gereken iyi şeyi bilip de yapmayan, günah işlemiş olur.[138]

Yakup, mektubunun sonunda iman etmiş olan Yahudilere şöyle seslenir:

Öyleyse kardeşler, Rab'bin gelişine dek sabredin. Bakın, çiftçi ilk ve son yağmurları alıncaya dek toprağın değerli ürününü nasıl sabırla bekliyor! Siz de sabredin. Yüreklerinizi güçlendirin. Çünkü Rab'bin gelişi yakındır. Kardeşler, yargılanmamak için birbirinize karşı homurdanmayın. İşte, Yargıç kapının önünde duruyor. Kardeşler, Rab'bin adıyla konuşmuş olan peygamberleri sıkıntılarda sabır örneği olarak alın. Sıkıntıya dayanmış olanları mutlu sayarız. Eyüp'ün nasıl dayandığını duydunuz. Rab'bin en sonunda onun için neler yaptığını bilirsiniz. Rab çok şefkatli ve merhametlidir.

Kardeşlerim, öncelikle şunu söyleyeyim, ne gök üzerine, ne yer üzerine, ne de başka bir şey üzerine yemin edin. 'Evet'iniz evet, 'hayır'ınız hayır olsun ki, yargıya uğramayasınız.

İçinizden biri sıkıntıda mı? Dua etsin. Biri sevinçli mi? İlahi söylesin. İçinizden biri hasta mı? İnanlılar topluluğunun ihtiyarlarını çağırtsın, Rab'bin adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler. İmanla edilen dua hastayı iyileştirecek ve Rab onu ayağa kaldıracak. Eğer hasta günah işlemişse, günahları bağışlanacak. Bu nedenle, şifa bul-

mak için günahlarınızı birbirinize itiraf edin ve birbiriniz için dua edin. Doğru kişinin yalvarışı çok güçlü ve etkilidir. İlyas da aynı bizim gibi bir insandı. Yağmur yağmaması için gayretle dua etti ve üç yıl altı ay yeryüzüne yağmur yağmadı. Tekrar dua etti ve gök yağmurunu, toprak da ürününü verdi.

Kardeşlerim, içinizden biri gerçeğin yolundan saparsa ve biri onu yine gerçeğe döndürürse, bilsin ki, günahkarı sapık yolundan döndüren, ölümden bir can kurtarmış ve bir sürü günahı örtmüş olur.[139]

Sonuçlar

Yakup'un Yeni Ahit'e girmiş olan sözkonusu mektubu, eğer tek kelimeyle özetlemek gerekirse, onun bir "muvahhid"[140] yani "birleyen", Allah'a bir ve tek İlah olarak iman eden bir insan olduğunu gösterir. Mektuptan yaptığımız alıntıların Kuran'a olan paralelliği, Yakup'un da tarihin başından beri hiç değişmeden varlığını sürdüren ilahi dinin bir üyesi olduğuna işaret etmektedir.

Nasranilerin gözünde Hz. İsa bir ilah ya da "Tanrı'nın Oğlu" değildi. Onu bir zincir halinde birbirini izleyen Yahudi peygamberlerinin sonuncusu ve Beklenen Mesih olarak görüyorlardı.

Kuşkusuz bu durum sadece Yakup için değil, onun başında olduğu tüm bir Nasrani cemaati için geçerlidir. Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın yakın ailesinin ve havarilerinin liderliğinde yaşayan bu cemaatin belirgin vasfı da yine "muvahhid" olmalarıdır.

Bu sonucu biraz daha açıp şöyle maddelendirebiliriz:

1) Nasranilerin gözünde Hz. İsa bir ilah ya da "Tanrı'nın Oğlu" değildi. Onu bir zincir halinde birbirini izleyen Yahudi peygamberlerinin sonuncusu ve Beklenen Mesih olarak görüyorlardı. Dolayısıyla, onlar için önemli olan, Hz. İsa'nın şahsı—ya da daha sonra Hıristiyanlar tarafından kabul edildiği gibi "İsa'nın bedeni"—değil, Hz. İsa'nın getirdiği mesajdı. Nasrani yazılarında Hz. İsa'nın şahsına yönelik abartılı bir vurgunun olmayışının, daha çok imani kavramların üzerinde durulmasının nedeni buydu.

2) Nasraniler hala birer Yahudiydiler. Yahudi şeriatına titizlikle bağlıydılar. Yakup'un mektubunda sözkonusu Yahudi kimliğini açıkça görmek mümkündür. Mektup, "İsrail'in oniki oymağına", yani sadece Yahudilere yazılmıştır. İkinci bap ikinci ayette imanlılara seslenirken kullandığı ve "toplandığınız yer" diye tercüme edilen sözcük, Yunanca'da "havranız" anlamındadır.[141] Nasranilerin diğer Yahudilerle, özellikle de din adamları hiyerarşisi ile (Sadukiler ve Ferisiler) anlaşamamalarının nedeni, İncillere göre, bu din adamlarının "kuşaktan kuşağa aktardıkları geleneklerle Tanrı'nın sözünü geçersiz kılmaları"ydı.[142] [143]

3) Nasraniler Yahudi olduklarına göre, yeni bir dinin üyeleri değildiler. Bir başka deyişle, ortada "Hıristiyanlık" denebilecek yeni bir din yoktu. Hz. İsa tebliğini yapmış, vefat etmişti ve öğrencileri de onun yolunu izliyorlardı. Ama yeryüzünde henüz tek bir "Hıristiyan" bile yoktu.

Ancak bu "ilk Hıristiyan" çok geçmeden ortaya çıktı. Bu adam, Nasranilere uyguladığı baskı ve işkencelerle ünlenmiş olan, fakat günün birinde "dönerek" onlara katılmaya karar veren, oysa onlara katılmak yerine yeni bir din kurup Hz. İsa'nın adını "gasp" eden ilginç bir adamdı: Tarsuslu Saul, ya da Hıristiyanların tanıdığı isimle Aziz Pavlus.

ONUNCU BÖLÜM

Saul'un Hikayesi

Ünlü Alman felsefeci Friedrich Nietzsche, 1880 yılında yazdığı ve Pavlus'u konu edinen makalesinin ismini "İlk Hıristiyan" koymuştu. Çünkü Nietzsche'ye göre Hıristiyanlık denen inanç sadece ve sadece Pavlus'la doğmuştu. Şöyle yazıyordu: "O hem ilk Hıristiyan, hem de Hıristiyanlığın mucidiydi. Ondan önce ise sadece birkaç tarikatçı Yahudi vardı."[144]

Gerçekten de bugün Hıristiyanlık olarak bildiğimiz dini üreten kaynak, Hz. İsa'nın ya da Nasraniler'in tebliğinden çok, Pavlus'un zihnidir. Yeni Ahit'in şekillenmesindeki en büyük rol de yine ona aittir. Kimse inkar edemez ki, eğer Pavlus olmasaydı, ansiklopedilerde "Hıristiyanlık" diye bir başlık da olmazdı.

Tarihte bu denli büyük bir rol oynamış olan Pavlus'un hikayesi de son derece ilginçtir doğal olarak. Önce Hz. İsa'nın öğrencilerini öldürmekten zevk alan birisi olarak belirmiş, sonra da Hz. İsa'nın en büyük propagandacısı kimliğine bürünmüştür. Ancak yürüttüğü propaganda, onunla Nasraniler arasında büyük bir çatışmanın doğmasına neden olmuştur. Hıristiyanlar bu çatışmayı elden geldiğince görmezlikten gelmek isterler, ama Pavlus'un tarafında olan Yeni Ahit yazarları—yani en başta Luka—dahi bu çatışmayı örtmeyi başaramamışlardır.

Sözü fazla uzatmadan bu ilginç adamın ilginç hikayesine bakalım. Unutmayalım ki, bu hikaye aynı zamanda Hıristiyanlığın da hikayesidir.

Tarsuslu Saul ve Nasraniler

Latin dillerinde Paul olarak da anılan Pavlus'un yaşamı iki temel döneme ayrılır. İlk dönem Pavlus'un Yahudi dönemiydi ve asıl adı da Saul'du. Hıristiyan oldu-

Tarsus'lu Saul, Hıristiyan olduktan ya da Hıristiyanlığı şekillendirmeye başladıktan sonra Paul adını aldı.

ğunda—daha doğrusu Hıristiyanlığı icad ettiğinde—ise zihni ile birlikte adını da değiştirdi ve Pavlus ismini kullanmaya başladı.

Saul dönemin önemli kentlerinden biri olan Tarsus'ta doğmuş bir Yahudiydi. Roma İmparatorluğu'nun önemli kültürel merkezlerinden biri olan Tarsus'ta büyüdüğü için Roma kültürünü iyi tanıdı ve Grekçe öğrendi. Gençliğinin başlarında ise Kudüs'e giderek dini eğitim görmeye başladı. Roma yönetimi ile işbirliği yapan Saduki mezhebinin gönüllü bir öğrencisi olarak din adamları hiyerarşisine hizmet etti.

Saul'un Sadukilerin elinde eğitildiği dönem, aynı zamanda Hz. İsa'nın tebliğinin Kudüs'e ulaştığı dönemdi. Yeni Ahit'te anlatıldığına göre Saul bu dönemde Hz. İsa'yı hiç görmemişti, ama bağlı olduğu Saduki tarikatının çoğu üyesi gibi o da Hz. İsa'ya nefretle bakmıştı. Bu nedenle de Hz. İsa'nın vefatının ardından Nasrani cemaatine karşı başlatılan baskı politikasına en ön safta katıldı.

Saul'un ilk sahneye çıkışı, Nasraniler'e yapılan baskının en somut ve erken örneklerinden biri olan İstefan'ın şehit edilmesiyle oldu. Bu olay Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri kitabında şöyle anlatılır:

> (Yahudi din adamları) kulaklarını tıkayıp çığlıklar atarak hep birlikte İstefan'a saldırdılar. Onu kentten dışarı atıp taşa tuttular. İstefan'a karşı tanıklık etmiş olanlar, kaftanlarını Saul adlı bir gencin ayaklarının dibine bıraktılar... O gün Kudüs'teki inanlılar topluluğuna karşı korkunç bir baskı dönemi başladı. Elçiler hariç tüm imanlılar Yahudiye ve Samiriye'nin her yanına dağıldılar. Bazı dindar kişiler, İstefan'ı gömdükten sonra onun için büyük yas tuttular. Saul ise inanlılar topluluğunu kırıp geçiriyordu. Ev ev dolaşarak, kadın erkek demeden imanlıları dışarı sürüklüyor, hapse atıyordu.[145]

Yeni Ahit'e dahil olmayan "apokrif" Hıristiyan kaynaklarından biri olan Ascents of James'te (Yakup'un Yükselişleri, ya da Yakup'un Basamakları) Saul'un Nasraniler'e karşı saldırganlığının bir başka örneği anlatılır. Buna göre, Hz. İsa'nın ölümünden bir süre sonra Nasraniler ile Yahudi din adamları hiyerarşisi tarafından görevlendirilen militanlar arasında fiziksel bir çarpışma yaşanmış ve bu çarpışma sırasında Saul—ki metinde sürekli "düşman" olarak tanımlanır—Nasranilerin lideri Yakup'u öldürmeye çalışmıştır. Kudüs Tapınağı'nın merdivenlerinde yaşanan olay, sözkonusu Nasrani dokümanında şöyle anlatılır:

> O sırada (Saul) orada bulunan herkesi bağırarak kışkırtmaya başladı... "Ne yapıyorsunuz, ne bekliyorsunuz, bu adamları yaşatmayalım, parçalayalım" diye bağırıyordu. Bunu söyledikten sonra Tapınak'tan ateş üzerinde dağlanmış bir demir çubuk aldı ve onunla bize saldırmaya kalktı. Ötekiler de onu izlediler ve çılgın gibi saldırmaya baş-

ladılar. Büyük bir arbede çıktı ve kısa bir zamanda çok kan aktı. Kavganın ortasında, düşman (Saul), Yakup'a yanaştı ve onu Tapınak'ın merdivenlerinin tepesinden aşağı iterek düşürdü, yuvarlanarak yere düştüğünde ise onu ölü sanarak sevindi. Ama ölmemişti ve kardeşlerimiz onu düştüğü yerden kaldırdılar... Kardeşlerimizin sayısı saldıranlardan daha az değildi, ama kalplerindeki Tanrı korkusu nedeniyle, Tanrı'nın mabedinde kan akıtmaktansa acı çekmeyi yeğlemişlerdi.

Akşam olduğunda rahipler Tapınak'ı kapattılar ve biz de Yakup'un evine giderek tüm gece boyunca dua ettik. Gün ışıklarıyla birlikte şehirden ayrılarak Eriha'ya gittik. Oradaki kardeşlerle birlikte sayımız beş bin kişiyi buldu. Bu sırada kardeşlerden biri bize Kudüs'ten bir haber getirdi: Düşman, İsa'ya inanan herkesi tutuklamak için başrahip Kayafa'dan resmi bir izin almıştı. Başrahip'ten aldığı mektuplarla Şam'a kadar gidecek ve inkarcılardan da aldığı destekle imanlıları ezmeye çalışacaktı. Şam'a doğru yola çıkmıştı, çünkü kardeşlerden Petrus'un oraya gittiğini duymuştu.[146]

Bu olaydan da anlaşıldığı gibi, Saul, Nasraniler'e karşı sistemli bir baskı politikası uygulayan Roma-Saduki rejiminin kullandığı militanlardan biriydi. Öyle ki Nasraniler'in lideri ve Yeni Ahit'e göre "İsa'nın kardeşi" olan Yakup'u öldürmeye kalkmıştı. Bu olayın hemen ardından da, üstteki alıntıda ve Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre, Saul Şam'a göç etmiş olan Nasraniler'i yakalamak için Saduki Başrahipten özel bir izin aldı ve yanındaki bir grup silahlı adam ile birlikte Şam'a doğru yola çıktı:

Saul Rab'bin öğrencilerine karşı hala tehdit ve ölüm soluyordu. Başkahine gitti, Şam'daki havralara verilmek üzere mektuplar yazmasını istedi. Orada İsa'nın yolunda yürüyen kadın erkek, kimi bulsa tutuklayıp Kudüs'e getirmek niyetindeydi.[147]

Ancak, anlatıldığına göre, Saul Şam'a giderken yolda metafizik bir mesaj aldı ve tüm yaşamı bir anda değişti:

Şam Yolundaki Halüsinasyon

Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre, Saul Kudüs'teki baskı ve işkenceler nedeniyle kentten ayrılarak Şam'a göç etmiş olan Nasraniler'i yakalamak için bu kente doğru ilerlerken, bir anda çok garip bir olay yaşadı:

Yol alıp Şam'a yaklaştığı sırada, birdenbire gökten gelen bir ışık çevresini aydınlattı. Yere yıkılan Saul, bir sesin kendisine, "Saul, Saul, neden bana zulmediyorsun?" dediğini işitti.

Saul, "Ey efendim, sen kimsin?" dedi.

Pavlus'un Şam yolunda gördüğü halüsinasyon Hıristiyanlığın dejenerasyonunun başlangıcı olmuştur.

"Ben, senin zulmettiğin İsa'yım" diye cevap geldi. "Haydi kalk ve kente gir, ne yapman gerektiği sana bildirilecek."

Saul'la birlikte yolculuk eden adamların dilleri tutuldu, oldukları yerde kalakaldılar. Sesi duydularsa da, kimseyi göremediler. Saul yerden kalktı, ama gözlerini açtığında hiçbir şey göremiyordu. Sonra kendisini elinden tutup Şam'a götürdüler. Üç gün boyunca gözleri görmeyen Saul hiçbir şey yiyip içmedi.[148]

Bu olay, elbette, görgü şahitleri tarafından doğrulanan somut bir mucize değil, sadece Saul'un gördüğünü iddia ettiği bir rüya, muhtemelen bir halüsinasyondu. Elçilerin İşleri'nin yazarı olan Luka, sonradan Pavlus adını alan Saul'un hekimiydi ve ondan duyduklarını yazmıştı. Dolayısıyla "Saul'un İsa'dan aldığı vahiy" olarak yorumlanan bu olay, elbette, sadece Saul'un hayalgücünün bir ürünü olabilirdi.

İngiliz araştırmacılar Michael Baigent, Richard Leigh ve Henry Lincoln, The Messianic Legacy adlı kitaplarında bu olayın klasik bir halüsinasyon olduğunu anlatırlar:

(Saul'un yaşadığı söylenen) bu olay karşısında modern bir psikolog teşhis koymakta zorlanmaz. Bunun bir güneş çarpması ya da epileptik (sinir sistemi ile ilgili) bir zaafiyet sonucunda yaşanmış olması mümkündür. Ya da bir histeri nöbeti sonucunda yaşanmış bir halüsinasyon veya suçluluk duygusuna bağlı psikolojik bir reaksiyon olabilir. Ama yine Saul bunu İsa'dan gelen bir mesaj olarak yorumlar—oysa İsa'yı hayatı boyunca hiç görmemiştir.[149]

Tarsus'lu Pavlus'un ya da İncillerdeki adı ile Paul'un yaşamı ve öğretisi günümüz Hıristiyanlığını da şekillendirmiştir.

İsrailli arkeolog ve tarihçi Hugh Schonfield, Saul'un yaşamını konu alan The Jew of Tarsus adlı kitabında daha da ilginç bir teşhis yapar. Schonfield'a göre, Saul'un aldığını sandığı "vahiy", gerçekte sadece onun bilinçaltındaki bazı sembollerin bilinçüstüne çıkmasından ibaretti. Schonfield'ın ifadesiyle, "bu bir yarı-trans haliydi, bir medyumun etkisiyle bilinçaltını ortaya çıkarıp konuşturan bir insanın haliydi. Saul'un duyduğunu sandığı kelimeler Aramice'ydi, ama bilinçaltındaki çocukluk yıllarından kalma Yunanca bir ifadenin tercümelerini içeriyordu aslında: Saul, Saul, neden bana zulmediyorsun?"[150]

Kısacası, Saul'un "imanı", yaşadığı bir halüsinasyonla başladı. Bu halüsinasyonun kaynağı da Hz. İsa ya da herhangi bir İlahi vahiy değil, kendi bilinçaltıydı. Ancak o, yaşadığı—ya da belki sadece yaşadığını söylediği—bu olayı kendisi için bir dönüm noktası olarak kabul etti ve bu tarihten sonra Hz. İsa'nın

kararlı bir taraftarı olarak ortaya çıktı.

Hıristiyanlığın ve hatta diğer dinlerin tarihinde bu tür "mistik"lerin sayısı oldukça kabarıktır. Tarih içinde pek çok insan "İsa benimle konuştu" ya da "Tanrı bana göründü" diyerek ortaya çıkmış, bazıları kendilerine inanan insanlar bulmayı ve yeni dinler kurmayı başarmıştır. Bu tür mistiklerin çağdaş örneklerinden biri, "Hz. İsa bana gençliğimde göründü" diyerek yeni bir tarikat, daha doğrusu bir din kuran Koreli Rahip Sun Yung Moon'dur. Hıristiyanlar bugün Moon'u bir sahtekar, bir şarlatan olarak görüyorlar. Ama ne yazık ki çoğu Moon'un yaptığı işin Saul'unkine ne kadar çok benzediğinin farkında değiller.

Biz yine Saul'un hikayesine dönelim. Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre, Saul yanındaki görevlilerle birlikte Şam'a vardığında, etrafındakilerin şaşkın bakışları altında kentteki Nasranilerle görüştü ve onlara artık kendileriyle aynı safta yer aldığını bildirdi. Bu, kenttekiler için ciddi bir sürprizdi. Öyle ki "onu duyanların hepsi şaşkına döndü. 'Kudüs'te bu adı ananları kırıp geçiren adam bu değil mi? Buraya da, öylelerini tutuklayıp başkahinlere götürmek amacıyla gelmedi mi?' diyorlardı".[151]

"Kristoloji"

Ancak Saul Şam'daki Nasraniler'in yanında fazla durmadı. Galatyalılar'a yazdığı mektupta belirttiğine göre, Şam'dan ayrılarak Arabistan'a gitti, orada bir süre kaldı ve sonra yeniden Şam'a döndü. Şam'da ve Arabistan'da geçen bu dönem, yine Galatyalılar'a yazdığı mektupta belirttiğine göre, üç yıl sürdü. Bu üç yılın sonunda Kudüs'e gitti ve oradaki Nasrani cemaatinin iki önemli ismiyle, Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi olan Yakup'la ve havari Simon Petrus'la görüştü. Ancak onların yanında sadece onbeş gün kaldı. Sonra da kuzeye, Suriye taraflarına giderek dört bir yana Hz. İsa'yı anlatmaya başladı. Ancak onun anlattığı Hz. İsa, Nasraniler'in bildikleri ve tanıdıkları Hz. İsa'dan oldukça farklıydı. Bu arada ismini de değiştirmişti. Artık İbranice olan Saul ismini değil, onun Grekçe karşılığı olan "Pavlus" (Paul) ismini kullanıyordu.

Şam yolunda gördüğü halüsinasyondan sonra üç yıl Arabistan'da yaşayan Pavlus bir süre sonra yaymaya başlayacağı Mesih doktirinini geliştirmeye başlamıştı.

Şam yolunda gördüğü halüsinasyondan sonraki üç yıl boyunca Pavlus'un ne yaptığı, özellikle de

Arabistan'da ne ile uğraştığı, cevabı bilinmeyen önemli bir sorudur. Ancak anlaşılan bu üç yıl boyunca, belki bilmediğimiz bir takım öğretilerden etkilenerek, bir süre sonra yaymaya başlayacağı Mesih doktrinini geliştirdi.

"Kristoloji" olarak da anılan bu Mesih doktrini, Nasraniler'in inancından çok farklıydı. Hıristiyanlığın temelini oluşturan bu doktrin tümüyle Pavlus'un icadıydı. Çünkü Pavlus Hz. İsa'yı hiç görmemişti. Hz. İsa'nın öğrencileriyle de hiç konuşmamıştı. Kudüs'teki Nasrani cemaatini, Yakup'u ya da havarileri tanımıyordu. Ancak kendisini, gördüğü rüyanın kendisine gerçek Hz. İsa'yı tanıttığı konusunda ikna etti. Hatta, böyle bir "vahye" mazhar olduğu için kendisini diğer Nasraniler'den daha üstün sayıyordu. Bu düşüncesini Galatyalılar'a yazdığı ve Yeni Ahit'e eklenen mektubunda övünerek şöyle anlatmıştı:

> Kardeşlerim, yaydığım müjdenin insan uydurması olmadığını bilmenizi istiyorum. Ben bu müjdeyi insandan almadım, kimseden de öğrenmedim. Bunu bana İsa Mesih açıkladı... Ama beni daha annemin rahmindeyken seçip lütfuyla çağıran Tanrı, uluslara müjdelemem için Oğlunu bana göstermeye razı oldu. Ben de hemen insanlara danışmadım. Kudüs'e, yani benden önce elçi olanların yanına da gitmedim. Arabistan'a gittim, sonra yine Şam'a döndüm. Bundan üç yıl sonra Kefas ile tanışmak üzere Kudüs'e gittim; on beş gün onun yanında kaldım. Öbür elçilerden hiçbirini görmedim; yalnız Rab İsa'nın kardeşi Yakup'u gördüm.
>
> Bakın, size yazdıklarımın yalan olmadığını Tanrı'nın önünde belirtiyorum. Sonra Suriye ve Kilikya bölgelerine gittim. Yahudiye'nin Mesih'e ait toplulukları beni şahsen tanımıyorlardı. Yalnız şunu duymuşlardı: "Bir zamanlar bize zulmeden adam, önceleri yıkmaya çalıştığı imanı şimdi yayıyor." Böylece benden ötürü Tanrı'yı yüceltiyorlardı.[152]

Pavlus'un Tarsus'ta yaşamını sürdürdüğü bölge, günümüz Hıristiyanlığı tarafından kutsal kabul edilmektedir.

Bunun ne kadar garip bir durum olduğuna dikkat etmek gerekir. Nasraniler, önceki bölümlerde incelediğimiz gibi, Hz. İsa'nın meşru halefleriydiler. Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi tarafından yönetilen topluluk, Hz. İsa'nın oniki havarisini ve o hayatta iken ona iman etmiş daha pek çok dindar Yahudiyi içeriyordu.

Ama şimdi Hz. İsa'yı hiç görmemiş, hiç dinlememiş olan bir kişi birden ortaya çıkıyor, Hz. İsa'nın ruhunun kendisine çölün ortasında göründüğünü söylüyordu. Nasraniler'in yanına geldiğinde onlarla sadece onbeş gün birlikte oluyordu. Bu süre zarfında sadece iki kişiyle, Yakup ve Petrus'la görüşmüş olması da Nasraniler'le çok yakın bir diyaloğa girmediğini gösteriyordu.

En ilginci ise, Nasrani inancından bu denli uzak olan Pavlus'un, kendisini diğer tüm Nasranilerden üstün görmesiydi. Kendisini "daha anne rahmindeyken Tanrı tarafından seçilmiş" bir görevli sayıyor, Hz. İsa'dan doğrudan vahiy aldığına inanıyordu. Kudüs'teki Nasrani cemaatiyle görüşmek için üç yıl beklemesi ise, onlara ihtiyacı olmadığını düşündüğünü gösteriyordu. Anlaşılan Hz. İsa'yı ve onun getirdiği mesajı anlamak için kimseye ihtiyacı olmadığını, çünkü bu mesajı herkesten daha iyi kavradığına inandırmıştı kendini.

Bu ise son derece tehlikeli bir durumdu.

Çünkü Pavlus'un kendi zihninde ürettiği Hz. İsa imajı, Nasraniler'in bildikleri gerçek Hz. İsa'ya uymayabilirdi. Belki kendi zihninde gerçeklere tamamen aykırı, tümüyle hayali bir Hz. İsa canlandırmış olabilirdi. Hz. İsa'nın kendisine özel "vahiy"ler ulaştırdığına inandığı ve kendisini "daha anne rahmindeyken Tanrı tarafından seçilmiş" saymasına yol açan narsizmini koruduğu sürece, bu düşüncesinden kolay kolay vazgeçmezdi de.

Olayların gelişimi, Saul'un tam da bu tür bir psikolojiye kapılmış olduğunu gösterdi. Kudüs'teki Nasrani liderliği de bu durumu fark etmekte gecikmedi. Zaten Saul onların yanına geldiğinde de, Saul'un Galatyalılar'a yazdığı mektupta da belirttiği gibi, eskiden büyük bir düşmanları olan bu adamın böyle garip biçimde "dönmesinden" kuşkulanmışlar ve Saul'a pek güvenmemişlerdi.

Yine de Nasrani topluluğunun liderleri Saul'un ısrarlı tutumu karşısında ona karşı hoşgörü ve iyiniyetle yaklaştılar. Ancak Saul'un gittiği yerlerde neler anlattığını duyduklarında, dini bir sapma ile karşı karşıya olduklarını fark edeceklerdi.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Büyük Çatışma

"Aklınızı karıştıran ve Mesih'in incilini çarpıtmak isteyen kimseler var... Gökten bir melek bile, size bildirdiğimiz incile ters düşen bir incil bildirirse, lanet olsun ona!"
(Pavlus'un Galatyalılar'a Mektubu, 1:8-9)

Bugünkü Hıristiyanların zihninde, dinlerinin doğuşu hakkında oldukça "toz pembe" bir tablo vardır. Bu tabloya göre, Hz. İsa'nın göğe yükselmesinin ardından havarileri onun getirdiği mesajı yaymaya devam etmişler ve bu sayede Hıristiyanlık doğmuştur. Havariler, ya da Yeni Ahit'in terimiyle "elçiler" büyük bir fedakarlık ve dayanışma ile tüm yaşamlarını bu inancı yaymaya adamışlar, böylece "İlk Kilise" kurulmuştur. Ve, yine bu toz pembe tabloya göre, günümüzdeki Hıristiyanlık, sözkonusu elçilerin elbirliği ile oluşturdukları bu çatının, ya da "kayanın" üzerinde durmaktadır.

Günümüz Hıristiyanlığına göre Hz. İsa'nın göğe yükselmesinin ardından havarileri onun getirdiği mesajı yaymaya devam etmişler ve bu sayede Hıristiyanlık doğmuştur. Ancak Hz. İsa'dan sonra kurgulanan Hıristiyanlık iki ayrı fraksiyona ayrılmıştır.

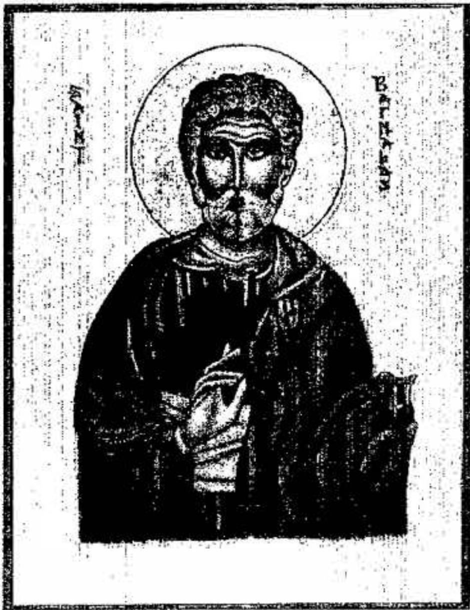
Oysa konuyla ilgili tarihsel kaynaklara göz atan bir kişi, Hıristiyanlar tarafından "elçi" olarak kabul edilen kişilerin aslında iki ayrı fraksiyona ayrılmış olduklarını rahatlıkla görebilir. Daha doğrusu, bir tarafta Hz. İsa'nın döneminde onun havarisi olmuş gerçek bir elçi grubu vardır, öteki tarafta ise kendilerini sonradan "elçi" saymış olan bir fraksiyon. Dahası, bu iki grup arasında çok büyük bir anlaşmazlık, hatta çatışma yaşanmıştır. Bu büyük çatışmanın izlerini, Yeni Ahit'in satır aralarında dahi açıkça görebiliriz.

Bu çatışmanın bir tarafı tahmin edilebileceği gibi Nasranilerdir. Yaşadığı sırada Hz. İsa'ya bağlanmış öğrencileri kiçeren ve Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi

olan Yakup'un önderliğinde yönetilen gerçek İsevi cemaat. Çatışmanın öteki tarafında ise, yine tahmin edilebileceği gibi, Pavlus vardır. Pavlus ve onun öğretisine inanan ve sayıları hızla artan Romalılar, Grekler ya da diğer putperest kökenli insanlar.

Bu bölümde bu büyük çatışmanın Yeni Ahit'e girmiş olan kalıntılarını inceleyeceğiz. Ancak akılda tutulması gereken bir nokta var: Yeni Ahit, sözkonusu çatışmanın Pavlusçu tarafının görüşlerini yansıtır. Yeni Ahit'in 27 kitabının 13 tanesi zaten Pavlus tarafından yazılmıştır. Diğer kitapların da çok büyük bir bölümü ya Pavlus'un taraftarları tarafından yazılmışlardır ya da Pavlusçu öğretinin izlerini yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla Yeni Ahit, sözünü ettiğimiz büyük çatışmada hep Pavlus'u haklı gösterme eğilimindedir.

İlk "Mesihçiler"

Kıbrıslı bir Yahudi olan Barnaba, Hz. İsa'nın yolunu izleyen Nasranilerin arasına katılmıştı.

Pavlus'un hikayesinde önemli yeri olan isimlerden biri, Elçilerin İşleri kitabında ismi sıkça geçen Barnaba'ydı. Barnaba, burada anlatıldığına göre, Hz. İsa'nın Allah katına yükselmesinin ardından bir süre sonra Nasrani topluluğuna katılmıştı. Kıbrıs doğumlu bir Yahudiydi ve aslında ismi Yusuf'tu. "Cesaret Verici" anlamına gelen Barnaba ismi, ona onikiler tarafından verilmiş bir lakaptı. Sahip olduğu bir tarlayı satmış ve parasını getirip Nasrani liderliğinin emrine vermiş, bundan sonra da topluluğun bir üyesi olmuştu.[153]

Aynı kitapta Barnaba ismine ikinci kez Pavlus'un (Saul'un) Kudüs'e gelişi olayında rastlarız. Şöyle yazılıdır:

> Saul Kudüs'e varınca oradaki öğrencilere katılmaya çalıştı. Ama hepsi ondan korkuyor, İsa'nın bir öğrencisi olduğuna inanamıyorlardı. O zaman Barnaba onu alıp elçilere götürdü. Onlara, Saul'un Şam yolunda Rab'bi nasıl gördüğünü, Rab'bin de onunla konuştuğunu, Şam'da ise onun İsa adını nasıl korkusuzca duyurduğunu anlattı.[154]

Anlaşılan Saul Kudüs'e vardığında doğrudan Nasrani liderliğinin—Yakup'un ve onikilerin—yanına gitmeye cesaret edememiş ve Barnaba'yı aracı olarak kullanmıştı. Barnaba onu Nasrani topluluğuna tanıttıktan sonra da, önceden de belirttiğimiz gibi onların yanında sadece onbeş gün kaldı, sonra da memleketi olan Tarsus'a gitti.

Bu arada, tarihsel açıdan çok önemli olan bir gelişme yaşanmaya başladı. Kudüs'ü terk etmek zorunda olan bazı Nasraniler dağıldıkları bölgelerde Yahudi-olmayan insanlarla konuşmuşlar, onlara Hz. İsa'dan söz etmişler ve bunların bazıları da Hz. İsa'nın mesajını kabul etmişlerdi. Hz. İsa'nın mesajı, ilk kez Yahudiler dışındaki insanlar tarafından benimseniyordu. Elçilerin İşleri, bu olaydan şöyle söz eder:

> İstefan'ın öldürülmesiyle başlayan baskı sonucu dağılan imanlılar, Fenike, Kıbrıs ve Antakya'ya kadar gittiler. Tanrı sözünü sadece Yahudilere duyuruyorlardı. Ama içlerinden Kıbrıslı ve Kireneli olan bazı adamlar Antakya'ya gidip Greklerle de konuşmaya başladılar. Onlara Rab İsa'yla ilgili müjdeyi bildirdiler. Onların arasında etkin olan Rab'bin gücü sayesinde çok sayıda kişi inanıp Rab'be döndü.[155]

Bu olayın haberi Kudüs'e ulaştığında Nasrani liderliği durumu değerlendirdi ve Yahudi olmadıkları halde Hz. İsa'yı kabul eden bu yeni grubun durumunu gözden geçirmek için bir elçi yollamaya karar verdi. Bu elçi Barnaba'ydı, çünkü Kıbrıslı olduğu için Grek kültürünü Nasranilerin çoğundan daha iyi tanıyordu. Olay, Elçilerin İşleri'nde şöyle anlatılır:

> Olup bitenlerin haberi, Kudüs'teki inanlılar topluluğuna ulaştı. Bunun üzerine imanlılar Barnaba'yı Antakya'ya gönderdiler. Kutsal Ruh'la ve imanla dolu, iyi bir adam olan Barnaba, Antakya'ya varıp Tanrı lütfunun meyvelerini görünce sevindi. Herkesi, candan ve yürekten Rab'be bağlı kalmaya özendirdi. Sonuç olarak Rab'be daha birçok kişi kazanıldı.
>
> Sonra Barnaba, Saul'u aramak için Tarsus'a gitti. Onu bulunca da Antakya'ya getirdi. Böylece Barnaba'yla Saul bütün bir yıl oradaki inanlılar topluluğuyla bir araya gelerek büyük bir kitleyi eğittiler. Öğrencilere ilk kez Antakya'da Mesihçiler adı verildi.[156]

Barbana ile Saul'un Doğu Akdeniz çevresine yaptıkları yolculuğun sonunda "Mesihçiler" yani "Hıristiyanlar" oluştu.

Antakya o dönemde Roma İmparatorluğu'nun en önemli kentlerinden biriydi. Buraya gelip Hz. İsa'ya inanan Yahudi-olmayanları ziyaret eden Barnaba, Saul'a olan eski güvenini sürdürmüş ve kendisine yardımcı olması için onu Tarsus'tan bulup getirmişti. Bu iki kişi, aynı zamanda yeryüzündeki ilk "Hıristiyan"larla da karşılaşmış oluyorlardı; "Mesih" kelimesinin Yunanca karşılığı "Christ" idi. Antakya'da kendilerine "Mesih-

çiler" denenler de ilk "Christian" cemaatini oluşturmuşlardı.

Barnaba ve Saul, Antakya'daki bu ilginç gelişmeden sonra Hz. İsa'nın mesajını duyurmak için Doğu Akdeniz çevresinin önemli kentlerini içeren bir yolculuğa çıktılar. Selefkiye'ye, Kıbrıs'a, Salamis'e, Baf'a gittiler. Yanlarında da Barnaba'nın yeğeni olan Markos adlı bir genç vardı. Bu yolculuk sırasında da Saul, adını Pavlus olarak değiştirdi. Perge, Konya, Listre ve Derbe gibi Anadolu kentlerini de gezdikten sonra yeniden Antakya'ya döndüler. Bu yolculukları sırasında da, yeni "Mesihçiler", yani "Hıristiyanlar" oluştu. Grek kökenli bu insanlar, Barnaba ve Saul'un kendilerine anlattığı Hz. İsa'dan çok etkilenmişlerdi.

Ancak ortada önemli bir sorun vardı. Grek kökenli bu insanlar Hz. İsa'yı kabul etmekle aynı zamanda birer Yahudi haline mi gelmiş oluyorlardı? Daha doğrusu, Hz. İsa'yı kabul ettiklerine göre, Musa Şeriatı'na da uymakla yükümlü hale gelmişler miydi? Elçilerin İşleri'nden anlaşıldığına göre, Antakya'da bu konu üzerinde ciddi bir tartışma yaşandı, Barnaba ve Pavlus Yahudi-olmayanların Musa Şeriatı'yla yükümlü olmadıklarını savundular, "Yahudiye'den gelen bazı kişiler" ise Musa Şeriatı'nın bu yeni "Mesihçiler" için de bağlayıcı olduğunda ısrar ettiler.[157]

Tartışma büyüdü ve sonunda Kudüs'e gidilmesi ve Nasrani topluluğunun liderlerine danışılması kararlaştırıldı. Orada da konu hakkında farklı görüşler öne sürüldü. Ancak, Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre, sonunda topluluğun lideri olan Yakup çıktı ve şöyle konuştu:

> ... Kanımca diğer uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız. Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, cinsel ahlaksızlıktan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız. Çünkü çok eski zamanlardan beri Musa'nın sözleri her kentte duyurulmakta, her Sept günü havralarda okunmaktadır.[158]

Yakup'un verdiği bu hüküm uygulamaya kondu ve Barnaba ve Pavlus'a, "diğer uluslardan olup iman edenlere" aktarmaları için bir mektup verildi. Mektubun sonunda, yine Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre, şöyle deniyordu:

> ... bizler, gerekli olan şu kuralların dışında size herhangi bir şey yüklememeyi uygun gördük: putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve cinsel ahlaksızlıktan sakınmalısınız. Bunlardan kaçınırsanız, iyi edersiniz. Esen kalın.[159]

Burada bir nokta son derece önemliydi. Nasrani liderliği, Musa Şeriatı'na uyma zorunluluğunu, sadece Yahudi-olmayan "Mesihçiler" için kaldırıyordu. Buna karşılık Yahudiler hala Şeriat'la yükümlüydüler. Yahudi-olmayanların Şeriat'la yü-

kümlü tutulmamalarının en büyük nedeni ise, büyük olasılıkla, bunu kaldıracak olgunluğa sahip sayılmamalarıydı. Yakup, "diğer uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız" derken bunu kast ediyordu. Birer putperest olan bu insanlar için, en azından şimdilik, putlarını terk ederek tek Allah'a inanmaları yeterliydi.

Elçilerin İşleri'nden anlaşıldığına göre, Antakya'da ciddi bir tartışma yaşandı, Barnaba ve Pavlus Yahudi-olmayanların Musa Şeriatı'yla yükümlü olmadıklarını savundular

Önemli bir nokta daha vardı: Yahudi-olmayanlar, Nasraniler için ikincil bir öneme sahiptiler. Hz. İsa'nın mesajının ulaştırılacağı asıl hedef kitle Yahudilerdi. Çünkü Hz. İsa bir Yahudi peygamberiydi ve Yahudiler'in Mesihiydi. Mesih İsrail halkının Allah tarafından seçilmiş kralı demekti ve dolayısıyla bu kavramın Yahudi-olmayanlar için bir şey ifade etmesi beklenmiyordu. Yahudi-olmayanlar için önemli olan, Yakup'un da dediği gibi, Allah'ın varlığını ve birliğini tanımaları ve temel bazı haramlardan kaçınmalarıydı.

Nasrani topluluğu Yahudi-olmayanların durumunu ikincil önemde gördüğü için, bu insanlara tebliğ görevini de kendisi üstlenmedi. Bu iş için sadece Barnaba ve Pavlus görevlendirildi. Bunlar, Yakup'un ve diğer önde gelenlerin yazdıkları mektup uyarınca bu insanlara gitmeli ve onları tek Allah inancına çağırmalıydılar. Kudüs'te kararlaştırılan bu plan uyarınca Barnaba ve Pavlus yeniden yola çıktılar.

Ancak Pavlus'un kafasında apayrı bir plan vardı. Uygulamakta da gecikmedi.

Pavlus ve Barnaba

Barnaba ve Pavlus Kudüs'ten ayrıldıktan sonra Antakya'ya gittiler ve bir süre orada kaldılar. Sonra Pavlus Barnaba'ya "Rab'bin sözünü duyurduğumuz bütün kentlere dönüp kardeşleri ziyaret edelim, nasıl olduklarını görelim" şeklinde bir teklif getirdi. Ancak Pavlus garip bir konuda direterek Barnaba ile yapay bir tartışma başlattı. Barnaba, daha önceki yolculuklarında da kendilerine eşlik etmiş olan yeğeni Markos'u da yanlarında götürmek istiyordu, oysa Pavlus Markos'un kendileriyle birlikte gelmemesi için ısrarla diretti. Sonunda, Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre aralarında öylesine keskin bir anlaşmazlık çıktı ki, birbirlerinden ayrıldılar. Barnaba Markos'u alıp Kıbrıs'a doğru yelken açtı.[169] Pavlus ise kendisine Silas adlı bir yardımcı seçti ve yola çıktı.

Elçilerin İşleri kitabı, Barnaba ile Pavlus arasında yaşanan bu tartışmanın mantığı üzerinde fazlaca durmaz. Olay sanki doğal bir anlaşmazlık gibi anlatılır. Oysa biraz düşündüğümüzde bunun oldukça garip bir durum olduğunu görebiliriz. Bu

Barnaba'nın Kıbrıs yolculuğunda yanında Hıristiyanlık tarihinde önemli yeri olan Markos da bulunuyordu.

insanlar, anlatıldığına göre, herşeylerini inançları uğruna terk etmiş insanlardı ve aralarında büyük bir fedakarlık ve dayanışma vardı. Yanlarına Markos'un alınıp alınmaması konusunda bu denli anlamsız bir tartışmaya girmeleri ve hatta bu nedenle birbirlerinden kopmaları son derece anlamsız olurdu.

Dolayısıyla Pavlus'un bu konuyu kasıtlı olarak bir tartışma malzemesi yaptığını, bu sayede Barnaba'dan "kurtulmak" için bir bahane ürettiğini düşünebiliriz.

Peki Pavlus neden Barnaba'dan kurtulmak ve yola tek başına -ya da sadece çömezleri ile birlikte- devam etmek istemiş olabilirdi? Cevap açıktı; Barnaba'dan kurtulmak istemişti, çünkü ne Barnaba ne de başka herhangi bir Nasrani tarafından onaylanmayacak olan yeni bir din kurmak üzereydi...

Yasa'ya Uymak ya da Uymamak

Önceki bölümlerde Nasraniler'in özelliklerinden söz ederken, bu topluluğun Musa Şeriatı'nı koruma konusundaki titizliğine dikkat çekmiştik. Hz. İsa'nın İnciller'de geçen "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim" şeklindeki sözüne sadık kalan topluluk, Yahudi din adamları hiyerarşisinin dine soktukları gelenekleri reddediyor, ama tüm İlahi emir ve yasakları inançla uyguluyordu. Hz. İsa'dan sonra topluluğun başına geçen Yakup'un "Yasa"yı, yani şeriatı uygulamanın önemine dair yazdıklarını da aktarmıştık.

Pavlus'un Nasrani inancından kopması işte bu noktadan başladı. O'nun Hz. İsa'yı ve Nasrani topluluğunu tanımadığını, sadece kendi zihninde kurguladığı bir İsa kavramına inandığını belirtmiştik. Pavlus'un kafasındaki bu İsa'nın en önemli özelliklerinden biri, Hz. İsa'nın kendi sözlerinin aksine, Yasa'yı geçersiz kılmasıydı.

Pavlus Barnaba'dan ayrıldıktan hemen sonra bu inancı yaymaya girişti. Nasrani topluluğu ona "diğer uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız" demişti,

ama Pavlus, Yahudiler dahil herkese artık Yasa'nın hükmü kalmadığını anlatmaya başladı. Pavlus'un Yeni Ahit'e eklenen mektuplarında bu noktanın sık sık vurgulandığını görmek mümkündür.

Pavlus, Romalılar'a yazdığı mektubunda, Nasraniler için çok önemli olan "Yasa"dan şöyle der:

> Yasa'nın gereklerini yapmakla hiç kimse Tanrı katında aklanmayacaktır... Tanrı, insanları İsa Mesih'e olan imanlarıyla aklar. Bunu, iman eden herkes için yapar. Hiç ayrım yoktur. Çünkü herkes günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı. İnsanlar, İsa Mesih'te olan kurtuluşla, Tanrı'nın lütfuyla, karşılıksız olarak aklanırlar. Tanrı, Mesih'i, kanıyla günahları bağışlatan ve imanla benimsenen kurban olarak sundu.... Öyleyse neyle övünebiliriz? Hiçbir şeyle! Hangi ilkeye dayanarak? Yasa'yı yerine getirme ilkesine mi? Hayır, iman ilkesine. Çünkü insanın, Yasa'nın gereklerini yapmakla değil, imanla aklandığı kanısındayız.[161]

Pavlus Barnaba'dan ayrıldıktan sonra kendi kurguladığı Hıristiyanlık inancını yaymaya başladı. Hz. İsa'nın kendisine özel "vahiy"lerle göründüğüne inandığı için, kendisini havarilerden üstün sayıyordu.

Pavlus, kendi icadı olan bu doktrini şöyle özetler: "Mesih, Kutsal Yasa'nın sonudur".[162] Bir başka mektubunda ise şöyle yazar: "O bizi yazılı yasaya değil, Ruh'a dayalı yeni bir antlaşmanın hizmetkarları olmaya yeterli kıldı. Yazılı yasa öldürür, Ruh ise yaşatır."[163]

Pavlus'un tüm bu satırları, onun bir "İsa saplantısı" içinde olduğunu göstermektedir. Tüm inancını Hz. İsa'nın şahsına, hatta "bedenine" adamıştır. Bir Yahudi olmasına ve Yahudi Şeriatı ile yükümlü olmasına rağmen, bu Yasa'yı reddetmekte, bunu da Hz. İsa'nın adına yaptığını söylemektedir. Ona göre Hz. İsa hem Yasa'dır, hem kurtuluştur, hem imandır. Kısacası, tüm bir Yahudi geleneğini terk etmiş ve tüm bunların yerine sadece ve sadece Hz. İsa'yı yerleştirmiştir.

Bu doktrinin bir süre sonra Hz. İsa'yı ilahlaştırması ise kaçınılmazdır. Nitekim öyle olacaktır, inceleyeceğiz.

Pavlus'un kendi zihninde ürettiği bu doktrinin çok tehlikeli bir başka yönü de, Pavlus'un kendisini Hz. İsa'nın en doğru, hatta yegane temsilcisi saymasıdır. Hz. İsa'nın kendisine özel "vahiy"lerle göründüğüne inandığı için, kendisini Hz. İsa'nın gerçek havarilerinden üstün saymış, hatta onlara karşı saldırganlaşmış, onlara suçlamalar ve hakaretler yöneltmiştir.

Kudüs'ten Gelen Elçiler

Pavlus'un Korintliler'e ve Galatyalılar'a yazdığı mektuplardaki temel konulardan biri, Kudüs'teki Nasrani cemaati ile Pavlus arasındaki çatışmadır. Pavlus bu konudan söz ederken çoğu kez üstü kapalı ifadeler kullanmaya ve çatışmanın boyutlarını küçültmeye çalışır. Çünkü Nasraniler tarafından dışlanmış bir kişinin Hz. İsa'yı temsil etme iddiasında oldukça zorlanacağını bilmektedir. Ancak, Pavlus'u bu çabasına rağmen, çatışmanın ana hatları ortadadır.

Bu çatışmanın en somut göstergelerinden biri, Nasrani liderliğinin Pavlus'un anlattıklarının haberini aldıktan sonra, bu anlatılanları yalanlamak için Pavlus'un arkasından kendi elçilerini yollamalarıdır! Pavlus, Galatyalılar'a yazdığı mektupta olaydan şöyle söz eder:

> Ne var ki, Kefas (Petrus) Antakya'ya geldiği zaman, suçlu olduğu için ona açıkça karşı geldim. Çünkü Yakup'un yanından bazı adamlar gelmeden önce Kefas, diğer uluslardan olanlarla beraber yemek yerdi. Ama o adamlar gelince sünnet yanlılarından korkarak sünnetsizlerden uzaklaştı, onlarla yemek yemez oldu.
>
> Öbür Yahudiler de onun gibi ikiyüzlülük ettiler. Öyle ki, Barnaba bile onların ikiyüzlülüğüne kapıldı. Müjde'nin gerçeğine uygun davranmadıklarını görünce hepsinin önünde Kefas'a şöyle dedim: "Sen Yahudi olduğun halde Yahudi gibi değil, diğer uluslardan biri gibi yaşıyorsan, nasıl olur da ulusları Yahudileşmeye zorlarsın?[164]

Bu pasajda anlatılanlar çok önemlidir: Anlaşıldığına göre, Pavlus, kendisiyle birlikte Antakya'ya gelen havari Petrus'u (Kefas) Yahudi şeriatına uymaması için kısa bir süre ikna etmiş, ancak sonra Yakup'un Kudüs'ten yolladığı elçiler Petrus'u bu konuda uyarmışlar, Petrus da tevbe ederek şeriata geri dönmüştür. Pavlus ise küplere binerek Petrus'u azarlamış, onu ve Yakup dahil tüm Nasrani cemaatini ikiyüzlülükle suçlamıştır!...

Havarilerden Petrus, Pavlus'un telkinlerine aldanmayarak Yahudi şeriatına geri döndü.

Peki acaba neden "Yakup'un yanından gelen bazı adamlar" Pavlus'un anlattıklarını yalanma ihtiyacını duymuşlardır? Neden Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi ve meşru halefi olan Yakup, Pavlus'un ardından bu adamları yollama ihtiyacını hissetmiştir? Neden Petrus, Yakup'un mesajı bu kişiler aracılığı ile kendisine geldiğinde yanlış bir yolda olduğunu fark etmiş ve tevbe ederek yeniden Yahudi şeriatına eksiksiz uymaya başlamıştır? Dahası, neden bu olanlar yüzünden Pavlus küplere binmiş, Hz. İsa'nın en yakın hava-

rilerini ve Yeni Ahit'e göre onun meşru halefi olan kardeşi Yakup'u "ikiyüzlüler" diyerek suçlamıştır?

Belli ki Pavlus'un anlattıkları ile Nasrani inancı arasında büyük bir uçurum vardır. Nasraniler'in lideri olan Yakup bu uçurumu fark ettiği için Pavlus'un anlattıklarını tekzip edecek "adamlar", yani elçiler yollamıştır. Belli ki, Pavlus'un anlattığı "Müjde", yani İncil[165], Nasraniler'in inandıkları ve aslında Hz. İsa'nın bizzat kendisinden öğrendikleri İncil değildir. Pavlus, kendi zihninde oluşturduğu bir başka Hz. İsa anlatmaktadır karşılaştığı insanlara.

Bu "bir başka İsa"nın en büyük özelliği ise, önceden de belirttiğimiz gibi, Şeriatı ortadan kaldırmasıdır. Pavlus, Galatyalılar'a yazdığı mektupta üstteki satırların ardından şöyle der:

> ... Kişinin, Kutsal Yasa'nın gereklerini yapmakla değil, İsa Mesih'e olan imanla aklandığını biliyoruz. Bunun için biz de, Yasa'nın gereklerini yapmakla değil, Mesih'e imanla aklanalım diye Mesih İsa'ya iman ettik. Çünkü hiç kimse Yasa'nın gereklerini yapmakla aklanmaz.... Ben, Tanrı için yaşamak üzere Yasa'nın aracılığıyla Yasa karşısında öldüm. Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve uğruma kendini feda eden Tanrı Oğluna imanla sürdürüyorum. Tanrı'nın lütfunu geçersiz saymış değilim. Çünkü aklanma Yasa aracılığıyla kazanılabilseydi, o zaman Mesih boş yere ölmüş olurdu.[166]

Oysa Hz. İsa, Yeni Ahit'e göre, "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim" demişti. Nasraniler işte bu İsa'ya inanıyorlardı. Yakup, Yeni Ahit'e giren mektubunda bu yüzden "Yasa'nın her dediğini yerine getiren, ama tek bir noktada ondan sapan kişi bütün Yasa'ya karşı suçlu olur" diyerek Yasa'ya uymada gerekli olan titizliği vurgulamıştı.

Hz. İsa, "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim" demişti. Nasraniler işte bu İsa'ya inanıyorlardı.

Oysa şimdi Hz. İsa'yı hiç görmemiş olan Pavlus ortaya çıkıyor, Hz. İsa adına Yasa'yı geçersiz kılıyor, dahası kendisinin Hz. İsa'nın mesajını doğru anlayan tek kişi olduğunu ima ediyor ve Nasranilere "ikiyüzlüler" diyordu. "Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor" şeklindeki sözü ise sahip olduğu kibirin ifadesiydi.

Pavlus yalnızca Kudüs'ten gelen Yahudiler tarafından değil, Akdeniz çevresindeki Yahudi cemaatleri tarafından da tepkiyle karşılanmış, karşılaştığı Yahudiler de

onu "bu adam insanları kandırıyor, Yasa'ya aykırı bir biçimde Tanrı'ya tapınmaya yöneltiyor" diyerek kınamışlardı.[167]

Kimin Elçisi Doğru?

Pavlus'un Korintliler'e yardığı ikinci mektubunda Kudüs'ten gelen elçilerden söz eder ve kendisinin onlardan üstün olduğunu anlatmaya çalışır.

Kudüs'teki Nasrani topluluğunun Pavlus'un arkasından yolladığı ve onun anlattıklarını tekzip eden elçilerin haberlerini, Pavlus'un diğer yazılarından da izlemek mümkündür. Bunlardan anlaşıldığına göre, sözkonusu elçiler hemen her yerde Pavlus'u izlemişler, ancak özellikle Korint ve Galatya bölgelerinde etkili olmuşlardır. Pavlus'un bu bölgelere MS 50'li yılların ortalarında gittiği kabul edilir. Gittiği yerde bir ya da bazen birkaç yıl kalmış, oradaki bazı insanları kendi inancına katmış ve bu insanlardan oluşan küçük "kilise"ler kurmuştur (Havra yerine kilise kavramının kullanılmaya başlaması da bu aşamada gerçekleşmiştir). Kudüs'ten gelen elçiler ise, Pavlus'un ardından bu kiliselere uğramışlar ve kendilerine Pavlus tarafından anlatılan Hz. Isa'nın "gerçek Isa" olmadığını, "bir başka Isa" olduğunu söylemişlerdir. Pavlus bu şehirlere geri dönüp bazı öğrencilerinin kendisinden kuşkulandığını görünce de çileden çıkmıştır.

Korintliler'e yazdığı ikinci mektubunda "Sahte Elçiler" başlığı altında uzun uzun Kudüs'ten gelen bu kişilerden söz eder ve kendisinin onlardan daha üstün olduğunu anlatmaya çalışır. Pavlus, Korintliler'i "değişik bir Isa tanıtan" bu "sahte elçiler"den kıskandığını anlatarak söze girer:

> Ne olur, beni hoş görün! Sizler için Tanrısal bir kıskançlık duyuyorum. Çünkü sizleri, el değmemiş bir kız gibi tek bir ere, Mesih'e sunmak üzere nişanladım. Ne var ki, yılanın Havva'yı kurnazlığıyla aldatması gibi, düşüncelerinizin Mesih'e olan içten ve pak adanmışlıktan saptırılmasından korkuyorum. Çünkü size gelen ve bizim tanıttığımızdan değişik bir İsa'yı tanıtanları pekala hoş görüyorsunuz. Ayrıca, aldığınız ruhtan farklı bir ruhu ve kabul ettiğinizden farklı bir müjdeyi kabul ederek bunları hoş görüyorsunuz.[168]

Pavlus ilerleyen satırlarda Kudüs'ten gelen bu Nasrani elçileri hakkında "bu tür adamlar sahte elçiler, aldatıcı işçiler, kendilerine Mesih'in elçisi süsü verenlerdir" diyecek kadar ileri gider.[169] Sonra da "bu sözüm ona üstün elçilerden hiç de aşağı olduğumu sanmıyorum" diyerek kendini övmeye ve üstünlüğünü ispatlamaya çalışır:

Bunlar İbrani midirler? Ben de İbraniyim. İsrailli midirler? Ben de İsrailliyim. İbrahim'in soyundan mıdırlar? Ben de onun soyundanım. Mesih'in hizmetkarları mıdırlar? Aklımı kaçırmış gibi konuşuyorum. Ben O'nun daha üstün bir hizmetkarıyım. Ben daha çok emek verdim, hapse daha çok girdim, sayısız kere dayak yedim, çok kez ölümle burun buruna geldim.[170]

Ellerinde tavsiye mektuplarıyla Kudüs'ten gelen bu Nasrani elçilerinin üzerinde durdukları önemli konulardan biri, Pavlus'un "artık şeriat kalktı" şeklindeki mesajının yanlışlığıdır.

Bu ifadelerden Pavlus'un kendisini diğer tüm Nasraniler'den üstün gördüğü, hatta diğerlerini "sapkın" saydığı anlaşılmaktadır. Oysa, Nasrani inancından ayrılarak Hz. İsa'nın mesajını çarpıtmış olan ilk "sapkın", Pavlus'un kendisidir.

Pavlus bu gerçeğin üstünü örtebilmek için mektuplarında Nasranilerin yolladığı elçileri ağır dille sürekli suçlamaya, "yavuz hırsız" yöntemini kullanmaya çalışır. Örneğin Galatyalılar'a yazdığı mektupta "aklınızı karıştıran ve Mesih'in müjdesini çarpıtmak isteyen kimseler vardır" der ve şöyle devam eder; "... gökten bir melek bile, size bildirdiğimiz müjdeye ters düşen bir müjde bildirirse, lanet olsun ona! Daha önce söylediğimizi şimdi yine söylüyorum, bir kimse size, kabul ettiğinize ters düşen bir müjde bildirirse, ona lanet olsun!"[171]

Romalılar'a yazdığı mektupta ise bu elçilere lanetler yağdırmaya ve saldırmaya devam eder:

Kardeşler, size yalvarırım, aldığınız öğretiye karşı gelerek ayrılıklara ve sapmalara neden olanlara dikkat edin, onlardan sakının. Böyle kişiler Rabbimiz Mesih'e değil, kendi midelerine kulluk ederler. Saf adamların yüreklerini, kulağı okşayan tatlı sözlerle aldatırlar.[172]

Apokrif Hıristiyan metinlerinin birinde, havari Petrus'un Kudüs dışındaki inananlara şöyle dediği yazılıdır: "Her nerede olursanız olun, eğer Kudüs'ten, efendimizin kardeşi Yakup'tan aldığı bir onay mektubu taşımıyorsa, hiçbir öğretmene inanmayın."[173] Bundan anlaşıldığına göre, Kudüs'ten gelen sözkonusu elçiler, Yakup'un kendilerine verdiği mektuplarla yola çıkmışlar ve kendi elçiliklerinin doğruluğunun delili olarak da bu mektupları kullanmışlardır. Bu durum, sözkonusu mektupları taşıyan meşru elçiler tarafından yalanlanmakta olan Pavlus için büyük bir sorun oluşturmuştur elbette. Bu yüzden Pavlus, bu durumdan duyduğu rahatsızlığı yine bu elçilere çamur atarak ve kendisini demagojiyle överek kapatmaya çalışır:

Biz birçokları gibi, Tanrı sözünü ticaret aracı yapanlar değiliz. Tanrı'dan gönderilen ve Mesih'e ait olan kişiler olarak Tanrı'nın önünde içtenlikle konuşuyoruz. Kendimizi yi-

ne tavsiye etmeye mi başlıyoruz? Yahut bazıları gibi size ya da sizden tavsiye mektuplarına mı ihtiyacımız var? Bütün insanlarca bilinen ve okunan, yüreklerimizde yazılı olan mektubumuz sizsiniz. Hizmetimizin sonucu olup mürekkeple değil, yaşayan Tanrı'nın Ruhuyla, taş levhalara değil, insan yüreğinin levhalarına yazılmış Mesih'in mektubu olduğunuz açıktır.[174]

Ellerinde tavsiye mektuplarıyla Kudüs'ten gelen bu Nasrani elçilerinin üzerinde durdukları önemli konulardan biri, başta da belirttiğimiz gibi, Pavlus'un "artık şeriat kalktı" şeklindeki mesajının yanlışlığıdır. Bu mesajın yanlışlığını vurgularken, yenmesi haram olan etlerden kaçınma ve sünnet olma gibi Yahudi şeriatının temel bazı hükümlerini savunmuşlardır. Pavlus ise, Filipililer'e yazdığı mektupta, "sünnet bağnazları" dediği bu elçilere hakaret yağdırır ve sonra kendisinin de bir zamanlar Yahudi olduğunu, ama "Mesih uğruna" bu dini terk ettiğini övünerek anlatır:

Kötülük yapan o adamlardan, o köpeklerden sakının; o sünnet bağnazlarından sakının! Çünkü gerçek sünnetliler, Tanrı'nın Ruhu aracılığıyla tapınan, Mesih İsa'yla övünen ve benliğe güvenmeyen bizleriz. Ben aslında benliğe de güvenebilirdim. Eğer başka bir kimse benliğe güvenebileceğini sanıyorsa, ben buna daha çok güvenebilirim. Doğumumun sekizinci günü sünnet oldum. İsrail soyundan, Benyamin oymağından, özbeöz İbraniyim. Kutsal Yasa'ya bağlılık derseniz, Ferisiydim. Yasa'ya dayanan doğruluk derseniz, kusursuzdum.[175]

Pavlus'un uydurduğu yeni tanıma göre Mesih, İsrail'in seçilmiş kralı değil, tüm insanların günahları için kendisini feda etmiş olan "Tanrı'nın Oğlu"ydu.

Hıristiyanlar, Pavlus'un mektuplarında sık sık hedef aldığı, özellikle Galatyalılar'a ve Korintliler'e yazdığı mektuplarda uzun uzun sözünü ettiği bu sözde "sahte elçiler"in kim olduğunu açıklamakta oldukça zorlanırlar. Pavlus'un bu kişiler hakkında verdiği her bilgi, bunların Kudüs'ten gelen Nasranilerin elçileri olduğunu göstermektedir. Ancak bunu kabul etmek, ister istemez asıl "sahte elçi"nin Pavlus'un kendisi olduğunu kabul etmek anlamına geldiği için, Hıristiyanlar ısrarla bu elçilerin kim olduklarının belli olmadığını savunurlar. Oysa bu konuda yapılacak tarafsız bir gözlem bu elçilerin Nasrani olduğunu açıkça göstermektedir. "Tübingen Okulu" olarak bilinen tarih ekolünün kurucusu olan ünlü Alman tarihçi ve teolog Ferdinand Christian Baur, Pavlus'un Galatyalılar'a ve Korintliler'e yazdığı mektuplarda hedef aldığı kişilerin "Kudüs'teki ana Kilise'den yollanan Yahudi-Hıristiyanlar" olduklarını, çatışmanın Pavlus ile Hz. İsa'nın havarileri arasında geçtiğini ayrıntılı delillerle ispatlamıştır.[176]

Nasrani liderleri, elbette en başta Yakup, Kudüs'e gelen Pavlus'un yaydığı mesajdan son derece rahatsız olduklarını bir kez daha ifade ederler.

Pavlus'un 14 yıl süren ve Doğu Akdeniz'in tüm önemli kentlerini kapsayan ünlü yolculuğu, işte bu büyük çatışmaya sahne oldu. Bir tarafta Hz. İsa'nın meşru halefleri olan Nasraniler vardı, bir yanda da Pavlus'un kurduğu yeni din. Bu din, Pavlus'un ısrarlı mücadelesi sonucunda giderek yayıldı. Roma dünyasının putperest toplumları arasındaki pek çok kişi, kendilerini "Mesih"e çağıran bu fikri sabit adamın çağrısından etkilendiler. Mesih'in anlamını bilmiyorlardı, ama Pavlus onlara yeni bir anlam uydurmuştu. Bu yeni anlama göre Mesih, İsrail'in seçilmiş kralı değil, tüm insanların günahları için kendisini feda etmiş olan "Tanrı'nın Oğlu"ydu.

Ancak Pavlus başarılı bir taktisyendi ve Nasraniler ile arasındaki bu çatışmanın sonuçta kendisini ve yaymaya çalıştığı yeni dini yıpratacağını, hatta yok edeceğini biliyordu. Hz. İsa'yı hiç görmemiş bir kişi olarak, Hz. İsa'nın havarilerine ve kardeşlerine kafa tutmanın riskli bir iş olduğunun farkındaydı. Bu yüzden, her ne kadar Yakup'un yolladığı elçilere kafa tutsa da, Nasrani liderliği ile açık bir çatışmaya girmekten kaçındı. Öfkeyle yazdığı bazı satırların dışında, elinden geldiğince Nasrani liderliği ile uzlaşmaya, en azından uzlaşmış görünmeye çalıştı. Romalılar'a yazdığı mektupta bu yüzden şöyle yazmıştı:

> Kardeşler, Rabbimiz İsa Mesih ve Ruh'un sevgisi adına size yalvarıyorum, benim için Tanrı'ya dua ederek uğraşıma katılın. Yahudiye'deki imansızlardan kurtulmam için ve Kudüs'e olan hizmetimin kutsallarca kabul edilmesi için dua edin.[177]

"Kudüs'e olan hizmetin kutsallarca kabul edilmesi"... Pavlus bu ifadeyle yaptığı tebliğin Kudüs'teki Nasrani liderliği tarafından kabul edilmesini istediğini anlatmaya çalışıyordu. Bundan iki sonuç çıkarılabilir: Bir, demek ki yaptığı tebliğ Nasrani liderliği tarafından kabul edilmiyordu. İki, demek ki Pavlus bu durumun aleyhine işlediğinin farkındaydı ve durumu düzeltmek istiyordu.

Akdeniz çevresinde on dört yıl gezerek "sapkın" mesajını yaydıktan sonra, işte bu yüzden Kudüs'e geri döndü.

Pavlus Kudüs'te

Pavlus az önce de belirttiğimiz gibi, başarılı bir taktisyendi. Karşılaştığı insanlara, bu insanların özelliklerine göre farklı şekillerde hitap etmeyi ve onlara farklı mesajlar vermeyi iyi başarıyordu. Bu değişkenlik, kimi zaman Pavlus'un farklı farklı roller oynamasına, farklı "maskeler" takmasına kadar vardı. Pavlus, bu oportünist politikasını Korintliler'e yazdığı birinci mektupta şöyle ifade etmişti:

> Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım.[178]

Kudüs yolu üzerinde karşılaştığı öğrencileri, Pavlus'u Kudüs'e gitmemesi için uyarırlar. Orada Yahudilerin kendisini tutuklayacaklarını söylerler.

Bu ifadeden Pavlus'un Yahudi şeriatını terk etmesine rağmen "Yahudiymiş gibi" davrandığı, yani amaçlı bir ikiyüzlülük uyguladığı açıkça anlaşılıyor. Bunun nedeni ise, Pavlus'a göre, "Yahudileri kazanmak"tı. Ya da belki sadece Yahudiler'den kendisine karşı gelecek bir tepkiyi önlemek...

Peki bu "Yahudiler" acaba Nasranileri de içeriyor olabilir miydi?

Elbette olabilirdi. Çünkü Nasraniler, sık sık vurguladığımız gibi, Hz. İsa'yı bir peygamber olarak kabul etmiş, samimi, dindar bir Yahudi grubuydu. Hz. İsa onları Yahudilik'ten çıkarmamış, aksine asıl Yahudilik'e döndürmüştü. Dolayısıyla Pavlus'un "Yahudiler" derken Nasranileri kast etmiş olması pekala mümkündü. Nitekim Pavlus'un mektuplarında, örneğin Galatyalılar'da, havari Simon Petrus, Barnaba ve diğer Nasraniler'den "Yahudiler" diye söz ettiği açıkça görülebilir.[179]

Bundan çıkan sonuç ise, Pavlus'un Nasraniler ile arasındaki çatışmayı hafifletmek için "Yahudi olmadığı halde Yahudi gibi" davrandığıdır. Nitekim Pavlus'un Kudüs'e yaptığı son ziyaret sırasında yaşanan olaylar tam da bunu doğrular.

Pavlus'un sözkonusu Kudüs yolculuğu Elçilerin İşleri kitabında ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Bu kitabı yazdığı kabul edilen—ve üçüncü İncil'in de yazarı sayılan—Luka, Pavlus'un hekimidir ve yazdıklarından anlaşıldığına göre bu Kudüs ziyareti sırasında Pavlus'a eşlik etmiştir.

Luka'nın yazdığına göre, Kudüs yolu üzerinde karşılaştığı öğrencileri, Pavlus'u Kudüs'e gitmemesi için uyarırlar. Orada Yahudilerin kendisini tutuklayacaklarını söylerler. Pavlus buna rağmen yoldan dönmez ve tahminen 58 yılında Kudüs'e varır. İlk yaptığı iş, doğal olarak Nasrani liderliğinin yanına gitmek ve iki taraf arasındaki gerginliği azaltmak için onları ikna etmeye çalışmaktır. Luka, şöyle yazar:

> Ertesi gün Pavlus'la birlikte Yakup'u görmeye gittik. İhtiyarların hepsi de orada toplanmıştı. Pavlus, onların hal hatırını sorduktan sonra hizmetinin aracılığıyla Tanrı'nın diğer uluslar arasında yaptıklarını teker teker anlattı.[180]

Eğer Pavlus ile Nasrani elçileri arasındaki büyük çatışmayı bilmesek, böyle bir durumda, Pavlus'un, Hz. İsa'nın mesajını yaymakta gösterdiği büyük çaba karşılığında Nasraniler'den takdir toplamasını beklerdik. Oysa böyle olmaz. Nasrani liderleri, elbette en başta Yakup, Pavlus'un yaydığı mesajdan son derece rahatsız olduklarını bir kez daha ifade ederler ve ona şöyle derler:

> ... Görüyorsun kardeş, Yahudiler arasında binlerce imanlı var ve hepsi Kutsal Yasa'nın candan savunucusudur. Ne var ki, duyduklarına göre sen diğer uluslar arasında yaşayan bütün Yahudilere, çocuklarını sünnet etmemelerini, törelerimize uymamalarını söylüyor, Musa'nın yasasına sırt çevirmeleri gerektiğini öğretiyormuşsun.[181]

Pavlus'un oynadığı uzlaşmacı role karşın, ortada açık bir "sapma" vardır ve Nasraniler bu "sapma"yı sineye çekemeyeceklerini göstermektedirler. Ancak yine de Pavlus'a yeni bir şans tanırlar. Onu tevbe edip Musa Şeriatı'na bağlılığını ikrar etmeye davet ederler:

> ...Sana dediğimizi yap. Aramızda adak adamış dört kişi var. Bunları yanına al, kendileriyle birlikte arınma törenine katıl. Başlarını traş edebilmeleri için kurban masraflarını sen öde. Böylelikle herkes, seninle ilgili duyduklarının asılsız olduğunu, senin de Kutsal Yasa'ya uygun olarak yaşadığını anlasın. Diğer uluslardan olan imanlılara gelince, biz onlara, putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanlardan ve cinsel ahlaksızlıktan sakınmalarını öngören kararımızı yazmıştık.[182]

Pavlus oportünizmini yine gösterir ve "Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım" diyerek tarif ettiği rolünü oynar. Luka şöyle yazmaktadır:

> Bunun üzerine Pavlus o dört kişiyi yanına aldı, ertesi gün onlarla birlikte arınma törenine katıldı. Sonra tapınağa girerek arınma günlerinin ne zaman tamamlanacağını, her birinin adına ne zaman kurban sunulacağını bildirdi.[183]

Ancak bu da Pavlus'u kurtarmaya yetmez. Çünkü yalnızca Nasraniler değil, Ferisiler ve Sadukiler gibi "gelenekçi" Yahudiler de Pavlus'un mesajından son derece rahatsızdırlar. Dahası, bu Yahudiler, Nasraniler gibi hoşgörülü ve itidalli insanlar değil, katı ve saldırgan adamlardır. Bu nedenle Pavlus'un geldiğini duyduklarında Kudüs'ü ayağa kaldırırlar. "Ey İsrailliler, yardım edin!" diye bağırırlar, "her yerde her-

Elçilerin İşleri kitabı, Pavlus'un tutuklanması ile ilgili olayları son derecede detaylı bir biçimde anlatmasına rağmen, Nasraniler'in Pavlus'u savunmak için yaptıkları herhangi bir çabadan hiç söz etmez.

kese, halkımıza, Kutsal Yasa'ya ve bu kutsal yere karşı öğretiler yayan adam budur".[184]

Bunun sonunda Pavlus tutuklanır. Yahudi din adamları hiyerarşisi tarafından sorgulanır ve halk tarafından linç edilmek istenirken Romalı askerler tarafından kurtarılır. İlginç olan, Pavlus'un Yahudi din adamları hiyerarşisi tarafından bu şekilde hedef alınırken, Nasrani cemaatinin onu savunmak için hiçbir girişimde bulunmamasıdır. Elçilerin İşleri kitabı, Pavlus'un tutuklanması ile ilgili olayları son derecede detaylı bir biçimde anlatmasına rağmen, Nasraniler'in Pavlus'u savunmak için yaptıkları herhangi bir çabadan hiç söz etmez. Böyle bir çaba olsa Elçilerin İşleri'ni yazan Luka'nın bunu seve seve aktaracağı ise kuşkusuzdur. Çünkü Pavlus'un hekimi olan Luka onun tam bir mürididir ve kitabında da Nasraniler ile Pavlus arasındaki çatışmayı elinden geldiğince küçük göstermeye çalışmaktadır.

Anlaşılan Pavlus—her ne kadar bazı Yahudiler tarafından "Nasrani tarikatının elebaşılarından biri" sayılsa da[185]—Nasraniler tarafından kendilerinden biri sayılmamaktadır.

Nitekim Pavlus kendisini bu tür bir yardımla değil, Roma vatandaşı[186] oluşunu öne sürerek kurtarır. Bu sayede Yahudilerin istediği kırbaç cezası uygulanmaz ve Pavlus Roma Valisi'ne götürülür. İki yıl Sezariye'de tutuklu kaldıktan sonra mahkeme önüne çıkar. Ama Pavlus burada da Sezar tarafından yargılanmak istediğini bildirir ve bir Roma vatandaşı olmasının kendisine verdiği bu hakla, Sezar tarafından yargılanmak üzere gemiyle Roma'ya nakledilir. Roma'da iki yıl rahat bir ev hapsi yaşar, sonra da serbest bırakılır. "İsa'nın yolunu", daha doğrusu kendi zihninde ürettiği ve Nasraniler'in "sapkın" saydıkları öğretiyi Roma'da bir süre daha yayar ve yaygın inanca göre 64-67 yıllarında orada ölür.

İki yıl tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılan Pavlus, 64 ya da 67 yıllarında ölür.

Elçilerin İşleri kitabının en sonunda Pavlus'un Roma'daki bu faaliyetinden şöyle söz edilir:

> Pavlus tam iki yıl kendi kiraladığı evde kaldı ve ziyaretine gelen herkesi kabul etti. Hiçbir engelle karşılaşmadan Tanrı'nın Egemenliğini tam bir cesaretle duyuruyor, Rab İsa Mesih'le ilgili gerçekleri öğretiyordu.[187]

Oysa Pavlus'un öğrettikleri İsa Mesih'le ilgili gerçekler değildir. Aksine Pavlus, kendi zihninde gerçek Hz. İsa'dan çok farklı, hayali bir İsa üretmiştir. Bugünkü Hıristiyanlık, işte bu hayali İsa'ya inanmaktadır.

ONİKİNCİ BÖLÜM

Şeytan'ın Havarisi

"Sahte peygamberlerden sakının!
Kuzu postuna bürünerek gelirler size,
ama özde yırtıcı kurtlardır." (Matta, 7:15)

Önceki bölümde Pavlus ile Nasraniler arasındaki büyük çatışmadan söz ederken, sadece Yeni Ahit'i kaynak olarak kullanmaya özen gösterdik. Bu çatışmanın varlığını gösteren bilgileri, sadece Elçilerin İşleri kitabına ve Pavlus'un mektuplarına dayanarak ortaya koyduk.

Pavlus, Nasrani liderliğini yürüten havariler tarafından "Şeytan'ın havarisi" olarak tanımlanmıştır.

Oysa bu çatışmayı inceleyen araştırmacıların ortak görüşü, sözkonusu kamplaşmanın Yeni Ahit'te, özellikle de Elçilerin İşleri'nde, gerçekte olduğundan çok daha küçük ve basit bir ayrılık gibi gösterilmeye çalışıldığı yönündedir. Çünkü Hıristiyanlığın doğuşu sırasında bu denli büyük bir çatışmanın yaşanması bu din açısından bir tür "skandal"dır. Özellikle de Pavlusçu kanat açısından, Kudüs'teki havarilerin otoritesi tarafından reddedilmiş olmak kolay kolay açıklanamayacak bir handikaptır. Bu nedenle de Elçilerin İşleri kitabı bu çatışmayı elden geldiğince küçük göstermeye, Pavlus ile Yakup ve Nasrani elçileri arasındaki anlaşmazlıkları hep uzlaştırmaya çalışmıştır. Elçilerin İşleri'ni yazan Luka'nın Pavlus'un tam anlamıyla bir "çömezi" oluşu bunun nedenini açıklamaya yeter sanırız.

Pavlus'un önceki bölümde sık sık alıntıladığımız mektupları ise iki taraf arasındaki çatışmanın Elçilerin İşleri'nde gösterildiği gibi küçük bir anlaşmazlık değil, büyük bir ayrılık olduğuna işaret etmektedirler.

Ancak döneme ait Yeni Ahit dışında da bazı kaynaklar vardır. Bunların bazıları da Nasraniler tarafından yazılan ve sonra da onları takipçileri tarafından benimsenen kaynaklardır. Bunlara baktığımızda ise Pavlus ile Nasraniler arasında adeta bir savaş yaşandığını görebiliriz. Öyle ki Pavlus, Nasrani liderliğini yürüten havariler tarafından "Şeytan'ın havarisi" olarak tanımlanmıştır.

Bu kaynaklara baktığımızda, Nasraniler'in, Pavlus'un başlattığı ayrılığı Hz. İsa tarafından önceden haber verilmiş bir "fitne" olarak yorumladıklarını görürüz. Hz. İsa, bu fitneyi Matta İncili'ne göre şöyle haber vermiştir:

> Sahte peygamberlerden sakının! Kuzu postuna bürünerek gelirler size, ama özde yırtıcı kurtlardır. Onları meyvelerinden tanıyacaksınız. Dikenli bitkilerden üzüm, devedikenlerinden incir toplanabilir mi? Bunun gibi, her iyi ağaç iyi meyve verir, kötü ağaç ise kötü meyve verir. İyi ağaç kötü meyve veremez. Kötü ağaç da iyi meyve veremez. İyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılır. Böylece sahte peygamberleri meyvelerinden tanıyacaksınız...
>
> O gün birçokları bana diyecek ki, "Rab! Rab! Biz senin adınla peygamberlik etmedik mi? Senin adınla cinler kovmadık mı? Senin adınla birçok mucize yapmadık mı?" O zaman ben de onlara açıkça şöyle diyeceğim: "Ben sizi hiç tanımadım. Çekilin önümden, ey kötülük yapanlar!"[188]

İşte Nasraniler'e göre Hz. İsa üstteki sözleriyle Pavlus'u ve onun yolunu izleyen diğer sahte elçileri kastetmiştir. Bu nedenle Pavlus'u ve yaptıklarını anlatırken, üstteki sözlere atıfta bulunmuşlardır.

Bunu bize gösteren en ünlü kaynak ise, Hıristiyanlar tarafından "apokrif" bir metin sayılan "Petrus'un Tebliğleri"dir.

"Petrus'un Tebliğleri"

"Petrus'un Tebliğleri" (Kerygmata Petrou—The Preachings of Peter), ikinci yüzyılda yaşayan Nasraniler'in kullandıkları önemli dini metinlerden biriydi. Bu kitabın havari Simon Petrus'un gerçek öğretisini içerdiğine inanıyorlardı. Hıristiyanlığın ikinci ve üçüncü yüzyılında çeşitli Nasrani gruplarının elinde dolaşan bu metin, Katoliklerin bazı ilavelerine ve "düzeltme"lerine karşın, bugüne kadar ulaştı.[189]

"Petrus'un Tebliğleri"nde, ya da orjinal ismiyle Kerygmata'daki en temel konu ise, "Simon Magus" adlı sahte bir peygamberdi. Anlatıldığına göre bu Simon Magus Hz. İsa'nın gerçek öğretisini değiştirmiş, bozmuş ve bambaşka bir dine dönüştürmüştü. Bu nedenle de Kerygmata'da "Şeytan'ın havarisi" ilan ediliyordu.

Simon Magus Hz. İsa'nın gerçek öğretisini değiştirmiş, bozmuş ve bambaşka bir dine dönüştürmüştü.

Peki kimdi Simon Magus?... Çok yakından tanıdığımız birisi; Hıristiyanlığın kurucusu "Aziz" Pavlus!...

Kerygmata'yı inceleyen herkes, Simon Magus'un yaptığı söylenen işlerin aslında tam tamına Pavlus tarafından yapılan işler olduğunu görebilir. Nitekim bu nedenle, yorumcuların tamamına yakını, metnin orjinalinde hedef alınan kişinin Pavlus olduğunu, ancak daha sonra Katoliklerin elinden geçmiş olan bugünkü nüshada Pavlus'un yerine "Simon Magus" gibi hayali bir isim konduğunu kabul ederler.[190]

Şimdi Pavlus'u "Şeytan'ın havarisi" olarak tanıtan bu metni inceleyelim. Metnin hemen başında, havari Petrus'un Kudüs'teki Nasrani cemaatinin lideri ve Hz. İsa'nın kardeşi olan Yakup'a yazdığı bir mektup vardır. Petrus, mektuba şöyle başlar:

> Petrus'tan kutsal kilisenin efendisi ve başrahibi olan Yakup'a selamlar...
>
> Kardeşim olan senin bizim için iyi olanı her zaman düşündüğünü ve yaptığını bilirim, bu nedenle sana yolladığım ve tebliğlerimi içeren bu kitapları birbirlerinden hiç ayırmamanı ve hiçbir Yahudi-olmayana ve denenmemiş Yahudi'ye vermemeni rica ediyorum. Ama eğer birisinin güvenilir olduğuna kanaatin gelirse, aynı Musa'nın yetmiş güvenilir kişi seçip de öğrettiklerini onlara emanet edişi gibi, elbette ona bu kitapları verebilirsin.
>
> Musa'nın bu tedbiri sayesinde, ihtiyatlı davranma geleneği bize kadar ulaşmıştır. Bu ihtiyat sayesinde onun soyu nerede olurlarsa olsunlar aynı tek-Tanrı (Tevhid) ilkesini ve aynı ahlak yasasını korurlar ve kutsal yazılardaki yoruma açık ifadelerden etkilenerek başka bir inanca sapmazlar. Aksine, kutsal yazılarda var olan bu ifadeleri kendilerine emanet edilmiş olan imana başvurarak açıklamaya çalışırlar. Ama bu geleneği bilmeyen bir kişi kutsal yazılarda peygamberlerin söyledikleri yoruma açık ifadeler nedeniyle şaşkınlığa düşecektir. Bu nedenle, kutsal metinlerin nasıl yorumlanacağını öğrenmemiş kimselerin tebliğ yapmasına izin vermezler. Bu sayededir ki, onların arasında tek bir Tanrı, tek bir Yasa ve tek bir Umut vardır.[191]

Petrus'un mektubunun hemen başında söz ettiği bu konu ilginçtir: Eski Ahit'teki yazılarda yoruma açık ve yanlış yorumlandığında insanı saptırabilecek bazı ifadeler olduğunu belirtmekte, bu nedenle de bunların Hz. Musa'dan gelen iman geleneğini kavramış ehil kişilerce yorumlanması gerektiğini söylemektedir. Bu bakış açısı, Kuran'da "müteşabih" ayetler hakkında söylenenlere şaşırtıcı derecede paraleldir.[192]

Petrus, üstteki satırlarının ardından, bu konuda neden bu denli hassas olduğunu da açıklar: Ortada, bu tür bir yanlış yorumlamadan kaynaklanan bir "fitne" vardır:

> Dolayısıyla biz de aynı geleneği (Musa'nın geleneğini) korumalıyız. Bu nedenle sana gönderdiğim kitapları sadece yetmiş güvenilir kardeşimize ver ve onlar da vaiz olarak yetişmek isteyen sonraki kişileri eğitsinler. Aksi halde, eğer bu yapılmazsa, bizim doğruluk sözümüz pek çok farklı fikir ve yoruma göre bölünebilir. Bunu bir kehanet olarak söylemiyorum, aksine bu tür bir belanın başlangıcını görüyorum. Çünkü bazı Yahudi-olmayan kişiler benim Yasa'ya (Tevrat'a) uygun olan sözlerimi reddediyorlar ve bunun yerine "düşman"ın [Pavlus'un] Yasa'ya aykırı ve aptalca öğretisini kabul ediyorlar. Ben henüz hayatta iken bile bazıları benim sözlerimi çarpıtmaya çalışıyorlar, çarpık yorumlara tabi tutuyorlar. Beni Yasa'yı kaldıran bir kişi olarak gösteriyorlar. Ben böyle birşeyi elbette anlatmadım, eğer kalbimden geçirdiysem bile Tanrı beni affetsin. Çünkü böyle bir işe girişmek Tanrı'nın Yasası'na karşı gelmektir, ki O bunları Musa'ya kendisiyle konuşarak öğretmiştir... [Sözkonusu kişiler] etraflarına fikirlerini yayarken bunların benim fikirlerim olduğunu söylüyorlar. Ben yaşarken bu tür yalanlar yaydıklarına göre, ben öldükten sonra kimbilir daha ne kadar yalan uyduracaklar?[193]

Petrus'un mektubunda söz ettiği "düşman", Yasa'yı kaldıran ve havarilerin öğretisini de bozan bir kişidir. Bu düşmanın ismi mektubun ilerleyen bölümlerinde "Simon Magus" olarak açıklanır, ama gerçek ismi ortadadır; Pavlus. Petrus, Kerygmata'nın ilerleyen bölümlerinde Pavlus'un neden "Şeytan tarafından görevlendirilen sahte havari" olduğundan şöyle söz eder:

Bazı Hıristiyan kaynaklarında Pavlus'un Şam yolunda gördüğü halüsinasyonun bir değeri olmadığı uzun uzun anlatılır.

> Peygamberimiz [İsa] bizlere, Şeytan'ın kendisini ayartmak için kırk gün boyunca mücadele ettiğini, başaramayınca da, onun ölümünün ardında sahte havariler göndererek dinini bozmaya and içtiğini anlatmıştı. Bu nedenle, size gelen hiçbir öğretmeni, eğer Yakup'tan onay almamışsa—ki o Efendimizin kardeşidir ve Kudüs'teki İbrani Kilisesinin[194] yöneticisidir—kabul etmeyin. Aksi halde, Efendimizi ayartmak için kırk gün uğraşmış ve başaramayınca da onun ardından sahte elçiler göndermeye söz vermiş olan Şeytan, size sahte bir öğretmen yollayabilir.

Nitekim, doğruluğun ve Efendimizin ismiyle konuşan, ama sadece sapkınlık yayan "Simon"u [yani Pavlus'u] göndererek çoklarını saptırmıştır. Nitekim bizi eğiten ve bizi görevlendiren kişi [yani İsa] bize şöyle demiştir: "Sahte peygamberlerden sakının! Kuzu postuna bürünerek gelirler size, ama özde yırtıcı kurtlardır. Onları meyvelerinden tanıyacaksınız."[195]

Kerygmata'da bir de Pavlus'un havarilik iddiasının geçerli olamayacağını ispatlamak için yazılmış uzun bir pasaj vardır. Petrus, Pavlus'un Şam yolunda gördüğünü söylediği halüsinasyonun neden bir değeri olmadığını uzun uzun açıklar:

Bir peygamber, peygamber olduğu belli olduktan sonra, anlattığı konularda mutlak bir güvenilirliğe sahip olur. Bu nedenle kendisini izleyen öğrencilere de hiç kuşku duyulmayan doğruyu öğretir. Ancak inancını bir görüme ya da rüyaya dayandıran kişi çok tehlikeli bir durumdadır, çünkü gördüğü şeyin doğruluğuna güvenemez. Çünkü kendisine görünen ve kendisiyle konuşan varlık, bir şeytan ya da saptırıcı bir cin de olabilir...

Nitekim biliyoruz ki pek çok putperest ya da günahkar bazı görümler ve rüyalar görmüşlerdir, ancak gördükleri şeyler şeytanlar ve cinlerdir... Dinsiz, hatta din düşmanı kişiler bile görümler görmüşlerdir ve bunu kutsal yazılardan (Eski Ahit) ispatlayabiliriz. Abilemelek (Tekvin, 20:3), Mısır Firavunu (Tekvin, 41) ve Nabukadnezzar (Daniel, 2) bunun örnekleridir. Dolayısıyla bir insanın bu tür görümler görmesi onun dindar bir kişi olduğu anlamına gelmez.[196]

Petrus'un yazısı, bundan sonra Pavlus'a hitaben yazılmış bir pasajla devam etmektedir:

O halde bir görüme dayanarak ortaya çıkan bir insan, bir öğretmen olma hakkını kazanır mı? Eğer bunun böyle olduğunu söylüyorsan, o halde gerçek Öğretmen [İsa] neden bir yıl boyunca öğrencilerini yanında gezdirerek onları eğitti? Dahası senin sözlerinin doğru olduğuna, İsa'nın gerçekten sana gözüktüğüne neden inanalım? Senin anlattıkların onun öğrettiklerine aykırı iken, onun sana göründüğünü nasıl kabul edelim? Hayır, eğer bir saatliğine bile olsa onun yanına gelseydin ve onun dersini dinleseydin, o zaman gerçek bir havari olabilirdin, o zaman onun öğrettiklerini yayardın, sözlerini tercüme ederdin ve havarilerini de severdin. Çünkü o havariler onun yardımcılarıydılar.

Ama sen bana cephe aldın... Eğer bir düşman olmasaydın beni kötülemez, anlattıklarını engellemeye çalışmaz, beni "kınanmış" saymazdın... Eğer beni "kınanmış" sayıyorsan, beni İsa'nın öğrencisi yapan Tanrı'ya karşı geliyorsun. Eğer doğruyu gerçekten öğrenmek istiyorsan, önce bizim ondan öğrendiklerimizi öğren. Ve gerçek bir havari ol ve bizim kardeşlerimiz arasına katıl.[197]

Tüm bu ifadeler, herhangi bir yorum gerektirmeyecek kadar açıktırlar. Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın havarilerinin en ünlüsü olan, hatta Matta İncili'ne göre Hz.

Kilise tarihçisi Epiphanius

İsa'nın "sen, Kilisemi üzerine kuracağım kayasın" dediği[198] Simon Petrus, Pavlus'u sahte bir elçi olarak kabul etmektedir.

Kerygmata'yı yorumlayan araştırmacıların bir bölümü bu metnin Petrus tarafından değil de, ikinci yüzyılın başında yaşamış bazı Nasraniler tarafından yazıldığını ve Petrus'a atfedildiğini söylerler. Gerçek bu olsa bile, yine de bu, Pavlus'un Nasraniler tarafından reddedilen, "Şeytan'ın havarisi" sayılan bir insan olduğu gerçeğini değiştirmez.

Nasrani metinlerinde, Pavlus hakkında şimdiye dek aktardığımız tüm bu bilgilerin yanında, önemli bir bilgi daha verilmektedir: Pavlus'un gerçekte bir Yahudi değil, bir Grek oluşu!... Kilise tarihçisi Epiphanius'un yazılarından da anlaşıldığına göre, bu konu Nasrani metinlerinde ısrarla vurgulanmıştır. Bu metinlerde anlatıldığına göre, Pavlus Tarsuslu bir Yahudi değil, aslında Tarsuslu bir Grek'tir. Grek bir annenin ve Grek bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Yahudiliği kabul etmesi ise, genç yaşında Kudüs'te yaşadığı bir aşk macerasının sonucudur. Orada başrahibin kızına aşık olmuş ve onunla evlenebilmek için de sünnet olup kendisini bir Yahudi olarak göstermiş, dahası Ferisi mezhebine katılıp dini eğitim almaya başlamıştır.[199]

Eğer bu doğruysa, yani Pavlus aslında bir Yahudi değil de Yahudi gibi görünen bir Grek ise, o zaman bu, Pavlus'un neden Hz. İsa'nın mesajını Yahudilik'ten koparak Yunan felsefesine ve kültürüne adapte ettiğini de çok iyi açıklar.

Tercih Zorunluluğu ve Marcion

Önceki bölümde incelediğimiz büyük çatışma ve üstte Kerygmata'dan yaptığımız alıntılar, bizleri önemli bir sonuca vardırmaktadır: Hıristiyanlığın doğuşunda çok açık bir ayrılık yaşanmıştır ve bu ayrılığın taraflarının fikirlerini uzlaştırmak mümkün değildir. Pavlus'un öğretisi ile Nasraniler'in inancı hiçbir şekilde uzlaşamayacak kadar çelişkilidirler.

Dolayısıyla bugün de böyle bir uzlaşma sağlanamaz. Bir başka deyişle, bugün bir Hıristiyan çıkıp da, "ben hem Pavlus'un, hem de İsa'nın kardeşi Yakup'un yolunu izliyorum" diyemez. Bir insan nasıl hem Adolf Hitler'e hem de Martin Luther King'e inanamazsa, ya da hem Budist hem Müslüman olamazsa, aynı şekilde bu iki ayrı fraksiyonun da takipçisi olamaz. Fark, bu kadar açık ve nettir.

Oysa Hıristiyanlık bugün tam da bu çelişik durumdadır. Hem açıkça Pavlus'un yolunu izlemektedir, hem de Pavlus ile diğer havariler arasındaki çatışmayı tamamen görmezden gelerek Yakup'u, Petrus'u ya da diğer Nasranileri sahiplenmektedir. Aslında bunu yapmaya da mecburdur, çünkü aksi halde Hıristiyanlığın doğu-

şundaki büyük çatışmanın varlığını onaylayarak, kolay kolay açıklayamayacağı bir skandalı kabullenmiş olacaktır.

Hz. İsa konusunda Pavlus'un öğretisi ile Nasraniler'in inancı hiçbir şekilde uzlaşamayacak kadar çelişkilidirler.

Oysa tarihte bu çatışmaya daha açık sözlü ve daha "dürüst" bir üslupla yaklaşanlar olmuştu. Bunların bir kısmı, Nasraniler'in geleneğini sürdüren Yahudi-Hıristiyan cemaatleriydi elbette. Kimi zaman "Nasrani" ismini koruyan, kimi zaman da onyedinci bölümde inceleyeceğimiz gibi "Ebionim" olarak adlandırılan bu cemaatler, Pavlus'u şiddetle kınamaya ve Yakup'tan gelen geleneği korumaya devam ettiler.

Ancak öteki tarafta da Pavlus'un radikal taraftarları vardı. Bunlar, Pavlus'un kendilerine getirdiği dinin doğruluğuna şiddetle inanan, öte yandan Pavlus ile Nasraniler arasındaki çatışmanın varlığını kabul ederek, bu çatışmada Pavlus'a taraf olan kişilerdi. En ünlüleri ise, Pavlus'u "yegane gerçek havari" sayan ve Hz. İsa'nın oniki havarisinin tümünü ve bütün Nasrani topluluğunu "sapkın" ilan eden Marcion'du.

Marcion Pavlus'u "yegane gerçek havari" sayıyor ve Hz. İsa'nın oniki havarisinin tümünü ve bütün Nasrani topluluğunu "sapkın" ilan ediyordu.

Marcion, Pavlus'un ölümünden yaklaşık yarım asır sonra, 110 yılında Sinop Piskoposu'nun oğlu olarak dünyaya gelmişti. O da Kiliseye katıldı, bir süre sonra Roma'ya yerleşti. 144 yılında ise sonradan "Marsionculuk" (Marcionism) olarak bilinecek ve üç asır boyunca varlığını sürdürecek bir mezhep kurdu. Marcion'un doktrininin temelini, Pavlus'a duyduğu büyük bir hayranlık ve Yahudiliğe beslediği büyük bir nefret oluşturuyordu.

Aslında Marcion, Pavlus'un öğretisinde yer alan Yahudi antipatisini daha da ileriye götürmekten başka bir şey yapmamıştı. Marcion bu doğrultuda, Eski Ahit'in Tanrısı ile Yeni Ahit'in Tanrısı arasında bir ayırım yapmıştı. Ona göre, Eski Ahit'in, yani Yahudiler'in Tanrısı, kötü kalpli ve acımasız bir Tanrı'ydı. "Demiurge" olarak adlandırdığı bu Tanrı'nın insanları ağır bir Yasa'yla ezdiğini ve kendisinden korkmaya yönelttiğini söy-

lüyordu. Marcion'a göre Yeni Ahit'in Tanrısı ise Demiurge'den daha üstündü, en önemli özelliği de sevgi ve bağışlama dolu olmasıydı.

Dolayısıyla, Marcion'a göre, Hıristiyanların yapması gereken şey, inandıkları dini Yahudilik'ten tamamen kurtarmak, Eski Ahit'ten tümüyle kopmak olmalıydı. Ona göre bu gerçeği anlayan tek kişi de Pavlus'tu. Hz. İsa'nın diğer havarileri ise, "Hıristiyanlığı Yahudileştirmeye yönelik büyük bir komplonun parçasıydılar".[200] Bu yüzden Marcion, The Catholic Encyclopedia'nın belirttiği gibi, "havarilerin en büyükleri olan Petrus, Yakup ve Yuhanna'nın bile Hz. İsa'ya ihanet ettiklerini söylemekten çekinmiyordu. Bunlar için 'sahte havariler' deyimini kullanıyordu."[201]

Marcion bu denli radikal bir doktrinle ortaya çıkarken bir de kendisine göre bir "Gerçek Yeni Ahit" oluşturmuştu. Bu Yeni Ahit versiyonuna dört İncil'den sadece Luka tarafından yazılan İncil'i almıştı—çünkü Luka Pavlus'un en yakın öğrencisiydi. Bir de tabii ki Pavlus'un mektupları vardı bu özgün Yeni Ahit'in içinde.

Marcion'un doktrininin bir başka ilginç yönü ise, Hz. İsa'nın Yahudilerin Mesihi olduğunu kabul etmemesiydi. Ona göre Yahudilerin Mesihi "kötü Tanrı" Demiurge'nin göndereceği ve Hz. Musa ve diğer Yahudi peygamberleriyle aynı özelliklere sahip bir insandı. Oysa Hz. İsa'yı apayrı bir kefeye koyuyordu.

Hz. İsa'yı ne olarak tanımlıyordu dersiniz? "İyi Tanrı"nın elçisi mi?

Hayır, Marcion Hz. İsa'yı "İyi Tanrı"nın elçisi değil, "İyi Tanrı"nın bizzat kendisi olarak görüyordu!... *The Catholic Encyclopedia* şöyle yazıyor: "Marcion'a göre, gö-

Marcion Hz. İsa'yı "İyi Tanrı"nın elçisi değil, "İyi Tanrı"nın bizzat kendisi olarak görüyordu!...

rünmez ve tarif edilemez olan İyi Tanrı (aoratos akatanomastos agathos theos) kendisini Hz. İsa'da gözükür hale getirmişti. Hz. İsa Tanrı'nın Oğluydu, ama aynı zamanda başka herhangi bir yan sıfat olmadan bizzat Tanrı'ydı."[202] Marcion'un İncili de şu sözlerle başlıyordu: "İmparator Tiberius'un onbeşinci yılında Tanrı Kefernahum'a indi."[203] Kefernahum, İncillere göre Hz. İsa'nın tebliğine başladığı kentti.

Marcion'un geldiği bu nokta, Pavlusçu öğretinin özünü göstermesi bakımından önemliydi. Marcion, Yahudilik'i terk ederken, Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Davud, Hz. İlyas gibi Yahudi peygamberleri tarafından ikibin yıldır öğretilen Tek Tanrı (Tehvid) ilkesini de terk etmiş oluyordu. Hıristiyanlığı Yahudi kökenlerinden kopardıktan sonra ise onu kendi pagan zihnine göre yorumlamış ve böylece Hz. İsa'yı ilahlaştırma noktasına gelmişti. Hz. İsa'yı olduğu gibi, yani bir peygamber ve bir Mesih sayan gerçek havarilerden de bu yüzden nefret etmişti.

Marcion'da gördüğümüz bu sapma, Pavlusçu öğretinin de temel özelliğiydi aslında. Çünkü, belirttiğimiz gibi Marcion Pavlusçu öğretinin özünü temsil ediyordu; onu biraz radikal biçimde ifade etmişti sadece.

İşte bu yüzden, Pavlusçu öğretinin daha ılımlı temsilcileri de—ki bugünkü Hıristiyanlığın temellerini onlar attılar—Marcion'a paralel bir yol izlediler ve bir Yahudi peygamberi olan Hz. İsa'yı bir pagan tanrısı olarak yorumladılar.

Şimdi bu büyük sapmanın hikayesini biraz daha ayrıntılı bir biçimde inceleyelim.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Pavlus'un Tarikatı ve "Tanrı'nın Oğlu" Hikayesinin Doğuşu

Önceki birkaç bölümde, Pavlus'un Hıristiyan mesajını yayarken Musa Şeriatı'nı tümüyle terk ettiğini ve bu nedenle de Hz. İsa'nın meşru halefleri olan Nasranilerle büyük bir çatışma yaşadığını inceledik. Ancak bizim araştırmamız açısından asıl önemli olan nokta, elbette, Yahudi Şeriatı'nın uygulanıp uygulanmamasından çok, Hz. İsa'nın kimliğinin nasıl olup da değiştirildiğidir. Bir peygamber ve dolayısıyla bir kul olan Hz. İsa'nın nasıl olup da "Tanrı'nın Oğlu" ve bizzat Tanrı sayıldığı, bu aldanışın nasıl doğduğu ve yayıldığıdır.

Hz. İsa'nın Kudüs'e girişi

Ancak Pavlus'un Yahudi şeriatını terk etmesi işte tam da bu noktayı açıklar. Çünkü Pavlus Yahudilik'i reddetmekle yeni bir din kurgulamış ve Hz. İsa'yı ilahlaştıran inanç, bu dinle birlikte doğmuştur.

Şimdi bunun nasıl olduğunu inceleyelim.

İlk yapmamız gereken şey, Pavlus'un tam olarak ne yaptığını kavramaktır.

Pavlus, belirttiğimiz gibi, Nasraniler'den koptuğu andan itibaren yeni bir dinin kurucusu haline geldi. Aslında zaten hiçbir zaman Nasraniler'in bir üyesi olmamıştı, ancak misyonunun ilk yıllarında bir süre için onların inançlarına paralel gözükmüştü. Bu maskeyi üzerinden attığı andan itibaren de, Nasraniler'in anlattığı Hz. İsa'dan "farklı bir İsa" anlatarak tüm Doğu Akdeniz dünyasını gezmeye başladı.

Pavlus yeni bir din kurduğuna göre, bu dine istediği gibi şekil vermekte özgürdü. Onu sınırlandıracak fazla bir engel yoktu. Yahudilik engelini kademeli bir biçimde aşmış ve sonunda bu dinle olan ilişkisini tamamen koparmıştı. Mektuplarında, Hz. İsa'ya inanmadan önceki hayatını "Yahudi dinine bağlı olduğum zaman" diye tanımlayarak bu dinle tüm ilişkisini kestiğini açıkça belirtiyordu.[204]

Pavlus'a avantaj sağlayan en büyük faktör ise, kuşkusuz, kendilerine seslendiği insanların Hz. İsa hakkında hemen hiçbir şey bilmiyor oluşlarıydı. Pavlus, Yunanca konuşan pagan (putperest) Roma halklarına sesleniyordu. Hz. İsa ise bir Yahudi peygamberiydi ve yaşamı boyunca sadece Filistin çevresindeki Yahudilere tebliğde bulunmuştu. Hz. İsa'nın getirdiği İncil[205] de Yahudilerin anladığı dilde, yani İbranice ya da Aramice yazılmış olmalıydı. İsa'nın havarilerinin yazdıkları yazılar da yine bu dillerdeydi. Yunanca konuşan paganların bu metinlere ulaşmaları, hele onları anlamaları ise imkansızdı.

Dolayısıyla bu pagan topluluklar, İsa hakkında ne öğrenirlerse, Pavlus'tan öğreneceklerdi. Pavlus'un kendi zihninde ürettiği Mesih kavramı, bu nedenle bu topluluklar arasında kolayca yayılabildi.

Pavlus'un Ürettiği Mesih

Pavlus, Mesih'in gerçek anlamı olan "Yahudilerin Kralı" kavramını tamamen arka plana atmış ve "Mesih"e yepyeni bir anlam vermiştir.

Pavlus'un mektuplarına bakıldığında dikkati çeken ilk yönlerden biri, Hz. İsa'dan çok yoğun bir biçimde söz etmesidir. Çoğu zaman her sayfa, hatta neredeyse her satır Hz. İsa'yla ilgilidir. İlgi çekici olan bir başka nokta ise, Pavlus'un Hz. İsa'dan söz ederken çoğunlukla "Mesih" kavramını kullanmasıdır. Mektuplarında tam 445 kez "Mesih" kelimesini kullanır. Bunların yalnızca 83 tanesi "İsa Mesih" şeklinde geçer, kalanlar sadece "Mesih" şeklindedir.

Oysa bu oldukça garip bir durumdur. Çünkü sözkonusu mektupların hepsi Yahudi-olmayan, pagan topluluklara yazılmışlardır ve tamamen Ya-

hudilik'le ilgili bir kavram olan "Mesih" kavramının bu topluluklar için bir anlam ifade etmesi oldukça zordur. Mesih kelimesi, ilk bölümlerde incelediğimiz gibi, İsrail'in Hz. Davud soyundan gelen ve "meshedilmiş", yani seçilmiş yöneticisi anlamına gelir. Mesih, Pilatus'un çarmıhın tepesine asılan yaftaya yazdırdığı gibi, "Yahudilerin Kralı" demektir.

"Yahudilerin Kralı" gibi bir kavramın Yahudi-olmayanlar açısından pek bir önem taşıması ise, normalde beklenemez. Ancak Pavlus çok ilginç bir biçimde bu kavramı Yahudi-olmayanlar için çok önemli bir kavram haline sokmuştur.

Pavlus'un doktrininin Hz. İsa'ya bir peygamberin yetkilerini çok aşan yetkiler atfettiği açıktır.

Nasıl mı?... Basit; Pavlus'un Mesih'in gerçek anlamı olan "Yahudilerin Kralı" kavramını tamamen arka plana atmış ve "Mesih"e yepyeni bir anlam vermiştir. Tamamen Pavlus'un zihninin ürünü olan bu anlama göre, Mesih, tüm insanların günahlarına kefaret olmak için çarmıha gerilip acı çekmiş olan, dolayısıyla tüm insanların günahlarını bağışlama yetkisi bulunan "Kurtarıcı"dır...

Önceki bölümde de kısaca değindiğimiz bu tarife göre, eğer insan Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak istiyorsa, bunu O'nun indirdiği şeriatın kurallarına uyarak, yasaklara ve emirlere dikkat ederek yapamaz. Şeriata uymanın insana kazandırdığı hiçbir şey yoktur. Şeriat sadece insana "günah" kavramını öğretir ve ona bir günahkar olduğunu bildirir. İnsanın günahtan kaçınması ise anlamsızdır, çünkü Hz. Adem'in işlediği günahla birlikte başlayan ve her insana sirayet eden bir "İlk Günah" (Original Sin) vardır. İnsanlar bu günahkarlıklarından sadece ve sadece Mesih'e iman ederek ve ona sığınarak kurtulabilirler. O da zaten bunun için, yani tüm insanların günahlarına kefaret olabilmek için çarmıha gerilmiş ve acı çekmiştir.

Bir Müslüman ya da bir Yahudi için oldukça garip olan bu doktrin, Hıristiyanlığın temelini oluşturur. Bu doktrini kurgulayan kişi ise, başta belirttiğimiz Pavlus'tur. Pavlus'un Nasraniler ile olan çatışmasının kökeni de bu doktrindir. Nasraniler, insanın kurtulmasının tek yolunun Allah'ın rızası için O'nun şeriatına uymak olduğunu savunmuşlar, Pavlus ise üstte özetlediğimiz ilginç "buluş"unu savunmuştur.

Pavlus, sözkonusu doktrinini Romalılar'a yazdığı mektupta şöyle açıklar:

Yasa'nın (Şeriat'ın) gereklerini yapmakla hiç kimse Tanrı katında aklanmayacaktır. Çünkü Yasa sayesinde günahın bilincine varılır. Şimdiyse Yasa'dan bağımsız olarak Tanrı'nın insanı nasıl aklayacağı açıklandı. Yasa ve peygamberler buna tanıklık etti. Tanrı, insanları İsa Mesih'e olan imanlarıyla aklar. Bunu, iman eden herkes için yapar. Hiç ayrım yoktur. Çünkü herkes günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı. İnsanlar, İsa Mesih'te olan kurtuluşla, Tanrı'nın lütfuyla, karşılıksız olarak aklanırlar. Tanrı, Mesih'i, kanıyla günahları bağışlatan ve imanla benimsenen kurban olarak sundu.[206]

Pavlus bu doktrini kendince mantıksal bir zemine oturtmak için de "Yasa karşısında ölmüş olmak"tan söz etmektedir:

Bilmez misiniz ki, ey kardeşler—Kutsal Yasa'yı bilenlere söylüyorum—Yasa bir insana, yaşadığı sürece egemendir? Örneğin, evli kadın, kocası yaşadıkça yasayla kocasına bağlıdır; ama kocası ölürse, kocayla ilgili yasadan özgür olur... Aynı şekilde kardeşlerim, siz de bir başkasına, yani ölümden dirilmiş olan Mesih'e varmak üzere, Mesih'in bedeni aracılığıyla Kutsal Yasa karşısında öldünüz... Biz, daha önce tutsağı olduğumuz Yasa karşısında ölerek o Yasa'dan özgür kılındık. Öyle ki, yazılı yasanın eski yolunda değil, Ruh'un yeni yolunda kulluk edelim.[207]

Pavlus'un bu doktrininin Hz. İsa'ya bir peygamberin yetkilerini çok aşan yetkiler atfettiği açıktır. Çünkü bu doktrin, Hz. İsa'nın insanların günahlarını bağışlama yetkisine sahip olduğunu iddia etmektedir. Oysa, gerek Kuran'a, gerekse Eski Ahit'e göre insanların günahlarını bağışlayabilecek olan yegane makam, Allah'tır.

Bir peygamber olan Hz. İsa'nın bu tür bir doktrin getirmiş olması ise imkansızdır. Nitekim Yeni Ahit'in İncilleri'nde bile bu tür bir Hz. İsa portresi yoktur. Hz. İsa insanları şeriatı terk etmeye ve kendisinin "kontenjanına" dahil olmak için uğraşmaya değil, aksine şeriata titizlikle uymaya çağırmıştır. Hiç kimseye "git günah işle, sonra bana gel, ben bağışlarım" dememiştir. Aksine, Yeni Ahit'e göre, "artık günah işleme" demiştir.[208] Matta İncili onun ağzından şu sözleri aktarır:

Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim... Bu nedenle, bu buyrukların en küçüklerinden birini kim çiğner ve başkalarına öyle yapmayı öğretirse, Göklerin Egemenliğinde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliğinde büyük sayılacak.[209]

Hz. İsa'nın Allah'ın şeriatına uymak ve günahtan kaçınmak konusunda gösterdiği titizlik, doğal olarak onun meşru halefleri olan Nasraniler'in yazılarında da gözlemlenebilir. Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'dan sonra Nasrani topluluğunun başına geçen kardeşi Yakup, önceki bölümlerde aktardığımız gibi, Yeni Ahit'e girmiş olan

mektubunda şeriata uymanın üzerinde ısrarla durmuştur. Yakup'un aşağıdaki satırlari, onun, "Yasa'nın gereklerini yapmakla hiç kimse Tanrı katında aklanmayacaktır... Tanrı, insanları İsa Mesih'e olan imanlarıyla aklar" diyen Pavlus'tan ne kadar farklı bir inancın temsilcisi olduğunu gösterir:

> Yasa'nın her dediğini yerine getiren, ama tek bir noktada ondan sapan kişi bütün Yasa'ya karşı suçlu olur. Nitekim "Zina etme" demiş olan, aynı zamanda "Adam öldürme" demiştir. Eğer sen zina etmez, ama adam öldürürsen, Yasa'yı çiğnemiş olursun..
>
> Kardeşlerim, eğer bir kimse iyi eylemleri yokken imanı olduğunu söylerse, bu neye yarar? Öyle bir iman o kimseyi kurtarabilir mi? Bir erkek ya da kız kardeş çıplak ve günlük yiyecekten yoksunken, sizden biri ona, "Esenlikle git, ısınmanı ve doymanı dilerim" derse, ama bedenin gereksindiklerini vermezse, bu neye yarar? Aynı şekilde, tek başına eylemsiz iman da ölüdür.[210]

"Pavlus'un Saplantısı"

Pavlus'un yaşamını ve yazılarını inceleyen yorumcuların çoğu, onun bir "İsa saplantısı" içinde olduğunu konusunda hemfikirdirler. Alman din tarihçisi Adolf Deissmann, onu "Christ Mystic" (Mesih Meczubu) olarak tanımlar.[211]

Kuşkusuz Hz. İsa Allah tarafından seçilmiş ve övülmüş bir insan, bir peygamber olarak tüm havarileri tarafından saygı ve sevgiyle anılmıştır, ancak Pavlus'un Hz. İsa'ya bakış açısı saygı ve sevgi boyutlarının çok dışında bir tür tapınmadır. İnsanın Yasa'ya uymakla değil, Mesih'e imanla kurtulduğunu iddia ederken yazdığı şu satırlar, Pavlus'un sözkonusu psikolojisini yansıtır:

Pavlus'un yaşamını ve yazılarını inceleyen yorumcuların çoğu, onun bir "İsa saplantısı" içinde olduğunu konusunda hemfikirdirler. Alman din tarihçisi Adolf Deissmann da bunlarda biridir.

> Ben... Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve uğruma kendini feda eden Tanrı Oğluna imanla sürdürüyorum. Tanrı'nın lütfunu geçersiz saymış değilim. Çünkü aklanma Yasa aracılığıyla kazanılabilseydi, o zaman Mesih boş yere ölmüş olurdu.[212]

Pavlus'un mektuplarına baktığımızda, onun aslında "Tanrı" kelimesinin olması gereken yerlere "Mesih" kelimesini koyduğunu görebiliriz. Filipililer'e yazdığı mektupta "kendisi uğruna her şeyi yitirdiğim Rabbim İsa Mesih'i tanımanın üstün değeri yanında her şeyi zarar sayıyorum, süprüntü sayıyorum" diye yazmıştı.[213] Kolose-

liler'e yazdığı mektupta "Tanrılığın tüm doluluğu bedence Mesih'te bulunuyor" gibi garip bir laf etmişti.[214] Filipililer'e yazdığı mektupta isa "Mesih'in Tanrı özüne sahip olduğunu" öne sürüyordu.[215]

Alman teolog Philipp Vielhauer, Pavlus'un yazılarındaki Hz. İsa'ya tapınma eğilimi hakkında şunları yazmaktadır:

> Pavlus'ta insanın Tanrı'ya yakın olması gibi bir kavram yoktur. Dibelius'un da işaret ettiği gibi, Pavlus, bunun yerine, kişinin Mesih'e yakınlığı kavramını koymuştur. İsa'yla dost olmaktan söz eder, Tanrı'yla dost olmaktan değil.[216]

Pavlus, Hz. İsa'yı bu şekilde zihninde ilahlaştırırken, bir yandan da kendisine üstün bir paye vermiş, kendisini onun kimliğini ve mesajını en doğru anlayan kişi saymıştı. Korintliler'e yazdığı mektupta "Mesih'in gerçeği bendedir," demişti, "... Ahaya ilinde hiç kimse beni böyle övünmekten alıkoyamaz".[217]

Kısacası Pavlus, Hz. İsa'nın kimliğini ve mesajını kendi zihninde büyük bir değişikliğe uğratmış, yepyeni bir din kurgulamış ve tümüyle kendi icadı olan bu dini de—Nasraniler'den aldığı tüm tepkiye rağmen—büyük bir hırsla yaymıştı. Hz. İsa'nın bir İlah olarak kabul edildiği bu yeni dini yaymak için seçtiği hedef kitle ise, doğal olarak, Yahudiler değil, paganlar olmuştu.

Çünkü paganlar, bu yeni dini kabul etmeye son derece uygun bir kültüre sahiptiler.

Pagan Tanrıları

M.Ö 68 yılında Kudüs'teki tapınağa giren Romalı Komutan bir süprizle karşılaşmıştı.

Pavlus, Yeni Ahit'ten anlaşıldığı gibi, kendisini "İsa'nın mesajını Yahudi-olmayanlara yaymakla" görevli saydı. Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde yaşayan bu pagan toplumların dinlerindeki temel özelliklerden bir tanesi ise, insan-tanrı kavramıydı. Zeus, Hermes, Venüs, Jüpiter gibi Roma ve Yunan tanrıları, insanlar şeklinde tasvir edilirler, bu tanrıların insan şeklindeki heykelleri tapınakların merkezini ya da büyük şehirlerin meydanlarını süslerdi. Paganlar tanrılarını "elle tu-

tulur, gözle görülür" varlıklar olarak düşünüyorlardı. Hatta bu yüzden MÖ 68 yılında Kudüs'teki Süleyman Tapınağı'na giren Romalı komutan şaşırmış ve "içerde hiçbir Tanrı yok ki" demişti. Bu tür bir inanca sahip olan Paganlar, sözkonusu tanrıların birer insan şekline girerek kendilerine görünmesini de doğal bir olay olarak düşünüyorlardı.

Paganlardaki bu insan-tanrı kavramı o kadar yoruma açıktı ki, kendilerine birkaç "keramet" gösteren ve dini konularda vaaz eden insanları kolaylıkla tanrı sayabiliyorlardı. Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri kitabında bu konuda ilginç birkaç örnek aktarılır. Buna göre Pavlus ve Barnaba bugünkü Konya yakınlarındaki Listra kentinde hasta bir adamı tedavi etmişler, buna şaşan halk da onları tanrı sanmıştı:

> Pavlus'un ne yaptığını gören halk Likavonya dilinde, "tanrılar insan kılığına girip yanımıza inmiş!" diye haykırdı. Barnaba'ya Zeus, konuşmada öncülük eden Pavlus'a da Hermes adını taktılar. Kentin hemen dışında bulunan Zeus tapınağının kahini kent kapılarına boğalar ve çelenkler getirdi, halkla birlikte elçilere kurban sunmak istedi.[218]

Benzer bir olay Malta'da da yaşanmış, Pavlus'la konuşan paganlar, onun zehirli sandıkları bir yılan tarafından sokulup da ölmediğini görünce, yine insan-tanrı fikrine varmışlardı:

> Halk, Pavlus'un bedeninin şişmesini ya da birdenbire ölü olarak yere yıkılmasını bekliyordu. Ama uzun süre bekleyip de ona bir şey olmadığını görünce fikirlerini değiştirdiler. "Bu bir ilahtır!" dediler.[219]

Pavlus işte bu tür bir kitleye hitap ediyordu. Bu insanlara, mucizeler gösteren, hastaları iyileştiren, ölüleri dirilten, günahları bağışlayan bir Mesih'ten bahsediyordu. Bu insanların bu tür bir Mesih'i, Zeus ya da Hermes gibi bir tanrı sanmamaları için de hiçbir neden yoktu.

Pavlus bu gerçekle karşılaştığında bunun bir sorun değil, aksine bir fırsat olduğunu düşündü. Madem bu insanlar her gördükleri olağanüstü insanı tanrı saymaya alışıktılar, Pavlus da bu toplumsal zemini kurmaya başladığı din için kullanabilirdi.

İngiliz araştırmacılar Baigent, Leigh ve Lincoln, bu durumu şöyle açıklarlar:

> Pavlus'un tarikatı, Yahudilik'in bir türevi olmaktan çıkıp yeni bir din olarak kendi içinde şekillenmeye başladığı anda, yeni bir takım kavramlar doğdu. Bu kavramlar, İsa'nın yaşamı sırasında kesinlikle yoktular ve İsa da—eğer karşılaşsa—kuşkusuz bunları şiddetle reddederdi. Pavlus'un dini, her şeyden önce, tutunmaya çalıştığı bölgelerde yerleşik

olan dini inançlarla yarışabilecek hale gelmeliydi. Suriye, Fenike, Anadolu, Yunanistan, Mısır gibi bölgelerde ve aslında tüm Roma dünyasında yerleşik olan bu inançlar, (pagan dinleriydiler). Pavlus'un bu inançlarla baş edebilmek için, İsa'ya, yerine geçeceği tanrılarla boy ölçüşecek bir tanrılık payesi vermesi gerekiyordu.[220]

Pavlus, tarihin en büyük iftiralarından birini atarak, Hz. İsa'ya bu payeyi vermekte gecikmedi. Dahası, sözkonusu pagan dinlerindeki tanrılar ile ilgili çeşitli efsaneleri de Hz. İsa'nın hayat hikayesine uyarladı. Bu, paganların Hz. İsa'yı daha kolay kabullenmelerini sağlayacaktı.

Hem bu efsaneler Pavlus'un da hoşuna gitmişti; çünkü ne de olsa artık o da bir Yahudi değil, bir pagandı.

Tammuz ve Mitra

Kuran, Hıristiyanların "Mesih Allah'ın oğludur" derken, "bundan önceki inkar edenlerin sözlerini taklid ettiklerini" bildirir. (Tevbe, 30) Yani Hıristiyanlar bu kavramı, kendilerinden önce bu kavrama sahip olan bir takım inkarcı toplumlardan devralmışlardır. Hıristiyanlık ile pagan dinleri arasındaki ilişkiyi incelediğimizde ise bunun çok somut delillerini buluruz. Çünkü Hz. İsa hakkında üretilen efsanelerin önemli bir bölümü, eski pagan kültürlerden devşirmedir.

Pavlus pagan efsanelerini bilinçli olarak Hz. İsa'nın yaşam öyküsüne uyarlıyordu

Roma'nın pagan toplumları arasında en çok rağbet gören tanrılardan biri, eski bir Sümer ve Fenike putu olan Tammuz'du. Tammuz'un doğumu hakkında ise çok ilginç bazı efsaneler vardı. İnanışa göre, Tammuz bir bakireden doğmuş, böğründe bir yara olduğu halde ölmüş ve üç gün sonra da dirilip mezarından kalkmıştı.[221]

Pavlus Hz. İsa'nın bir bakire olan Hz. Meryem'den doğduğunu biliyordu. Bu gerçeğin üzerine Tammuz'un efsanelerini eklemekte gecikmedi. Tammuz'un da Hz. İsa gibi bir bakireden doğduğu söyleniyor ve bu yüzden bir tanrı sayılıyordu. Pavlus da buradan yola çıkarak Hz. İsa'nın babasız doğmuş olmasının onun bir tanrı olduğu anlamına gelebileceğini düşündü. Tammuz'un ölümü ile ilgili hikayeyi ise aynen adapte etti ve Hz. İsa'nın böğrünün çarmıhta iken mızrakla delindiğini, çarmıhta öldüğünü ve üç gün sonra da dirildiğini

anlatmaya başladı. Oysa, altıncı bölümde ele aldığımız gibi, Hz. İsa ne çarmıha gerilmiş ne de orada ölmüştü.

Pavlus bu pagan efsanelerini bilinçli olarak Hz. İsa'nın yaşam öyküsüne uyarlıyordu. Çünkü Baigent, Leigh ve Lincoln'un ifadesiyle, "Pavlus eğer İsa'yı Tammuz'a tapınan insanlara kabul ettirecekse, onu bu eski tanrının özellikleriyle bire-bir uyuşturmalıydı. Bu nedenle Tammuz efsanesinin bazı öğeleri İsa'nın yaşam hikayesine ekleniverdi."[222]

Bir bakireden doğduğuna inanılan ve bu yüzden de tanrı sayılanlar Tammuz'dan ibaret değildi. Osiris, Attis, Adonis, Dionisius ve Zoroaster gibi pagan tanrılarının hepsi de bakireden doğmuş tanrılar olarak biliniyorlardı.[223] Hz. İsa'yı bu efsanelerle benzeştirmek, ne Pavlus ne de onun pagan müridleri için zor olmadı.

Joseph P. Macchio, *The Christian Conspiracy: The Orthodox Suppression of Original Christianity* (Hıristiyan Komplosu: Gerçek Hıristiyanlığın Bastırılması) adlı kitabında pagan efsaneleri ile Yeni Ahit'in çizdiği Hz. İsa tablosu arasındaki çarpıcı benzerliği şöyle vurgular:

> İsa'nın yaşadığı dönemden önce, kötüler tarafından öldürüldüğü ve öldükten sonra da dirildiği söylenen tam on iki efsanevi pagan tanrısı ya da kahramanı vardır: Krişna, Vittoba, Osiris, Attis, İndra, Prometeus, Mitra, Dionisius, Hesus, Aeskulapius, Adonis ve Apollonius. Bunlardan bazıları, efsanelere göre, çarmıha gerilmişler ve ölümlerinden üç gün sonra da dirilmişlerdir.[224]

Pavlus'un dininin şekillenmesinde rol oynayan pagan tanrılarından biri de, üstteki alıntıda sözü edilen Mitra'ydı. Mitra'nın bir mağarada doğduğuna ve doğumunun hemen ardından bazı çobanların gelip ona tapındıklarına ve hediyeler sunduklarına inanılıyordu.[225] Pavlus bunu da Hz. İsa'nın hayat hikayesine dahil etti. Pavlus'un en inançlı müridlerinden biri olan Luka da, yazdığı İncil'de bu tapınan çobanlar hikayesini aynen kopyaladı.

E. Wynn-Tyson, Mithras adlı kitabında bu konuda şöyle yazar:

> Mitraizm ve onun terminolojisi hakkında yüzeysel bir bilgiye sahip olan birisi bile, Pavlus'un mektuplarında kullandığı deyim ve söz kalıplarının İncillerden çok bu Pers dininin (Mitraizmin) etkisini yansıttığını kolaylıkla fark edebilir.[226]

Kolaylıkla fark edilebilecek olan bu Mitra kaynaklı öğretilerden biri, Pavlus'un dininde kendisine yer bulan ilginç bir ritüeldi. Hıristiyanlık'tan yüzlerce yıl önce yazılan bir Mitra metninde, Mitra'nın kendisine tapınanlara şöyle dediği yazılıydı: "Bedenimden yemeyen ve kanımdan içmeyen, dolayısıyla benimle birlikte olmayan ve benim kendisiyle birlikte olmadığım kişi, kurtulamayacaktır."[227]

Pagan efsanelerinin aynısı İncillerde "Hz. İsa'nın öğrencileriyle yaptığı ekmek-şarap" ayini diye anlatıldı.

Ne ilginç, bu efsanenin aynısı İncillerde "Hz. İsa'nın öğrencileriyle yaptığı ekmek-şarap" ayini diye anlatıldı. İncillerin bu konudaki kaynakları ise, Pavlus'un İncillerin yazımından onyıllar önce, Korintliler'e yazdığı birinci mektupta "Rab'den öğrendim" diyerek anlattığı hikayeydi:

> Size ilettiğimi ben Rab'den öğrendim. Ele verildiği gece Rab İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve şöyle dedi: "Bu sizin uğrunuza feda edilen benim bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın." Aynı şekilde yemekten sonra kaseyi alıp şöyle dedi: "Bu kase benim kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Bunu her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın." Bu ekmeği her yediğinizde ve bu kaseden her içtiğinizde, Rab'bin gelişine dek Rab'bin ölümünü ilan etmiş olursunuz.[228]

İncillerde geçen bu ekmek-şarap ayininin yüzyıllar öncesinde Mitra metinlerinde yazılı olduğunu gören Kilise babası[229] Tertulianus, bu işe bir hayli sıkılmış, en sonunda da çareyi "Şeytan'ın Hıristiyan inancını sarsmak için asırlar öncesinden bir tuzak hazırladığını" öne sürmekte bulmuştu.[230]

Pavlus'un Hz. İsa'yı ilahlaştırırken kullandığı bir diğer önemli kavram ise, bugün Hıristiyan dogmasının temelini oluşturan "Tanrı'nın Oğlu" kavramıydı. Pavlus, Yahudiler arasında tamamen mecazi bir anlamda kullanılan ve hiçbir ilahlık iması içermeyen bu kavrama, kurduğu yeni pagan dininde yepyeni bir anlam verdi.

Pavlus'un pagan dininde anlamını değiştiren bir diğer önemli kavram ise, "Tanrı'nın Oğlu" sıfatı oldu.

"Tanrı'nın Oğlu" Hikayesi

Pavlus, sık sık vurguladığımız gibi, Yahudilik'ten tamamen farklı yepyeni bir din oluşturdu. Ancak bu dini formüle ederken, Yahudilik'te yer alan bazı kavramları da kullanmakta bir sakınca görmüyordu. Zaten bunu yapmaya mecburdu da; aksi halde bir Yahudi peygamberi olan Hz. İsa ile Pavlus arasındaki uçurum fazlaca sırıtırdı.

Pavlus bu yüzden Yahudi kökenli kavramları kullandı, ama bu işi, bu kavramları asıl anlamından saptırarak, onlara kurduğu dine uygun yepyeni anlamlar vererek yaptı. Örneğin "Yahudilerin Kralı" anlamına gelen Mesih kavramını almış ve önceki sayfalarda incelediğimiz şekilde değiştirerek, ona

"günahları bağışlayan Kurtarıcı" gibi yeni bir anlam vermişti.

Pavlus'un pagan dininde anlamını değiştiren bir diğer önemli kavram ise, "Tanrı'nın Oğlu" sıfatı oldu.

Eski Ahit'te bu kavram zaman zaman kullanılıyordu. Ancak Hıristiyanlık'taki anlamından çok daha farklı bir anlama sahipti. Bir insana "Allah'ın oğlu" denmesi, o insanın diğer insanlardan farklı ve İlahi bir kimliğe sahip olduğunu göstermiyordu. "Allah'ın oğlu" sıfatı, sadece bir insanın Allah tarafından sevilen ve O'nun yolundan ayrılmayan iyi bir kul olduğunu ifade ediyordu.

Aslında bu "oğul" sıfatı İbranice'de yer alan özgün bir ifade şekliydi ve başka kavramlarla birlikte de kullanılıyordu. Bir insanın bir şeyin "oğlu" olarak anılması, onunla yakın bir ilişkisi olduğu anlamına geliyordu. *The Catholic Encyclopedia*, bu konuda şunları yazıyor:

> "Oğul" kelimesi Samiler (Yahudiler ve Araplar) arasında, yakın bir bağlantıyı ya da özel bir ilişkiyi ifade etmek için kullanılırdı. Örneğin "kuvvetin oğlu" bir kahraman bir savaşçı demekti; "kötülüğün oğlu" kötü bir adam, "gururun oğlu" kibirli bir adam, "malın oğlu" çok zengin bir kişi, "fidyenin oğlu" bir rehine, "yıldırımın oğlu" çok hızlı uçan bir kuş, "ölümün oğlu" öleceği beklenen bir kişi, "yayın oğlu" ok, "Belilal'in oğlu" lanetli bir adam anlamına gelirdi. "Peygamberlerin oğlu" deyimi, o peygamberlere uyan öğrencileri ifade etmek için kullanılırdı. "Tanrı'nın Oğlu" sıfatı ise, Eski Ahit'te, Allah'la yakın bir bağlantısı olan varlıklar için kullanılırdı. Melekler ya da sadece dindar insanlar "Tanrı'nın Oğlu" olarak anılıyorlardı.[231]

Kısacası İbranice'de sıkça kullanılan, Arapça'da da rastlanan[232] bu "oğul" deyimi tamamen mecazi bir anlama sahipti. Yani, bir insana "Tanrı'nın Oğlu" denmesi, o insana kesinlikle ilahlık atfedildiği anlamına gelmiyordu. Bu, her peygamber, hatta her "takva" insan için kullanılabilen bir sıfattı. "Tanrı'nın Oğlu" denen kimse, hiçbir insan-üstü vasfa sahip sayılmıyor, sadece Allah'ın iyi bir kulu olarak görülüyordu.

Eski Ahit'i incelediğimizde "Tanrı'nın Oğlu" kelimesinin hep bu anlamda kullanıldığını görebiliriz. Eyüp kitabında, Mezmurlar'da bu anlamda "Tanrı'nın oğulları"ndan söz edilir. Bazen de bu sıfat, Allah tarafından seçilmiş bir kavim oldukları için, tüm İsrailoğulları için kullanılır. Eski Ahit'in Tesniye kitabında şöyle denir:

> Siz Allahınız Rabbin oğullarısınız... Çünkü sen Allahın Rabbe mukaddes bir kavimsin ve Rab, yer üzerinde olan bütün kavimlerden üstün olarak, kendisine has bir kavim olmak üzere seni seçti.[233]

Buradaki "baba" ve "oğul" kavramlarının anlamı ise, yine Tesniye'de, İsrailoğulları'nın kırk yıl çölde dolaştıkları dönemden söz edilirken açıklanır:

"Tanrı'nın Oğlu" sıfatı, Eski Ahit'te, Allah'la yakın bir bağlantısı olan varlıklar için kullanılırdı.

Seni alçaltmak, seni sınamak ve kalbinin içini tanımak için Allahın Rabbin, çölde kırk yıl boyunca sana yaptırdığı yürüyüşleri hatırla: O'nun emirlerini koruyacak mıydın yoksa korumayacak mıydın? İnsanın yalnız ekmekle yaşamadığını, Rabbin ağzından çıkan her şeyle insanın yaşadığını sana göstermek için O seni alçalttı; sana açlığı hissettirdi. Ve senin ve atalarının bilmediği manla[234] seni besledi. Bu kırk yıl içinde giydiğin giyisi eskimedi ve ayağın şişmedi! O halde anla ki, Allahın Rab, seni bir babanın oğlunu eğittiği gibi eğitiyordu. Ve O'nun yollarında yürüyerek ve O'ndan korkarak Allah'ın emirlerini tut.[235]

Tüm bunlara baktığımızda şunu söyleyebiliriz: Eski Ahit ve ona dayanarak gelişmiş olan Yahudi kültürü, "Tanrı'nın Oğlu" kavramını tamamen mecazi bir anlamda kullanıyor, tamamen "Tevhid" (Allah'ın Birliği) inancının sınırları içinde anlıyordu.[236]

Dolayısıyla bu kavramın Hz. İsa için de makul bir anlamda kullanılması mümkündü. Ancak yine de Yeni Ahit İncilleri üzerinde bu konuda bir inceleme yaptığımızda, havarilerin Hz. İsa'ya bu şekilde hitap etmediklerini ya da onun hakkında konuşurken bu sıfatı kullanmadıkları sonucuna varıyoruz. (Bu konuyu onaltıncı bölümde inceleyeceğiz.)

İkinci yüzyılda yaşamış "Kilise babaları"ndan biri olan Justin Martyr.

Oysa Pavlus'un mektuplarına baktığımızda, bu kavramın çok abartılı bir vurguyla sık sık kullanıldığını görürüz. Dahası bu kavramın, Pavlus'un kurduğu yeni dinle birlikte, sözünü ettiğimiz masum anlamından koptuğunu ve yepyeni, bambaşka bir anlam kazandığını da görürüz. Pavlus Hz. İsa'yı kendi zihninde ilahlaştırdıkça, "Tanrı'nın Oğlu" kavramını da daha farklı yorumlamaya başlamıştır. Bu yeni yorum, "Tanrı'nın Oğlu" kavramını sadece Hz. İsa'ya ait bir sıfat saymış, dahası bu sıfatın onu "Tanrı" kıldığını varsaymıştır.

Pavlus'un Yahudi kültüründe yer alan bu kavramı bu denli benimsemesinin ve vurgulaması-

nın bir başka gerekçesi daha vardı: Pavlus'un hedef kitlesi olan pagan toplumların inançları. Pavlus, başta belirttiğimiz gibi, bu pagan toplumların inançlarının bir bölümünü alarak kurduğu yeni dine adapte etmişti. "Tanrı'nın Oğlu" kavramında da benzeri bir durum vardı. Çünkü sözkonusu pagan toplumların dinleri, çok sayıda "baba tanrı" ve "oğul tanrı" içeriyordu.

Bu konuda Hıristiyanlık ile pagan inançları arasındaki paralellik o denli belirgindi ki, ikinci yüzyılda yaşamış "Kilise babaları"ndan biri olan Justin Martyr, Hıristiyan dogmasını savunmak için yazdığı First Apology (İlk Savunma) adlı kitabında paganlara şöyle seslenmişti:

> İsa denen Tanrı Oğlu'na olan inancımız ve onu ezeli "logos" (söz) saymamız, sizin açınızdan da son derece uygundur. Unutmayın ki siz de Tanrı'nın (Jüpiter'in) sözü ve elçisi saydığınız Merkür'e tapınıyorsunuz. Onun (İsa'nın) bir bakireden doğmuş olmasına karşın, sizin de Perseus adlı tanrınız bu sıfata sahiptir.[237]

Pavlus'un Profili

Hz. İsa'nın ilahlaştırılması, bu anlamda "Tanrı'nın Oğlu" sayılması, Mitra'nın, Tammuz'un ve diğer pagan tanrılarının efsaneleri ile karıştırılması... Tüm bunlar, Pavlus'un kurduğu yeni dinin temelleriydiler. Bu garip adam, zihninde yepyeni bir din kurgulamış ve sonra karşılaştığı yerel inançlardan da yararlanarak bu dini Doğu Akdeniz çevresindeki paganlar arasında yaymıştı.

Pavlus'un neden böyle bir iş yaptığı sorusu, Hıristiyanlığın doğuşunu sorgulayan hemen herkes tarafından sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar da en az Pavlus'un kişiliği kadar karmaşıktır. Kimileri, Pavlus'un gördüğü İsa halüsinasyonuna inanan ve bundan sonra da kendisini, kendi bilinçaltının bir ürünü olan bu mesajı yaymaya adayan bir "meczub", psikolojik yönden sorunlu, muhteris bir "fikri sabit" olduğunu öne sürmüşlerdir. Gerçekten de dinlerin tarihinde bu tür kişilere çokça rastlanabilir.

Pavlus kurmuş olduğu yenin dinin temellerini Doğu Akdeniz çevresindeki paganlar arasında yaymaya başlamıştı.

Bazıları, Pavlus'un daha "bilinçli" bir "sapkın" (heretik) olduğunu öne sürmüşler, onun Roma yönetimi ve Yahudi din adamları hiyerarşisi adına çalışan bir "ajan" olarak Hıristiyanların arasına girdiğini iddia etmişlerdir. Bu iddiaya göre Pavlus, bu iki siyasi güç için ciddi bir tehli-

ke sayılan "İsa hareketi"ni bölmek ve uysallaştırmak için Hz. İsa hareketinin içine girmiş ve onu rayından çıkarmıştır.

Alman din tarihçisi William Wrede

Pavlus hakkında yapılmış en detaylı analizlerden birinin sahibi olan Hugh Schonfield ise, Pavlus'un kendisini "Mesih" olarak gördüğü düşüncesindedir. Pavlus, Schonfield'a göre, karmaşık bir kişiliktir ve aşağılık kompleksi ile "seçilmiş olma" duygusu arasında gelip gider. Hz. İsa'ya "dönmeden" önce, kendisinin Mesih olabileceği konusunda umutları vardır. Hz. İsa'ya "döndüğünde" ise ilginç bir doktrin oluşur kafasında. Hz. İsa belki Mesih'tir, ama Mesih, Eski Ahit'e göre "tüm ulusları aydınlatacak kişidir". Oysa Hz. İsa ardında çok az bir mümin topluluğu bırakarak vefat etmiştir. Bu nedenle Pavlus, "tüm ulusları aydınlatma" görevini kendisi üstlenir. Böylece, kendince Mesihlik sıfatını da üstlenmiş olur. Hz. İsa'yı yine kendi zihninde Tanrı statüsüne çıkarır, kendisini ise onun en önemli havarisi sayar. Böylece kendisinin üstünde bir tek Tanrı kalmaktadır. O ise, "tüm ulusları aydınlatacak Mesih"tir.[238]

Alman din tarihçisi William Wrede ise Paulus adlı önemli kitabında, Pavlus'un Hz. İsa'yı neden ilahlaştırdığı sorusuna buna yakın bir cevap verir. Wrede'ye göre, Pavlus "İsa'yı benimsemeden önce de insan kılığına girmiş bir Tanrı'nın varlığına, bir Tanrı-Mesih'e inanmıştır". İsa'yı da zihnindeki bu pagan ilahla özdeşleştirmiştir.[239] Eğer Pavlus Nasrani metinlerinde iddia edildiği gibi gerçekten Yahudi değil de Yunan kökenliyse, bu açıklama gerçekten de son derece mantıklıdır.

Pavlus'un iç dünyası ne olursa olsun, sonuçta Hıristiyanlığı kuran kişinin o olduğu açıktır. Açık olan bir diğer nokta ise, Pavlus ile Nasraniler, yani Hz. İsa'nın gerçek havarileri arasındaki çatışmadır. Hıristiyan geleneği bu çatışmayı görmezden gelmeye çalışır. Oysa Hıristiyan tarihinde önemli isimler bu çatışmayı vurgulamışlar ve Pavlus'tan yana taraf almışlardır.

Bir önceki bölümde değindiğimiz gibi, Marcion, sözkonusu Pavlus taraftarlarından biriydi. Pavlus'u "Hz. İsa'nın yegane gerçek havarisi" sayan Marcion, diğer tüm havarileri ve Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi olan Yakup'u "sahtekar" saymıştı. Pavlus'a aşkla bağlanıp Nasraniler'e lanet yağdıran bir başka isim ise, Protestanlığın kurucu Martin Luther'di. Luther, kendisi ile Pavlus arasında "siyasi" bir benzerlik keşfetmişti: Pavlus nasıl Kudüs Kilisesi'ne (yani Nasraniler'e) karşı tek başına direnip yeni bir din kurduysa, Martin Luther de Roma Katolik Kilisesi'ne karşı tek başına direnip yeni bir din kuruyordu!... Luther, şöyle yazmıştı:

> Daha önceki yazılarımda Aziz Pavlus'un Hıristiyan Doğrusu'nu savunmakta gösterdiği çabaya değinmiştim. Onun ardından Galatyalılar'a giden sahte elçiler onun anlattıklarını geçersiz kılmak için uğraşmış, ama o yılmamıştı... Bu kişiler Galatyalılar'a şöyle demişlerdi: "Bu Pavlus sonuçta kimdir ki? İsa'yı kabul eden kişiler arasında en son-

> da gelen o değil mi? Ama biz İsa'nın havarilerinin öğrencileriyiz ve onlara çok yakınız. Biz İsa'yı mucizeler gerçekleştirirken gözlerimizle gördük ve anlattıklarını kendi kulaklarımızla duyduk. Ama Pavlus sonradan ortaya çıkmış birisidir ve yetkili değildir. Tanrı, İsa'nın elçileri olarak bizlerin yanlışa düşmemize izin vermeyecektir. Hem bizim sayımız çok fazla, Pavlus ise tek başına bir adamdır. Hiçbir havariyi tanımayan, İsa'ya hiç görmemiş bir adam. Dahası uzun zaman boyunca Mesih'in Kilisesi'ne eziyet etmiş bir adamdır. Tanrı'nın bu kadar insanı yanlışa düşürüp bir tek Pavlus'u doğruya ulaştırdığına inanabilir misiniz?"[240]

Görüldüğü gibi Luther, Pavlus ile Nasrani liderliği arasındaki çatışmanın varlığını kabul ediyor, ancak yine de Pavlus'u doğru yolun temsilcisi sayıyor ve kendisini de ona benzetiyordu. Çünkü Luther Katolik Kilisesi'ne göre bir "heretik"ti, yani sapkın. Ve Pavlus da aynı kendisi gibi sapkın sayılmıştı. Ancak Pavlus'u sapkın sayanlar, Luther'in üstteki satırlarında da kabul ettiği gibi, Hz. İsa'nın havarileriydiler.

Martin Luther

Bu yüzden Luther de aynı Marcion gibi bu havarileri, özellikle de Nasranilerin lideri olan Yakup'u karalamaya çalıştı. Luther'in Nasraniler'e duyduğu antipatinin en iyi örneği, Yakup'un Yeni Ahit'e girmiş olan mektubuna duyduğu nefretti. Bu mektup, önceki bölümlerde incelediğimiz gibi, tam anlamıyla "muvahhid" bir içeriğe sahipti ve Hz. İsa'nın ilahlaştırılması yönünde hiçbir mesaj taşımıyordu. Luther, Pavlus'un "Kristoloji" doktrinini içermeyen bu mektubun Yeni Ahit'e girmiş olmasının bir hata olduğunu yazmış, hatta Hıristiyanlara "ellerine geçen Yeni Ahit nüshalarından bu mektubu yırtıp atmalarını" tavsiye etmişti.[241]

Tüm bunlar, Pavlus ile Nasraniler arasındaki büyük çatışmanın yankılarıydılar. Çatışmada Pavlusçu kanat üstün geldiği için, ortaya Hıristiyanlık diye bir din çıktı.

Peki Pavlusçu kanat nasıl oldu da üstün geldi?

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Roma'nın Gazabı ve Koruyucu Kanatları

"Herkes, altında bulunduğu yönetime bağlı olsun.
Çünkü Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur.
Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur."
(Pavlus'un Romalılar'a Mektubu'ndan)

Pavlusçu Hıristiyanlık ile Nasraniler arasındaki çatışmanın kaderi, o dönemdeki politik gelişmelerle yakından ilgiliydi. Pavlus ve onun takipçileri, deyim yerindeyse, politik açıdan "doğru ata oynadıkları" için kazandılar.

Nasraniler'in Roma yönetimi tarafından tehlikeli bir hareket olarak değerlendirildiğine değinmiştik. Bu tehdit değerlendirmesi, aslında Hz. İsa'nın sahip olduğu Mesih sıfatından kaynaklanıyordu ve zaten Hz. İsa hakkında verilen idam kararı da bu sıfat yüzündendi. Mesih, "Yahudilerin Kralı" demekti, ve Roma valisi Pilatus, bunun bir "siyasi isyan" anlamına geldiğine ikna olduğu için idam kararını onaylamıştı.

Roma Valisi Pilatus, Yahudilerin telkinleriyle Hz. İsa'nın idam kararını onaylıyor

Aslında Hz. İsa'nın gerçek hedefi, siyasi bir kurtuluştan önce imani bir kurtuluştu elbette, ama yine de siyasetten tümüyle uzak sayılamazdı. Çünkü yaydığı mesaj, mevcut din adamları hiyerarşisinin otoritesini sarsıyordu. Roma ise, bu din adamları hiyerarşisi—özellikle Sadukiler ve bir kısım Ferisiler—ile işbirliği yaparak Filistin'i yönetiyordu. Hz. İsa'nın oluşturduğu hareketin, ikinci aşamada putperest Roma yönetimini hedef almayacağını düşünmek ise saflık olurdu.

Hz. İsa'nın ardından Nasraniler de aynı tehdit değerlendirmesi içinde yer almaya devam ettiler. Nasraniler'in başına Yeni Ahit'te Hz. İsa'nın kardeşi olarak tanıtılan Yakup'un geçmiş olması, Filistin'deki Roma yönetimi tarafından kolaylıkla siyasi bir anlamda yorumlanabilirdi; "Yahudilerin Kralı öldü, ama yerine hanedandan bir başkası geçti" denebilirdi.

Öte yandan, o sıralarda birbiri ardına türeyen Mesih hareketleri de, bu kavramı siyasi yönden iyice tehlikeli hale getiriyordu. Zelotlar olarak adlandırılan radikal milliyetçi/dinci—bugünkü deyimle "fundamentalist"—Yahudiler arasında gelişen bu

Roma yönetimi ve onlarla işbirliği yapan din adamları hiyerarşisi, Hz. İsa'nın yolunu izleyen Nasraniler'e karşı baskı politikası uyguladı.

Mesih hareketlerinin ortak yönü, Roma yönetimine şiddetle karşı çıkmalarıydı. Çoğu Yahudi, Mesih denince, Roma yönetimini kutsal topraklardan sürüp atacak muzaffer bir Yahudi komutan hayal ediyordu. Makabi isyanı sırasında dillerde gezen "Allah'tan başka yönetici yoktur" sloganı, Mesih hareketleri ile özdeş hale gelmişti.

İşte bu nedenlerle, Filistin'deki kurulu düzen, yani Roma yönetimi ve onlarla işbirliği yapan din adamları hiyerarşisi, Nasraniler'e karşı baskı politikası uyguladı. Önceden de belirttiğimiz gibi, özellikle MS. 40'lı yılların sonunda Nasraniler'e karşı yoğun bir zulüm politikası başladı. 48-49 yılları arasında Yahuda'nın Romalı valisi çok sayıda Nasraniyi çarmıha gerdirdi. Roma'ya karşı gelişen her türlü isyan hareketinde Nasranilerin de rolü olduğu düşünülüyordu. 50'li yıllarda baskı sürdü. Sonuçta MS 62-65 yılları arasında bir tarihte Nasraniler'in lideri Yakup da Romalılar tarafından idam edildi.

Yakup idam edildiğinde, tarihsel kayıtlara göre, Nasrani topluluğunun başına Hz. İsa'nın soyundan bir başka varis geçti: Hz. İsa'nın kuzeni olduğu söylenen Simon. Yine tarihsel kayıtlara göre, Simon başında bulunduğu Nasrani topluluğunu 65 yılında Kudüs'ten çıkardı ve Nasraniler Mezopotamya'ya doğru göç ettiler. Çünkü, büyük olasılıkla, Kudüs'ün başına bir şeylerin geleceğini anlamışlardı.

Kudüs'ün Düşüşü

Roma orduları uzun bir kuşatmanın ardından Kudüs'ün surlarını aşıp şehre girdiler.

Gerçekten de öyle oldu. 66 yılında Romalılar ile Yahudiler arasındaki büyük savaş başladı. Savaş, az önce sözünü ettiğimiz radikal Zelotlar tarafından kışkırtıldı. Zelotlar, büyük ölçüde Mesih söylemlerinden etkilenerek, Roma'yı altedebilecek bir güce sahip olduklarına inandılar ve isyan başlattılar. Önce Kudüs'ün yakınlarındaki Masada kayalıklarında yer alan muhkem bir kalenin içindeki Roma garnizonu Zelotların ani bir saldırısı ile gafil avlandı ve Zelotlar gar-

nizondaki askerlerin tümünü kılıçtan geçirdiler. Benzer bir saldırı, Antonia kalesindeki Roma garnizonuna karşı düzenlendi. Garnizondaki askerler, eğer kaleyi terk etmelerine izin verilirse teslim olacaklarını bildirdiler, Zelotlar da bu şartı kabul ettiler, fakat askerler teslim olduklarında hepsini öldürdüler. Bu hareketler, Filistin'deki karmaşadan bıkmış olan Roma yönetiminin sabrını taşırdı. Roma yönetimi ile işbirliği yapan Yahudi din adamlarının yatıştırıcı telkinleri de fayda etmedi ve 73 yılına kadar sürecek olan büyük bir çatışma başladı.

Zelotlar Masada Kalesi ve çevresinde üç yıl daha direndiler, ama sonunda orası da düştü.

Savaşın ilk dönemleri Zelotlar açısından ümit verici bazı küçük zaferlere sahne oldu. Ama Roma aşırı derece güçlüydü. Romalı komutan Titus'un orduları kısa sürede hakimiyeti eline geçirdiler ve 70 yılında da Zelotların elinde bulunan Kudüs'ü kuşattılar.

Roma orduları uzun bir kuşatmanın ardından Kudüs'ün surlarını aşıp şehre girdiler. Zelotlar, sokak aralarında, barikatların arkasında savaşmaya, ele geçirdikleri Romalı askerleri parçalamaya ve böylece karşı tarafı tahrik etmeye devam ettiler. Geri çekile çekile Tapınak'a kadar sıkıştılar. Ve Romalılar, hem Tapınak'ı hem de içindekileri yok ettiler. Geriye bir tek Tapınak'ın batı tarafındaki duvar kaldı; ilerleyen yüzyıllar boyunca bu duvar, Kudüs'teki bu tarihsel hezimetin anısına, Yahudiler tarafından "Ağlama Duvarı" olarak kabul edilecekti.

70 yılındaki bu yenilgiyle birlikte Kudüs yerle bir oldu ve yaklaşık bir milyon Yahudi ya öldürüldü ya da köle olarak satıldı. Zelotlar Masada Kalesi ve çevresinde üç yıl daha direndiler, ama sonunda orası da düştü. Romalılar kaleye girdiklerinde tek bir canlı Yahudi bile bulamadılar; teslim olmaktansa birbirlerini öldürerek topluca intihar etmeyi seçmişlerdi.

Yahudilerin başına gelen bu büyük felaket, Nasrani kaynaklarında, Yahudilerin Hz. İsa'yı yalanlamalarının bir cezası olarak yorumlandı. Gerçekten de böyleydi. Çünkü, Kuran'da bildirildiğine göre, Allah, Kitapta onlara şu hükmü vermişti:

> Muhakkak siz yeryüzünde iki defa bozgunculuk çıkaracaksınız ve muhakkak büyük bir kibirleniş-yükselişle kibirlenecek-yükseleceksiniz. Nitekim o ikiden ilk-vaid geldiği zaman, oldukça zorlu olan kullarımızı üzerinize gönderdik de (sizi) evlerin aralarına kadar girip araştırdılar. Bu yerine getirilmesi gereken bir sözdü. (İsra, 4-5)

Yahudiler Hz. İsa'yı reddetmekle kibirlerini göstermişler, onu öldürmeye kalkmakla da bozgunculuk yapmışlardı. Kendilerini, sırf Hz. İbrahim'in soyundan gel-

dikleri için üstün saymışlar, Hz. Yahya'nın Yeni Ahit'te yer alan "biz İbrahim'in soyundanız demeye kalkmayın. Ben size şunu söyleyeyim; Tanrı, İbrahim'e şu taşlardan çocuk yaratacak güçtedir"[242] şeklindeki öğüdünü dinlememişlerdi. Oysa onları Romalılara üstün kılacak şey, Hz. İbrahim'in temsil ettiği imana sahip çıkmak ve kendilerini bu imana davet eden Hz. İsa'ya inanmaktı. Kibirleri nedeniyle Hz. İsa'yı reddettiler ve daha önce pek çok peygambere yaptıkları gibi onu da öldürmeye kalktılar.

Tapınak'ın yok olmasıyla birlikte, Tapınak'ın işleyişinden sorumlu olan Sadukiler de önemlerini yitirdiler. Yahudiliğin dini liderliği artan bir hızla Ferisiler tarafından üstlenildi. İkinci yüzyılda şekillenmeye başlayan "Hahamsal Yahudilik" (Rabbinic Judaism), Hz. İsa tarafından şiddetle eleştirilen Ferisiler'in elinde şekillendi. Bugünkü Yahudilik, Ferisiler'in kurduğu bu Yahudilik'tir.

Nasraniler'in Durumu

Kudüs'ün düşüşü, Yahudiler'e verilmiş bir cezaydı. Ancak sırf Yahudileri değil, Nasranileri ve Pavlusçu Hıristiyanları da derinden etkiledi.

Havlusçu öğretiye rağmen Nasraniler hala Hz. İsa'nın kendilerine öğrettiği imanı koruyor, bu arada Musa şeriatına titizlikle uyuyorlardı.

Nasraniler, Roma-Yahudi savaşı patlak vermeden kısa bir süre önce Kudüs'ü terk ederek bu kanlı savaşın dışında kalmışlardı. Ancak Kudüs'ü kaybetmiş olmak, onlar için bir avantaj olmadı. Kudüs, Hz. İsa'nın vefatının ardından onun haleflerini barındıran büyük bir otoriteydi. Pavlus bile, Nasranilerle olan tüm çatışmasına rağmen, sonunda Kudüs'e gitmek ve "Yahudi gibi davranıp" buradaki otoritenin onayını istemek zorunda hissetmişti kendini. Pavlus'un dini Roma ve Yunan şehirlerinde yayılırken, Kudüs sarsılmaz bir otorite olarak kalmıştı. Pavlusçuluk hızla yayılmıştı, ama "Kudüs engeli" hala oradaydı.

Kudüs'ün düşmesi, işte bu nedenle Pavlusçu akıma yaradı.

Nasraniler ise kendilerine otorite sağlayan merkezlerini yitirmiş oldular. Tarihsel kaynaklara göre, Kudüs"ü terk ettikten sonra bugünkü Suriye ve Ürdün bölgelerine yerleştiler. Hala Hz. İsa'nın kendilerine öğrettiği imanı koruyor, bu arada Musa şeriatına titizlikle uyuyorlardı. Ama Kudüs'ün cazibesi artık yoktu. Bu arada je-

nerasyon da değişiyordu. Hz. İsa'nın vefatından bu yana 40 yılı aşkın bir süre geçmişti. Onun ilk halefi olan Yakup öldürülmüş, havarilerin çoğu da yine çeşitli şekillerde şehit edilmişlerdi. Nasrani topluluğunun genç nesli Yakup ya da havariler kadar "ünlü" değildiler. Kudüs'ün otoritesini de yitirmişlerdi. Dolayısıyla hızla gelişen Pavlusçu akıma karşı etkili olmaları çok zordu.

Eskiden "Yakup'un yanından gelen elçiler" Pavlus'u tekzip ediyor ve onun saptırdığı insanlara gerçek Hz. İsa'yı öğretebiliyordu. Ama şimdi Roma ve Yunan şehirlerine elçiler yollasalar bile, bu elçileri inandırıcı kılacak bir sıfat yoktu.

Olayın bir diğer yönü, Nasraniler'in hala birer "Yahudi" olmalarıydı. Evet onlar diğer Yahudilerden, yani Hz. İsa'yı tanımamış olan Yahudiler'den çok farklıydılar, ama bunu kim anlardı ki? Yahudiler, Roma-Yahudi savaşının ardından imparatorluğun her yanında potansiyel birer isyancı, hatta "terörist" olarak görülmeye başlamışlardı. Bu ortamda, Musa şeriatına titizlikle uyan dindar bir Yahudi grubu, hem de "Mesih" sıfatını taşıyan bir Hz. İsa'ya iman eden bir Yahudi grubu pek rahat davranamazdı.

İşte bu nedenle, Nasraniler imanlarını korudular ama yavaş yavaş tarih sahnesinden çekildiler. Aslında daha uzun süre direnmeye, Hz. İsa'nın "Tanrı'nın Oğlu" değil bir peygamber olduğunu, Pavlus'un ise bir "sahtekar" olduğunu anlatmaya devam edeceklerdi. Ama ilerleyen bölümlerde inceleyeceğimiz gibi bu direnişleri, Pavlusçu Hıristiyanlığın yayılmasını engelleyemedi. En sonunda da Pavlusçu Hıristiyanlık, Roma'nın koruyucu kanatları altında, onları "sapkın" ilan etti ve aşamalı bir biçimde tarihten sildi.

Pavlus ve Roma

Önceki bölümlerde Pavlus'tan söz ederken onun başarılı bir taktisyen olduğundan söz etmiştik. Bu başarısının en somut örneği, Roma otoritelerine karşı gösterdiği tutumdu.

Pavlus, Hz. İsa'nın havarilerinden çok daha farklı bir sosyal çevreden geliyordu. Havarilerin hepsi Filistin'de yaşıyorlardı ve Roma-Yunan kültürüyle fazla ilgisi olmayan, "muhafazakar" denebilecek Yahudi bir çevrede yetişmişlerdi. Oysa Pavlus, Tarsus'luydu. Dönemin önemli kentlerinden biri olan Tarsus, Yahudilerden çok paganları barındırıyordu ve Roma-Yunan kültürünün egemenliğindeydi. Bu çevrede yetişen Pavlus, havarilerin hiçbirinde olmayan iki özelliğe sahipti: Çok iyi Yunanca biliyordu ve bir Roma vatandaşıydı.

Pavlus kurduğu yeni dini yayarken, var olan bir dini savunmadığı, yeni bir din kurduğu için, "ilkesel" herhangi bir kaygısı yoktu.

Dolayısıyla Pavlus, Roma yönetiminin mantalitesini iyi biliyordu. Roma, egemenliği altındaki halkların dini inançlarını önemsemezdi, isteyen istediği tanrıya tapabilirdi. Ancak bu dini inançların siyasi bir mesaj taşımaları, Roma otoritesine karşı bir takım telkinlerde bulunması durumunda sert tepki gösterirdi. Eğer yeni bir din Roma topraklarında yeşermek istiyorsa, bunu mutlaka Roma yönetiminin gönlünü alarak yapmak zorundaydı.

Pavlus kurduğu yeni dini yayarken bu stratejik hesabı yaptı. Var olan bir dini savunmadığı, yeni bir din kurduğu için, "ilkesel" herhangi bir kaygısı yoktu. Paganların inançlarını kolaylıkla geliştirdiği dinin içine alabiliyor, kolaylıkla Hz. İsa'nın sözlerinin yerine Mitra efsanelerini koyabiliyordu. Bu durumda kurduğu dinin siyaset doktrinini de gerektiği gibi şekillendirebilir, şartlara ve fırsatlara en uygun kurallar koyabilirdi. "Realpolitik"in kurallarını Makyavel'den asırlar önce keşfetmişti.

Romalılar'a yazdığı mektupta şöyle diyordu:

> Herkes, altında bulunduğu yönetime bağlı olsun. Çünkü Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, yönetime karşı direnen, Tanrı'nın düzenlediğine karşı gelmiş olur. Karşı gelenler yargılanır. İyilik yapanlar değil, kötülük yapanlar yöneticilerden korkmalıdır. Yönetimden korkmamak ister misin? İyi olanı yap, yönetimin övgüsünü kazanırsın. Çünkü yönetim, senin iyiliğin için Tanrı'nın hizmetindedir. Ama kötü olanı yaparsan, kork! Yönetim, kılıcı boş yere taşımıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrı'nın gazabını salan öç alıcı olarak Tanrı'nın hizmetindedir. Bunun için, yalnız Tanrı'nın gazabı nedeniyle değil, vicdan nedeniyle de yönetime bağlı olmak gerekir. Vergi ödemenizin nedeni de budur. İşte yöneticiler, Tanrı'nın bu amaç için gayretle çalışan hizmetkarlarıdır. Vergi hakkı olana vergiyi, gümrük hakkı olana gümrüğü, korku hakkı olana korkuyu, saygı hakkı olana saygıyı, herkese hakkını verin.[243]

Kısacası Pavlus, Roma yönetimine, "benim kurduğum dini desteklerseniz, bundan siz de karlı çıkarsınız, çünkü bana inananlara Roma'ya itaatin Tanrı'ya itaat olduğunu söylüyorum" mesajını veriyordu. Bunun üstteki satırlar kadar açık bir ifadesi olamazdı.

Yahudilere göre Mesih, hem imani hem de siyasi bir kurtuluş getirecek, İsrail'i yabancıların istilasından kurtaracaktı

Pavlus özellikle vergi konusunu vurgulamakla, kendi kurduğu dinin Yahudiler'den çok daha farklı bir bakış açısına sahip olduğunu belli ediyordu. Çünkü Roma'ya vergi ödemek, Yahudilerin en ağırına giden şeydi. Bunun tek nedeni para kaybetmemek istemeleri değildi. Kendilerini "İbrahim'in çocukları" olarak paganların hepsinden üstün gördükleri halde bir pagan yöneticiye vergi ödemek zorunda olmak, ağırlarına gi-

diyordu. Bu nedenle vergi ödemekten elden geldiğince kaçınırlar, vergi memurlarını da nefretle anarlardı. Buna karşılık Kudüs'teki Tapınak'a yapılan bağışları istekle verirlerdi. Çünkü Tapınak Yahudi halkının kendi sembolüydü.

Pavlus "Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur" demekle, Yahudilerin inandığı Mesih kavramını reddettiğini de gösteriyordu. Çünkü Mesih, Yahudilere göre hem imani hem de siyasi bir kurtuluş getirecek, İsrail'i yabancıların istilasından kurtaracaktı. Bu nedenle Makabi isyanının ve sonraki Mesih hareketlerinin sloganı hep "Tanrı'dan başka yönetici yoktur" olmuştu. Pavlus'un dinine göre ise, her yönetici, özellikle de Roma zaten "Tanrı'dan"dı.

Pavlus, tüm bu mesajlarla kurduğu yeni dini Roma'nın koruyucu kanatları altına almaya çalıştı. İşin en önemli yanı ise, bu mesajların geçici birer taktik olmayıp, Hıristiyanlığın temel doktrinleri haline gelmesiydi. Pavlus'un mektupları Hıristiyanlığın en temel kaynağını oluşturdular ve böylece onun pasifist politikası bu dinin genel portresini, hatta Hz. İsa'nın hayat hikayesini belirledi. Hz. İsa hakkında çizilen—ve gerçeklere uymadığını 5. bölümde incelediğimiz—aşırı derecede pasifist tablonun kaynağı buydu.

Bu son nokta özellikle önemliydi: Hz. İsa'nın hayat hikayesi. Bu hayat hikayesi, bilindiği gibi "İnciller" dediğimiz kitaplar yoluyla bize ulaştı. Ancak ulaşırken de Pavlusçu öğretinin süzgecinden geçti, bazı yerlerde "makaslandı", bazı yerlerde Pavlus'un dinine uygun ilavelerle karıştı.

Yeni Ahit'in İncilleri işte böyle yazıldı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

İncillerin Yazımı

Yeni Ahit'i ilk kez eline alıp okuyan bir kişi, İncillerden Pavlus'un mektuplarına doğru ilerledikçe, kronolojik bir sıra takip ettiği izlenimine kapılabilir. Çünkü Hz. İsa'nın tebliği, Pavlus'un misyonerliğinden çok daha önce gerçekleşmiştir ve Yeni Ahit de önce Hz. İsa'nın tebliğini, sonra Pavlus'un misyonerliğini anlatır. Oysa bu izlenim gerçeğin tam tersidir. Yeni Ahit'in kitaplarını yazılış sırasına göre kronolojik bir düzene koyarsak, en başa Pavlus'un mektuplarını koymamız gerekir. Çünkü Pavlus'un bu yazılarının hepsi, dört İncil'den çok daha erken tarihlerde yazılmışlardır.

Hıristiyanlığın dini kaynakları arasında ilk yazılanlar, Pavlus'un mektuplarıdır.

Bir başka deyişle, Hıristiyanlığın dini kaynakları arasında ilk yazılanlar, Pavlus'un mektuplarıdır. İnciller, Pavlus'un mektuplarının açtığı yolda ilerlemişlerdir. Doğal olarak da bu mektuplardan fazlasıyla etkilenmişlerdir.

Önceki bölümlerde, Hıristiyanlığın ilk yüzyılının ortalarında, bu dinin içinde iki ayrı kanat oluştuğunu inceledik. Bir taraf Nasraniler, öteki taraf ise Pavlusçular'dı. Nasraniler gerçekte "Hıristiyan" da değildiler, Hz. İsa'ya iman eden samimi birer Yahudi'ydiler. Pavlusçular ise, Hz. İsa'nın meşru halefleri olan Nasraniler'den ayrılarak yeni bir doktrin geliştirmiş, daha doğrusu yeni bir din ortaya çıkarmışlardı.

Bu iki kanat arasında, sahip oldukları inanç farklılıklarının yanında, maddesel bir farklılık da vardı; Pavlus ve onun takipçileri, Roma-Yunan kültürüne ait insanlardı ve Yunanca konuşuyorlardı. Nasraniler ise Filistin'de yaşayan birer Yahudiydiler ve dilleri de o dönemde Yahudiler arasında halk dili olarak kullanılan Aramice'ydi.

İncillerin tümü Roma-Yahudi savaşının patlak vermesinden sonra yazıldı.

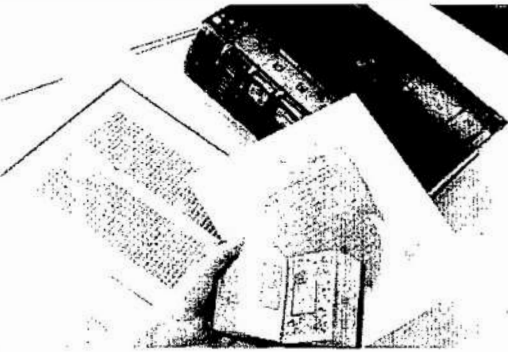
Dolayısıyla, eğer Hz. İsa'dan geriye kalmış ve Nasraniler tarafından saklanan bazı metinler, ya da bir "orjinal İncil" vardıysa, bunların Aramice ya da Yahudiler'in kutsal dili olan İbranice metinler olmaları gerekirdi. Buna karşılık, Pavlus'un mektupları Yunanca yazılmışlardı, Pavlusçuların yazacakları dini metinler de yine Yunanca olacaktı.

Sırf bu bile, elimizdeki Yeni Ahit'in Pavlusçu bir çevrenin ürünü olduğunu bize gösterir. Çünkü Yeni Ahit İncillerinin dördü de Yunanca yazılmış kitaplardır.

Bir başka önemli nokta ise, sözkonusu İncillerin hepsinin Roma-Yahudi savaşının patlak vermesinden sonra yazılmış olmalarıydı. Markos İncili bu savaş sıralarında ya da savaşın hemen ardından kaleme alınmış, diğerleri de 10-15 yıllık aralıklarla daha sonraki dönemde ortaya çıkmışlardı. Yani İnciller, Kudüs'teki Nasrani liderliğinin sözkonusu Roma-Yahudi savaşı yüzünden dağıldığı ve otoritesinin yok olduğu bir dönemde oluşmuşlardı. Bir başka ifadeyle, İncillerin yazıldığı dönem, Pavlusçu öğretinin Hz. İsa'nın mirasına ağırlıklı olarak sahip çıkmaya ve bu mirasın gerçek sahipleri olan Nasranileri safdışı bırakmaya başladığı dönemdi.

Şimdi, Hıristiyanlığın ilk yüzyılında oluşan sözkonusu Pavlus-Nasrani çatışmasını göz önünde bulundurarak, İncillerin nasıl yazıldığına bakabiliriz.

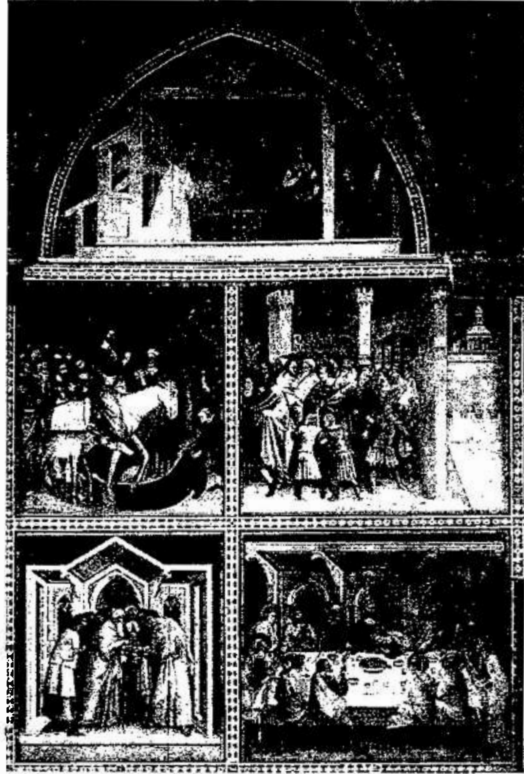
Yeni Ahit'i Kim Yazdı?

Eğer İnciller gerçekten havariler ya da havarilerin yanında yetişmiş kişiler tarafından yazılmış olsalardı, bu kişiler isimlerini özellikle belirtmeyi ve böylece yazdıkları metne güvenirlik kazandırmayı tercih etmezler miydi?

Elinize bir Yeni Ahit nüshası alır ve içinde yer alan dört İncil'in kimler tarafından yazıldığını öğrenmek için girişlerine bakarsanız şu tabloyla karşılaşırsınız: Yeni Ahit'te ilk sırada yer alan İncil Hz. İsa'nın havarisi Matta tarafından yazılmıştır. Barnaba'nın yeğeni ve Petrus'un yardımcısı olan Markos ikinci İncili, Pavlus'un hekimi olan Luka da üçüncü İncili yazmıştır. Dördüncü İncili kaleme alan kişinin de "İsa'nın sevdiği öğrenci", yani havarilerden biri olan Yuhanna olduğu söylenir.

Ancak çoğu Hıristiyanın düşünmek istemediği bir gerçek vardır. Sözünü ettiğimiz dört metinde de "imza" anlamına gelecek bir belirti yoktur. Bir başka deyişle, metinlerin hiçbirinde yazarın ismi verilmez. "Ben havari Matta, bunları yazıyorum" gibi bir ifade yoktur.

Bu İncilleri yazanların neden böyle bir not düşmedikleri ise önemli bir sorudur. Çünkü Yeni Ahit'in diğer metinlerinde böyle bir durum yoktur. Pavlus'un mektuplarının hepsinin başında "Tanrı'nın müjdesini yaymak için seçilip elçi olmaya çağrılan ben Pavlus'tan selam" gibi "havalı" selamlama ifadeleri vardır.[244] Yakup'un mektubunda, Yahuda ve Petrus'a atfedilen mektuplarda, hatta Yeni Ahit'in son kitabı olan "Vahiy"de bile, bu metinlerin kimin tarafından yazıldığı belirtilir.

Böyle bir durumda, bu İncillerin gerçekten Hıristiyanların öne sürdükleri kişiler tarafından yazıldıklarını kabul etmek zorlaşmaktadır. Hıristiyanların tezini kabul ettiğimizde, özellikle şu soru cevapsız kalır: Eğer bu İnciller gerçekten havariler ya da havarilerin yanında yetişmiş kişiler tarafından yazılmış olsalardı, bu kişiler isimlerini özellikle belirtmeyi ve böylece yazdıkları metne güvenirlik kazandırmayı tercih etmezler miydi?

Oysa eğer bu metinlerin başka insanlar tarafından yazıldıklarını düşünürsek, isim koymakta tereddüt etmelerinin mantığı kolayca anlaşılır. Çünkü bir havari ya da bir havarinin yanında yetişmiş bir insan değillerse, isimlerinin kendilerine kazandıracağı bir güvenilirlik olmayacaktır ve bu yüzden metinleri isimsiz yazmayı tercih etmeleri de son derece normaldir. Eğer mutlaka bir isim koyma ihtiyacı duyarlarsa da, Hz. İsa'nın yanında bulunmuş ünlü bir ismi tercih etmeleri daha mantıklıdır.

Nitekim Yeni Ahit'i inceleyen araştırmacıların hemen hiçbiri, Yeni Ahit İncilleri'nin havariler tarafından kaleme alındığı düşüncesinde değillerdir. Öncelikle Aramice konuşan birer Yahudi olan havarilerin, iyi birer Yunanca ile kaleme alınmış bu metinleri üretmeleri teknik yönden mümkün görünmemektedir. Dahası, metinlerin içeriğine bakıldığında, bunların Hz. İsa'yla birlikte aynı ortamda bulunmuş "görgü şahitleri" tarafından yazılmadıkları, ancak farklı kaynaklardan ve birbirlerinden alıntılar yapılarak derlendikleri anlaşılmaktadır.

Claremont'taki School of Theology'de çalışan ve Hıristiyanlığın ilk dönemi

hakkında önemli bir uzman olan Burton L. Mack, Who Wrote the New Testament? (Yeni Ahit'i Kim Yazdı?) adlı kitabında, bu konuda şunları söyler:

> Pavlus tarafından yazılan yedi mektup ve Yuhanna adlı birisi tarafından yazılmış olan Vahiy bölümü hariç, Yeni Ahit'e girmesi için seçilen yazılar, kendilerine atfedilen kişiler tarafından yazılmamışlardır. Modern Hıristiyanların çoğu bu durumu kavramakta zorlanır ya da bundan rahatsızlık duyar. Ancak problem açıktır; birileri bizlere gerçek dışı bir tablo çizmiştir. Bu fenomeni daha iyi anlamak için üç noktaya dikkat etmek gerekir: (1) Erken dönem Hıristiyan yazılarının çoğu isimsiz yazarlar tarafından kaleme alınmıştır, (2) havariler hakkındaki anlatımlar ikinci yüzyılın ürünüdür, (3) ve sözkonusu metinlerin havarilere ya da onlara yakın kişilere atfedilmesi, o dönemin anlayışında pek de gayrı-ahlaki sayılmayacak bir harekettir.[245]

Mack, bu son belirttiği noktayı şöyle açıklar:

> Sonradan yazılmış bazı isimsiz metinlerin daha önce yaşamış ünlü kişilere atfedilmesi, Greko-Romen dünyasında sık sık rastlanan bir uygulamaydı. Örneğin retorik okullarında, öğretmenler öğrencilerinden eski bir filozofun adıyla bir metin yazmalarını isterler ve öğrencilerinin bu kişinin öğretisini iyice kavrayıp kavramadıklarını bu yolla ölçerlerdi. Metnin, sözkonusu filozofun düşüncelerini yansıttığının düşünülmesi, bu metnin ona atfedilmesi için yeterliydi. Bu nedenle, Yeni Ahit'i inceleyen akademisyenlerin çoğu, bu ve benzeri nedenlerle, Yeni Ahit'e dahil edilen yazıların ya isimsiz olarak yazıldığını ve sonradan eski zamanda yaşamış bir kişiye (örneğin bir havariye) atfedildiğini, ya da doğrudan sözkonusu kişinin adıyla başkaları tarafından yazıldığını kabul ederler. Bunun en çarpıcı örneği, her ikisi de ikinci yüzyılın başında yazılmış olan ama havari Petrus'a atfedilen iki mektuptur.[246]

Bu bulanıklık Pavlus'un mektupları için bile geçerlidir. Pavlus'un mektupları olarak bilinen metinlerin iki tanesinin aslında sonradan yazıldıkları ve Pavlus'a atfedildikleri düşünülmektedir. Bunlar Koloseliler'e ve Efesliler'e yazılmış mektuplardır ve Pavlus'un imzasını taşımalarına karşın, kullandıkları üslup, yazı stili ve kelime seçimleri Pavlus'un diğer mektuplarından çok farklıdırlar. Bu nedenle, akademisyenlerin çoğu bu mektupların, Pavlus'un ölümünün ardından "onun öğretisine devam ettiren hareketin liderleri" tarafından yazıldığını kabul etmektedirler. Böyle bir sonradan yazmada ise, üstte açıklandığı gibi, dönemin anlayışına göre "gayrı-ahlaki" bir yön yoktur.[247]

Tüm bunlar bizlere Yeni Ahit'in kalın bir sis perdesi ardında durduğunu göstermektedir. Eldeki metinlerin kim tarafından yazıldıkları belirsizdir. Bu metinleri şu anda kabul edilen yazarlarına atfeden Kilise babaları arasında ise şiddetli fikir ayrılıkları vardır.

Şimdi bunlara tek tek bakalım.

Markos ya da Görgü Şahidi Olmayan Şahid

Yeni Ahit'in dört İncil'i arasında ikinci sırada yer alan, ama gerçekte diğer üçünden daha önce yazılmış olan İncil, ilk kez 70 yılı civarında kaleme alınmıştı. Ancak Hıristiyanlar arasında uzunca bir süre yazarı belli olmadan dolaştı. Bu İncil'in yazarı olarak Markos'u gösteren ilk kişi ise, The Catholic Encyclopedia'nın da kabul ettiği gibi, Hierapolis piskoposu Papias (Papias of Hierapolis) oldu.[248] Papias, MS 130 ya da 140 yılında yazdığı Explanation of the Lord's Sayings (Rab'bin Sözlerinin Açıklanması) adlı çalışmasında bu İncil'in Aziz Markos tarafından yazıldığını belirtti. Papias'a göre Markos Hz. İsa'nın sözlerini hiçbir zaman kendi kulağıyla duymamış, ama havari Petrus'tan öğrendiklerini dikkatli bir biçimde kaydetmişti

Ancak ortada önemli bir sorun vardı: Sözkonusu Markos'un kim olduğu pek açık değildi. Hala da değildir. Bugün elimizdeki Yeni Ahit'te iki ayrı Markos'tan söz edilir ve bunların aynı kişi olduğunu gösterebilecek hiçbir delil yoktur.

Bugün elimizdeki Yeni Ahit'te iki ayrı Markos'tan söz edilir ve bunların aynı kişi olduğunu gösterebilecek hiçbir delil yoktur.

İlk Markos, Barnaba'nın yeğenidir. Elçilerin İşleri'nde "Markos diye tanınan Yuhanna" şeklinde tanıtılır.[249] Pavlus ve Barnaba'nın yardımcısı olarak onlarla birlikte yola çıkmış, sonra bilinmeyen bir nedenle onları terk etmiş, onlara tekrar katılmak istediğinde ise Pavlus buna karşı çıkmıştır. Bu konu, Markos'u yanlarına almakta ısrar eden Barnaba ile Pavlus'un çatışmasına neden olmuş ve sonuçta bu anlaşmazlık nedeniyle yolları ayrılmıştır.[250] Bu bilgiye dayanarak Markos'un Pavlus tarafından pek sevilmeyen ve güvenilmeyen bir kişi olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Ancak Pavlus'un mektuplarına baktığımızda, aynı Markos'un bir süre sonra Pavlus'un sadık bir yardımcısı olarak ortaya çıktığını görürüz. Anlaşılan, barışmışlardır. Pavlus ondan "emektaşım Markos"[251] ya da, "hapishane arkadaşım"[252] diye söz eder. Bu sözlerden Markos'un Pavlus ile beraber Batı Anadolu ve bugünkü Yunanistan civarında dolaştığını anlıyoruz.

İsmi Yeni Ahit'te geçen ikinci Markos ise, Petrus'un yazdığı söylenen ikinci mektupta anılır. Mektupta, Petrus'un ağzından şöyle denir: "Sizinle birlikte seçilmiş olup Babil'de bulunan inanlılar topluluğu ve oğlum Markos size selam ederler".[253] Bu ifadeden mektubun Babil'de, yani bugünkü Irak topraklarında yazıldığı ve Markos'un da orada olduğu anlaşılmaktadır. Yani, bu mektuba göre, Markos Irak civarlarında Petrus'un yanında dolaşan birisidir.

İncillerin yazarlarından biri olan Markos'un kimliği oldukça bulanıktır

Hıristiyanlar, Pavlus'un yanındaki Markos'la Petrus'un yanındaki Markos'un aynı kişi olduğunu kabul ederler. Oysa bunu kabul etmemizi gerektirecek hiçbir gösterge yoktur. Dahası, Pavlus ile diğer havariler arasındaki büyük çatışmayı hatırladığımızda, bunun kabul edilmesi zor bir iddia olduğunu görürüz. Pavlus ile Petrus'un araları, Pavlus'un Petrus'u ve diğer havarileri "ikiyüzlüler" diyerek suçlamasıyla açılmıştır[254] ve her ikisinin bir daha görüştüklerine dair ortada hiçbir gösterge yoktur. Hıristiyan geleneğinde, İmparator Neron döneminde Pavlus ve Petrus'un birlikte Roma'da faaliyette bulunduğu anlatılır, ancak bunun Yeni Ahit kitaplarının hiçbirinde bir delili yoktur. Pavlus ile Petrus'un arasındaki çatışmayı gizlemek için ortaya atılan bu efsane, ilk kez Kilise Babası Irenaeus tarafından öne sürülmüştür.[255]

Bu durumda Pavlus'un yardımcısı olan Markos'la Petrus'un yardımcısı olarak tanıtılan Markos'un aynı kişiler olduklarını iddia etmek mantıklı değildir. Ancak Hıristiyanlar bu iki Markos'un aynı kişi olduğunda ısrar ederler. Buna ise mecburdurlar. Çünkü Markos'a atfedilen İncil'e güvenirlik kazandırmak için Markos'u Petrus ile ilişkilendirmek zorunludur. (Pavlus Hz. İsa'yı hiç görmediğine göre, Pavlus'un yanında gezen bir Markos'un da "görgü şahitliği"ne dayalı bir İncil yazma iddiası olamaz çünkü.)

Bu sebepten dolayı, Markos denen kişinin sözkonusu iki ayrı kimliği içinde üzerinde en çok durulanı Petrus'la olan ilişkisidir. Papias, az önce belirttiğimiz gibi, Markos'un yazdığı metni havari Petrus'tan öğrenerek yazdığını söylemiştir. Oysa bunu kabul etmek de mümkün değildir. The Catholic Encyclopedia, bu içinden çıkılmaz sorunu şöyle itiraf ediyor:

> Papias'ın, Markos'un yazdığı İncili havari Petrus'tan öğrenerek yazdığı yönündeki tanıklığı konusunda belirli bir güvensizlik vardır. Çünkü Markos'taki bazı materyaller gerçekten bir görgü şahidinin tanıklığıdırlar (örneğin 1:21-28, 1:29-31, 4:35-41, 5:1-20) ve dolayısıyla gerçekten Petrus kökenli olabilirler. Ama başka bazı materyaller bazı yönlerden görgü şahitliği tanıklığı özelliğinden ayrılırlar. (örneğin 2:13-14, 2:15-17, 3:19b-35, 6:6b-13) Bu nedenle Petrus kökenli öğretinin Markos İncili'ndeki etkisi konusunda varılan nokta şudur: Markos'un kaynakları tartışılmaz olarak Petrus'un kökenli öğretiden başka kaynakları da içermektedir, oysa Papias Petrus'tan başka bir kaynak saymamaktadır.[256]

Dolayısıyla ortada tam bir karmaşa vardır. Markos İncili denen metni yazdığı söylenen Markos, Yeni Ahit'te iki ayrı insan gibi geçmektedir. Dahası bu Markos'un yazdığı şeyleri Petrus'tan öğrendiği söylenmektedir, ama yazdığı şeyler Petrus dışında başka bazı kaynakları da kullandığını göstermektedir.

Bu iki Markos'un aynı kişi olduğunu söyleyen ve Markos'un kaynağını Petrus olarak gösteren Papias'ın kendi durumu da biraz bulanıktır. Diğer tüm Kilise babaları Markos İncili'nin yazarını "ispatlamak" için Papias'ın tanıklığına başvurmuşlardır.[257] Peki ama Papias'ın güvenilirliği nereden gelmektedir?... Kendisinden yarım asır sonra yaşamış olan Kilise babası Iraneus, Papias'ın havari Yuhanna'nın yanında yetiştiğini ve ondan öğrendiklerini kaydettiğini yazmıştır. Buna karşılık, bir başka Kilise babası olan Eusebius ise Papias'ın "sapkın" (heretik) bazı görüşlere sahip olduğunu ve bu görüşleri kendisini izleyen rahiplere aktardığını öne sürmüştür.[258]

Tüm bu nedenlerle The Catholic Encyclopedia, Papias'ın kendisinden sonra gelen pek çok Kilise babası tarafından kaynak olarak gösterildiğini, ancak "tanıklığının İncil metinlerin oluşumu, Matta İncili'nin Aramice versiyonu ve ilk Kilise'nin tarihi ile ilgili diğer bazı sorular açısından çok sayıda problem yarattığı"nı yazmak zorunda kalır.[259]

Yani hem Markos'un kimliği ve kaynakları bulanıktır, hem de Markos'a tanıklık eden Papias'ın.

Aynı durum, üstteki alıntıda belirtildiği gibi, Matta İncili için de geçerlidir.

Matta ya da Aslı Kaybolan Tercüme

Yeni Ahit'te ilk sıraya konan Matta İncili, aslında yazılış sırasına göre ikincidir. Gerek Hıristiyan tarihçilerin, gerekse seküler araştırmacıların büyük bölümü, bu İncil'in MS 80'li yılların başında, yani Markos'tan 10-15 yıl sonra kaleme alındığı konusunda hemfikirdir. Yaygın kabul gören bir diğer görüş ise, Matta İncili'nin yazarının Markos İncili'ne dayandığı, ancak Markos'un bilmediği bir takım kaynaklardan gelen bilgileri ekleyerek daha geniş kapsamlı bir metin oluşturduğu yönündedir.

İncil'in yazarı olarak gösterilen Matta, Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın oniki havarisinden biridir. Bu İncil'in kendisi, Matta'nın bir vergi görevlisi olduğunu ve Hz. İsa'nın "ardımdan gel" emri üzerine işini bırakarak onun öğrencilerine arasına katıldığını anlatır.[260] Ancak ortada önemli bir sorun vardır. Aynı vergi görevlisi ve aynı "ardımdan gel" emri Markos ve Luka İncilleri'nde de anlatılır; fakat bu kez vergi görevlisinin adı Matta değil Levi'dir. Markos bir de " Alfay oğlu Levi" diyerek vergi görevlisinin babasının adını da verir.[261]

Bu çelişkili durum karşısında Hıristiyanlar sözkonusu kişinin isminin Matta-Levi olduğunu öne sürerler. Ancak Hıristiyanların arasında bile buna karşı çıkanlar ol-

Matta ya da Levi olarak bilinen havarinin bu İncil'i yazmış olması mümkün müdür?

muştur; en ünlüleri Heracleon ve Origen'dir.[262]

Peki Matta ya da Levi olarak bilinen havarinin bu İncil'i yazmış olması mümkün müdür?

Hayır. Aslında zaten Hıristiyanların iddiası da tam olarak bu değildir. Çünkü ortada önemli bir dil sorunu olduğunun bilincindedirler. Filistinli bir Yahudi olan Matta'nın (ya da Levi'nin) konuştuğu dil Aramice'dir, kullandığı kutsal dil de İbranice'dir. Oysa elimizdeki metin Yunanca'dır. Bu yüzden Hıristiyanlar, elimizdeki metnin, Matta tarafından İbranice yazılmış olan İncil'in Yunanca'ya tercüme edilmesiyle oluştuğunu söylerler.[263] Dahası, İncil'in İbranice versiyonunun "Yahudi Hıristiyanlar" için yazıldığını ve dolayısıyla onlara hitap ettiğini belirtirler. Zaten bu nedenle dört İncil içinde Yahudi kavramlarına en çok atıfta bulunan ve Hz. İsa'nın "İsrail'in Kralı" oluşuna en çok önem vereni, Matta İncili'dir.

Peki metni Yunanca'ya çeviren kimdir, diye sorabiliriz. Bu soru cevapsızdır. Daha da önemli bir soruyu ise şöyle sorabiliriz: Acaba metin birisi ya da birileri tarafından Yunanca'ya çevrilirken anlamında bozulmalar ya da kasıtlı değişiklikler olmuş olabilir mi?

Metnin orjinal İbranice versiyonu kaybolduğu için bu soruya cevap vermek mümkün değil gibidir. Ancak Kilise babalarından Epiphanus'un dördüncü yüzyılın ortalarında yazdığı bazı satırlar, bu konuda önemli bir bilgi sağlar. Epiphanus, "Ebionim" olarak bilinen bir Yahudi-Hıristiyan mezhebinin kendilerine ait İbranice bir İncil'e sahip olduklarından söz etmiştir. Dahası, sözkonusu İncil'in "Matta İncili'nin bazı yönlerden farklı bir versiyonu" olduğunu belirtmiştir. Ancak Epiphanus bunları yazarken sözkonusu Ebionim mezhebini ve onların sözkonusu İncil'ini yerden yere vurmayı ve onları "sapkın" (heretik) saymayı da ihmal etmemiştir. Bu mezhebin ve kullandıkları İncil'in "sapkın" olmasının nedeni ise, Epiphanus'a göre, "adaptasyonist" bir görüş benimsemeleri, yani "Hz. İsa'nın tamamen normal bir insan olduğunu, 'Tanrı'nın Oğlu' sıfatını ise vatfiz olmasıyla beraber aldığını" ve dolayısıyla bu sıfatın tamamen mecazi bir anlama sahip olduğunu savunmalarıdır![264]

Ne ilginç, değil mi?...

Çünkü Epiphanus'un yazdıkları "Matta İncili'nin İbranice versiyonunun", yani aslında büyük olasılıkla Matta İncili'nin orjinalinin, Hz. İsa'yı tanrı saymadığını, aksine normal bir insan olarak algıladığını göstermektedir. Buna karşın Epiphanus'un Matta İncili'nin orjinali saydığı Yunanca versiyon ise, sözkonusu İbranice metinden "bazı yönlerden farklı"dır ve bu farklılıklar da Hz. İsa'nın tanrı sayılmasına neden olmaktadır.

Epiphanus

Hıristiyanlığın ilk dönemi hakkında önemli bir uzman olan William Harwood, Matta'nın Yunanca ve İbranice versiyonları arasındaki bu farklılığı ve yer değiştirmeyi şöyle açıklar:

> İkinci yüzyılın başlarında Hıristiyan rahip Papias, Maththaios (Matta) adlı havarinin İsa'nın sözlerini toplayıp İbranice bir metin ortaya çıkardığını belirmişti. Büyük olasılıkla "İbranilerin İncili" (Gospel of the Hebrews) dediğimiz dokümanı kastediyordu. Papias ayrıca Maththaios'un yazdığı İbranice metnin başka bazı kişiler tarafından tercüme edildiğini ve bu tercümelerin geniş bir coğrafyaya yayıldığını da belirtiyordu. Ancak İbraniler'in İncili'nde İsa'nın günah işlemiş olabileceğini gösteren bir ifade fark edildiğinde, ikinci yüzyılın Hıristiyan otoriteleri bu İncil'in tahrif edilmiş bir metin olduğu sonucuna vardılar. Bunun üzerine İbraniler'in İncili Hıristiyan yazılarından çıkarıldı ve onun yerine alternatif bir Maththaios İncili aranmaya başladı. İşte bu sırada yazarı belli olmayan Yunanca bir metin gündeme geldi. Bu, İbraniler'in İncili'ne bazı yönlerden benzemekle birlikte, tam tamına bir tercüme değildi ve Maththaios tarafından yazılmış olduğunu gösterebilecek hiçbir şey de yoktu. Bu Yunanca metne " Maththaios'un" yani Matta'nın İncili dendi ve bugüne kadar da böyle bilindi. Bu metindeki pek çok pasaj, İsa'nın metnin İbranice orjinalinde yer alan sözlerinin tercümeleriydi, ama bazıları orjinalde yoktular."[265]

Yani Matta İncili'nin İbranice aslı ile, bu İncil'e dayanarak yapılan Yunanca tercüme arasında bazı önemli farklılıklar vardı ve ikinci yüzyılda bu iki metin yer değiştirmişti; Yunanca metin "asıl metin" sayılmış, İbranice orjinal ise "tahrif edilmiş metin" olarak kabul edilmişti.

Matta İncili'nin günümüzdeki versiyonunun gerçekte "bazı yönlerden" tahrif edilmiş bir versiyon olduğunu söyleyebiliriz.

Kısacası Matta İncili'nin elimizdeki versiyonunun gerçekte "bazı yönlerden" tahrif edilmiş bir versiyon olduğunu söyleyebiliriz. Bu tahrifat, Hz. İsa'ya ilahlık atfetmek amacıyla İncil'e bazı pasaj ya da cümlelerin eklenmesi veya bazı kelimelerin yanlış yorumlanması ile gerçekleşmiş olma-

lıdır. İncil'in İbranice aslı ise "Ebionim" olarak bilinen Yahudi-Hıristiyan mezhebinin elinde yaşamış, ancak Katolik Kilise'nin egemenliğinin mutlaklaşması ile birlikte kaybolmuş ya da en azından ortadan kalkmış olsa gerektir.

Bu arada bir noktayı hatırlatmak gerekir: Epiphanus'un sözünü ettiği "Ebionim" mezhebi, Nasranilerin, yani Hz. İsa'nın gerçek takipçilerinin devamıdır... Bu konuya bir süre sonra yeniden değineceğiz.

Luka ya da Pavlus'un Sağ Kolu

Üçüncü İncil'in ve Yeni Ahit'in beşinci kitabı olan Elçilerin İşleri'nin yazarı aynı kişidir ve Hıristiyan geleneğinde Luka olarak anılır. Luka'nın en önemli özelliği ise, Pavlus'un hem hekimi hem de sadık bir öğrencisi oluşudur. Pavlus Koloseliler'e yazdığı mektubun sonunda ondan şöyle söz eder: "Sevgili hekim Luka ve Dimas da size selam ederler".[266] Filimun'a yazdığı mektubunda ise onu "emektaşları" arasında sayar.[267]

Luka İncili'nin de, Pavlusçu öğretinin elinden çıkmış bir metin olduğunu söyleyebiliriz.

Dolayısıyla, Luka İncili'nin de, Matta'nın Yunanca versiyonu gibi, Pavlusçu öğretinin elinden çıkmış bir metin olduğunu söyleyebiliriz.

Luka İncili'nin Matta'yla aynı dönemde, muhtemelen Matta'dan 5-10 yıl sonra yazıldığı kabul edilir. Yani 85-90 yılları civarında bir tarihte kaleme alınmıştır. Yine de "Luka İncili", uzunca bir süre kim tarafından yazıldığı belli olmadan ortada dolaşmıştır. Bu İncil'in yazarı olarak Luka'yı gösteren kişi ise, Hıristiyan öğretisinin ve Yeni Ahit'in şekillenmesinde büyük pay sahibi olan Kilise babası Irenaeus'tur (135-202). Ireaneus, ikinci yüzyılın sonlarında yazdığı Adversus Haereses adlı ünlü kitabında şöyle yazar: "Pavlus'un yakın yardımcısı olan Luka, kendisine anlatılan İncil'i bir kitaba yazdı."[268]

Metni kimin yazdığı konusunda bu tür bir hüküm vardır, ama metnin nerede yazıldığı konusunda Hıristiyan kaynakları hiçbir şekilde anlaşamazlar. Kimilerine göre Filistin'deki Sezariye'de, kimilerine göre Kuzey Anadolu'da, kimilerine göre ise Roma'da kaleme alınmıştır.[269] Ancak herkesin ortak görüşü, metnin Yahudi-olmayan yani pagan kökenli Hıristiyanları hedef alarak yazıldığıdır.

Luka'nın, Hz. İsa'nın yanında bulunmuş gerçek havarilerin değil de, kendisini sonradan havari saymış olan Pavlus'un öğrencisi olması başlı başına bir sorundur. Çünkü bu durum Luka'nın Hz. İsa'nın hayat hikayesini birinci ağızdan öğrenmiş olmasını, yani Luka İncili'nin "görgü tanıklığı"na dayalı olmasını imkansız kılmaktadır.

Luka'nın incilinde yer alan bazı detaylardan da, sözkonusu metnin "görgü tanıklığı" ürünü olmadığı anlaşılmaktadır.

Hıristiyanlar Luka'nın Pavlus'un yanında Kudüs'e geldiği zaman Nasrani liderliğini yürüten havarileri, hatta Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'i dinlediğini ve yazdığı şeylerin bir kısmını buradan aldığını söylerler. Ancak Pavlus ile Nasrani liderliği arasındaki büyük gerilim sırasında Luka'nın Kudüs'te fazla bir eğitim almış olması mümkün görünmemektedir.

Luka'nın incilinde yer alan bazı detaylardan da, sözkonusu metnin "görgü tanıklığı" ürünü olmadığı anlaşılmaktadır. Bu incil, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği andan söz ederken "saat öğleyin on iki sularında güneş karardı ve bütün ülkenin üzerine saat üçe kadar süren bir karanlık çöktü" diye yazar.[270] "Güneş karardı" ifadesi, Yunanca'daki anlamıyla tam olarak "güneş tutuldu" demektir.[271] Matta ve Markos da aynı karanlıktan söz ederler, ama bunun bir güneş tutulmasının sonucu olduğunu öne sürmezler. Luka'nın ifadesini imkansız kılan şey ise, çarmıh olayının Fısıh bayramında gerçekleştiğini söylemesidir.[272] Fısıh Yahudi takvimine göre her zaman 14 Nisan'da kutlanır ve bu tarihte de her zaman dolunay vardır.[273] Dolunay döneminde bir güneş tutulmasının yaşanması ise elbette imkansızdır.

Luka'nın bu tür "tarihsel" hataları, onun görgü tanıklığına dayandığı iddialarını geçersiz kılar. Zaten Luka'nın metni incelendiğinde, Hz. İsa'nın hayat hikayesini nereden öğrendiği açıkça görülür: Luka, kendisinden 15-20 yıl önce yazılmış olan Markos'un İncili'ni temel kaynak olarak kullanmıştır. Çoğu yerde Markos'ta yazılı olanları hiç değiştirmeden doğrudan alıntılar. Bazen de bunlara kendi yorumlarını ekler. Ancak, konuyla ilgilenen herkesin kabul ettiği gibi, Luka'nın Markos dışında da bir kaynağı vardır. Matta'da da kullanılan bu kaynağın, Yeni Ahit'in tüm İncillerinden daha önce yazılmış olan "Q İncili" olduğu tezi ise, tarafsız araştırmacıların çoğu tarafından kabul edilmektedir. Sözkonusu "Q"yu, birazdan inceleyeceğiz.

Dördüncü İncil ve Hz. İsa'nın Yunanlaştırılması

Akademisyenlerin çoğu, Yeni Ahit'te dördüncü sırada yer alan ve Hıristiyanlarca "Yuhanna İncili" olarak anılan kitabı sadece "Dördüncü İncil" olarak tanımlamayı tercih ederler. Çünkü bu İncil'in havari Yuhanna tarafından yazıldığı iddiası, Kilise dogmalarına sıkı sıkıya inanan Hıristiyanlar hariç, hiç kimse tarafından kabul edilmemektedir.

Dördüncü İncil, diğer üçünden çok farklıdır. Matta, Markos ve Luka, Hz. İsa'yı birbirlerine paralel bir bakış açısıyla anlattıkları için "Snoptik İnciller" olarak anılırlar. Snoptik, Yunanca'daki "synopsis" kelimesinden gelir ve "aynı gözden" demektir. Oy-

"Dördüncü İncil"in havari Yuhanna tarafından yazıldığı iddiası, Kilise dogmalarına sıkı sıkıya inanan Hıristiyanlar hariç, hiç kimse tarafından kabul edilmemektedir.

sa Dördüncü İncil, tamamen farklı bir "gözden" yazılmıştır. Hz. İsa'nın kimliği hakkındaki yorumları çok farklıdır, üslubu çok farklıdır, aktardığı sözler ya da olaylar farklıdır. Snoptiklere göre çok daha felsefi, çok daha sembolik, çok daha mistiktir. Yeni Ahit'teki çelişkilerin çoğu da, aslında Snoptiklerle Dördüncü İncil arasındaki çelişkilerdir.

Peki bu metin kim tarafından ve ne zaman kaleme alınmıştır? Zaman konusunda varılan ortak görüş, MS 100 yılı civarlarıdır. Hıristiyan geleneği, havariler arasında en uzun yaşamış olan Yuhanna'nın bu tarihte Efes'te bulunduğunu ve sözkonusu incili burada kaleme aldığını öne sürer. Oysa başta da belirttiğimiz gibi, bunu hiçbir tarafsız araştırmacı kabul etmemektedir, çünkü pek çok yönden imkansızdır.

Önce Yuhanna'nın kim olduğuna bakalım. Yuhanna Snoptik İncillerin üçünde de Hz. İsa'nın seçtiği oniki havariden biri olarak sayılır. Kardeşi Yakup'la birlikte balıkçılık yaparken—bu Yakup, "Hz. İsa'nın kardeşi" olarak tanıtılan Yakup değildir—Hz. İsa'ya katılmıştır. İnciller bir de bu iki kardeşin Zebedi adlı bir adamın oğulları olduğunu söylerler. Markos'ta bu iki kardeş "(İsa'nın) Beni-Regeş, yani 'Gökgürültüsü Oğulları' adını verdiği Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna" olarak tanıtılırlar.[274]

100 yılı civarında Efes'te yazılan, hem de çok sofistike bir Yunanca ile kaleme alınan incili sözkonusu balıkçı Yuhanna'ya atfeden ilk otorite ise, ünlü Kilise babası Irenaeus'tur. Irenaeus, ikinci yüzyılın sonlarında yazdığı Adversus Haereses'te, bu bilgiyi, Yuhanna'yı tanıyan İzmirli Polycarp'tan (Polycarp of Smyrna) öğrendiğini öne sürmüştür.

Ünlü Kilise babası Irenaeus

Oysa The Catholic Encyclopedia'nın da kabul ettiği gibi, bu bilgiyi sorunlu hale getiren birkaç ayrı çelişki vardır. İlki, "Yuhanna'nın Efes'te bulunduğu yönündeki bilginin, bu konuda bilgi vermesi beklenecek kaynakların hiçbirinde geçmemesidir".[275] Katoliklerin ansiklopedisi, ikinci sorunu şöyle özetler:

> İkincisi, Irenaeus İzmirli Polycarp'in havari Yuhanna ile olan ilişkisi hakkında yanılıyor olabilir. Nitekim Adversus Haereses'te rahip Papias'ın da Yuhanna'nın tebliğini dinlediğini söylemekte, ama bu bilgi Papias tarafından doğrulanmamaktadır. Acaba hem Papias'ın hem de Polycarp'ın tanıdıkları ikinci bir Yuhanna mı vardı?[276]

Aynı kaynağa göre, olayı iyice zora sokan bir üçüncü sorun, havari Yuhanna'nın çok daha erken bir tarihte öldüğü yönündeki bir inanıştır. Bu bilgi, 430 yılında Sideli Philip tarafından desteklenmiş, 9. yüzyılda George Hamartolus tarafından savunulmuştur. 5. ve 6. yüzyılda yaşamış olan ve havarilerin ölümlerini inceleyen bazı tarihçiler de yine havari Yuhanna'nın 100 yılından çok daha erken bir tarihte şehit edilerek öldürüldüğünü yazmışlardır.[277]

Dördüncü sorun ise, Efes'te oturup sözkonusu incili yazan Yuhanna'nın, havari Yuhanna'dan farklı bir kişi olduğu yönündeki görüştür. Bu görüş, rahip Papias'ın 2. yüzyılın ortalarında yazdığı yazılardan ortaya çıkmaktadır; Papias bir havari Yuhanna'dan bir de ondan başka ikinci bir Yuhanna'dan söz etmiştir.[278]

Bütün bu sorunlar, elimizdeki metnin havari Yuhanna'ya ait olduğuna dair Hıristiyan geleneği içinde bile somut bir delil olmadığını gösterir. Nitekim Hıristiyanlık tarihinde farklı bazı mezhepler, Snoptik İncilleri kabul etmelerine rağmen, Dördüncü İncil'in havari Yuhanna'dan gelen güvenilir bir metin olduğunu reddetmişlerdir.[279]

Tüm bu saydıklarımızın yanında, yapılması gereken iş, elbette bir de Dördüncü İncil'in metnine bakmaktır. Metni incelediğimizde, bu metni yazan kişinin kendisini "İsa'nın sevdiği öğrenci" olarak tanıttığını görürüz. İncil'in sonunda bu iddiayı şöyle ifade eder:

> Petrus arkasına döndü, İsa'nın sevdiği öğrencinin kendilerini izlediğini gördü. Bu öğrenci, akşam yemeğinde İsa'nın göğsüne yaslanan ve, "Rab, seni ele verecek olan kimdir?" diye soran öğrencidir... Bütün bunlara tanıklık eden ve bunları yazan öğrenci budur. Onun tanıklığının doğru olduğunu biliyoruz.[280]

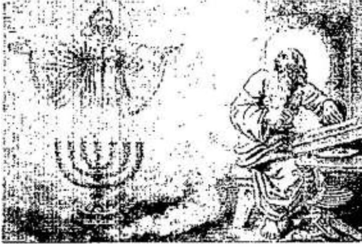
Son iki cümlede ilginç bir çelişki vardır. İlk cümlede "bunları yazan öğrenci budur" demekle, yazar kendisinin sözkonusu öğrenci olduğunu belirtir. Ancak ikinci cümlede aynı öğrenciden üçüncü tekil şahıs olarak söz eder, kendisini ise "biz" diyerek çoğullaştırır. Bu üslubu yorumlayan akademisyenlerin bazıları, başka bazı göstergelerden de yola çıkarak, sözkonusu incilin gerçekte tek bir kişi değil, bir grup tarafından yazıldığı ve bu grubun da oluşturdukları incili kendilerine model olarak seçtikleri "İsa'nın sevdiği öğrenci"ye atfettikleri sonucuna varmışlardır. Bu uygulamanın o dönemlerde Greko-Romen dünyasında çok yaygın olduğuna ve "gayrı-ahlaki" bir iş sayılmadığına önceki sayfalarda değinmiştik.

Bütün sorunlar, elimizdeki metnin havari Yuhanna'ya ait olduğuna dair Hıristiyan geleneği içinde bile somut bir delil olmadığını gösterir.

Dördüncü İncil'i sorunlu hale getiren bir başka faktör, Yeni Ahit'te bundan başka "Yuhanna"ya atfedilen dört ayrı metnin daha olması ve bunların üsluplarının birbirini tutmamasıdır. Yuhanna'ya atfedilen sözkonusu metinler, Yeni Ahit'in sonlarında yer alan ve "yaşlı önder" denen bir kişinin imzasını taşıyan üç kısa mektup ve bir de oldukça uzun olan bir "Vahiy" bölümüdür. Sözkonusu "Vahiy", yazarının iddiasına göre, Hz. İsa'nın kendisine verdiği bir "esinlenme"dir ve konusu da dünyanın son günlerinde yaşanacak olaylardır. Son derece yoğun bir sembolizmin hakim olduğu metinde Roma İmparatorluğu büyük bir canavar olarak tasvir edilir ve canavarın yakında öleceği müjdelenir. Hıristiyan mistisizminde önemli yer tutan "Şeytan'ın numarası 666", "Deccal" (anti-Christ) gibi kavramlar sözkonusu "Vahiy" kitabında yer alırlar.

İşte Yuhanna'ya atfedilen bu beş metin, yani Dördüncü İncil, üç ayrı mektup ve "Vahiy", aynı kişinin elinden çıkmış olamazlar çünkü farklı üsluplara sahiptirler. Yunanca metinleri karşılaştıran John Romer'ın Testament adlı kitabında belirttiği gibi, "bu kitaplardaki stiller o kadar farklıdır ki, bunların tek bir kişi tarafından yazılmış olması neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, bu konuda geliştirilen modern teori, "Yuhanna"ya atfedilen bu metinlerin Batı Anadolu'da yaşayan bir grup yazara ait olduğunu kabul etmektedir."[281]

Yuhanna İncili'nin gerçekten Hz. İsa'yı görmüş bir kişi tarafından yazılmış nüshası vardır, ancak bu nüsha 100 yılı civarında pagan bir kalemin elinde değişikliğe uğramış ve bu kalem, Hz. İsa hakkındaki pagan inançlarını metne eklemiştir.

Bu metinleri ortaya koyan kişilerin entellektüel düzeyleri yüksek birer Grek olmaları gerektiği ise kesindir, çünkü William Harwood'un belirttiği gibi, bu metinlerde, özellikle Dördüncü İncil'de kullanılan Yunanca "son derece sofistike ve eğitimli bir lisan"dır.[282] Bu metnin Yahudi bir balıkçı olan ve tek kelime Yunanca bilmeyen havari Yuhanna tarafından ortaya konmuş olması ise elbette mümkün değildir.

Ancak tüm bunlara karşın, Dördüncü İncil'i inceleyen araştırmacıların çoğu, bu incilde verilen bazı tarihsel bilgilerin Snoptiklerden daha doğru olduğu düşüncesindedirler. Hz. İsa döneminde Filistin'deki siyasi ortam, yer adları, coğrafi özellikler, kullanılan dil gibi konularda Dördüncü İncil'in daha isabetli olduğunu savunmaktadırlar ve gerçekten de öyledir.[283] Bu ise, Dördüncü İncil'in içeriğinin Snoptik İnciller ile kıyaslandığında daha fazla "görgü tanıklığına" dayandığı anlamına gelir.

Peki ama bu nasıl mümkün olabilir? Filistin'in Yahudi atmosferinden bu denli uzak olan ve ağırlıklı olarak pagan kültürünün etkilerini taşıyan bu metin, nasıl bir yandan da "görgü tanıklığı" yönünden isabetli bilgiler verebilir?

İsrailli arkeolog-tarihçi Hugh Schonfield, bu çelişkili durumu açıklayan bir tez öne sürmektedir. Schonfield'a göre, Dördüncü İncil, Hıristiyan geleneğinde söylendiği gibi havari Yuhanna tarafından 100 yılı civarında Efes'te yazılmamış, ancak aynı yerde ve aynı tarihte, entellektüel bir Grek tarafından kendi düşüncelerine uygun olarak "revize edilmiş, bazı yerleri yeniden yazılmış, tashihten geçirilmiş"tir.[284] Bir başka deyişle sözkonusu incilin gerçekten Hz. İsa'yı görmüş bir kişi tarafından yazılmış bir nüshası vardır, ancak bu nüsha 100 yılı civarında pagan bir kalemin elinde değişikliğe uğramış ve bu kalem, Hz. İsa hakkındaki pagan inançlarını metne eklemiştir.

Bu pagan inançların kökeni ise elbette Pavlusçu öğreti olmalıdır.

Pavlusçu Öğretinin İzleri

Buraya kadar Yeni Ahit'te yer alan ilk dört incilin kimler tarafından yazıldığını inceledik. Ortaya çıkan tabloda vurgulanması gereken yön ise, bu incillerin hiçbirinin Hz. İsa'nın havarileri tarafından yazılmadıklarıdır. Hatta havarilerin takipçileri tarafından yazıldıkları bile söylenemez. Çünkü, önceki bölümlerde incelediğimiz gibi, Hz. İsa'nın havarileri ve onların takipçileri Nasraniler'dir. Elimizdeki İnciller ise Nasraniler'le çatışma halinde olan Pavlusçu ekolün ürünüdürler. Markos, Pavlus'un "emektaşı ve hapishane arkadaşı"dır. Luka hekimi ve yakın öğrencisidir. "Matta İncili" denilen metin, havari Matta tarafından yazılmış incilin tahrif edilmiş bir versiyonudur. "Yuhanna İncili" denilen metin ise, Yunan felsefesiyle ve edebiyatıyla fazlaca haşır-neşir olmuş Grek yazar ya da yazarlar tarafından şekillendirilmiştir.

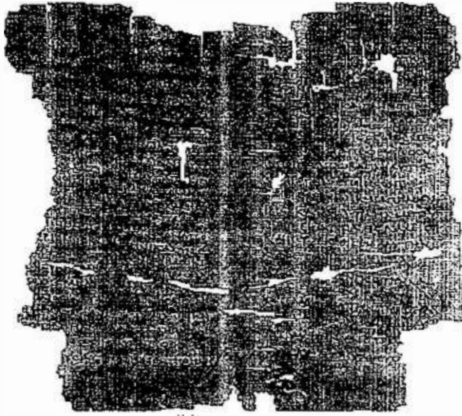

Elimizdeki İnciller Nasraniler'le çatışma halinde olan Pavlusçu ekolün ürünüdürler.

Bunları söylemekle sözkonusu dört incilin tümüyle güvenilmez olduklarını, bizlere Hz. İsa hakkında hiçbir doğru bilgi aktarmadıklarını öne sürmüyoruz elbette. Aksine, bu İncilleri tarihsel verilerle, mantıksal çıkarımlarla ve en önemlisi Kuran'la karşılaştırdığımızda, bizlere pek çok doğru bilgi aktardıklarını görebiliriz. Nitekim "Hz. İsa'nın mesajı"nı incelediğimiz dördüncü bölümde sözkonusu bilgilere dayanarak Hz. İsa'nın hayatını ve sözlerini tasvir etmeye çalışmıştık.

Ancak incillerin içeriğinde bu tür doğrular yer alması, başta da belirttiğimiz gibi, onları tam anlamıyla güvenilir kılmamaktadır. Çünkü Hz. İsa'nın hayatını ve

mesajını aktarırken, bunları Pavlusçu öğretinin süzgecinden geçirmişlerdir. Pavlusçu öğretiye uygun olarak kimi zaman bir takım hayali söz ya da olaylar üretmişler, kimi zaman bazı gerçek olay ya da sözleri aktarmaktan kaçınmışlar, bazen de doğru olay ya da sözleri yanlış yorumlamışlardır. Örneğin Dördüncü İncil, Hz. İsa'nın "Allah'ın Sözü" olduğu bilgisini[285] almış, ancak bunu Yunan felsefesinin pagan kavramlarına göre yorumlayarak Hz. İsa'yı ilahlaştırmak için bir araç olarak kullanmıştır.

İncilleri güvenilmez kılan bir başka faktör, yazıldıkları tarihlerden sonra da pek çok "tashih" ya da revizyona maruz kalmış olmalarıdır.

Bu nedenle incillerin özellikle Hz. İsa'nın kimliğine dair yaptıkları "teolojik" yorumlar ya da bu yorumlara destek sağlayabilecek şekilde aktardıkları söz ya da olaylar, Pavlusçu öğreti doğrultusunda yapılmış tahrifatlardır.

İncilleri bu yönden daha da güvenilmez kılan bir başka faktör, yazıldıkları tarihlerden sonra da pek çok "tashih" ya da revizyona maruz kalmış olmalarıdır. Elimizdeki Yeni Ahit kompozisyonu dördüncü yüzyılda son şeklini almıştır ve incillerin ilk yazıldıkları birinci yüzyıldan itibaren de zaman zaman çeşitli "ayarlama"lara maruz kalmışlardır. Özellikle Hz. İsa'nın "Oğul Tanrı" sayılması ve Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesinin formüle edilmesiyle birlikte, bu doktrinlere zemin sağlayacak hayali pasajlar metinlere eklenmiştir.

Örneğin Matta İncili'nin sonunda yer alan ve Hz. İsa'nın havarilerine "gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin" dediğini anlatan pasaj[286], pek çok seküler yorumcunun da kabul ettiği gibi, dördüncü yüzyılda yapılmış bir ilavedir.[287] Nitekim Matta'dan daha önce yazılmış olan Markos aynı vaftiz etme emrini aktardığı halde sözkonusu "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh" üçlemesini içermez. Hz. İsa'yı "Allah'ın Oğlu" ve "Oğul Tanrı" olarak göstermek için incillerde yapılan çarpıtmaları bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Aslında durum o kadar karmaşıktır ki, İncillerin son hallerini aldıkları dördüncü yüzyıldan sonra bile metinler üzerine bazı oynamalar yapılmıştır. Ünlü uzman Frederic Kenyon, *Handbook to the Textual Criticism of the New Testament* (Yeni Ahit'in Metinsel Eleştirisi Üzerine Elkitabı) adlı çalışmasında şöyle yazar:

Yeni Ahit metinlerinin dördüncü yüzyıldan bu yana dek değişmeden geldiklerini düşünmek, tarihi gerçekleri gözardı etmek anlamına gelir. Kutsal metinlerin anafikri ve genel şekli korunmuş, ancak detaylarda çok sayıda küçük değişiklik eklenmiştir. Bu nedenle Yeni Ahit'in Yunanca nüshaları arasında ciddi farklılıklar vardır.[288]

İncillerin yazımında onları gerçeklerden uzaklaştıran bir diğer faktör ise, üstte saydığımız teolojik amaçlardan daha farklı bir kaygıdır: Dönemin siyasi şartları. İncillerin hepsi, Roma-Yahudi savaşının ardından yazılmış kitaplardır. Yahudiler'in Roma'ya isyan ettiği ve çok şiddetli bir biçimde cezalandırıldığı bu dönemde, bir Yahudi olan ve dahası "Yahudilerin Kralı" (Mesih) olma iddiasını taşıyan Hz. İsa'nın mesajını yaymak İncil yazarlarına güvenli ve makul bir yol olarak gözükmemiştir. Bu nedenle, Hz. İsa'yı ve onun mesajını ellerinden geldiğince Roma yönetimine şirin gösterecek bir tutum izlemişlerdir.

İncillerde Kudüs'teki Roma yönetiminin son derece iyi niyetli bir yönetim olarak tanıtılması bunun bir örneğidir. Özellikle Roma'nın atadığı Kudüs valisi Pilatus, oldukça iyi kalpli bir insan gibi tanıtılmaktadır. Hz. İsa'nın Pilatus'un kararı ile çarmıha gerildiği gerçeği mecburen kabul edilmekte, ancak Pilatus elden geldiğince bu işte suçsuz gösterilmektedir. Oysa tarihsel kayıtlara baktığımızda Pilatus'un uyguladığı şiddet ve barbarlıkla ünlü bir yönetici olduğunu okuruz.[289]

Aynı şekilde, Hz. İsa'yı aşırı derecede barışçı gösteren ve onun Mesihliğini tüm sosyal ve siyasi anlamlarından çıkararak sadece ruhani bir anlama sıkıştıran Hıristiyan geleneği de Roma İmparatorluğu'na şirin gözükme çabasının bir sonucudur. Sözkonusu "pasifist Hz. İsa tavsiri", özellikle Yeni Ahit'in önemli bir bölümünü oluşturan Pavlus'un mektuplarında yer alır. Oysa İncilleri dikkatli bir biçimde incelediğimizde—ve Hıristiyan geleneğinin verdiği önyargılardan sıyrıldığımızda—karşımıza daha farklı bir Hz. İsa tablosu çıkmaktadır. Bu konuyu beşinci bölümde ayrıntılı olarak incelemiştik.

Tüm bunlar bizlere Yeni Ahit'in incillerinin güvenilir sayılamayacaklarını gösterir. Bazı doğruları aktarmaktadırlar, ancak doğruları yanlışlarla karıştırmışlardır. Hz. İsa'nın mesajını ve bu mesaja sadık kalan Nasrani inancını değil, Pavlusçu öğretinin pagan zihniyetini yansıtmaktadırlar.

Bu arada bu incillerin durumunu daha da şüpheli kılan bir nokta daha vardır. Bunlar, Hıristiyanlığın ilk döneminde kaleme alınmış yegane incil metinleri değildir. Aksine, o dönemde daha pek çok "incil" yazılmıştır, bugün elimizde olan dört metin ise bunların arasından seçilerek Yeni Ahit'e dahil edilmişlerdir.

Öteki İnciller

1945 yılında, Mısır'daki tarihsel Nag Hammadi kütüphanesinde, Kıpti kökenli Gnostik[290] Hıristiyan mezheplerine ait dokümanlar arasında, Hz. İsa'nın sözlerini akta-

Thomas İncili, Yeni Ahit'e dahil edilmemiş pek çok "İncil"den yalnızca birisidir.

ran bir metin bulundu. Metnin başında "bunlar yaşayan İsa'nın söylediği ve İkiz Thomas'ın kaydettiği gizli derslerdir" diye yazıyordu. Metnin sonundaki imza ise "Thomas'ın İncili" diye atılmıştı.[291] Keşfi yapan araştırmacıların duydukları şaşkınlık ve heyecan kısa sürede tüm Hıristiyan dünyasında yayıldı. Yeni Ahit'in dört İncili dışında yeni bir İncil bulunmuştu. İlerleyen yıllarda metni inceleyen Hıristiyanların çoğu, bunun değerli bir metin olduğu, ancak Yeni Ahit'in İncilleri kadar da güvenilir sayılamayacağı yorumunu yaptılar. Bu metnin Hıristiyan dogmasının oluştuğu dönemde neden Yeni Ahit'e dahil edilmemiş olduğu sorusu ise cevapsız kaldı.

Aslında Thomas İncili, Yeni Ahit'e dahil edilmemiş pek çok "İncil"den yalnızca birisiydi. Bunun dışında daha pek çok incil metninin varlığı biliniyordu. Bunların bazılarının metni ortada yoktu, ama ikinci ya da üçüncü yüzyılda yaşamış Kilise babalarının yazdıkları yazılarda bu inciller konu ediliyor, çoğu zaman da şiddetle eleştiriliyordu. Öte yandan bazı incil metinlerinin de bazı küçük parçaları ele geçmişti. Yanmış, yırtılmış ya da dağılmış olan kağıtlardan, bunların hepsinin ayrı ayrı kişiler tarafından yazılmış ve içeriklerinde farklar bulunan inciller olduğunu anlamak mümkündü.

Bu karmaşanın nedeni şuydu: Hıristiyanlığın ilk iki yüzyılı içinde hepsi de Hz. İsa'nın yolunu izleme iddiasında bulunan ama aralarında önemli görüş ayrılıkları bulunan mezhepler çıkmıştı ve bunların çoğu da kendilerine göre bir "İncil" yazmaya kalkmışlardı. Bu durum, Yeni Ahit'ten bile anlaşılır. Luka İncili'nin hemen başında şöyle yazılıdır:

> Sayın Teofilos,
>
> Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişmiştir. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkarı olanlar bunları bize iletmişlerdir. Ben de tüm bu olayları ta başından özenle araştırmış biri olarak bunları sana sırasıyla yazmayı uygun gördüm. Öyle ki, sana verilen bilgilerin doğruluğunu bilesin. (Luka, 1:14)

Görüldüğü gibi, Luka'nın yazarı, "birçok kişinin olup bitenlerin tarihçesini yazmaya giriştiğini" belirtmekle ortada bir karmaşa olduğuna işaret etmiş, sonra da bu karmaşa içinde bir tek kendisinin doğru tarihçeyi yazdığını, çünkü konuyu iyi araştırdığını öne sürmüştü. Ancak, hiç kuşkusuz, diğer İncilleri yazan kişiler de benzeri bir iddia taşıyorlardı.

Sözkonusu farklı İncillerden günümüze ulaşan kalıntıları şöyle sıralayabiliriz:

Petrus İncili: "Petrus'a Göre Kayıp İncil" (The Lost Gospel According To Peter) olarak da adlandırılan bu İncil'in bazı parçaları, Mısır Akmim'deki bir mağarada 1884 yılında bulundu. Kullanılan üslup ve teknikten, MS 70-150 yılları arasında bir zamanda

yazılmış olduğu tahmin edildi. İncil'de anlatılanlar Yeni Ahit'in İncilleri'ne pek çok konuda paralellik gösteriyordu. Ancak yine de bazı detaylarda önemli farklılıklar vardı. En önemli farklılıklardan biri ise, bu İncil'in "heretik" (sapkın) sayılmasına yol açan çarmıh anlatımıydı. "Petrus'un İncili"nde şöyle yazıyordu: "İki suçluyu getirdiler ve Rab'bi onların arasında çarmıha gerdiler. Ancak o hiç ses çıkarmadı, sanki hiç acı çekmiyor gibiydi". Hz. İsa'nın çarmıhta acı çekmediğini öne süren bu ifade, Hz. İsa'nın tüm insanların günahlarına kefaret olmak için acı çektiği yönündeki Hıristiyan dogmasına uygun bulunmadığı için "heretik" ilan edilmiş olmalıydı. İncil'in Rosus'taki Kilise tarafından kullanıldığı ve ikinci yüzyılında başında yaşamış Hıristiyan yazarlar tarafından da sık sık kaynak gösterildiği biliniyordu. Ancak anlaşılan, çarmıh konusundaki farklı yorumu nedeniyle, dördüncü yüzyılın başında son halini alan Yeni Ahit'e dahil olamamıştı.

Egerton İncili

Egerton İncili: Bu İncil'den, kendilerini bulan İngiliz araştırmacının (Egerton) adıyla anılan birkaç sayfa vardır yalnız elimizde. "Egerton Papirüsü 2, Bilinmeyen İncil" (Papyrus Egerton 2, The Unknown Gospel) olarak da anılan doküman, uzmanlara göre MS. ikinci yüzyılın başlarında yazılmıştı. Eldeki parçalardan İncil'in yalnızca dört bölümü (bab) okunabiliyordu.

Birincisinde Hz. İsa kendisini dinleyen tutucu Yahudilere Eski Ahit'i daha iyi okumalarını ve böylece yaptıkları şeyin gerçekte Hz. Musa'nın yoluna aykırı olduğunu anlamalarını tavsiye ediyordu. Bölümün sonunda bazı Yahudiler'in Hz. İsa'yı taşlamaya kalktıkları anlatılıyordu. İkinci ve üçüncü bölümlerde, Snoptik İncillerde anlatılan iki olay, bir cüzzamlının iyileştirilmesi ve vergi ödenmesi tartışması vardı. Son bölümde ise, Hz. İsa'nın diğer hiçbir İncil'de yer almayan bir mucizesinden söz ediliyordu: Ürdün nehri kıyılarında mucizevi bir biçimde meyvalar yetiştirmesi.

Oxyrhynchus 840 İncili: "Oxyrhynchus 840" olarak adlandırılan papirüs, dördüncü yüzyıla ait iki sayfalık bir İncil metnidir. Sayfanın boyutları çok küçük olduğundan, bunun boyna asılan bir tür muskadan kaldığı düşünülür. Tek yapraktan oluşan iki sayfanın üzerinde toplam 45 satır vardır ve bu satırlarda diğer İncillerin hiçbirinde yer almayan iki ayrı hikaye anlatılır. Birinci hikaye, Hz. İsa'nın gelecek hakkında planlar yapmanın geleceği değiştiremeyeceği konusunda anlattığı bir örnektir. İkinci hikaye ise, Hz.

Oxyrhynchus 840 İncili

ON ALTINCI BÖLÜM

Gerçek İncil Ne Oldu?

Önceki bölümlerde, Pavlus ile Nasraniler arasındaki çatışmadan söz ederken değinmiştik: Pavlus, Korint'te yaşayan yeni Hıristiyanların Kudüs'ten gelen Nasrani elçileri tarafından kendi öğretisinden uzaklaştırılmaları üzerine küplere binmişti. Bu nedenle Korintliler'e şöyle çıkışmıştı: "... Size gelen ve bizim tanıttığımızdan değişik bir Hz. İsa'yı tanıtanları pekala hoş görüyorsunuz. Ayrıca, aldığınız ruhtan farklı bir ruhu ve kabul ettiğinizden farklı bir müjdeyi kabul ederek bunları hoş görüyorsunuz."[292]

Buradaki "farklı müjde", farklı İncil demekti. Çünkü zaten İncil kelimesi de, "müjde" veya "iyi haber" anlamına gelir.

Nasraniler, hem karşılaştıkları insanlara Pavlus'tan farklı bir Hz. İsa anlatıyorlar, hem de onlara Pavlus'unkinden farklı bir "müjde" yani İncil öğretiyorlardı. Ve Nasraniler Hz. İsa'nın gerçek takipçileri olduklarına göre, onların İncil'i de "Gerçek İncil" olmalıydı.

Buradaki bilgi ise bizim açımızdan çok önemliydi: Nasraniler, hem karşılaştıkları insanlara Pavlus'tan farklı bir Hz. İsa anlatıyorlar, hem de onlara Pavlus'unkinden farklı bir "müjde" yani İncil öğretiyorlardı.

Yani, demek ki, Nasraniler'in de bir İncili vardı. Ve Nasraniler Hz. İsa'nın gerçek takipçileri olduklarına göre, onların İncil'i de "Gerçek İncil" olmalıydı.

Peki bu İncil'e ne oldu?

Tahmin edilebileceği gibi, Pavlusçu Hıristiyanlığın Nasrani inancına üstün gelmesiyle birlikte, sözkonusu Gerçek İncil de ortadan kalktı. Dördüncü yüzyılda Yeni Ahit'e dahil edilmek üzere sadece Matta, Markos, Luka ve Yuhanna adıyla bilinen dört İncil seçildi, bunların dışında kalanlar ise "sapkın" (heretik) sayıldı ve imha edilmeleri emredildi. Katolik Kilisesi'nin mutlaklaşan egemenliği ile birlikte gerçekten bu dört İncil dışındaki İncil metinleri tarihten silindiler. Silinenlerin bir kısmı Mısır'da kök salan Gnostik mezheplere aittiler, bir kısmı Pavlusçu öğretinin marjinal kollarının ürünüydüler. Bir tanesi ise, Gerçek İncil'di.

Ünlü tarihçi ve edebiyatçı Robert Graves, gerçek İncil'in başına gelen bu dejenerasyonu şöyle özetler:

> İlk başta İsa'nın sözlerini aktaran ve onun öğrencileri tarafından duyurulan gerçek bir İncil ya da "İyi Haber" vardı. Ancak İsa'dan otuz yıl kadar sonra ortaya çıkmaya başlayan yeni bazı kişiler bu metni Yunanca'ya çevirerek kendi bağımsızlıklarını ilan ettiler. Yunanca konuşan Pavlusçular, Gnostikler ve daha başkaları, kalemlerini ellerine aldılar ve eski metni revize etmeye başladılar. Havarilerden gelen geleneği değiştirmeye haklarını olduğunu, çünkü böylece İsa'nın öğretisinin yayılmasına katkıda bulunduklarını düşünüyorlardı. Kardinal Newman'ın da belirttiği gibi, "bir causa justa (haklı sebep) olduğunda, gerçek olmayan bir şey söylemenin yalan sayılmayacağını düşünüyorlardı." Asıl sahiplerinden çalınmış olan İncil böylece "İnciller"e dönüştü ve bu metinler İsa'nın yaşamının en temel konularında bile birbirleriyle anlaşamaz hale geldiler.[293]

Ancak Graves'in de sözünü ettiği Gerçek İncil'in varlığı ve içeriği hakkında bazı bilgiler sonraki nesillere ulaşabildi. Bu nedenle bugün Gerçek İncil'in metnine sahip değiliz, ancak farklı kaynaklardan bize ulaşan bilgiler ve Yeni Ahit üzerinde yapılan çalışmalar sayesinde bu metnin nasıl bir içeriğe sahip olduğunu tahmin edebiliyoruz.

İşte Gerçek İncil'in hikayesi...

İncil, Hz. İsa'nın hayatını aktaran bir "biyografi" değil, onun tarafından insanlara duyurulacak İlahi bir mesajdır. Gerçek İncil bir tür "öğüt" kitabı ise, birer "biyografi" niteliğindeki mevcut İnciller nasıl ortaya çıktı?

Vahiy ve Biyografi

Gerçek İncil konusunu araştırırken, öncelikle bizim açımızdan bu konudaki en önemli kıstas olan Kuran'a bakabiliriz. Kuran Hz. İsa'dan söz ederken "Tevrat'ı doğrulayıcı olarak Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona içinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan ve muttakiler için yol gösterici ve öğüt olan İncil'i verdik" (Maide, 46) der. Bu ayetten ve İncil'den söz eden diğer ayetlerden, Hz. İsa'ya Tevrat'ı doğrulayıcı bir kitabın verildiği anlaşılmaktadır.

Burada bir noktaya dikkat etmek gerekir: Kuran, Hz. İsa'ya İncil'in verildiğini belirtmekle, İncil'in Hz. İsa'nın sözlerinden ve yaşamından ayrı bir metin olduğunu haber vermektedir. Buna göre İncil, Hz. İsa'nın hayatını aktaran bir "biyografi"

değil, onun tarafından insanlara duyurulacak İlahi bir mesajdır. Oysa, Yeni Ahit'teki İncillerin hepsi, Hz. İsa'nın biyografisi niteliğindedirler. İncillerde Hz. İsa'nın doğumu, büyümesi, yaptığı işler, ölümü hatta ölümünden sonra gerçekleşen olaylar anlatılır.

Buradaki farkı daha iyi görmek için Yeni Ahit'in İncilleriyle Kuran'ı karşılaştırabiliriz. Kuran, Hz. Muhammed'in biyografisi değildir. Aksine, onun doğumu, yaşamı ve ölümü hakkında hiçbir şey anlatmaz. Çok sınırlı birkaç olaydan söz eder, bunlar da peygamberin hayatı hakkında bilgi vermekten çok, sözkonusu olaylarla gündeme gelen genel prensipleri vurgulama amacındadırlar. Kuran'ın üslubu budur, çünkü Hz. Muhammed'in ölümünden sonra birileri tarafından onu tanıtmak için yazılmış bir kitap değildir. Aksine, Hz. Muhammed'e verilmiş, yani vahyedilmiş bir kitaptır ve onun tarafından insanlara duyurulmuştur.

Buradan şu sonuca varabiliriz: Hz. İsa'ya verilmiş olan İncil'in de sadece onun doğumu, yaşamı ve ölümünü konu edinen bir biyografi değil, daha çok onun tarafından insanlara duyurulan İlahi bir mesaj olması gerekirdi. Nitekim Kuran, İncil'in içinde "hidayet ve nur" bulunduğunu ve bu kitabın "yol gösterici ve öğüt" olduğunu belirtmektedir. Bundan anlaşılan, İncil'in insanları imana davet edecek, onları doğru yola yöneltecek öğütlerle dolu bir kitap olduğudur.

Peki eğer Gerçek İncil bu tür bir "öğüt" kitabı ise, birer "biyografi" niteliğindeki mevcut İnciller nasıl ortaya çıktı?

Sözkonusu İncillerin hepsinin Grek dilinde kaleme alındıkları ve "Hz. İsa'yı Grekçe konuşan Roma dünyasına tanıtmak" amacıyla yazıldıklarını hatırlarsak, bu sorunun cevabı da ortaya çıkar. Bu kitaplar, Hz. İsa'nın kim olduğunu anlatmak için yazılmış kitaplardı. Bunu, Hz. Muhammed'in ölümünden 30-40 yıl sonra birisinin ortaya çıkıp Arapça konuşmayan bir topluma onu tanıtmak için "Hz. Muhammed'in Hayatı" diye bir kitap yazmasına benzetebiliriz. Ancak elbette "Hz. Muhammed'in Hayatı" ile Kuran apayrı iki metin olacaktı. Birisi Allah'tan inmiş bir vahiy, ötekisi ise insan yazması bir biyografiydi çünkü.

İncillere baktığımızda Hz. İsa'nın biyografisinin zamanla İncil'in ta kendisi olarak algılanmaya başlandığını görebiliriz.

Ancak Hıristiyanlığa baktığımızda bu iki kavramın birbiriyle karıştığını ve Hz. İsa'nın biyografisinin zamanla İncil'in ta kendisi olarak algılanmaya başlandığını görebiliriz. Bu transformasyonun nedeni ise, Pavlus'un başlattığı süreçti; Hz. İsa'nın pagan dünyasına tanıtılması. Hz. İsa'nın tebliğde bulunduğu Yahudiler için İncil'in anlamını kavramak zor değildi. Allah'ın varlığının bilincindeydiler. Dahası O'nun peygamberleri aracılığıyla insanlara vahiy ulaştırdığını da biliyorlardı. Oysa Yahudi geleneği hakkında hiçbir şey bilmeyen paganlar, vahiy kavramından da tümüyle habersizdiler. Bu nedenle kendilerini tek Allah'a imana davet eden bir metinle değil, o metni insanlara duyuran kişi ile daha çok ilgilendiler. Pavlus'un Yahudi geleneğini reddederek tüm inancı Hz. İsa'nın şahsında

odaklamasıyla birlikte de Hz. İsa'nın doğumu, mucizeleri ve ölümü İncil'in kendisi haline geldi.

Markos, Matta, Luka ve Yuhanna. Hepsi de bu mantıkla kaleme alındılar. Hepsi de Hz. İsa'nın biyografisi niteliğindeydiler. Bu konuda ulaşabildikleri sözlü ya da yazılı kaynakları topladılar, bunları kendi inançlarına göre yorumladılar ve farklı biyografiler yazdılar. En çok da Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi konusunda ihtilafa düştüler, çünkü böyle bir olay olmadığı için, bu konudaki kaynaklar da efsanelerden ibaretti.

Ancak sözkonusu biyografi yazarlarının ikisi, bizim için önemli olan bir iş daha yaptılar. Matta ve Luka, Hz. İsa'nın biyografisini yazarken, ellerine geçen Gerçek İncil nüshasını da kullandılar ve zaman zaman bu nüshadan geniş alıntılar yaptılar.

Bugün bu nüshaya "Q" deniliyor.

Snoptik Problemi ve "Q"

Yeni Ahit'in ilk kitabının yazarı Matta

19. yüzyılda İncil araştırmacılığı yeni bir kavram ortaya attı: Q İncili. Çoğu Alman olan Yeni Ahit uzmanlarının geliştirdikleri bu teori, Matta ve Luka İncilleri'nin yazılışları sırasında üçüncü bir kaynaktan yararlandıklarını öne sürüyordu. Almanca "Quelle" (kaynak) kelimesinden esinlenerek bu teorik İncil'e "Q" adını verdiler.

Q diye bir kaynağın varlığına dair ilk düşünce, "Snoptik Problemi" olarak bilinen sorundan kaynaklanmıştı. Snoptik Problemi, kısaca Matta, Markos ve Luka İncilleri arasındaki ilişkiydi. Bu ilişki sorunluydu, çünkü uzmanlar bu İncillerden hangisinin daha önce yazıldığı ve hangisinin bir diğerinden haberdar olduğu ve ondan alıntılar yaptığı konusunda anlaşamıyorlardı.

Snoptik Problemi'ne biraz değinelim: Sözkonusu üç İncil kar-

şılaştırmalı olarak incelendiğinde en kısa olanının Markos olduğu hemen görülür. Markos 661 ayetten oluşur, Matta ve Luka ise yaklaşık 1100'er ayet içerirler. Bunun nedeni, Markos'ta bulunmayan pek çok uzun hikayenin Matta ve Luka'da yer almasıdır. Hz. İsa'nın etrafındaki insanlara yaptığı "dersler"in çoğu Matta ve Luka'da yer alır.

Yeni Ahit uzmanı John Updike

Buna karşın Markos'un Hz. İsa'nın yaşamı ile ilgili olarak anlattığı olayların büyük bölümü Matta ve Luka'da aynen, kelime kelime yer almaktadır. Markos'un materyalinin % 90'ı Matta'da, % 50'si ise Luka'da aynen yer alır. Dahası, Matta ve Luka olayları anlatırken hep Markos'un izlemiş olduğu sırayı izlerler. Markos'un materyalleri dışında kullandıkları bilgileri ise birbirlerinden farklı sırayla yazmışlardır.

Tüm bu tablo şu soruları tekrar tekrar sordurur: Bu üç İncil'in yazarları, bir diğerinin İncil'inden yararlanmış mıdır? Kim kimden yararlanmıştır? Birbirleri dışında kullandıkları başka kaynaklar nedir?

Q teorisi işte bu soruları çok tatmin edici bir biçimde cevaplar.

Bu teoriyi şöyle özetlemek mümkün: İlk yazılan İncil Markos'un İncili'dir. Matta ve Luka ise, Markos'u kaynak olarak kullanmışlardır. Her iki İncil'in de Markos'a bu denli paralel olmasının nedeni budur. Ancak metinler karşılaştırıldığında bir başka nokta daha anlaşılmaktadır: Matta ve Luka, çok geniş olarak, Markos dışında ikinci bir kaynak daha kullanmışlardır. Markos'ta yer almadığı halde bu iki İncil'de birden yer alan uzun pasajların tek açıklaması budur.

Bu arada önemli bir nokta daha vardır: Matta ve Luka birbirlerinden bağımsız olarak yazılmışlardır, yani her ikisinin de bir diğerinden haberi yoktur. Çünkü, Markos'u aynen izlemelerine rağmen, Markos dışında kullandıkları sözkonusu ikinci kaynağı farklı bir sıralama ve kompozisyonla kullanmışlardır. Örneğin Matta İncili'nde "İsa'nın Dağdaki Vaazı" olarak anlatılan uzun ders, Luka'da parçalara bölünmüş ve metnin değişik yerlerine dağıtılmıştır.

Bu tabloyu açıklamanın tek yolu ise, Matta ve Luka'nın, hem Markos'u hem de Markos dışındaki ikinci bir kaynağı birbirlerinden bağımsız olarak kullandıklarını kabul etmektir. Matta ve Luka'nın metinleri karşılaştırıldığında, bu ikinci kaynağın Hz. İsa'nın etrafındaki insanlara yaptığı ve genellikle inanç, samimiyet, teslimiyet gibi konuları vurgulayan dersleri içerdiği görülür.

Yeni Ahit uzmanı John Updike 1990 yılında yazdığı bir makalede bu durumu şöyle formüle eder: "Matta = Markos + Q".[294]

Q teorisi bugün Yeni Ahit'i inceleyen uzmanların büyük bölümü tarafından kabul ediliyor. Bu uzmanların bazıları da kendilerini Hıristiyan olarak tanımlayan kişiler. Çünkü Matta ve Luka'nın Markos dışında ikinci bir kaynağı kullandıkları çok açık.

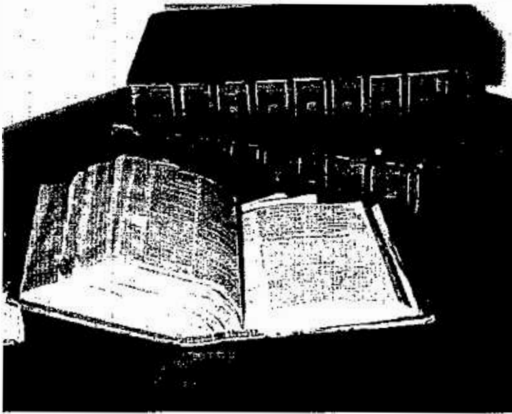
Konunun en önemli uzmanlarından biri olan John Kloppenborg, "Q'nun varlığını reddetmenin tek yolu, Luka'nın Matta'yı kaynak olarak kullandığını savunmaktır" diyor, ama ekliyor:

> Oysa bu son derece mantık dışı. Matta çok sistemli bir biçimde Q'yu kullanıyor. Üç Bab süren Dağdaki Vaaz'ına bakın. Söylem ve üslup yönünden kusursuz biçimde organize edilmiş. Aynı materyaller Luka'da da yer alıyor, ama darmadağınık. Luka (eğer Matta'yı kaynak olarak kullanmışsa) neden böyle yapmış olsun? Dahası, Matta'nın İsa'nın bebekliği ile ilgili anlatımı neden Luka tarafından atlansın? Tüm bu soruların tek cevabı, Matta ve Luka'nın birbirlerinden hiç haberdar olmadıklarıdır.[295]

Q'nun Rekonstrüksiyonu

Q diye bir İncil'in varlığı 19. yüzyılın sonlarından bu yana biliniyor. Bu İncil'in metni elde yok, fakat araştırmacılar Matta ve Luka'yı karşılaştırmalı olarak okuyarak, kullandıkları Yunanca kelimelerin paralelliklerini ya da farklılıklarını analiz ederek Q'nun metnini yeniden kuruyorlar.

Özellikle son yıllarda hem Q'nun metnini yeniden kurgulayan hem de bu metne dayanarak Hz. İsa ve öğrencileri hakkında yorumlar yapan pek çok çalışma yapıldı. Arland D. Jacobson 1992 yılında yayınladığı The First Gospel : An Introduction to Q (İlk İncil: Q'ya Giriş) adlı kitabında önemli sonuçlara vardı. Ertesi yıl John S. Kloppenborg'un The Shape of Q; Signal Essays on the Sayings Gospel (Q'nun Şekli: Sözler İncili Hakkında Makaleler) adlı kitabı yayınlandı. 1995'te John S. Kloppenberg'ün editörlüğünü yaptığı Conflict and Invention: Literary, Rhetorical, and Social Studies on the Sayings Gospel Q (Çatışma ve İcad: Q İncili Üzerindeki Edebi, Söylemsel ve Sosyal Çalışmalar) başlıklı kitapta Q hakkında araştırma yapan önemli bilim adamlarının bulguları sergilendi. 1996'da birden fazla editörün yönetiminde The Lost Gospel Q: The Original Sayings of Jesus (Kayıp İncil Q: İsa'nın Orijinal Sözleri) adlı kitap yayınlandı. 1997'de ise Ronald Allen Piper'ın yönetiminde, *The Gospel Behind the Gospels: Current Studies on Q* (İncillerin Arkasındaki İncil: Q Üzerindeki Çalışma-

Özellikle son yıllarda hem Q'nun metnini yeniden kurgulayan hem de bu metne dayanarak Hz. İsa ve öğrencileri hakkında yorumlar yapan pek çok çalışma yapıldı.

lar) adıyla yine önemli makaleleri içeren bir çalışma basıldı.

Dahası, Q'nun yeniden oluşturulması işi, California'daki ünlü Society of Biblical Literature'ın (Kitabı Mukaddes Literatürü Derneği) oluşturduğu International Q Project (Uluslararası Q Projesi) tarafından üstlenildi. Otuzbeş Yeni Ahit uzmanının Amerikalı ünlü profesör James M. Robinson'ın başkanlığında bir araya gelerek onbeş yıl süren bir çabayla Matta ve Luka'daki ayetleri karşılaştırdıkları, her kelimeyi, her kelimenin kökünü inceledikleri, paralel pasajları, farklı yorumları bilgisayar yardımıyla analiz ettikleri büyük bir çalışma bu. Bu satırlar yazıldığında sözkonusu ekibin çalışması devam ediyordu. Ancak, söylediklerine göre, birkaç yıl içinde Q'nun yeniden oluşturulmuş metni yayınlanmış olacak.

Uzmanlara göre, Q nüshaları 50 yılı civarlarında ortaya çıkmıştı. Bu ise Q'nun en eski İncil olarak bilinen Markos'tan 20 yıl kadar önce ve Hz. İsa'dan da 15-20 yıl sonra oluştuğu anlamına geliyordu

Q'yu bu denli önemli hale getiren şey, onun diğer tüm İncil metinlerinden daha eski olmasıydı. Uzmanlara göre, Q nüshaları 50 yılı civarlarında ortaya çıkmıştı. Bu ise Q'nun en eski İncil olarak bilinen Markos'tan 20 yıl kadar önce ve Hz. İsa'dan da 15-20 yıl sonra oluştuğu anlamına geliyordu. Bu da Q İncili'nin asırlardır kayıp olan Gerçek İncil'e yakın bir metin olabileceğini gösteriyordu. Hatta, belki, Gerçek İncil'in ta kendisi?...

Q'nun nasıl yazıldığı sorusuna verilen cevaplar da, gerçekten de Q ile Gerçek İncil'i birbiriyle ilişkilendiriyordu. Toronto School of Theology'de çalışan Leif E. Vaage'in 1994 yılında yayınladığı *Jesus' First Followers According to Q* (Q'ya Göre İsa'nın İlk Öğrencileri) altbaşlıklı kitabına göre, Hz. İsa'nın öğrencileri onun sözlerini yolculukları sırasında kağıtlara yazmışlar ve sonra da bu metinler Q olarak bildiğimiz İncil'e dönüşmüştü.[296]

Q'nun içeriği de onun Gerçek İncil'e paralel olabileceğini gösteriyordu. Q, konuyla ilgili uzmanların özellikle vurguladığı gibi, Hz. İsa'nın ölümü ve özellikle de "çarmıha gerilmesi" hakkında hiçbir şey içermiyordu. Çünkü Q, Hz. İsa'nın biyografisi niteliğinde bir metin değildi. Sadece onun sözlerini, etrafındaki insanlara anlattığı dini dersleri, öğütleri ve uyarıları içeriyordu. Bu nedenle bazıları Q'yu "Teachings Gospel" (Öğreti İncili) ya da "Sayings Gospel" (Sözler İncili) olarak tanımlar. Burton Mack, Q'nun Hz. İsa'nın ölümü hakkında hiçbir şey anlatmadığı için, gerçekte hiç kimsenin Hz. İsa'nın nasıl öldüğünü bilmediğini, Yeni Ahit'teki çarmıh anlatımlarının da katıksız birer hayal ürünü olduğunu vurgulamaktadır.[297] Çarmıh anlatımlarındaki büyük çelişkilerin nedeni de herhalde budur.

Peki Q İncili bizlere nasıl bir Hz. İsa tanıtır? "Hıristiyan" bir Hz. İsa, yani kendi-

sini "Tanrı'nın Oğlu" sayan, hatta Yuhanna'ya göre "kendisini Tanrı'ya eşit kılmış"[298] *bir insan mı, yoksa sadece bir peygamber mi?*

Q'daki Hz. İsa

Son bir yüzyıl içinde Q İncili üzerinde çalışan akademisyenlerin çoğu ortak bir noktada birleştiler: Q İncili, bugünkü anlamıyla "Hıristiyan" bir inanç içermiyordu. Bir başka deyişle Hıristiyan inancının temeli olan, "Tanrı'nın Oğlu İsa", Hz. İsa'nın günahları bağışlaması, günahlara kefaret olmak için çarmıha gerilmesi gibi kavramlar Q'da yoktu. Tüm bu Pavlusçu kavramlar sonradan ortaya çıkmışlar ve Q'dan sonra yazılmış olan İncillerde boy göstermişlerdi.

Q İncili, bugünkü anlamıyla "Hıristiyan" bir inanç içermiyordu. Bir başka deyişle Hıristiyan inancının temeli olan, "Tanrı'nın Oğlu İsa", Hz. İsa'nın günahları bağışlaması, günahlara kefaret olmak için çarmıha gerilmesi gibi kavramlar Q'da yoktu.

Q hakkındaki en önemli uzmanlardan biri olan Burton L. Mack, 1994'te yayınladığı The Lost Gospel: The Book of Q & Christian Origins (Kayıp İncil: Q Kitabı ve Hıristiyanlığın Kökenleri) adlı çalışmasında bu konuyu özellikle vurguluyordu. Mack'e göre, "Hz. İsa'nın hayatı hakkında dramatik sahneler aktaran Hıristiyan İncilleri'nin aksine, Q İncili sadece onun sözlerini içeriyordu", çünkü "Hz. İsa'nın ilk öğrencileri onun yaşamı ve ölümünden çok, öğretisiyle ve bunların yaşama geçirilmesiyle ilgileniyorlardı". Bu öğrenciler "Hz. İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğuna ya da öldükten sonra dirildiğine inanmıyorlar ve ona tapınmak için ayinler düzenlemiyorlardı". Onlar için Hz. İsa, "kurulu düzene karşı çıkan bir öğretmen ve liderdi". Bu yüzden Mack, Hz. İsa'nın öğrencilerinin oluşturduğu grubu "İsa hareketi" olarak tanımlamayı tercih ediyordu, çünkü bu insanlar "Hz. İsa'nın Tanrı olduğu gibi bir inanca sahip değildiler ve dolayısıyla Hıristiyan olarak tanımlanamazlardı".[299]

Minnesota'daki Charis Ecumenical Center'da çalışmalarını yürüten Arland D. Jacobson da *The First Gospel: An Introduction to Q* (İlk İncil: Q'ya Giriş) adlı kitabında benzer bir tezi savundu. Jacobson'a göre Q İncili kesinlikle Hıristiyan bir içeriğe sahip değildi ve Hz. İsa'yı tam anlamıyla bir "Yahudi peygamberi" olarak tanıtıyordu.[300]

Q İncili hakkında yürütülen çalışmalar hakkında ayrıntılı bir inceleme yayınlayan Amerikan Atlantic Monthly dergisi, Q uzmanlarının vardığı ortak sonuçları şöyle anlatmıştı:

Çoğu Kuzey Amerikalı olan İncil araştırmacılarının büyük bölümü, İsa'nın Q'daki öğretilerinin Hıristiyan bir içeriğe sahip olmadığı konusunda birleşiyorlar. Bu araştırmacılara göre, Q'nun yazarları İsa'yı, günahlarına kefaret olmak için acı çeken bir kurtarıcı ya da çarmıhtan dirilen Tanrı'nın Oğlu olarak algılamıyorlardı. Aksine, onu sadece gezgin bir vaiz olarak görüyorlardı.

Araştırmacıların çıkardıkları ve Luka ile Matta'da geçen 235 paralel ayetin hiçbiri İsa'nın acı çekmesi (çarmıha gerilmesi) ya da dirilmesinden söz etmiyor. Bu nedenle Q tezinin savunucuları, bu İncil'in yazarlarının İsa'nın ölümü hakkında bir şey bilmediklerini ya da biliyorlarsa da bunu önemsemediklerini kabul ediyorlar. Buna göre Q'yu kaleme alan kişiler İsa'nın Filistin'de yaşayan takipçileriydi, ancak birer "Hıristiyan" değildiler. Bu yüzden araştırmacılar Q'yu kaleme alan insanları "Yahudi Hıristiyanlar" olarak tanımlamayı tercih ediyorlar. Bazıları da "İsa Hareketi" terimini kullanıyor. Bu hareketin, çarmıh ve dirilme kavramları üzerinde yoğunlaşan ve Yahudi-olmayanlar arasında yayılan bir "Mesih kültü"ne dönüşmesinin ise onyıllar süren bir süreç içinde gerçekleştiği kabul ediliyor.[301]

Q İncili hakkındaki araştırmaların ortaya çıkardıkları tüm bu sonuçlar, kitabın başından bu yana incelediğimiz gerçeği bir kez daha ispatlamaktadır: Hıristiyanlık Hz. İsa ya da öğrencileri tarafından kurulmuş bir din değildi. Ne Hz. İsa ne de öğrencileri "Tanrı'nın Oğlu" gibi bir kavrama, Hz. İsa'nın günahları bağışlayacağına ya da benzeri Hıristiyan inançlarına sahiptiler. Onlar sadece dindar birer Musevi, Allah'a teslimiyetle yönelen bir grup "muvahhid"diler. Hz. İsa İsrailoğulları'na gönderilmiş bir peygamber olarak onları uyarmış, imana davet etmiş ve kendisine inanan az sayıdaki Yahudiyle birlikte de bir cemaat kurmuştu. Bu cemaat Nasraniler olarak bilindi.

Q İncili'nin sahipleri ise, araştırmacıların "Yahudi-Hıristiyanlar" dedikleri cemaatti, yani Nasraniler. Nasraniler, Hz. İsa'nın kendilerine ulaştırdığı İlahi mesajı kağıda dökmüşler ve böylece Gerçek İncil bir kitap olarak ortaya çıkmıştı.

Pavlus'un sahneye girmesiyle birlikte Nasrani inancı bir "Mesih kültü"ne dönüşmeye başladı.

Ancak Pavlus'un sahneye girmesiyle birlikte Nasrani inancı bir "Mesih kültü"ne dönüşmeye başladı. Bu yeni din, Hz. İsa'yı ilahlaştırdıkça, İncil kavramını da Hz. İsa'nın yaşamıyla eşanlamlı görmeye başladı. Bu yeni dinin kutsal metinlerinden ikisini oluşturan Matta ve Luka, Gerçek İncil'den bazı alıntılar yapmayı ihmal etmediler. Gerçek İncil bundan sonra başlı başına bir metin olmaktan çıktı ve Yeni Ahit'in İncillerinin içine serpiştirilmiş bir "malzeme" ya da "kaynak" haline geldi. Öteki kaynak ise Pavlusçu öğreti ve bu öğretiye temel hazırlayan putperest Yunan kültürüydü.

Gerçek İncil'in bir malzeme ya da kaynak olarak Yeni Ahit'in içinde bulunduğu ise, Q teorisiyle birlikte somutlaşmış oldu.

Elbette araştırmacıların ortaya bir Q metni koymuş olmaları bizim metne Gerçek İncil gibi muamele etmemizi gerektirmez. Yapılan iş sonuçta akademik bir araştırmadır ve hiçbir araştırma bozulmuş bir vahyi yeniden bozulmamış hale getiremez. Ama önemli olan Q İncili'nin varlığını ortaya çıkaran araştırmacıların, Gerçek İncil'in nasıl bir metin olduğu konusunda somut bir tablo çizmiş olmalarıdır. Ve bu tablo, Gerçek İncil'in tam da Kuran'da anlatıldığı gibi bir kitap olduğunu göstermektedir: Hz. İsa'yı "Tanrı'nın Oğlu" sayan bir biyografi değil, sadece onun derslerini içeren bir hikmet kitabı, Kuran'ın ifadesiyle içinde "hidayet ve nur" bulunan bir "yol gösterici ve öğüt". (Maide, 46)

Kuran, Hz. İsa'nın insanlara '"benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin" (Maide, 117) diye tebliğde bulunduğunu haber verir. Nitekim, Q'ya göre de, şöyle demiştir:

> Siz dostlarıma söylüyorum, bedeni öldüren, ama ondan sonra başka bir şey yapamayanlardan korkmayın. Kimden korkmanız gerektiğini size açıklayayım: Kişiyi öldürdükten sonra cehenneme atma yetkisine sahip olan Tanrı'dan korkun. Evet, size söylüyorum, O'ndan korkun.[302]

ON YEDİNCİ BÖLÜM

'Tanrı'nın Oğlu' Hikayesinin İncillere Girişi

Şimdiye dek incelediğimiz tüm bilgilerin ardından, artık şu kritik soruyu sormanın zamanı geldi: Madem Q İncili Hz. İsa'yı "Tanrı'nın Oğlu" olarak tanımlamıyordu ve madem bu İncil'in sahibi olan Nasraniler onu sadece bir peygamber olarak görüyorlardı, o halde "Tanrı'nın Oğlu" kavramı nasıl oldu da Hıristiyan inancının temeli haline geldi? Bu kavram, Yeni Ahit'in İncillerine nasıl girdi?

Hz. İsa'nın mesajı bir kez asıl sahiplerinden, yani Nasraniler'den ayrılınca, pek çok farklı coğrafyayla ve dolayısıyla pek çok kültürle karşılaştı ve bunlar tarafından revizyondan geçirildi.

Aslında onbirinci bölümde "Tanrı'nın Oğlu" hikayesinin kökenine değinmiştik. Pavlusçu öğretinin yayıldığı pagan dünyasında çok sayıda "baba tanrı" ve "oğul tanrı"nın yer aldığını, tanrıların insan kılığında yeryüzünde dolaşabilen varlıklar olarak algılandığını belirtmiş ve bu zeminin de Pavlusçu öğretinin Hz. İsa'yı ilahlaştırmasıyla sonuçlandığını anlatmıştık. Yahudiler arasında tamamen mecazi bir anlam taşıyabilecek olan "Tanrı'nın Oğlu" sıfatının pagan dünyasında lafzi bir anlamda algılandığını vurgulamıştık.

Ancak bu konuyu daha tatmin edici bir biçimde incelemek için, Yeni Ahit'in İncilleri'ne bakmak zorunludur. "Tanrı'nın Oğlu" efsanesinin Q'dan sonra yazılan İncillere nasıl girdiğini, nasıl bir evrim geçirdiğini, nasıl formüle edildiğini incelemek gerekir. Bu bölümde bunu yapacağız.

Pavlusçu Öğretinin Evrimi

Tanrı'nın Oğlu kavramının İncillere girişine bakmadan önce, Pavlusçu öğretiyle ilgili bir konunun altını çizmekte yarar var: Pavlusçu öğreti temel prensipleri en başta belirlenmiş ve sonra da yayılmaya başlamış bir din değildi. Aksine, ne olduğu tam belli olmadan ortaya çıktı ve uzun bir evrim geçirerek zaman içinde şekillendi.

Nasraniler'in durumu çok farklıydı elbette. Onların sahip oldukları inancın temel özelliği, değişmez oluşuydu. İki bin yıllık bir Yahudi geleneğinden geliyorlar, Hz. İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un, Hz. Musa'nın yolunu izliyorlar, Tevrat'ı ve Zebur'u biliyorlardı. Peygamberleri Hz. İsa'dan da İncil'i öğrenmişlerdi ve bu kutsal metinlerdeki inancı aynen koruyorlardı. Musa Şeriatı'ndan bu yüzden taviz vermiyorlar, ellerindeki dini metinleri de Hz. İsa'nın öğrettiği gibi yorumluyorlardı.

Pavlus ise kurduğu yeni dinle birlikte bir değişim süreci başlattı. Bu yeni dinin herhangi bir somut kaynağı yoktu. Yahudi kaynakları, yani Eski Ahit terk edilmişti ve bunun yerine pagan toplumların dini kavram ve sembolleri konmaya başlamıştı. Pavlus bu süreci başlattı ve öldü. Onun ardından gelenlerin bu süreci daha ileriye götürmelerinin, Hz. İsa'nın mesajını daha da bozup paganlaştırmalarının önünde hiçbir engel yoktu. Her yeni nesil bir başka pagan kavramını daha "Hıristiyanlık" denen bu yeni dine adapte edebilirdi. Hz. İsa hakkında bildikleri söylentilerden ibaretti ve bu söylentileri giderek daha da bulanık hale getirebilir, Hz. İsa'yı kendi kültürlerine ve beklentilerine ya da dönemin şartlarına uygun bir biçimde yeniden resmedebilirlerdi. Nitekim öyle oldu.

Aynı şekilde coğrafya da önemli bir faktördü. Hz. İsa'nın mesajı bir kez asıl sahiplerinden, yani Nasraniler'den ayrılınca, pek çok farklı coğrafyayla ve dolayısıyla pek çok kültürle karşılaştı ve bunlar tarafından revizyondan geçirildi. Akdeniz'in kuzeyinde sonradan "Katolik" olarak tanımlanacak Pavlusçu öğreti yayılırken, Mısır'da da eski Mısır öğretilerinden etkilenmiş olan "Gnostik" mezhepler doğdu.

Dolayısıyla Hz. İsa'nın getirdiği mesajın dejenerasyonunun sadece Pavlus tarafından gerçekleştirilen bir değişim olduğunu düşünmek yanlış olur. Pavlus'un yaptığı şey, dejenerasyonun yolunu açmaktı. Hıristiyanlığı, tek bir Rab'be inanan Yahudi dünyasından çıkarıp, putperest Greko-Romen dünyasına sokmakla bir süreç başlatmıştı. Bu süreç üç yüzyıl daha sürecek ve Hıristiyanlığın temel dogmaları ancak MS. 325 yılındaki İznik Konsülü ile somut bir biçimde ortaya konabilecekti.

Bu nedenle, Hıristiyanlığın dejenerasyonunu, "Hz. İsa'nın mesajının Yahudi kimliğinden çıkarılıp Yunan kültürüyle karıştırılması" olarak özetlemek mümkündür. Tek bir insanın yaşamına sığamayacak kadar uzun bir süreç olan bu dejenerasyonun en önemli ürünü ise, gerçekte bir peygamber olan Hz. İsa'nın "Tanrı'nın Oğlu" olarak tanımlanması ve sonunda da "Oğul Tanrı" sayılmasıydı. Dördüncü yüzyılda bu düşünce "Baba Tanrı-Oğul Tanrı-Kutsal Ruh" üçlemesi ile formüle edildi.

Yeni Ahit'in İncilleri ise sözünü ettiğimiz sürecin önemli basamakları oldular. Bu kitaplar Hz. İsa'nın hayat hikayesini anlatma iddiasındaydılar ve gerçekten de Hz. İsa'ya ait pek çok söz ya da eylemi aktardılar. Ama Pavlusçu öğretinin etkisi, bu eylem ya da sözlerin yorumlanmasında pagan kültürünün devreye girmesine neden oldu. Öte yandan, Hz. İsa'ya ait olmayan söz ya da eylemler de yine pagan kültüründen kaynaklanan efsane ve hurafeler aracılığıyla İncillere dahil oldu.

Ancak İncillerdeki bu pagan eğilim, az önce sözünü ettiğimiz dejenerasyon sürecine paralel olarak, aşama aşama gelişti. İnciller, önceki bölümde de belirttiğimiz gibi belirli zaman aralıklarıyla yazıldılar. Markos 70 yılı civarında, Matta 80'lerin başında, Luka Matta'dan bir süre sonra yazıldı. Diğerlerinden çok farklı olan Yuhanna İncili ise yüzyılın sonunda kaleme alındı.

Ve her yeni yazılan İncil, bir öncekinden daha fazla pagan etkiler içerdi. Çünkü Pavlus'un açtığı yol giderek daha fazla paganlaşıyor, giderek daha fazla Yunan kültürünün etkisine giriyordu.

Şimdi bu aşamalı dejenerasyonu İncil metinlerinden inceleyelim.

Dört İncil, Dört Portre

Yeni Ahit'in İncillerini dikkatli bir biçimde okuyan herkes bu metinler arasında önemli farklar olduğunu görebilir. Bu farklar, önceki bölümlerde incelediğimiz pek çok çelişkinin yanısıra, bu İncillerin çizdikleri Hz. İsa portresi için de geçerlidir. Matta'daki Hz. İsa portresi Markos ya da Luka'dakinden farklıdır. En farklı portre ise diğer üç İncil'den pek çok konuda ayrılan Yuhanna'da çizilir.

Her İncil farklı bir Hz. İsa portresi çizmekledir ve bu portrelerin birbiriyle uyuşmadıkları çok açıktır.

Hıristiyan kaynaklarına baktığınızda, Yeni Ahit'in dört İncil'ndeki bu farklı portrelerin "birbirlerini tamamlayan parçalar" olarak yorumlanmaya çalışıldığını görürsünüz. Bu mantığa göre, her İncil farklı bir Hz. İsa portresi çizmekle "Hz. İsa'nın farklı bir yönünü" görmemizi sağlamaktadır. Doğru, bu dört ayrı portrenin üst üste konulmasıyla ortaya çıkar.

Peki bu farklı portreler nelerdir? Çağdaş bir Hıristiyan kaynağı bunları şöyle sıralıyor:

> Matta: İbrahim ve Davud'un Oğlu Kral Mesih.
> Markos: Büyük İşler Yapan Tanrı'nın Kulu Mesih.
> Luka: İnsanların Dostu Olan Adem'in Oğlu Mesih.
> Yuhanna: Göklerden Gelen Tanrı'nın Oğlu Mesih.[303]

Bu portrelerin yukarıdaki tek cümlelik özetlerinin bile birbirleriyle uyuşmadıkları açıktır. Ancak bir insan kendisini Yeni Ahit'in her satırının Allah'ın ilhamıyla yazıldığına inandırmışsa, bunları bir şekilde uyuşturmak zorunda kalır. Az önce sözünü ettiğimiz "birbirlerini tamamlayan parçalar" yorumunun nedeni budur. Eğer Yeni Ahit'te beşinci bir İncil daha bulunsaydı ve bu da Hz. İsa'yı "egemen sınıflara kar-

şı sömürülenlerin haklarını savunan sosyalist devrimci Mesih" diye tanımlasaydı, herhalde bu da diğer dördünü tamamlayan beşinci bir parça sayılacaktı.

Oysa Yeni Ahit'in İncilleri'nin İlahi bir vahyin parçaları olarak görmeye çalışmaz da, onları tarihsel birer metin olarak kabul edersek, sözkonusu farklı portrelere gerçekten mantıklı bir açıklama getirebiliriz. Ortada dört farklı metin ve dört farklı Hz. İsa portresi vardır, çünkü bu metinleri yazan kişilerin Hz. İsa hakkındaki düşünceleri farklıdır. Hz. İsa hakkındaki gerçek bilgileri, hatta Hz. İsa'ya verilmiş olan Gerçek İncil'i birer kaynak olarak kullanmışlar, ancak bu malzemeyi kendi inançlarına göre yorumlamış, yeniden şekillendirmiş ya da ilavelerle genişletmişlerdir.

Bu gerçeği teşhis etmek, bizlere önemli bir fırsat verir. İncillerin hangi tarihsel sıra içinde yazıldıklarını bildiğimize göre, bu İncillerde çizilen Hz. İsa portrelerini tarihsel sıralarına göre yanyana dizebilir ve böyle Hz. İsa hakkındaki inançların nasıl bir süreç içinde değiştiğini görebiliriz.

Bunu yaptığımızda ise hemen çarpıcı bir sonuçla karşılaşırız. Dört İncil'in en eskisi olan Markos'a göre Hz. İsa "Büyük İşler Yapan Tanrı'nın Kulu Mesih" iken, Dört İncil'in en sonuncusu olan Yuhanna'ya göre Hz. İsa "Göklerden Gelen Tanrı'nın Oğlu Mesih"tir.

Anlaşılan, Markos'un yazıldığı 70 yılı civarları ile Yuhanna'nın yazıldığı 100 yılı civarları arasında önemli bir değişim yaşanmıştır. Bu değişimin nedeni ise, Pavlusu öğretinin az önce sözünü ettiğimiz evrimsel gelişimi olmalıdır.

"Baba" ve "Oğul"

İncilleri Hz. İsa'nın kimliği konusunda birbirleri ile karşılaştırarak okuduğumuzda ilginç bir trendle karşılaşırız. Öncelikle Hz. İsa'nın ilahlaştırılmasına zemin hazırlayan "Baba ve "Oğul" kavramlarına bir bakalım.

Dört İncil'in en erkeni olan Markos İncili'ne baktığımızda, "baba ve oğul" kavramlarının Yahudi inancına uygun bir biçimde, yani çok zayıf bir vurgu ile kullanıldıklarını görürüz.

Onbirinci bölümde Yahudi geleneğinde Allah'ın "Baba" olarak tanımlanabildiğini, O'na yakın olan ve O'nun yolunda giden insanların da "Allah'ın oğlu" olarak adlandırılabildiğini belirtmiştik. Bunlar tümüyle mecazi terimlerdi ve Allah'a "Baba" diye seslenen ya da O'nun "oğlu" sayılan kişiye hiçbir şekilde insan-üstü bir kimlik vermiyordu. Bu mecazi terimler, Yahudi dininin temeli olan "dinle ey İsrail, Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir"[304] hükmü-

nün getirdiği Tevhid (Tek İlah) inancı içinde anlaşılıyordu.

Burada bir nokta daha önemliydi: Bu terimler tümüyle mecazi bir anlam taşıdıkları için, vurgulu bir biçimde kullanılmıyordu. Allah Eski Ahit'te ve Yahudi toplumunda en çok "Rab" olarak ifade ediliyordu. ("Yehova" [YHWH] ismi ise, Allah'ın Hz. Musa'ya söylediği öne sürülen "Ben, var Olan'ım"[305] cümlesindeki kelimelerin ilk harflerinin birleşmesinden oluşan bir sözcüktü.) Allah'ın "Baba" olarak tanımlanması ise çok nadir rastlanan bir kullanımdı. Aynı şekilde peygamberler için kullanılan "Oğul" kavramına da çok nadiren rastlamak mümkündü.

Bu nedenle, eğer Hz. İsa döneminde de onun için "Allah'ın Oğlu" gibi bir sıfat kullanılmış olsa bile, bu kavram üzerinde fazla bir vurgu yapılmamış olmasını beklemek gerekir. Aynı şekilde eğer Hz. İsa Allah'a "Baba" diye seslenmişse de, yine bu kavramda özel bir vurgu yapmış olamaz.

Peki bu iki kavram İncillerde nasıl geçmektedir?

Dört İncil'in en erkeni olan Markos İncili'ne baktığımızda, bu kavramların gerçekten de Yahudi inancına uygun bir biçimde, yani çok zayıf bir vurgu ile kullanıldıklarını görürüz. Markos'un metninde, Allah'ı ifade etmek için sadece dört kez "Baba" kelimesi kullanılır. Bunların da üçü Hz. İsa tarafından değil, diğer Yahudiler tarafından telaffuz edilir. Hz. İsa bu kelimeyi sadece tutuklanmasından hemen önce söylediği şu cümlede kullanılır: "Abba, Baba, senin için her şey mümkün, bu kaseyi benden uzaklaştır. Ama benim değil, senin istediğin olsun."[306]

Öte yandan Markos'taki bir başka pasaja göre Hz. İsa halka şöyle seslenmiştir:

> Kalkıp dua ettiğiniz zaman, birine karşı bir şikayetiniz varsa onu bağışlayın ki, göklerde olan Babanız da sizin suçlarınızı bağışlasın." (Markos, 11: 25-26)

Burada "Baba" kelimesiyle "tüm insanların (mecazi anlamda) Babası olan Allah"ın kast edildiği açıktır. Bu nedenle, Markos İncili'nden yola çıkarak, Hz. İsa'nın kendisini diğer insanlardan farklı, insan-üstü bir anlamda "Tanrı'nın Oğlu" saydığını öne sürmek mümkün değildir. Dahası, yine Markos'ta Hz. İsa kendisinin ilahlaştırılmasına yol açabilecek en küçük bir ifadeye bile karşı çıkar:

> İsa yola çıkarken, biri koşarak yanına geldi. Önünde diz çöküp O'na, "İyi öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için ne yapmalıyım?" diye sordu. İsa ona, "Bana neden iyi diyorsun?" dedi, "iyi olan tek biri var, O da Tanrı'dır.[307]

Bu nedenle, Hz. İsa'yı insanüstü bir varlık olarak kabul ederek "Tanrı'nın Oğlu" sayan Hıristiyan doktrininin, ilk yazılan İncil olan Markos İncili'ne dayanarak kendisini delillendiremeyeceğini söyleyebiliriz.

İncillerin yazılış tarihleri Hz. İsa'nın ölümünden uzaklaştıkça, onu Allah'a "Baba" diye hitap eden birisi olarak gösterme eğilimi de artmaktadır!..

Fakat diğer İncilleri incelediğimizde ilginç bir durumla karşılaşırız...

Markos İncili'nde Allah'ı tanımlayan "Baba" ifadesi sadece dört kez geçerken, Markos'tan 10-15 yıl sonra yazılan Matta'da bu sayı belirgin bir biçimde yükselir: Bu İncil'de Allah için kullanılan "Baba" ifadesi tam 50 kez geçmektedir. Bunların 28'i Yahudilere yönelik olarak kullanılır; yani "Babanız'a dua edin", "Baba'nızı sevin" gibi genel ifadelerdir. Kalan 22 tane ise Hz. İsa'nın ağzından "Babam" şeklinde kullanılır. Bunların da diğer 28 tanesi gibi mecazi bir anlama sahip oldukları düşünülebilir. Ama ilginç olan "Baba" kelimesinin kullanılışındaki artıştır. Nedendir bilinmez, bu kavrama yapılan vurgu çok dikkat çekici biçimde yükselmiştir.

Matta ile aynı dönemde yazıldığı kabul edilen Luka'da da yine buna yakın bir vurgu vardır. Bu İncil'de "Baba" kelimesi Allah'ı ifade etmek için 18 kez kullanılır. Bunların 12'si Hz. İsa'nın kendisiyle ilgilidir: Hz. İsa'nın "Baba" diye başlayan duaları ya da "Babam" diye başlayan sözleridir.

Dördüncü İncil'e geldiğimizde ise ortaya çok çarpıcı bir tablo çıkar: Burada Hz. İsa'yı ilahlaştırıcı anlamda "Allah'ın Oğlu" sayan inanç, çok açık ve net bir biçimde ifade edilmektedir. Yuhanna'da Allah'ı tanımlamak için tam 122 kez "Baba" ifadesi kullanılmaktadır ve bunların üçü hariç hepsi Hz. İsa'ya söyletilir! Öte yandan Hz. İsa için 17 kez "oğul" sıfatı kullanılır. Dahası dört kez de Hz. İsa için özellikle "Tanrı'nın biricik oğlu" denir.

Bu sayılar ortaya ilginç bir trend çıkarmaktadır: İncillerin yazılış tarihleri Hz. İsa'nın ölümünden uzaklaştıkça, onu Allah'a "Baba" diye hitap eden birisi olarak gösterme eğilimi de artmaktadır!.. Bir başka deyişle, Hz. İsa'nın "Tanrı Oğlu" olduğu şeklindeki inanç, her yeni yazılan İncil'de biraz daha fazla zemin bulmaktadır.

Yuhanna'da ise bu eğilim doruğa çıkar. Öyle ki bu metnin yazarı, "Tanrı'nın Oğlu" kavramını Yahudilik'teki mecazi anlamından daha farklı bir biçimde, Hz. İsa'yı ilahlaştıran bir anlamda kullandığını özellikle vurgular. Aşağıdaki pasaj, sırf bu amaçla yazılmıştır:

> ... Sept günü böyle şeyler (mucizeler) yaptığı için Yahudiler İsa'ya zulmetmeye başladılar. Ama İsa onlara şu karşılığı verdi: "Babam hala çalışmaktadır, ben de çalışıyorum." İşte bu nedenle Yahudiler O'nu öldürmek için daha çok gayret ettiler. Çünkü yalnız Sept günü düzenini bozmakla kalmamış, Tanrı'nın kendi Babası olduğunu söyleyerek kendisini Tanrı'ya eşit kılmıştı.[308]

Kuşkusuz Dördüncü İncil'e göre "kendisini Tanrı'ya eşit kılan" bu Hz. İsa, Markos'ta "bana neden iyi diyorsun? İyi olan tek biri var, O da Tanrı'dır" diyen Hz. İsa'yla aynı kişi olamaz. Bu durum Hz. İsa'nın kimliği hakkındaki düşüncelerin yarım yüzyıl içinde çok köklü bir değişime uğradığını göstermektedir. Q İncili'ne göre sadece bir peygamber olan Hz. İsa, Markos'ta bazı ufak-tefek eklemelere rağmen bu kimliğini korumuş, Matta ve Luka'da "Tanrı'nın Oğlu" olduğu yönündeki inanç vurgulanmaya başlamış, Yuhanna'da ise "Allah'la eşit" bir ilah sayılmaya başlamıştır.

Tüm diğer göstergeler bizi bu sonuca ulaştırmaktadır.

"Rab"

Hz. İsa'nın kimliği hakkında bakılması gereken bir diğer gösterge, İncillerde onun için sık sık kullanılan "Rab" sıfatıdır. İngilizce'deki karşılığı "Lord" olan bu kelimenin İncillerin Yunanca orjinallerindeki aslı ise "Kyrios"tur.

Aslında bu sıfat İncillerden çok daha önce Pavlus tarafından Hz. İsa'ya atfedilmiştir. Pavlus'un mektuplarına bakıldığında onun sık sık "Rab İsa Mesih"ten söz ettiğini, ya da Hz. İsa'yı "Rabbimiz" diye andığı görülebilir. Pavlus'un etkisi altında yazılan İnciller de bu kelimeyi ondan miras almış olmalıdırlar.

Peki Hıristiyanların Türkçe'ye "Rab" diye tercüme ettikleri bu kelime ne demektir?

Eski Ahit'e baktığımızda sözkonusu "Lord" kelimesinin hemen her zaman Allah'ı ifade etmek için kullanıldığını görebiliriz. Ünlü "dinle ey İsrail, Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir"[309] ayetinde olduğu gibi, bu kelimeyle çoğu kez bir ve tek olan Allah kast edilir. Ancak yine bu sıfatın bir insan için kullanılması mümkündür; bu durumda "efendi" ya da "yönetici" gibi bir anlama gelir. (Nitekim Kuran'da da asıl olarak Allah için kullanılan "Rab" kelimesinin insanlar için kullanıldığı vakidir.[310])

Bu nedenle sözkonusu "Lord" kelimesi, aynı "Tanrı'nın Oğlu" kavramı gibi, yoruma açıktır. Hıristiyanlar tarafından hazırlanan bir "İncil Sözlüğü" bu konuda şunları yazıyor:

> İncillerdeki karakterler bu kelimeyi ("Lord" kelimesini) İsa'ya hitap etmek için kullandıklarında, bu genellikle 'Efendim' kelimesinden daha farklı bir anlam içermez. Ama kelime, bazı durumlarda, örneğin Thomas'ın 'Tanrım ve Lord'um' (Yuhanna, 20:28) ifadesinde tam Hıristiyan inancına uygun biçimde kullanılır.[311]

Üstteki alıntıda da belirtildiği gibi yoruma açık olan bu kelime, Yuhanna İncili'nde açıkça "Hıristiyan" bir anlama sokulmuş, yani Hz. İsa'ya ilahlık atfedecek bir şekilde kullanılmıştır.

Bu arada çok önemli bir nokta daha vardır. İncillerin en erkeni olan Markos'ta, havarileri Hz. İsa'ya tek bir kez bile "Rab" (Lord) diye hitap etmezler.[312] Çoğu kez "Rabbi" derler ki bu da "öğretmenim" ya da "hocam" demektir. Dahası Markos'ta Hz. İsa'nın Kudüs'e girişini kutlayan Yahudilerin "Rab'bin adıyla gelene övgüler olsun" diye seslendikleri söylenir.[313] Yani Hz. İsa Rab değil, "Rab'bin adıyla gelen"dir. Matta ve Luka'ya baktığımızda ise Rab kelimesinin havariler tarafından Hz. İsa'ya hitap etmek için kullanılır hale geldiğini görürüz. Yuhanna'da ise, az önce belirttiğimiz gibi, bu "Rab" kelimesinin yanına bir de "Tanrım" kelimesi sokulmuştur ki, bu İncil'i okuyanlar herhangi bir "yanlış anlamaya" (!) kapılmasınlar.

İncillerin en erkeni olan Markos'ta, havarileri Hz. İsa'ya tek bir kez bile "Rab" (Lord) diye hitap etmezler.

Kısacası "Rab" kelimesinin kullanımındaki trend de "Baba" ve "Oğul" kelimelerindeki durumla aynıdır. Anlamı yoruma göre değişebilecek olan bu kavramlar Markos'ta ya hiç geçmemekte ya da çok zayıf bir biçimde kullanılmakta, daha sonra yazılan Matta ve Luka'da vurgulu hale gelmekte, en son yazılan Yuhanna'da ise hem abartılı bir biçimde vurgulanmakta hem de anlamları Hz. İsa'ya ilahlık atfedecek şekilde belirlenmektedir.

Ortada bir süreç olduğu ve bu sürecin Hz. İsa'nın kimliğini hızlı bir biçimde değiştirerek onu "Oğul Tanrı" haline soktuğu açıktır. Bu amaçla yazılan her yeni İncil, Hz. İsa'nın sözlerine ya da onunla ilgili anlatımlara küçük rötüşlar yapmış ve "Tanrı'nın Oğlu", "Baba Tanrı", "Rab İsa" gibi kavramları bu anlatımlara eklemişlerdir. Bu nedenle Markos'ta sadece "İsa Mesih" diye geçen bir ifade, sonraki İncillerde birden bire "Tanrı'nın Oğlu İsa Mesih" haline dönüşür.

Bunun nedeni ise Hıristiyanlığın birinci yüzyılın ikinci yarısında hızla pagan kültürüne adapte olmuş olmasıdır. Bu konuya önceki bölümlerde değinmiştik. Alman din tarihi uzmanı Wilhelm Bousset, Kyrios Christos: Geschichte des Christusglaubens von den Anfängen des Christentums bis Irenaeus (Rab Mesih: Hıristiyanlığın Başından Irenaeus'a Kadar Mesih İnananları) adlı ünlü kitabında sözkonusu "Rab" (Kyrios) sıfatının Hz. İsa için kullanılmaya başlamasını bu paganlaşma sürecine bağlar. Bousset'e göre Hz. İsa kendi halkı, yani Yahudiler arasında hiçbir zaman "Rab" diye anılmamıştır. Bu sıfatın onun için kullanılmaya başlaması ise "Helenistik topraklarda ve Helenistik etkiler sonucunda" olmuştur. Bousset, o dönemde Greko-Romen dünyasındaki pagan dinlerin mensuplarının, taptıkları ilahlara "Rab" (Kyrios) diye seslendiklerini, Hz. İsa'nın dinini kabul ettiklerinde ise bu sıfatı bu kez

onun için kullanmaya başladıklarını anlatmaktadır.[314]

Sözkonusu paganlaşma süreci her yeni yazılan İncil'i bir öncekinden daha çok etkilediği için de, her yazılan İncil Hz. İsa'ya biraz daha fazla "Rab" saymıştır.

Yeni Ahit incelendiğinde, Hz. İsa'nın ilahlaştırılmasının bir süreç sonucunda gerçekleştiğini gösteren benzer işaretler bulunabilir.

Petrus'un Şahitliği

İncil'lerde Hz. İsa'ya "Tanrı'nın Oğlu" sıfatını atfeden en önemli pasajlardan birinin havari Petrus'un şahitliği olduğu söylenir. Ancak aslında Petrus'un şahitliğinde böyle bir anlam yoktur elbette. Sadece Petrus'un ifadesi zamanla değiştirilmiş ve onun Hz. İsa'ya söylediği "Sen Mesihsin" sözü, "Sen Tanrı'nın Oğlusun"a dönüştürülmüştür.

İncillere karşılaştırmalı olarak baktığımızda bu durumu açıkça görebiliriz. İlk yazılan İncil olan Markos, bu olayı şöyle anlatır:

> İsa, öğrencileriyle birlikte Filipus Sezariyesi'ne bağlı köylere gitti. Yolda öğrencilerine, "Halk, benim kim olduğumu söylüyor?" diye sordu. Öğrencileri O'na şu karşılığı verdiler: "Vaftizci Yahya diyorlar. Ama kimi İlyas, kimi de peygamberlerden biri olduğunu söylüyor." O da onlara, "Ya siz, ben kimim dersiniz?" diye sordu. Petrus, "Sen Mesih'sin" cevabını verdi. Bunun üzerine İsa bu konuda kimseye bir şey söylememeleri için onları uyardı.[315]

Markos'un anlattığı olayın mantığı açıktır. Hz. İsa tebliğinin ilk dönemlerinde kendi kimliğini, yani Mesihliğini halka karşı ilan etmemiştir. Çünkü Mesih, İsrail'in beklenmekte olan Kralıdır. Hz. İsa'nın Mesihliğini ilan etmesi ise, siyasi otoriteye karşı bir isyan anlamına gelecek ve dolayısıyla Hz. İsa'yı siyasi suçlu konuma sokacaktır. Nitekim Yeni Ahit'e göre daha sonra gerçekten de böyle olmuş ve Hz. İsa'yı Roma valisine şikayet eden Yahudi önde gelenleri, onun siyasi bir isyancı olduğunu söylemişlerdir. Söyledikleri, Luka'ya göre, şudur: "Bu adamın ulusumuzu yoldan saptırdığını gördük. Sezar'a vergi ödenmesine engel oluyor, kendisinin de Mesih, yani bir kral olduğunu söylüyor."[316]

Yuhanna ise Hz. İsa'nın "siyasi suç"unu daha detaylı biçimde şöyle anlatır:

> ...Pilatus İsa'yı salıvermek istedi. Ama Yahudiler, "Bu adamı salıverirsen, Sezar'ın dostu değilsin!" diye bağrıştılar. "Kral olduğunu ileri süren herkes Sezar'a karşı gelmiş olur." ... Pilatus, "Kralınızı mı çarmıha gereyim?" diye sordu. Başkahinler, "Sezar'dan başka kralımız yok!" karşılığını verdiler.[317]

Petrus'un ifadesi zamanla değiştirilmiş ve onun Hz. İsa'ya söylediği "Sen Mesihsin" sözü, "Sen Tanrı'nın Oğlusun"a dönüştürülmüştür.

İşte Petrus'un Hz. İsa'ya "sen Mesihsin" demesi üzerine Hz. İsa'nın da bu konuda konuşmama emri vermesinin nedeni budur. Bu yüzden Markos'un aktardığı bu olay, son derece makul gözükmektedir.

Ancak Markos'tan daha sonra yazılan Matta İncili'ne baktığımızda, çok ilginç bir değişiklikle karşılaşırız. Çünkü Petrus'un söylediği "sen Mesih'sin" sözü çıkarılmış ve yerine "sen Tanrı'nın Oğlusun" lafı konmuştur:

> İsa, Filipus Sezariyesi bölgesine geldiğinde öğrencilerine şunu sordu: "Halk, İnsanoğlu'nun kim olduğunu söylüyor?" Öğrencileri şu karşılığı verdiler: "Kimi Vaftizci Yahya, kimi İlyas, kimi de Yeremya ya da peygamberlerden biri olduğunu söylüyor." İsa onlara, "Ya siz" dedi, "ben kimim dersiniz?" Simon Petrus, "Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin" cevabını verdi.
>
> İsa ona, "Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simon!" dedi. "Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babamdır... Bu sözlerden sonra İsa, kendisinin Mesih olduğunu kimseye söylememeleri için öğrencilerini uyardı.[318]

Matta'da yapılmış olan ekleme oldukça açıktır. Petrus'un cevabına "Yaşayan Tanrı'nın Oğlu" gibi bir ifade eklenmiş, sonra bunu sağlamlaştırmak için bir de Hz. İsa'ya "göklerdeki Babam" ifadesi söyletilmiştir!

Ancak Matta ile aynı dönemlerde yazılmış olan Luka'ya baktığımızda bu eklemenin oraya girmemiş olduğunu görürüz. Luka, Markos'tan gelen orjinal anlatımı korumaktadır:

> Bir gün İsa tek başına dua ediyordu, öğrencileri de yanındaydı. İsa onlara, "Halk benim kim olduğumu söylüyor?" diye sordu. Onlar şöyle cevap verdiler: "Vaftizci Yahya diyorlar. Ama kimi İlyas diyor, kimi de eski peygamberlerden birinin dirilmiş olduğunu söylüyor." İsa onlara, "Ya siz" dedi, "ben kimim dersiniz?" Petrus, "Sen Tanrı'nın Mesihisin" cevabını verdi. İsa, onları uyararak bunu hiç kimseye söylememelerini buyurdu.[319]

Matta'daki versiyonun kasıtlı olarak sonradan yapılmış bir ekleme olduğu açıktır. Aslında bunun Matta'nın yazımı sırasında mı, yoksa ilerleyen yüzyıllarda mı yapılmış bir ekleme olduğunu bilmek ise mümkün değildir. Çünkü Matta'da yer alan buna benzer bir diğer pasajın dördüncü yüzyılda yapılmış bir ekleme olduğunu artık pek çok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir. Bu, ünlü "Baba-Oğul-Kutsal Ruh" üçlemesiyle ilgili eklemedir.

"Baba-Oğul-Kutsal Ruh"

Bugün Hıristiyan öğretisinin temelinde, Allah'ı, "Baba Tanrı", "Oğul Tanrı" ve "Kutsal Ruh" olarak üç parçaya ayıran ve sonra da bu üç parçanın bir olduklarını iddia eden "Üçleme" ya da "Üçlübirlik" (Trinity) doktrini yer alır. Hıristiyanların çoğu bu doktrinin Hz. İsa tarafından insanlara öğretildiğini ve kendilerine de bu kaynaktan ulaştığını sanırlar. Oysa bu doktrin Hz. İsa tarafından ortaya atılmadığı gibi, aslında onu izleyen ilk üç asırda dahi "keşfedilmemiş"tir. Üçleme, Hıristiyan araştırmacıların da kabul ettiği gibi, dördüncü yüzyılda ortaya çıkmış bir doktrindir ve bu tarihten önce yaşamış Kilise babalarının hiçbirinin yazılarında görülmez.[320]

American Bible Society'nin yayınladığı *Good News New Testament* adlı İngilizce İncil'de şu dipnot yer almaktadır: "En eski bazı nüshalarda bu 'Tanrı'nın Oğlu' ibaresi yer almaz."

Ancak bu doktrini formüle edenler önemli bir sorunla karşı karşıya olduklarını görmüşlerdir: Bu doktrinin Yeni Ahit'te herhangi bir temeli yoktur. Bu nedenle de bir temel oluşturma ihtiyacı hissetmişlerdir ve Dört İncil içinde en itibarlı sayılanına, yani Matta'ya küçük bir pasaj ilave etmişlerdir. Bu pasajda, Hz. İsa sözde havarilerine şöyle der:

> Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim.[321]

Matta İncili'nin sonunda yer alan sözkonusu "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz etme" emrinin sonradan eklendiğini bugün seküler araştırmacıların hemen hepsi kabul etmektedir. Bunun iki temel delil vardır. Birincisi, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde vaftiz işleminin sadece Hz. İsa'nın adıyla gerçekleştirildiğinin biliniyor oluşudur. (Bu durum, Yeni Ahit'in diğer kitaplarından, özellikle Pavlus'un mektuplarından rahatlıkla anlaşılabilir.) İkinci önemli gösterge, Matta'dan daha önce yazılmış olan Markos İncili'nde Hz. İsa'nın aynı vaftiz emri aktarıldığı halde sözkonusu "Baba-Oğul-Kutsal Ruh" üçlüsünden söz edilmemesidir. Markos, bu olayı şöyle ak-

tarır: "İsa onlara (havarilerine) şöyle buyurdu: 'Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaradılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek'."[322]

Nitekim Matta İncili'nin en eski nüshaları da aslında sözkonusu Üçleme'yi içermez. Batılı araştırmacı William Harwood bu durumu şöyle açıklıyor:

> Matta İncili, İsa'nın öğrencilerine verdiği söylenen Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'la vaftiz etme şeklindeki hayali emri içermiyordu aslında. MS 325'teki İznik Konsülü'nde ortaya atılan bu mitoloji (Üçleme), Matta'ya da bu Konsülden bir süre sonra eklendi. Dördüncü yüzyılın başında yaşayan Kilise babası Eusebius, Matta 28:19b'yi (Üçleme emrini) içermeyen bazı Matta nüshalarından alıntılar yapmıştı. Bu nüshaları çoğaltan kişilerin bu denli önemli bir emri yanlışlıkla atlamalarına imkan olmadığına göre, bu emrin Matta'nın orjinal versiyonunda yer almadığına karar vermek tek mantıklı açıklamadır.[323]

Bu durum İnciller üzerinde yapılan rötuşların dördüncü yüzyıla kadar devam ettiğini göstermektedir. Buna örnek olarak gösterebileceğimiz çok ilginç bir başka ekleme daha vardır. Bugün elinize bir Yeni Ahit alıp Markos İncili'nin en başını okursanız oradaki ilk ayette "Tanrı'nın Oğlu İsa Mesih'le ilgili müjdenin başlangıcı" diye yazdığını görürsünüz. Ancak bu konuda biraz dürüst davranan bazı İnciller bazen bu ayetin sonuna bir dipnot ekleme ihtiyacı hissederler. Örneğin American Bible Society'nin yayınladığı Good News New Testament adlı İngilizce İncil'de şu dipnot yer almaktadır: "En eski bazı nüshalarda bu 'Tanrı'nın Oğlu' ibaresi yer almaz."[324]

Yani Markos İncili'nin en eski bazı nüshalarında "Tanrı'nın Oğlu İsa Mesih'le ilgili müjdenin başlangıcı" değil, sadece " İsa Mesih'le ilgili müjdenin başlangıcı" diye yazmaktadır!

Fazla söze gerek var mı?...

Tapınma

İncillerde Hz. İsa'yı ilahlaştırmak için yapılan rötuşların bir başka türü, etrafındaki insanların ona tapındıklarını öne süren anlatımlardır. Hz. İsa'yı kabul eden Yahudilerin, hatta havarilerin Hz. İsa'ya "tapındıkları"ndan söz edilir. Örneğin Luka İncili'nde şöyle yazılıdır:

> İsa onları kentin dışına, Beytanya'nın yakınlarına kadar götürdü. Ellerini kaldırarak onları kutsadı. Ve onları kutsarken yanlarından ayrıldı, göğe alındı. Öğrencileri O'na tapındılar ve büyük sevinç içinde Kudüs'e döndüler. Sürekli tapınakta bulunuyor, Tanrı'yı övüyorlardı.[325]

Matta ise Hz. İsa'yı henüz doğumu sırasında ziyaret eden yıldızbilimcilerin annesi Hz. Meryem 'in önünde ona tapındıklarını öne sürer:

> İsa, Kral Hirodes'in devrinde Yahudiye'nin Bethlehem kasabasında doğduktan sonra bazı yıldızbilimciler doğudan Kudüs'e gelip şöyle dediler: "Yahudilerin kralı olarak doğan çocuk nerede? Doğuda O'nun yıldızını gördük ve O'na tapınmaya geldik"... Doğuda görmüş oldukları yıldız onlara yol gösterdi ve gelip çocuğun bulunduğu yerin üzerinde durdu. Yıldızı gördüklerinde olağanüstü bir sevinç duydular. Eve girip çocuğu annesi Meryem'le birlikte görünce yere kapanarak O'na tapındılar. Hazinelerini açıp O'na armağan olarak altın, tütsü ve mür sundular.[326]

Yine Matta İncili'nde öğrencilerinin fırtınayı mucizevi bir biçimde dindirmesi üzerine "Sen gerçekten Tanrı'nın Oğlusun" diyerek Hz. İsa'ya tapındıkları anlatılır.[327] Hz. İsa'nın "çarmıhtan sonra dirilmesi"nin ardından da aynı öğrencilerinin yine ona tapındıkları söylenir: "On bir öğrenci Celile'ye, Hz. İsa'nın kendilerine bildirdiği dağa gittiler. Hz. İsa'yı gördükleri zaman O'na tapındılar. Ama bazıları kuşku içindeydi."[328]

Hz. İsa'yı ilahlaştırma konusunda en ısrarlı olan Dördüncü İncil de elbette sözkonusu "tapınma" kavramını içerir. Bu İncil'de de "Rab, iman ediyorum! diyerek Hz. İsa'ya tapınan" Yahudilerden söz edilmektedir.[329]

Ancak yine çok ilginç ve önemli bir fark vardır: Sözkonusu tapınma kavramı, Matta, Luka ve Yuhanna'da yer almasına rağmen, yine, Markos'ta yer almaz. Markos'un incilinde anlatılan kişiler, sadece Allah'a tapınırlar. Ne öğrencilerinin ne de bir başka Yahudinin Hz. İsa'ya tapındıklarına dair hiçbir anlatım yoktur.

Dolayısıyla sözkonusu tapınma kavramının da genel trende uygun bir biçimde geliştiğini söyleyebiliriz. Markos'ta hiç yer almazken ondan sonra yazılan İncillerde ortaya çıkmış ve giderek daha vurgulu hale gelmiştir.

Bunun kökeninde de Hz. İsa ile ilgili anlatımların giderek daha fazla paganlaştırılması olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde bir insana tapınmak bir Yahudi için düşünülemeyecek bir şeydi, ama paganlar arasında en doğal dini uygulamaydı. Bu yüzden pagan bir zihin hem Hz. İsa'ya tapınmayı doğal karşılayabilir, hem de öğrencilerinin ona gösterdikleri saygıyı da kolaylıkla tapınma olarak yorumlayabilirdi. Hz. İsa'ya iman eden Yahudiler ona "Rab'bin adıyla gelen" kişi olduğu için saygı gösteriyorlar, hatta belki de bu saygının bir ifadesi olarak onun önünde eğiliyorlardı.[330] Bu olayın bir pagan tarafından yorumlanmasının sonucunda ortaya "tapınma" gibi bir anlamın çıkması ise doğaldı. Her yazılan İncil pagan kültürünün etkilerini daha fazla içerdiği için de, ortaya sözkonusu "Hz. İsa'ya tapınma" kavramı çıktı.

Yüzbaşı'nın Şahitliği

Şimdiye kadar ele aldığımız örneklerin tümü, İncillerde gerçekleştirilen rötuşların amacını açıkça gösteriyor: Amaç bir peygamber olan Hz. İsa'yı bir pagan tanrısına dönüştürmektir ve bu nedenle orjinal anlatımlara da bu anlamı verecek ilaveler yapılmıştır. Çoğu zaman Markos'ta yer alan orjinal anlatımlar Matta ve Luka'da rötuşlanmıştır. Yuhanna ise "rötuş"tan çok daha büyük ilaveler yapar ve olayları çoğu zaman yeniden kurgular.

İncillerde yüzbaşıya söyletilen "Bu adam gerçekten Tanrı'nın Oğluydu" şeklindeki ifadeler ise, bunu vurgulamak isteyen yazarlar ya da "editörler" tarafından üretilmişlerdi.

Ancak "en sağlam" olan kaynak her zaman Markos da değildir. Bazı durumlarda Luka en saf ve en doğru bilgiyi vermekte, buna karşın Matta ve Markos rötuşlanmış gözükmektedirler. Bunun en somut örneğine, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi konusundaki anlatımlarda rastlıyoruz. Snoptik İncillerin her üçü de çarmıh olayı sırasında hazır bulunan Romalı yüzbaşının yapılan adaletsizlikten dolayı pişman olduğunu ve Hz. İsa'nın kutsal bir kişi olduğunu itiraf ettiğini anlatırlar. Ancak yüzbaşının sözleri arasında önemli bir fark vardır. Matta'da şöyle yazılıdır: "İsa'yı bekleyen yüzbaşı ve beraberindeki askerler, depremi ve öbür olayları görünce dehşete kapıldılar ve, 'Bu gerçekten Tanrı'nın Oğluydu!' dediler."[331]

Markos ise bu kez Matta'yla paraleldir: "İsa'nın karşısında duran yüzbaşı, O'nun bu şekilde son nefesini verdiğini görünce, 'Bu adam gerçekten Tanrı'nın Oğluydu' dedi.'[332]

Ancak Luka'ya baktığımızda çok daha mantıklı bir anlatımla karşılaşırız: "Olanları gören yüzbaşı, 'Bu adam gerçekten doğru biriydi' diyerek Tanrı'yı yüceltmeye başladı." (Luka, 23:47)

Bu anlatım diğer ikisinden çok daha mantıklıdır, çünkü Romalı bir askerin yapabileceği yorum gerçekten de en fazla budur. Eğer Hz. İsa "Tanrı'nın Oğlu" olsaydı bile, onu çarmıha geren Romalı yüzbaşının bu tür teolojik bir kavramdan haberi olamazdı. Romalılar Hz. İsa'nın çarmıhının üzerine "Yahudilerin Kralı" yazmışlardı ve suçunun da bu olduğunu düşünüyorlardı. Ancak yüzbaşı çarmıha gerdikleri kişinin tavırlarına ve diğer insanların tepkilerine bakarak bu "kral"ın aslında sandıkları gibi karmaşalık çıkaran bir bozguncu değil, iyi ve erdemli bir insan olduğunu anlayabilirdi. Dolayısıyla, en fazla, Luka'da olduğu gibi "bu adam gerçekten doğru biriydi" diyebilirdi.

Markos'ta ve Matta'da yüzbaşıya söyletilen "Bu adam gerçekten Tanrı'nın Oğluydu" şeklindeki ifadeler ise, belli ki, Hz. İsa'nın "Tanrı'nın Oğlu" olduğuna inanan ve bunu vurgulamak isteyen yazarlar ya da "editörler" tarafından üretilmişlerdi.

"Göklerden Gelen Ses"

İncilleri karşılaştırmalı olarak okuduğumuzda, Hz. İsa'yı "Tanrı'nın Oğlu" olarak tanıtmak için yapılmış ilavelerin nasıl "sırıttıklarını" başka örneklerle de görebiliriz.

İncillerde bu yönde delil olarak gösterilen ifadelerden bir başkası, Allah'ın, sözde, göklerden gelen bir sesle Hz. İsa'ya işaret edip "bu Benim sevgili oğlumdur" ya da "sen Benim sevgili oğlumsun" demesidir. Bu olayın iki ayrı zamanda, bir Hz. İsa'nın Yahya tarafından vaftizi sırasında, bir de iki eski peygamberin ruhları ile konuştuğu sırada gerçekleştiği iddia edilir. Luka'da şöyle yazılıdır:

> Bütün halk vaftiz olduktan sonra İsa da vaftiz oldu. İsa dua ederken gök açıldı ve Kutsal Ruh, bedensel bir görünüm alarak güvercin biçiminde O'nun üzerine indi. Gökten gelen bir ses de, "Sen benim sevgili Oğlumsun, senden hoşnudum" dedi. (Luka, 3: 21-22)

Matta'da ise iki ayrı olay birden anlatılır:

> İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı'nın Ruhunun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü. Göklerden gelen bir ses de şöyle dedi: "Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum."[333]

> ... İsa, yanına yalnız Petrus, Yakup ve Yakup'un kardeşi Yuhanna'yı alarak yüksek bir dağa çıktı. Orada, gözlerinin önünde İsa'nın görünümü değişti. Yüzü güneş gibi parladı, giysileri ışık gibi bembeyaz oldu. O anda Musa'yla İlyas öğrencilere göründü. İsa ile konuşuyorlardı. Petrus İsa'ya, "Ya Rab" dedi, "burada bulunmamız ne iyi oldu! İstersen burada üç çardak kurayım: biri sana, biri Musa'ya, biri de İlyas'a." Petrus hala konuşurken, parlak bir bulut birden onları gölgeledi. Buluttan gelen bir ses, "Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum. O'nu dinleyin!" dedi.[334]

İncillerde, Hz. İsa'nın Yahya tarafından vaftizi sırasında „gökten gelen bir sesten" bahsedilir. Bu olay Hz. İsa'ya ilahlık atfeden diğer ifadeler gibi, sonradan üretilmiş bir efsanedir.

Sözkonusu "Sevgili Oğlum budur" pasajları Hıristiyan geleneğinde önemli bir yer tutar. Nedeni ise açıktır; Hz. İsa'nın ilahlaştırılmasına zemen hazırlamaktadırlar. Hıristiyanlar tüm Yeni Ahit içinde Allah'ın konuşmasının sadece iki kez geçtiğini ve onların da bu "Sevgili Oğlum budur" pasajları olduğunu özellikle vurgular.

Ancak çoğu Hıristiyanın farkında olmadıkları bir sorun vardır ortada: Markos İncili'nde yer alan bir ifade, sözkonusu "Sevgili Oğlum budur" pasajlarını yalanlamaktadır!... Çünkü Hz. İsa, kendisinden "gökten bir belirti" isteyen Yahudiler'e bunun mümkün olmadığını, o dönemde yaşayan kimsenin böyle bir şey göremeyeceğini söylemektedir:

> Ferisiler gelip İsa'yla tartışmaya başladılar. O'nu sınamak amacıyla gökten bir belirti göstermesini istediler. İsa içten bir ah çekerek, "Bu kuşak neden bir belirti istiyor?" dedi. "Size doğrusunu söyleyeyim, bu kuşağa hiçbir belirti gösterilmeyecek."[335]

Üstteki pasajın doğru olma ihtimali çok yüksektir, çünkü Eski Ahit'e de Kuran'a da uygundur. Bu iki kitaba göre de Allah'ın dünyada insanlarla sözle konuşması olur şey değildir. Kuran Allah'ın yalnız Hz. Musa'ya sözle hitap ettiğini bildirir, buna karşılık insanların Allah'la, hatta meleklerle muhatap olma yönündeki isteklerinin hep geçersiz olduğunu vurgular. Hz. İsa döneminde de "gökten bir belirti" isteyen kuşağın bu isteği karşılıksız bırakılmıştır. "Sevgili Oğlum budur" pasajları ise, Hz. İsa'ya ilahlık atfeden diğer ifadeler gibi, sonradan üretilmiş efsanelerdir.

Sanhedrin'deki Mahkeme

İncillerde, Fısıh gecesi tutuklanan ve aynı gece Yahudi din adamlarının olduşturduğu Sanhedrin adlı dini mahkemeye çıkarılan Hz. İsa'nın „Tanrı'nın oğlu" olduğunu itiraf ettiği açıklanmaktadır. Ancak İnciller arasında bu konuda çok açık bir çelişki bulunmaktadır.

Hz. İsa'nın kimliği konusunda bilgi veren İncil pasajları arasında, onun yargılanışı da önemli bir yere sahiptir. Bu konuyla ilgili anlatımlarda Snoptik İncillerin her üçü, Markos dahil, "Tanrı'nın Oğlu" kavramını içerirler.

Snoptikler Hz. İsa'nın Fısıh gecesi tutuklandığını ve aynı gece Yahudi din adamlarının oluşturdukları Sanhedrin adlı dini mahkemede yargılandığını yazarlar. Buna göre Sanhedrin'i yöneten başkahin (başrahip), Hz. İsa'yı sorguya çekerken "Sen Tanrı'nın Oğlu Mesih misin?" diye sormuş, Hz. İsa bunu onaylamış ve bunun üzerine de kuruldaki Yahudiler onun Allah'a küfrettiğine ve dinden çıktığına hükmetmişlerdir. Markos İncili, Matta ve Luka'nın da onayladığı anlatımıyla, olaydan şöyle söz eder:

> İsa'yı görevli başkahine götürdüler... Başkahinler ve Yüksek Kurul'un tamamı, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak için kendisine karşı tanık arıyor, ama bulamıyorlardı. Birçok kişi O'na karşı yalan yere tanıklık ettiyse de,

tanıklıkları birbirini tutmadı. Bazıları kalkıp O'na karşı yalan yere şöyle tanıklık ettiler: "Biz O'nun, 'Elle yapılmış bu tapınağı yıkacağım ve üç günde, elle yapılmamış başka bir tapınak kuracağım' dediğini işittik." Ama bu noktada bile tanıklıkları birbirini tutmadı.

Sonra başkahin topluluğun ortasında ayağa kalkarak İsa'ya, "Hiç cevap vermeyecek misin? Nedir bunların sana karşı ettiği bu tanıklıklar?" diye sordu. Ne var ki, İsa susmaya devam etti, hiç cevap vermedi. Başkahin O'na yeniden, "Yüce Olan'ın Oğlu Mesih sen misin?" diye sordu. İsa, "Ben'im" dedi. "Ve sizler, İnsanoğlu'nun kudretli Olan'ın sağında oturduğunu ve göğün bulutlarıyla geldiğini göreceksiniz."

Başkahin giysilerini yırtarak, "Artık tanıklara ne ihtiyacımız var?" dedi. "Küfürü işittiniz. Buna ne diyorsunuz?" Hepsi de İsa'nın ölüm cezasını hak ettiğine karar verdiler. Bazıları O'nun üzerine tükürmeye, gözlerini bağlayarak O'nu yumruklamaya başladılar. "Haydi, peygamberliğini göster!" diyorlardı. Nöbetçiler de O'nu aralarına alıp tokatladılar. (Markos, 14:53-65)

Oysa bu hikayenin gerçeklere uymadığını gösteren önemli deliller vardır. Öncelikle Hz. İsa'yı yargıladığı söylenen Sanhedrin (Yüksek Meclis) ile ilgili bilgiler tarihsel verilerle çatışır. İnciller, başta belirttiğimiz gibi yargılamanın Fısıh bayramının[336] gecesinde gerçekleştiğini yazarlar. Oysa o döneme ait Yahudi kaynaklarına baktığımızda, Sanhedrin'in toplanmasının Fısıh bayramı boyunca yasak olduğunu görürüz. [337] Dahası, Sanhedrin'in gece vakti toplanması da, herhangi bir zamanda bile olsa, yasaktır.[338]

Bu durum, sözkonusu mahkemenin sonradan üretilmiş bir kurgu olması ihtimalini artırmaktadır. En azından, eğer böyle bir mahkeme olmuşsa bile, mahkemede geçenlerin aktarılması sırasında bir takım tahrifatlar yapıldığı anlaşılmaktadır.

Hz. İsa'nın Sacnhedrin'de yargılanışı ve ardından Vali Platus'a götürülüşü konusunda İnciller arasında çelişkiler vardır.

Nitekim metnin içinde de önemli bir çelişki vardır. Tüm Snoptik İnciller, Hz. İsa'nın bu mahkemeden sonra Roma Valisi Pilatus'a götürüldüğünü ve Sanhedrin'in Pilatus'u Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi için ikna ettiklerini yazarlar. Yani Sanhedrin, Hz. İsa'nın öldürülmesi için tek başına karar vermeye yetkili değildir. Bunu ancak Hz. İsa'yı Pilatus'a şikayet ederek sağlayabilmiştir.

İşte çelişki bu noktadan doğar. Çünkü İncillere göre Sanhedrin Hz. İsa'nın idamı hak ettiğine karar verirken, onun dini bir suç işlediğine karar vermiştir. "Sen Tanrının Oğlu Mesih misin" diye sormaları, Hz. İsa'nın bunu tasdik etmesi üzerine de "küfürü işittiniz" demelerinin anlamı budur. Hz. İsa, İncillerdeki bu hikayeye göre, Sanhedrin tarafından dinden çıkmış bir "kafir" sayılmıştır.

Oysa bu son derece anlamsızdır. Çünkü, o dönemde Roma yönetimi Sanhedrin'e dine karşı isyankar olan Yahudilere ölüm cezası verme yetkisi tanımıştı. Sanhed-

rin bir Yahudiyi yargılayabilir, onun Yahudi şeriatına göre ölümü hak ettiğine karar verebilir ve bu kararı uygulayabilirdi. Bu durum Yeni Ahit'ten de anlaşılmaktadır. Yuhanna İncili'ne göre Yahudi din adamları hiyerarşisi zina eden bir kadını Yahudi şeriatı gereği taşlayarak öldürme kararı alırlar, ancak bu olay Hz. İsa'nın müdahalesi ile önlenir.[339] Aynı şekilde Hz. İsa'dan birkaç yıl sonra İstefan'ın öldürülmesi ile ilgili karar da yine Sanhedrin tarafından alınır.[340]

Dolayısıyla eğer Sanhedrin üyeleri Hz. İsa'yı idam ettirebilmek için Pilatus'a başvurmak zorunda kaldılarsa, bu, Hz. İsa'ya atfedecek dini bir suç bulamadıkları anlamına gelir. Nitekim bu yüzden Hz. İsa'yı Pilatus'a şikayet ederken onun "Sezar'a vergi ödenmesine engel olduğunu, kendisinin de Mesih, yani bir kral olduğunu söylediğini" öne sürmüşlerdir.[341]

Ve eğer Sanhedrin Hz. İsa'yı cezalandırmak için onda dini bir suç bulamadıysa, o halde ona "Yüce Olan'ın Oğlu Mesih sen misin?" diye sorduklarını ve onay almaları üzerine de "artık tanıklara ne ihtiyacımız var? Küfürü işittiniz" dediklerini anlatan pasaj gerçek olamaz. Hz. İsa kendisini "Tanrı'nın Oğlu" ilan ettiği, yani insanüstü bir varlık saydığı için değil, Mesih olduğu için, yani siyasi otoriteye tehlike teşkil ettiği için suçlu bulunmuştur.

Nasrani İncili'nden Sapmalar

Robert Graves „Yeniden Kurgulanmış Nasrani İncili" Yeni Ahit'in İncillerindeki ilaveleri ayıklamaya ve "orjinal İncil"e yaklaşmaya çalışmıştı.

Bu bölümün başında beri incelediğimiz bilgiler, bizlere Yeni Ahit'in İncilleri'nin bir takım yanlış aktarımlar ya da yorumlarla dolu olduğunu gösteriyor. Asıl İncil'e yani Nasraniler'in elinde bulunan orjinal metne yapılmış ilavelerdi bunlar. Bu çarpıtma ya da ilavelerin temel amacı ise Hz. İsa'nın kimliğini değiştirmekti; onu bir Yahudi peygamberi olmaktan çıkarıp, pagan dünyasında rağbet görecek bir "tanrı" haline getirmek.

Ünlü bir tarihçi ve edebiyatçı olan Robert Graves, Joshua Podro ile birlikte yazdığı The Nazarene Gospel Restored (Yeniden Kurgulanmış Nasrani İncili) adlı dev çalışmasında, bu gerçeği göz önünde bulundurarak Yeni Ahit'in İncillerindeki ilaveleri ayıklamaya ve "orjinal İncil"e yaklaşmaya çalışmıştı. İlk kez 1953 yılında yayınlanan sözkonusu hacimli ki-

tap genel okuyucu arasında çok popüler olmadı, ama önemi konuyla ilgilenen araştırmacılar tarafından kısa sürede fark edildi. Bu nedenle The Nazarene Gospel Restored, "tarihsel İsa"nın ya da gerçek Hz. İsa'nın izini aramak için yapılmış çalışmalar arasında temel bir klasik sayılabilir.

Sözkonusu kitabı bizim için önemli hale getiren yönü ise, Nasrani İncili ile Yeni Ahit'in İncilleri arasındaki farklılıkları analiz etmesi ve yapılan ilavelerin mantığı hakkında bazı genel sonuçlara varmasıydı. Yazarlar, öncelikle Nasrani İncili ile Yeni Ahit İncillleri arasındaki ilişkiyi şöyle özetliyorlardı:

> Orjinal Nasrani İncili hem açık ve kolay anlaşılır hem de entellektüel yönden oldukça doyurucu bir metindi. Özellikle de Yasa'yı (Yahudi şeriatını) titizlikle izleyenler için. Ancak Yahudi-olmayan heretikler bu metni ellerine aldılar, onu Yunanca'ya çevirdiler, yeniden kurguladılar ve onu bir asır süren uzun bir tahrif ve manipülasyon sürecine soktular.[342]

Yazarlara göre, Nasrani inancı gözönünde bulundurulduğunda ve Yeni Ahit İncillerinin metinleri dikkatli bir biçimde analiz edildiğinde, "ojinal geleneğin bozulmasına neden olan bazı işlemleri ortaya çıkarmak mümkün"dü. Bu işlemlerin bazılarını şöyle sıralıyorlardı:

> "İsa'nın Gnostik Üçleme doktrininin ikinci kişisiyle özdeşleştirmek için söylediği sözlerin anlamıyla oynanması. Bu amaçla kimi zaman İsa'nın kullandığı "Tanrı" kelimelerinin yerine "Ben" kelimeleri konmuş, insanlara şifa dağıttığı sırada Tanrı'ya yaptığı dualar da çıkarılmıştır.
>
> "İsa'nın insani zaaflarını gösterebilecek olan pasajların çıkarılması.
>
> "İsa'nın mesajını Pavlusçuluğa uygun hale getirebilmek için Pavlus'un mektuplarından ya da onu izleyen Kilise'nin yazılarından alıntılar yapılması ve İsa'ya ait gibi gösterilmesi.
>
> "İsa'yı Yahudilik'ten soyutlamak için Yasa'dan ya da Peygaberler'den yaptığı alıntıların çıkarılması.
>
> "İsa'nın Musa Şeriatı'nı kasıtlı olarak çiğnediğini ispatlamak için hayali pasajlar kurgulanması.[343]

Robert Graves ve Joshua Podro'ya göre, Nasrani İncili ile elimizdeki Yeni Ahit arasındaki temel farklılıklar, yukarıda özetledikleri "işlemler" ile gerçekleşmiş bir değişim sonucuydu. Hz. İsa'nın insani zaaflarından söz eden ifadeler, Allah'a yaptığı dualar mümkün olduğunca çıkarılmış, bunların yerine onu ilahlaştırma amaçlı düzenlemeler yapılmış, Pavlusçu kavramlar eklenmişti. Hz. İsa'yı bir Yahudi peygamberi değil bir pagan tanrısı olarak gösterebilmek için de onun Yahudilik'le olan ilişkisi elden geldiğince örtülmeye çalışılmıştı.

İncillerde, Hz. İsa'nın insani zaaflarından söz eden ifadeler, Allah'a yaptığı dualar mümkün olduğunca çıkarılmış, bunların yerine onu ilahlaştırma amaçlı düzenlemeler yapılmış, Pavlusçu kavramlar eklenmişti.

Önceki sayfalarda bu tahrifat ve ilaveleri inceledik. Hz. İsa'nın "Mesih" olarak tanımlandığı yerlerde kimi zaman birdenbire "Tanrı'nın Oğlu Mesih" diye tanıtıldığını, bu anlamı vermek için hayali pasajlar üretildiğini gördük. Bunların bir kısmı İncillerin yazımı sırasında kurgulanmış hikayelerdi, bir kısmı da ilerleyen yıllarda ve asırlarda İncillere sokulmuşlardı.

Ancak şimdiye kadar hep Snoptik İnciller üzerinde durduk. Oysa Hz. İsa'ya ilahlık atfedilmesi konusunda en açık ve en iddialı pasajları içeren İncil, Dördüncü İncil'dir. Bu İncili okuyan bir kişi, Snoptiklerde satır aralarında geçen sözkonusu "Tanrı'nın Oğlu" inancının burada en temel kavram haline geldiğini, tüm üslubun bu kavrama uygun olarak yeniden düzenlendiğini görebilir.

Bir başka deyişle, Dördüncü İncil, Yeni Ahit'teki tahrifat ve dejenerasyonun en üst noktasıdır. Onun için, biraz da bu İncil üzerinde durmakta yarar var.

Dördüncü İncil

Biz bu kitapta çoğunlukla "Yuhanna İncili" demektense Dördüncü İncil demeyi tercih ettik. Çünkü, ondördüncü bölümde incelediğimiz gibi bu İncil'in havari Yuhanna tarafından yazılmış olması mümkün değildir. Araştırmacıların ezici çoğunluğu bu metnin 100 yılı civarında Efes'te Yunan felsefesini ve dilini iyi bilen pagan kökenli bir Hıristiyan tarafından kaleme alındığını, ya da en iyi ihtimalle elden geçirildiğini kabul ederler.

Dördüncü İncil'in daha ilk birkaç cümlesini okuyan bir kişi, Snoptiklerden çok daha farklı bir üslup ve bakış açısıyla karşılaştığını fark eder. Snoptikler ya Hz. İsa'nın mucizevi doğumunu (Matta ve Luka) ya da Yahya tarafından vaftizini anlatarak (Markos) söze başlarlar ve sonra da olayları tarihsel bir sıra içinde anlatırlar. Oysa Dördüncü İncil çok daha felsefi bir girişle başlar:

> Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar ve karanlık onu alt edememiştir.[344]

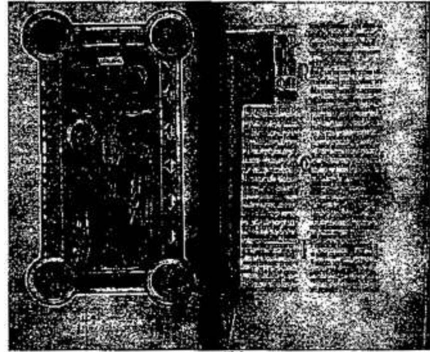
Burada, tüm evrenden önce Tanrı ile birlikte var olan ve aslında O'nun aynı şey olan bir ezeli ve ebedi bir "Söz"den bahsedilir. Biraz sonra da bu Söz, şöyle tanıtılır:

> Söz insan olup aramızda yaşadı. Biz de O'nun yüceliğini, Baba'dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu olan biricik Oğul'un yüceliğini gördük. Yahya O'na tanıklık etti. Yüksek sesle şöyle dedi: "'Benden sonra gelen benden üstündür. Çünkü O benden önce vardı' diye sözünü ettiğim kişi budur." Nitekim hepimiz O'nun doluluğundan lütuf üzerine lütuf aldık. Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi, ama lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi. Tanrı'yı hiçbir zaman hiç kimse görmemiştir. O'nu, Baba'nın bağrında bulunan ve Tanrı olan biricik Oğul tanıttı.[345]

İncil yazarının verdiği mesaj açıktır. Ona göre sözünü ettiği Söz, Hz. İsa'dır ve Hz. İsa "biricik Oğul"dur. Bu oğul kavramının ilahlık anlamına geldiğini de özellikle vurgular. Hz. İsa, ona göre, " Baba'nın bağrında bulunan ve Tanrı olan biricik Oğul"dur...

Bu iddiayı Kuran'ın verdiği bilgilerle karşılaştırırsak ilginç bir nokta görürüz. Hz. İsa Kuran'a göre de "Allah'ın Sözü", ya da "Allah'ın Kelimesi"dir. (Nisa, 171) Bu sıfat tüm peygamberler içinde sadece Hz. İsa için kullanılır. Ancak Kuran Hz. İsa'nın Allah'ın Sözü olduğunu doğrularken, onun "Allah'ın Oğlu" olmadığını ve hiçbir insan-üstü özellik taşımayan bir kul olduğunu özellikle vurgulamaktadır.

Bu, şu demektir: Demek ki, Dördüncü İncil'in yazarı Hz. İsa'nın Allah'ın Sözü olduğuna dair doğru bir bilgiye sahiptir. Ancak bu bilgiyi farklı bir anlama çekmiş ve "Tanrı'nın ezelden beri var olan biricik Oğlu" gibi bir sıfatla özdeşleştirmiştir. Acaba bu sıfatı hangi kaynaktan almış olabilir?

İncil'in yazıldığı dönemin şartlarına baktığımızda bu sorunun cevabını bulmakta zorlanmayız. Sözkonusu "Söz" kavramı, Yunanca yazılmış olan Dördüncü İncil'de "Logos" olarak geçmektedir. İşin ilginç yanı ise, bu "Logos"un o dönemde çok revaçta olan Platon felsefesinin önemli bir kavramı olmasıdır. Hem de Logos, Platon'a göre, "Tanrı'nın Oğlu"dur! Platon'a göre Tanrı'nın bir oğlu (Logos) bir de kızı (Sophos) vardır ve bunlar üçlü bir birlik oluşturmaktadırlar. Logos ve Sophos tüm evrenden önce vardırlar!...

Ne tesadüf değil mi? İncil araştırmacısı Paul Harvey bu durumu şöyle açıklıyor:

> İsa'nın Kutsal bir Üçleme'ye dahil edilmesi, neo-Platonizm'den doğan Gnostik etkinin sonucunda gerçekleşti. Neo-Platonizmdeki inanca göre, Tanrı ulaşılamaz bir varlıktı—yani Yahudilik'te var olan ve insanlara yakın olan Tanrı gibi değildi—ve bu yüzden Tanrı ile insanlar arasında bir aracı gerekliydi. İki aracı vardı; erkek akılcılığını ve mantığını semboli-

ze eden Tanrı'nın Oğlu Logos ve kadın bilgeliğini ve içgüdülerini simgeleyen Tanrı'nın Kızı Sophos. Nitekim İsa da Yuhanna İncili'nde Tanrı'nın Oğlu Logos olarak tanıtıldı, Kutsal Ruh ise Sophos'un yerini alarak neo-Platonik üçlemeye dahil olacaktı.[346]

Kısacası Dördüncü İncil'in yazarı Yunan felsefesinden etkilenmiş ve Hz. İsa'nın kimliği hakkındaki düşüncelerini de asıl olarak buradan derlemişti. İncil araştırması James Still, "Yuhanna İncili ve İsa'nın Yunanlaştırılması" (*The Gospel of John and the Hellenization of Jesus*) adlı önemli makalesinde bu konuda şunları söyler:

> Yuhanna İncili ikinci yüzyılın başlarında Grek Hıristiyanlar için yazıldı. Bu yeni inananlar, daha eğitimli ve daha zengin kişilerdi, şehirlerinde yaşayan diaspora Yahudilerini küçümsüyorlar, buna karşılık Roma yönetiminden de itibar görüyorlardı. Bu nedenle Yuhanna'nın yazarı, Snoptik İncillerde yer alan ve İsa'yı Yahudilerin Mesihi olarak tanıtan pasajları çıkardı ve onu bu yeni Grek Hıristiyanlar için daha kabul edilebilir bir kavram olan "Logos" olarak tanıttı. Böylece insan-üstü bir İsa figürü ortaya çıkardı. Önceki Snoptik İnciller İsa'nın Yahudilerin Mesihi, Davud'un soyundan gelen ve İsrail'i kurtaracak kişi olduğunu vurgulamışlardı. Yuhanna'nın yazarı ise Grek Hıristiyanlara itici gelen tüm bu Yahudi kavramlarını yok etti, İsa'nın Filistin ve Davud soyu ile ilgili olan bağlantılarını sildi.[347]

Hz. İsa Yahudi geleneğinden koparılınca ve Yunan felsefesine adapte edilince de, ortaya tam anlamıyla pagan bir figür çıkıyordu. James Still şöyle açıklıyor:

> Bugün bildiğimiz İsa'yı ortaya çıkarmış olan Yunan felsefesinin etkisini Yuhanna'da çok açık biçimde görürüz. Tam anlamıyla Yunanlaşmış ve Tanrı'ya eşit hale gelmiş bir İsa portresidir bu. Yuhanna'nın karmaşık ve mistik üslubunun tek bir amacı vardır; İsa'nın Tanrı'nın kendisi olduğu mesajını verebilmek.[348]

Snoptik İncillerde Hz. İsa'ya ilahlık atfeden pasajlar aralara serpiştirilmişlerdi. Bazı yerde "Mesih" kelimesinin yerine "Tanrı'nın Oğlu Mesih" ifadesi konmuş, bazı küçük hayali söz ya da diyaloglar kurgulanmıştı. Bunlara önceki sayfalarda değindik. Ancak Hz. İsa'yı ilahlaştıran düşünce Yuhanna'da "aralara serpiştirilmiş" değildi, tüm metne hakimdi. Hz. İsa'nın üslubu bu anlamı vermesi için baştan aşağı değiştirilmiş ve yeniden kurgulanmıştı.

Snoptik İncillerde, özellikle Markos'ta, Hz. İsa'nın insani bazı zaafları gözlemlenebiliyordu. Örneğin Hz. İsa Şeytan tarafından ayartılmaya çalışılıyor, tutuklanmadan önce heyecanlanıp terliyordu. Oysa Yuhanna'da bu insani zaafların hiçbiri yoktu. Aksine, hiçbir zaman heyecanlanmayan, hiçbir zaman şaşırmayan, olayları her zaman gerçekleşmeden önce bilen insan-üstü bir Hz. İsa tanıtılıyordu. Bu yeni Hz. İsa konuşurken hep kendisine atıfta bulunuyor, hep "Ben" diyordu. Allah'tan söz ederken de ısrarla hep "Babam" diyordu. Markos'ta hiç yer almayan bu kavramlar, ondan kırk yıl kadar

sonra yazılan Yuhanna'nın en temel özellikleri haline gelmişlerdi.

Yuhanna'da Hz. İsa'ya söyletilen ve "Ben" (Yunanca'da "ego eimi") diye başlayan ifadelerin bazıları şöyledir:

Hz. İsa'nın Şeytan ile karşılaşması İncillerde farklı şekillerde yeralmaktadır.

"Ben yaşam ekmeğiyim."
"Ben dünyanın ışığıyım."
"Ben İbrahim'den önce de vardım."
"Ben iyi çobanım."
"Ben diriliş ve yaşamım."
"Ben yolum, Ben gerçeğim ve Ben yaşamım."
"Ben gerçek şarabım."

Bazılarının anlamları da oldukça garip olan bu ifadelerin hepsinin birer övünme olduğu açıktır. Oysa Snoptik İncillerde Hz. İsa'nın bu tür bir üslup kullandığı görülmez. Aksine, mütevazi davrandığı ve öğrencilerine de hep tevazuyu öğütlediği anlaşılmaktadır. Matta'ya göre kendi aralarında "hangimiz daha üstünüz" diye tartışan öğrencilerine şöyle demiştir: "Birinci olmak isteyen en sonuncu olsun, herkesin hizmetkarı olsun."[349] Markos'a göre kendisine gelip de "iyi öğretmenim" diyen bir kişiye bile "bana neden iyi diyorsun? İyi olan tek biri var, O da Tanrı'dır" diye cevap vermiştir.[350] Bu sözleri söyleyen bir kişinin elbette bir taraftan da "ben iyi çobanım", "ben yaşam ekmeğiyim" gibi sözler kullanması kabul edilir şey değildir. Snoptik İncillerde tanıtılan Hz. İsa ile Dördüncü İncil'de tanıtılan Hz. İsa arasındaki bu üslup ve kimlik farkı, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Snoptik İnciller	**Dördüncü İncil ("Yuhanna")**
Hz. İsa'nın doğumunu ya da Yahya tarafından vaftiz edilişini anlatarak başlarlar.	Evrenin yaratılışından söz ederek ve Hz. İsa'nın tüm bu yaratılıştan önce de var olduğunu öne sürerek başlar.
• Hz. İsa gezgin bir vaiz görünümündedir.	• Hz. İsa mistik bir filozof görünümündedir.
• Hz. İsa kendisinden çok az söz eder.	• Hz. İsa çok yoğun olarak kendi görevini ve kimliğini vurgular.
• Hz. İsa örneklendirmeler ya da açık ve kesin cümlelerle konuşur.	• Hz. İsa uzun ve felsefi pasajlar kullanarak konuşur.
• Hz. İsa fakir ya da ezilmiş insanlara önem verir.	• Hz. İsa fakir ya da ezilmiş insanlar hakkında pek bir şey söylemez.
• Hz. İsa'nın mesajının temelinde "Tanrı'nın Egemenliği" kavramı yer alır.	• Hz. İsa'nın mesajının temelinde kendi şahsı vardır.

James Still, "Yuhanna İncili ve İsa'nın Yunanlaştırılması" adlı makalesinde, Dördüncü İncil'in Hz. İsa'yı ilahlaştırmak için yaptığı düzenlemelerden şöyle söz eder:

> Yuhanna'nın insan-üstü "süpermen"i, İsa'nın Snoptik İncillerden bildiğimiz bazı özelliklerine sahip değildir. Burada İsa'nın doğumu yoktur, bize "herşeyin başlangıcında" İsa'nın Tanrı ile birlikte var olduğu anlatılır. Çünkü bu İncil'in yazarı, İsa'nın doğumundan söz etmenin, bu doğum her ne kadar olağanüstü bir doğum olsa bile, ezelden beridir var olan Oğul Tanrı kavramıyla uyuşmayacağı kanaatindedir. İsa'nın Markos İncili'nde gördüğümüz insani zaaf ve ihtiyaçları Yuhanna'da kesinlikle yer almaz... Çünkü Yuhanna'nın yazıldığı dönem olan birinci yüzyıl sonunda, İsa hakkındaki anlatımlar onu bir Yunan tanrısı haline getirmiş durumdadır.[351]

Dördüncü İncil, Pavlusla başlayan dejenerasyon sürecinin vardığı son noktayı gösterir. Pavlus, birinci yüzyılın ortasında Hz. İsa'nın mesajını asıl sahipleri olan Nasraniler'den ayırıp Yunan kültürüne adapte etmeye başlamıştı. Bu adaptasyon süreci içinde gerçekte bir Yahudi peygamberi olan Hz. İsa, bir Yunan tanrısı olarak resmedilir hale geldi. Yunan kültürü iyice baskın çıkarak Hz. İsa'nın kimliğini ve mesajını büyük ölçüde değiştirdi.

İncillerde Nasraniler'in İmajı

Hz. İsa'nın Doğumu ve yaşamı konusunda Hıristiyan kaynaklarda birçok çelişki bulunmaktadır.

Bu bölümün başından bu yana İncillere yapılmış ekleme ya da tahrifatlara değindik. Bunları-yapan kişilerin asıl amaçlarının ise Hz. İsa'yı tanrılaştırmak olduğunu gördük. Ancak bunların yanında, İnciller dikkatli bir biçimde incelendiğinde ikinci bir amaca daha rastlamak mümkündür: Nasranilerin küçük düşürülmesi ya da önemsizleştirilmesi...

Elimizdeki İncillerin Pavlusçu öğretinin "rendesinden" geçtiğini biliyoruz. Bu öğretinin en önemli özelliklerinden biri ise, Hz. İsa'nın meşru halefleriyle, yani Nasraniler'le çatışarak doğmuş bir haraketin ideolojisi olmasıydı. Bu nedenle Pavlusçu öğreti, bir yandan Hz. İsa'yı kendine göre yeniden tasvir ederken, bir yandan da Hz. İsa ile Nasrani hareketinin liderliği arasına elinden geldiğince mesafe koymaya çalıştı.

Şimdi bu amaçla yapılmış düzenlemeleri inceleyelim.

Yeni Ahit'teki ve dönemin diğer tarihsel kayıtlarındaki bilgilere göre Hz. İsa'nın ölümünden sonra onun yerine kardeşi Yakup'un geçtiğini biliyoruz. Bu ise,

Hz. İsa'nın hayatta olduğu dönemde de Yakup'un Hz. İsa'nın önemli bir yardımcısı olarak merkezi bir konuma sahip olması, hatta bir "ikinci adam" statüsünde bulunması gerektiğini gösterir. Dahası, Hz. İsa tarafından çok sevilen ve güvenilen bir insan olduğuna işaret eder. Nitekim Yeni Ahit'e dahil olmayan Thomas İncili'ne bakıldığında gerçekten de Yakup'un çok önemli bir konumda olduğu görülebilir. Oysa ne ilginç, Yakup'un durumu Yeni Ahit'in İncilleri'nde hiç de böyle değildir.

İncillerde Yakup'un adı sadece birer kez geçer. O da Hz. İsa hakkında konuşan Yahudilerin kendi kendilerine söyledikleri "marangozun oğlu değil mi bu? Annesinin adı Meryem değil mi? Yakup, Yusuf, Simon ve Yahuda O'nun kardeşleri değil mi?"[352] sözünden ibarettir. Aynı şekilde, Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem 'den de Hz. İsa'nın doğumu ile ilgili anlatımların dışında çok az söz edilir.

Öte yandan, İncillerde Hz. İsa'nın ne Yakup'u ne de diğer kardeşlerini, hatta annesini pek önemsemediği, hatta sevmediği mesajını veren ilginç bir pasaj da vardır. Her üç Snoptik İncil'de de yer alan anlatım, Matta'ya göre şöyledir:

> İsa hala halka seslenmekteyken, annesiyle kardeşleri geldi. O'nunla konuşmak isteyerek dışarıda durdular. Birisi İsa'ya, "Bak" dedi, "annenle kardeşlerin dışarıda duruyor, seninle konuşmak istiyorlar." İsa, kendisiyle konuşana şu karşılığı verdi: "Kimdir annem, kimdir kardeşlerim?" Eliyle öğrencilerini göstererek, "İşte annem, işte kardeşlerim!" dedi. "Göklerdeki Babamın isteğini kim yerine getirirse, kardeşim, kızkardeşim ve annem odur."[353]

Burada Hz. İsa'ya atfedilen tepkinin oldukça garip bir tepki olduğu açıktır. Annesi ve kardeşleri "Allah'ın isteğini yerine getirmeyen" kimseler değildirler ki, onları kabul etmek konusunda bu denli isteksiz davranmış olsun...

Bu pasajda bizlere tasvir edilen Hz. İsa'nın biraz kaba ve "hayırsız" bir evlat olduğu açıktır. Oysa bu imaj ne İncillerin genelinde var olan tasvire, ne de Kuran'ın bizlere tanıttığı gerçek Hz. İsa'ya uymaz. Kuran'a göre Hz. İsa İsrailoğullarına şöyle demiştir: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana Kitabı verdi ve beni peygamber kıldı. Nerede olursam beni kutlu kıldı ve hayat sürdüğüm müddetçe, bana namazı ve zekatı vasiyet etti. Anneme itaati de. Ve beni mutsuz bir zorba kılmadı." (Meryem, 30-32)

Hz. İsa'yı kendi ailesini önemsemeyen, onlara saygı duymayan bir kişi gibi göstermek, kardeşlerini de ona inanmayan insanlar gibi bir kurgunun fayda sağlayacağı adres Pavlusçu öğreti olabilirdi.

Dolayısıyla Hz. İsa'nın annesi ve kardeşleri hakkındaki tavrından söz eden üstteki İncil pasajı-

nın gerçek dışı bir kurgu olduğu sonucuna varabiliriz. (Nitekim pasajda Hz. İsa'ya söyletilen "Göklerdeki Babam" sözü de yine bunun bir kurgu olduğuna işaret etmektedir.)

Hz. İsa'nın kardeşlerinin imajını kötüleştirmek için düzenlenen tek kurgu bu da değildir. Yuhanna İncili'nde Hz. İsa'nın kardeşlerine açıkça "çamur atmak" için yazılmış bir cümle daha vardır: Hz. İsa ile kardeşleri arasında geçen bir diyalogtan sonra "kardeşleri bile O'na iman etmiyorlardı" denir.[354] Oysa bu da, elbette, Yakup'un kimliği gözönünde bulundurulduğunda gerçek olması imkansız bir bilgidir.

İyi ama, bu tür bir kurgunun amacı ne olabilir? Hz. İsa'yı kendi ailesini önemsemeyen, onlara saygı duymayan bir kişi gibi göstermek, kardeşlerini de ona inanmayan insanlar gibi tanıtmak kimin işine yarayabilir?

Cevabı bulmak için dönemin şartlarını düşünmek yeter. Kuşkusuz bu tür bir kurgunun fayda sağlayacağı adres Pavlusçu öğreti olabilirdi. Çünkü Pavlusçuluk, Nasrani liderliğine, yani Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi olan Yakup'a ve yine onun soyundan gelen diğer haleflerine karşı gelişmiş bir hareketti ve Hz. İsa ile kardeşlerinin arasını açık gibi göstermek ve kardeşlerini kötülemek, bu harekete meşruluk sağlamak açısından çok zekice bir taktikti.

Pavlusçu hareketin Nasraniler'i gözden düşürmek için yaptığı tasvirler yalnızca bunlarla sınırlı değildi aslında. Hz. İsa'nın oniki öğrencisi de elden geldiğince küçük düşürülmeye çalışıldılar. Hz. İsa'ya gerçek bir sadakat gösterememiş, daha da önemlisi onu ve mesajını tam olarak anlayamamış kişiler olarak tasvir edildiler. Yeni Ahit incelendiğinde bu mesajın satır aralarında sık sık verildiği görülebilir. Öğrencileri, çoğu olay ve sözde Hz. İsa'nın gerçek amacını anlayamayan, hatta onun kimliğini bile teşhis edemeyen kişiler olarak gösterilmektedir. Kuran'ın çizdiği havari tablosuna hiç uymayan[355] bu kurguya göre, havariler anlayışsız, cahil, kibirli ve korkak insanlardır. Sık sık paniğe kapılan ve imanla inkar arasında gidip-gelen kişiler olarak tasvir edilirler. Çoğu zaman Hz. İsa'nın ne demek istediğini anlayamazlar. Onun kim olduğunun bile, Petrus hariç, farkında değildirler. Hz. İsa'nın tutuklandığı Getsamani Bahçesi'nde, Hz. İsa'nın uyarılarına rağmen, nöbet tutamamış ve uykuya dalacak kadar zayıf davranmışlardır. Hz. İsa'nın tutuklanması üzerine hepsi korkup kaçmışlardır...

Havariler hakkında çizilen bu tablonun detaylı bir örneği Simon Petrus'tur. Petrus, İncillerde Hz. İsa'nın "Mesih" olduğunu teşhis eden ilk öğrenci olarak övülür. Ancak çok geçmeden bu övgü boşa çıkarılır ve Petrus Hz. İsa'ya olan sadakatini bir gece içinde üç kez reddeden korkak ve şahsiyetsiz bir adam olarak resmedilir. Dahası, Hz. İsa'nın Petrus'a şu ağır sözleri söylediği iddia edilir: "Çekil önümden, Şeytan! Sen yolumda engelsin. Senin düşüncelerin Tanrı'nın değil, insanın düşünceleridir."[356]

Peki tüm bunlardan çıkan sonuç nedir?

Sonuç açıktır: İncil yazarları, havarileri, Hz. İsa'nın kimliğini ve amacını bir türlü anlayamamış ve ona gerçek bir sadakat gösterememiş cahil ve yüzeysel kişiler olarak tanıtma eğilimindedirler. En azından, böyle bir yoruma kapı açacak şeyler yazmışlardır.

Bu noktada, az önce sorduğumuz bir soruyu bir daha soralım: Bu tür bir kurgunun amacı ne olabilir?

Pavlus'un hikayesi incelendiğinde bu sorunun cevabı yine kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Pavlus, önceki bölümlerde incelediğimiz gibi, kendisini "Hz. İsa'nın mesajını insanlara yaymak için seçtiği elçi" olarak tanıtmış, dahası bu seçim nedeniyle de gerçek elçilerden, yani havarilerden üstün olduğunu öne sürmüştü. Bu hikayenin inandırıcılık kazanması ise, ancak havarileri Hz. İsa'yı anlayamamış insanlar olarak gösteren bir tablonun sonuna eklenmesiyle mümkün olabilirdi. Öyle ya, havariler Hz. İsa'nın elçiliği görevini layıkıyla yerine getirememiş olmalıydılar ki, Hz. İsa'nın Şam yolundaki çölde Pavlus'a görünmesinin ve ona bu işi üstlenmesi için emir vermesinin bir anlamı olsun...

Pavlusçu öğretinin rendesinden geçmiş olan Yeni Ahit İncilleri işte bu yüzden Hz. İsa'nın kardeşleri ve havarileri hakkındaki sözkonusu itici tabloyu çizdiler. Bu, bir dinin gerçek sahiplerinden koparılması için düzenlenmiş usta bir "dezinformasyon"du. Pavlus'un başarılı bir taktisyen olduğuna önceki bölümlerde değinmiştik. Başarısının sırlarından biri, hepsi ya kendi eğitiminden geçmiş olan ya da en azından onun ekolüne bağlı sayılan İncil yazarlarına verdiği bu "vizyon" oldu. Nasranileri bu tür kirli taktikler sayesinde mağlup edebildi.

Pavlusçuluğun yolu buydu. Ama bu noktada doğal olarak akla bir başka soru geliyor: Acaba Hz. İsa'nın mesajının asıl sahipleri, onun gerçek halefleri, yani Nasraniler ne yaptılar? Dinlerinin ve peygamberlerinin pagan bir kültür tarafından gasp edilip değiştirilmesi karşısında nasıl bir tepki gösterdiler? Pavlusçuluk dönemin egemen medeniyeti olan Roma'nın kültürüne adapte olduğu için gelişirken ve bir yandan da onları karalarken, onlara ne oldu?

Çoğu kişi Nasraniler'in tarihten sessizce çıkıp gittiklerini, yok olduklarını sanır. Oysa Nasraniler tahmin edilenden çok daha uzun bir süre boyunca direndiler.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Nasranilerin Direnişi

Nasranilerin hikayesini en son Kudüs'ün MS 70 yılında Romalılar tarafından işgalinden söz ederken bırakmıştık. Kudüs'ün işgali tarihsel açıdan önemli bir dönemeçti. Hz. İsa'nın 30'lu yılların başındaki vefatından sonra, onu izleyen havarilerin ve diğer inananların oluşturduğu ve tarihte "Hz. İsa'nın kardeşi" olarak bilinen Yakup tarafından yönetilen Nasrani cemaati, bu kutsal kentte yaşamıştı. Yaklaşık kırk yıl süren bu Kudüs dönemi içinde ortaya Pavlus'un sapkın (heretik) akımı çıkmış, ama yine de Nasraniler otoritelerini korumuşlardı, en azından Filistin çevresinde.

Kudüs'ün düşüsü ile birlikte Surieye'ye göçeden Nasranilerin yaşadıkları en dramatik gelişme, peygamberleri Hz. İsa'nın Pavlusçu Hıristiyanlar tarafından sahiplenilmesi ve bir pagan tanrısı haline sokulmasıydı.

Ancak Kudüs'ün düşüşü Nasrani merkezini de yok etti ve cemaat Suriye içlerine doğru göç etmek zorunda kaldı. Sonraki birkaç yüzyıl boyunca da bu bölgede varlığını sürdürdü. Ancak şartlar Nasraniler için giderek zorlaştı. Üç ayrı yönden gelen baskılara göğüs germek zorunda kaldılar. Bu üç ayrı yön, Roma yönetimi, Yahudi din adamları hiyerarşisi ve yıldızları giderek yükselen Pavlusçu Hıristiyanlardı. İngiliz araştırmacılar Michael Baigent, Richard Leigh ve Henry Lincoln'un, Nasranilerin kaderini şöyle özetliyorlar:

> Nasraniler Romalılar açısından potansiyel birer isyancı ve kanun kaçağıydılar. Bu nedenle yıpratılmaları, zayıflatılmaları, hatta avlanmaları gerekiyordu. Öte yandan diğer Yahudiler tarafından da sevilmiyorlardı. Gerçi İsa zamanında Roma yönetimi ile işbirliği yapan Saduki hiyerarşisi ve Hirodes çevresi artık yoktu, ama hahamsal eğitime ağırlık veren yeni bir tür Yahudilik gelişmeye başlamıştı. Modern Yahudilik'in de temelini oluşturan bu dini yapılanma, Mesih kavramına atıfta bulunan Nasraniler'den hiç hoşlanmıyor, öğretilerinden rahatsızlık duyuyordu. Pavlusçu Hıristiyanlar da benzer bir antipati hissediyorlardı Nasranilere karşı. Roma'nın egemenliğinde yaşamak ve yayılmak için kendilerine göre bir yol bulmuşlardı ve Nasranilerin bunu bozmalarını istemiyorlardı. Dahası, İsa'nın kim olduğu ve "Mesih" kavramının ne anlama gel-

diği konusunda kendilerine özgü bir doktrinleri vardı ve Nasranilerin bu doktrini sarsmasından korkuyorlardı.

Sonuçta eski Nasrani liderliğinin—yani İsa'nın ve onun kardeşlerinin—takipçileri, kendilerini farklı fraksiyonlar arasında sıkışmış olarak buldular ve giderek tarihin bilinmeyen karanlığı içine doğru itildiler. Bir anlamda "tarihten sürgün edildiler". Yahudilik'in özünü temsil etmelerine ve Hıristiyanlık'a da imanının temelini kazandırmalarına rağmen, hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar tarafından hor görülüyorlardı.[357]

Nasranilerin yaşadıkları en dramatik gelişme, peygamberleri Hz. İsa'nın Pavlusçu Hıristiyanlar tarafından sahiplenilmesi ve bir pagan tanrısı haline sokulmasıydı. Yine Baigent, Leigh ve Lincoln'un ifadesiyle "Nasraniler'in inandıkları Mesih kavramı onlardan çalındı ve tamamen farklı bir şeye dönüştürüldü. Bu, büyük dünya dinlerinin gelişiminde yaşanmış olan en büyük çelişkilerden biriydi."[358]

"Sapkınlar" ve Ebionlar

Pavlusçu öğretinin Nasrani inancından ayrılarak kurulmuş "sapkın" bir akım olduğunu önceki bölümlerde incelemiştik. Ancak ilk çıktığı anda sapkın bir akım olan bu öğreti, ikinci yüzyılda konumunu sağlamlaştırdı ve giderek merkezi bir konum kazandı. Bu noktadan sonra da Hz. İsa'nın gerçek takipçileri olan Nasraniler'i "sapkın" saymaya başladı.

Justin Martyr

İşte bu nedenle, Nasraniler, ikinci yüzyıldan itibaren Kilise babalarının yazılarında "sapkın" (heretik) bir mezhep olarak anılmaya başladılar. Kilise'nin önemli isimlerinden biri olan Justin Martyr, MS 150 yılında yazdığı bir metinde, Hz. İsa'yı bir Mesih olarak tanıyan, ancak yine de onu normal bir insan sayan, yani Tanrı olarak görmeyen bir mezhepten söz etmişti. Yahudi şeriatına uyduklarını, sünnet olduklarını, Sebt gününe riayet ettiklerini, Musa şeriatına göre haram olan yiyeceklerden (domuz eti vb.) kaçındıklarını da belirtmişti. Martyr bir noktayı daha vurgulamıştı; bu insanlar, Pavlusçu Hıristiyanlar tarafından kötüleniyorlardı ve iki tarafın arası son derece bozuktu.[359]

Bundan yaklaşık yarım yüzyıl sonra ise, Katolik Rahip Irenaeus, Adversus Haereses (Sapkınlara Cevaplar) adlı ünlü bildirisini yayınlandı. Irenaeus'un en çok yerdiği "sapkın"ların başında da "Ebionim" olarak tanımladığı bir cemaat geliyordu. "Ebionim" kelimesi, İbranice'deki "Ebion" kelimesinin çoğuluydu ve kısaca "fakirler" anlamına geliyordu.

Peki kimdi bu "fakirler"?

Terim, büyük olasılıkla Hz. İsa'nın İncil'de sık sık atıfta bulunduğu fakirlik kavramından çıkmıştı. Hz. İsa, Matta'ya göre "ne mutlu ruhta yoksul olanlara, Göklerin Egemenliği onlarındır" demişti.[360] Luka'ya göre ise şöyle konuşmuştu: "Rab'bin Ruhu benim üzerimdedir. Çünkü O beni, müjdeyi yoksullara iletmek için meshetti. Tutsaklara serbest bırakılacaklarını, körlere gözlerinin açılacağını duyurmak için, ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak ve Rab'bin lütuf yılını ilan etmek için beni gönderdi."[361]

Irenaeus'a göre bu Ebionlar cemaatinin "sapkın" olmasının nedeni ise, Hz. İsa'nın Tanrı değil normal bir insan olduğu konusunda ısrar etmeleriydi! Ayrıca yine Irenaeus'a göre, Yahudi şeriatının tüm kurallarına hala titizlikle uyuyorlar, öte yandan dört İncil içinden de bir tek Matta İncili'ni kabul ediyorlardı. Bu arada Irenaeus'a göre çok önemli bir "suç"ları daha vardı: Pavlus'u "şeriattan çıkmış bir sapkın" olarak nitelendiriyor ve onun yazdığı hiçbir mektubu kabul etmiyorlardı.[362]

Sözkonusu Ebionlar cemaati, tahmin edilebileceği gibi aslında Nasraniler'di. Nitekim daha sonra aynı cemaatten söz eden Kilise babaları "Ebion" ve "Nasrani" terimlerini hep aynı topluluğu ifade etmek için kullandılar.

The New Catholic Encyclopedia, Ebionlar hakkında şunları yazar:

> Ebionim: 1. ve 4. yüzyıllar arasında gelişen bir Yahudi-Hıristiyan mezhebi. Kelime, "fakir adamlar" anlamına gelir. Bu dindar tarikatın üyeleri, Filistin'den Ürdün ve Suriye'ye göç etmişlerdi. Yahudi gelenekselliğine karşı çıkmışlar ve İsa'yı Musa tarafından haber verilen Mesih ve gerçek Peygamber olarak kabul etmişlerdi. Onlara göre Musa'nın "Allahın RAB senin için aranızdan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak; onu dinliyeceksin." (Tesniye 18:15) şeklindeki ifadesi İsa'yı haber veriyordu. Ancak İsa'nın Mesihliğinin ya da Seçilmişliğinin, (kendi doğasında olan bir özellik değil) Ruh'un yol göstericiliği sayesinde edindiği ve Yahya tarafından vaftiz edildiğinde kazandığı bir vasıf olduğuna inanıyorlardı. Ayrıca Ebionlara göre İsa Şeriat'a harfiyen uyan bir kişi, yani bir saddiq idi.
>
> Ebionlar Aziz Pavlus'un teolojisine şiddetle saldırdılar, çünkü onun "İsa'yı gördüm" dediği olayla aslında şeytani bir halüsinasyon gördüğüne inanıyorlar ve onun Kudüs'teki Aziz Yakup tarafından savunulan Yahudi şeratına bağlılık ilkesine karşı çıkmasına tepki duyuyorlardı... Onların gözünde Mesih, bir İnsanoğlu olarak, Yahudi şeratının büyük bir reformistiydi ve öğretisi, Musa'nın Tevrat'ına sonradan sokulmuş öğeleri (interpolations) ayıklamayı amaçlıyordu... Ebionlar hakkındaki bilgiler genellikle tutarsızlıklarla doludur. Anlatılanlara göre "İbranilerin İncili" adı verilen ve büyük ölçüde Matta İncili'ne paralel olan bir İncil kullanıyorlardı.[363]

Evet, Ebionlar denen mezhep aslında Nasraniler'di. Ortada iki ayrı terim olmasının nedeni, bir yoruma göre, Nasrani" kelimesinin, Hz. İsa'nın takipçilerine diğer Yahudiler tarafından takılan bir isim oluşuydu. Onlar ise kendilerini Ebionlar olarak

tanımlıyorlardı.

Ebionlar'ın Kilise babaları tarafından "sapkın" sayılan inançları ise bu insanların Hz. İsa'nın gerçek takipçileri olduğunun açık kanıtıydılar. Onu, olduğu gibi, yani Tanrı'nın Oğlu olarak değil Hz. Musa tarafından haber verilmiş olan bir Yahudi peygamberi olarak görüyorlardı. Diğer Yahudiler'den ayrılmışlar, çünkü onların dine soktukları gelenek ve hurafeleri reddetmişlerdi. Pavlus'a da şiddetle karşıydılar, çünkü onun Hz. İsa'nın mesajını dejenere ettiğini biliyorlardı. Kullandıkları İncil ise, "İbranilerin İncili" denen metindi, yani Matta İncili'nin İbranice yazılmış olan aslı. Matta'nın sözkonusu orjinaline onüçüncü bölümde değinmiştik.

Ebionlar'ın bu inançları, ikinci yüzyılda ve daha sonra yaşamış Kilise babaları tarafından anlatıldı ve bu inançları nedeniyle "sapkın" ilan edildiler. Kilise babası Tertullianus, Ebionların Eski Ahit'i en az Yeni Ahit kadar dikkate aldıkları, Hz. Musa ve diğer Yahudi peygamberlerini fazla önemsedikleri ve "İsa'yı Süleyman ya da Yunus gibi bir peygamber seviyesine indirdikleri" için sapkın ilan etmişti![364] Yine Tertullianus'a göre, Ebionlar, "İsa'yı Davud soyundan gelen normal bir insan sayıyorlar ve onun Tanrı'nın Oğlu olduğunu kabul etmiyorlardı".[365]

Hıristiyanlar tarafından hazırlanan bir "Hıristiyan Sözlüğü", A Dictionary of Christian Biography, Ebionlar'dan şöyle söz ediyor:

> Ebionlara göre Şeriat kesinlikle herkes için geçerliydi... Bu konuda İsa'nın sözlerinden alıntılar yaparak "İsa'nın yolunu aynen izlemeliyiz" diyorlardı. Çünkü onlara göre İsa Şeriat'a harfiyen uymuştu ve bu nedenle seçkindi...
>
> Tahmin edilebileceği gibi Aziz Pavlus'tan özellikle nefret ediyorlardı. Onu Aziz Petrus, Aziz Yakup ve Aziz Yuhanna'ya açıkça karşı gelen bir kişi olarak tanımlıyorlardı. Pavlus'un elçilik yetkisini tanımıyorlar, çünkü onun İsa'yı görmediğini, Kudüs'teki diğer havarilerden de bir eğitim almadığını söylüyorlardı. Pavlus'u "aldatıcı" ve "Tanrı'nın sözünü bozan bir saptırıcı" olarak tanımlıyorlar, onun "insanları memnun etmek için Şeriat'ı kaldırdığını" ve "kendisini övdüğünü" söylüyorlardı.
>
> Onlara göre Hıristiyanlık Musa'nın ilkel dini ile aynı şeydi. Eski Ahit yazıları arasında sadece ilk beş kitaba önem veriyorlardı. İsa'yı da; Adem, Nuh, İbrahim, İshak, Yakup, Harun ve Musa ile aynı seviyede ve onların geleneğini izleyen bir Yahudi peygamberi olarak görüyorlardı... Bazı Ebionlar Adem ile İsa arasında bir benzerlik kuruyorlardı. İsa onlara göre Musa'nın halefiydi, daha yüksek bir otorite değil. Kendi İncilleri'nde var olan bir anlatıma göre İsa şöyle demişti: "Ben, Musa'nın size 'Rabbiniz olan Tanrı benden sonra size içinizden bir peygamber çıkaracak' diye haber verdiği peygamberim."
>
> Ebionlar şarap içmeye karşıydılar... Öte yandan evliliğe taraftardılar ve hatta erken yaşta evlenmeyi tavsiye ediyorlardı.[366]

Tüm bunlardan şu sonuç çıkıyordu: Ebionlar gerçek İsevi topluluğuydu, hatta daha açık bir ifadeyle gerçek anlamda "muvahhid" bir topluluk. Ama Pavlusçu

öğretiyi savunan Kilise babaları, onları sapkın saymaya devam ettiler. Kilise tarihçisi Eusebius, dördüncü yüzyılın başlarında yazdığı bir metinde yine sözkonusu cemaatten söz etmiş ve onlara açıkça saldırmıştı. Eusebius'a göre bu topluluk "sapkın" (heretik) bir gruptu çünkü "Aziz Pavlus'un mektuplarının hepsinin reddedilmesini savunuyorlar ve ona 'Şeriat'tan çıkmış isyankar' diyorlar"dı. Bir de "sadece İbraniler'in İncili'ni kullanıyorlar, diğer İncillere karşı ise hiç saygı göstermiyorlar"dı.[367]

Kilise tarihçisi Eusebius

Eusebius'tan bir asır sonra bu kez Epiphanius adlı bir başka Kilise yazarı "sapkınlara karşı" yeni bir bildiri yayınladı. Yazdığı metinde "Nasrani" ve "Ebion" kelimelerini aynı anlamda ve aynı grubu ifade etmek için dönüşümlü olarak kullanıyordu. Epiphanius'a göre, bu grubun "sapkınlığı" Hz. İsa'nın Tanrı olduğunu reddetmelerinden ve onu normal bir insan olarak tanımlamalarından kaynaklanıyordu. Epiphanius, bu kişilerin, Kilise'nin onayladığı Yeni Ahit kitaplarını değil, bu kitapların "başka versiyonlarını" kullandıklarını da vurguluyordu. Bu kişilerin Pavlus hakkındaki düşüncelerini ise şöyle ifade etmişti: "Bu sapkınlar, Aziz Pavlus'a 'sahte havari' (pseudapostolorum) diyebilecek kadar ileri gitmektedirler!"[368]

Epiphanus'un bu satırları dördüncü yüzyılın sonlarında yazılmıştı. Demek ki Nasraniler hala varlardı ve hala direniyorlardı. Bu, Pavlusçu Kilise'nin gerçek İsevi geleneği ortadan kaldırmak için uzun bir mücadele verdiğini gösterir.

Öte yandan sadece Nasraniler değil, Nasrani düşüncesinden etkilenen Yahudi-olmayan Hıristiyanlar da Pavlusçu Kilise açısından sorundu. Nasraniler'in Kudüs'ün MS 70 yılındaki işgalinden az bir süre önce kutsal kentten ayrılarak Suriye taraflarına göç ettiklerini ve topluluğun ilerleyen birkaç yüzyılda da Mezopotamya'da varlığını sürdürdüğüne değinmiştik. Ancak Nasraniler bir topluluk olarak bu bölgede yaşadılarsa da, Nasrani öğretisi giderek yayıldı ve çok daha uzak coğrafyalara ulaştı. Roma'daki Katolik Kilisesi'nin demir yumruğunun ulaşmadığı bölgelerde, en azından Hıristiyanlığın ilk dört yüzyılında, Nasrani inancına sahip çeşitli Hıristiyan mezhepleri geliştiler. Ortak noktaları, Pavlusçu öğretiyle ve bu öğretinin temsilcisi olan Roma Katolik Kilisesi'yle uzlaşamamaları ve Hz. İsa'nın Tanrı değil normal bir insan olduğu konusunda ısrar etmeleriydi.

Nasrani öğretisine sahip çıkan ya da en azından bu öğretiden etkilenen sözkonusu muhalif Hıristiyan hareketlerinin en ünlüsü, İskenderiye Piskoposu Arius'un adıyla anılan "Ariusçuluk" hareketiydi. Bir sonraki bölümde bu konuya ayrıntılı olarak değineceğiz.

El-Nasara ve İncil Sahipleri

Beşinci yüzyılda "el-Nasara" olarak bilinen bir grup Hıristiyan tarafından kaleme alınan bir dökümanda Hz. İsa'nın Tanrı değil, bir insan olduğu vurgulanıyor ve ona ilahlık atfeden her türlü düşünce de şiddetle eleştiriliyordu.

Nasraniler, bazı belgelerden anlaşıldığına göre, Pavlusçu Roma Kilisesi'ne karşı oldukça uzun süre direndiler. Ortaçağ uzmanı İsrailli bir tarihçi olan Schlomo Pines, 1960'lı yıllarda İstanbul'daki tarih arşivlerinde ilginç bir metin buldu. Onuncu yüzyıldan kalma Arap yazılarının arasında bulduğu bu metin, beşinci yüzyılda Suriye lehçesinde yazılmış Arapça bir dokümandan söz ediyordu. Anlattığına göre sözkonusu doküman, bugünkü İran'ın Irak sınırına yakın olan Kuzistan bölgesindeki bir Hıristiyan manastırında bulunmuştu. Dokümanı kaleme alan kişiler ise, metnin yazarına göre "el-Nasara" olarak bilinen bir grup Hıristiyan'dı. El-Nasara'nın yazdığı bu beşinci yüzyıl dokümanında anlatılanlar ise çok ilginçti: Hz. İsa'nın Tanrı değil, bir insan olduğu vurgulanıyor ve ona ilahlık atfeden her türlü düşünce de şiddetle eleştiriliyordu. Yahudi Şeriatı'na uymanın öneminden söz ediliyordu. Dahası Pavlus yerden yere vuruluyor, o ve onun yolunu izleyenlerin "Mesih'in dinini terk ettikleri ve Romalıların dini inançlarına kapıldıkları" öne sürülüyordu. Mevcut İncillerin güvenilmez, ikinci el kaynaklar olduğu anlatılıyor ve Hz. İsa'nın getirdiği müjdenin ve onun hakkındaki bilgilerin yalnızca bir kısmını doğru olarak aktardıkları vurgulanıyordu.[369]

Sözkonusu dokümandan alıntılar yaparak el-Nasara'yı tanıtan Arapça metin, tüm bunların yanında oldukça ilginç bir bilgi daha veriyordu. Metnin yazarına göre, o dönemde, yani onuncu yüzyılda, sözkonusu el-Nasara mezhebi hala varlığını sürdürüyordu, ancak diğer Hıristiyanlardan tamamen ayrıydı. Öyle ki, yazara göre, bu mezhep "Hıristiyanlar içinde elit bir grup" statüsüne sahipti.[370]

Ve eğer bu bilgi doğruysa, karşımıza çok önemli bir sonuç çıkarıyordu: Nasraniler, Kuran'ın Hz. Muhammed'e vahyedildiği 7. yüzyılda da varlıklarını sürdürüyorlardı! Bu sonuç son derece önemliydi, çünkü bizlere Kuran'ın neden

Hıristiyanlardan söz ederken ısrarla "Nasraniler" (el-Nasara) terimini kullandığı konusunda ışık tutabilirdi!...

Yukarıdaki son cümlede söylediğimiz şey, çoğu insanın bilmediği ya da üzerinde fazla düşünmediği bir konudur: Kuran Hıristiyanlardan söz ederken onları "el-Nasara" olarak tanımlar. Oysa Yahudiler'den, onların kendilerini adlandırdıkları şekilde, yani "beni İsrail" (İsrailoğulları) ya da "yahudu" diye söz edilmektedir. Peki Kuran neden Hıristiyanlara "el-Nasara" diyor olabilir?

Kelimenin anlamı konusunda çeşitli yorumlar vardır.... Ancak bunlardan hiçbiri, bizim Kuran'ın kullandığı terimle, kitabın başından bu yana incelediğimiz Nasrani topluluğunun ismi arasındaki dilsel paralelliği görmemize engel değildir.

Dolayısıyla Kuran'ın "el-Nasara" terimiyle asıl olarak Hz. İsa'nın meşru halefleri olan Nasrani topluluğunu kast ettiğini düşünebiliriz. Nitekim Nasraniler'in "insanlar içinde iman edenlere (müslümanlara) en yakın" grup olarak gösterilmelerinin nedeni de bu olabilir. Maide suresinde sözkonusu "el-Nasara"nın zaten iman etmekte olan bir topluluk olduğu ve Kuran'ı dinlediklerinde de "gözlerinden yaşlar boşanarak" onu kabul ettikleri şöyle anlatılmaktadır:

> Andolsun, insanlar içinde, mü'minlere en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve müşrikleri bulursun. Onlardan, iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da: "Hristiyanlarız" (Nasranileriz) diyenleri bulursun. Bu, onlardan papaz ve rahiplerin olması ve onların gerçekte büyüklük taslamamaları nedeniyledir. Elçiye indirileni dinlediklerinde hakkı tanıdıklarından dolayı gözlerinin yaşlarla dolup taştığını görürsün. Derler ki: "Rabbimiz inandık; öyleyse bizi şahidlerle birlikte yaz. Hem Rabbimizin bizi salihler topluluğuna katmasını umarken ne diye Allah'a ve bize haktan gelene inanmayalım?" Böylelikle Allah, dediklerine karşılık olarak içinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler verdi. Bu, iyilik yapanların karşılığıdır. (Maide, 82-85)

Bu gerçek, Kuran'ın bir ayette kullandığı "İncil sahipleri" kavramını anlamamıza da yardımcı olabilir. Sözkonusu ayet şöyledir: "İncil sahipleri Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar, fasık olanlardır." (Maide, 47)

Kuran'ın bahsettiği "İncil Sahipleri" bugün elimizde olan Yeni Ahit mi? Elbette Hayır! Kuran'ın sözünü ettiği doğru İncil'in, "İncil sahipleri"nin elinde hala var olan gerçek İncil olduğu sonucuna varabiliriz.

Bu ayet, ortada, en azından Kuran'ın indiği dönemde, Kuran tarafından tasdik edilen doğru bir İncil'in varlığını gösterir. Bu İncil "sağlam"dır ki, Kuran rahatlıkla bu İncil'in sahiplerine sözkonusu kitaba uymalarını emretmektedir.

Peki Kuran'ın kendisine uyulmasını emrettiği bu İncil ne olabilir? Bugün eli-

mizde olan Yeni Ahit mi? Hz. İsa'yı açıkça Tanrı ilan eden pasajlarla dolu olan, neredeyse yarısı Pavlus'un hezeyanlarından oluşan sözkonusu bulanık kitap mı?

Elbette hayır, Kuran'ın kendisine uyulmasını emrettiği kitabın Yeni Ahit olamayacağı açıktır. Dolayısıyla Kuran'ın sözünü ettiği doğru İncil'in, "İncil sahipleri"nin elinde hala var olan gerçek İncil olduğu sonucuna varabiliriz. Bu "İncil" sahipleri ise, büyük olasılıkla, Kuran'ın indiği dönemde hala var olan Nasraniler ya da "el-Nasara" olmalıdır. Bu insanlar Kuran'ı dinlediklerinde "hakkı tanıdıklarından dolayı gözleri yaşlarla dolup taşan" samimi insanlardır ve zaten İlahi bir vahye göre yaşamaktadırlar. Kuran da, ellerindeki vahye göre yaşamaya devam etmelerini emretmiştir.

Peki ya Pavlusçu Hıristiyanlar, Hz. İsa'ya tapınan ve böylece Allah'a ortak koşan "pagan"lar? Kuran onlardan "el-Nasara" diye değil de, "Allah üçün üçüncüsüdür diyenler" diye söz eder:

> Andolsun, "Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler küfre düşmüştür. Oysa Mesih'in dediği (şudur:) "Ey İsrailoğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin. Çünkü O, kendisine ortak koşana şüphesiz cenneti haram kılmıştır, onun barınma yeri ateştir. Zulmedenlere yardımcı yoktur." Andolsun, "Allah üçün üçüncüsüdür" diyenler küfre düşmüştür. Oysa tek bir ilahtan başka ilah yoktur. Eğer söylemekte olduklarından vazgeçmezlerse, onlardan inkar edenlere mutlaka (acı) bir azab dokunacaktır. (Maide, 72-73)

Sözkonusu Üçlemeciler, bir başka ayette de yine "el-Nasara" olarak değil, genel bir "Kitap Ehli" kavramı içinde anılır. Allah'ın onlara yaptığı çağrı ise şudur:

> Ey Kitap Ehli, dininiz konusunda taşkınlık etmeyin, Allah'a karşı gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesih İsa, ancak Allah'ın elçisi ve kelimesidir. Onu Meryem'e yöneltmiştir ve O'ndan bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve elçisine inanınız; "üçtür" demeyiniz. Kaçının, sizin için hayırlıdır. Allah, ancak bir tek ilahtır. O, çocuk sahibi olmaktan yücedir. Göklerde ve yerde her ne varsa O'nundur. Vekil olarak Allah yeter. (Nisa, 171)

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Konstantin, Sol Invictus ve Arius

Önceki bölümlerde "Roma'nın gazabı ve koruyucu kanatları"ndan söz ederken, Roma İmparatorluğu'nun siyasi etkisinin Hıristiyanlığın gelişiminde önemli bir role sahip olduğundan söz etmiştik. Roma yönetimi egemenliği altındaki halkların hangi dine inandıklarına aldırmıyordu belki, ama siyasi bir anlamı da içeren "Mesih" kavramından çok rahatsızdı. Zaten Roma Valisi Pilatus, Yeni Ahit'e göre, Hz. İsa'nın idamına sırf bu kavrama dayanarak karar vermişti.

Kurguladığı dini Roma'da yaymaya başlayan Pavlus, Roma yönetimi için önemli bir tehlike olarak görülmüyordu.

Dolayısıyla İsa Mesih'e iman eden ve onun adıyla tebliğde bulunanlar, Roma'nın gözünde potansiyel birer isyancıydılar. Nitekim Nasraniler'e bu gözle bakmışlardı. Roma orduları 70 yılında Kudüs'ü yerle bir etmekle Nasraniler'in merkezini de yok etmiş ve onları Suriye çevresine göç etmek zorunda bırakmıştı. Daha sonraki dönemde de onları "Mesih peşinde koşan bir Yahudi mezhebi" olarak görmüş ve baskı altına almıştı. Nasraniler'in sözkonusu tarihine bir önceki bölümde değindik.

Roma'ya Mesih kavramına karşı şiddetli bir antipati kazandıran bir başka önemli tarihsel olay ise, 132 yılında patlak veren son büyük Yahudi isyanıydı. O yıl Yahudiler—yani Hz. İsa'yı tanımayan, geleneksel Yahudiler—Roma'ya karşı büyük bir ayaklanma başlattılar. Haham Akiba ve genç savaşçı Bar-Kokba'nın önderliğinde başlayan isyanın en önemli özelliği ise Mesihlik bayrağı altında yürümesiydi. Kendini Mesih ilan eden Bar-Kokba, ani saldırılarla Roma birliklerine karşı bazı galibiyetler elde etti ve Yahudiler artık kesin zafere ulaştıklarına inanmaya başladılar. Ancak Roma'nın gazabı fazla gecikmeden geldi. 135 yılında isyan çok kanlı bir biçimde bastırıldı. Bar-Kokba ve Akiba hemen idam edildiler. Ve ardından Romalılar büyük bir kıyıma giriştiler. Bu kez katliam, 70 yılında Kudüs'te yaşanandan da büyüktü. Yaklaşık yarım milyon Yahudi öldürüldü ve kalanlar da Filistin'den tamamen sürüldüler. Kudüs'e ayak basmaya kalkan her Yahudi'nin idam edileceği duyuruldu ve bu hüküm, Roma'nın çöküşüne kadar devam etti.

Bu olaydan sonra Roma sınırları içinde bir Yahudi olmak, hele hele bir "Mesih"e inanmak iyice tehlikeli bir iş haline gelmişti. Nasraniler, bu isyanla bir ilgileri olmadığı halde, yine de Roma'nın bu isyan nedeniyle köpüren öfkesinden nasiplerini aldılar.

Peki tüm bunlar olurken, öteki taraf, yani Pavlusçu Hıristiyanlar ne yapıyordu acaba?

İlk bakıldığında onların durumunun da Nasraniler kadar tehlikeli olduğu düşünülebilirdi. Çünkü onlar da İsa Mesih'in adıyla tebliğ yapan bir cemaattiler—onların inandıkları İsa Mesih, Nasraniler'inkinden çok daha farklı olsa da. Nitekim yaydıkları mesaj bazı dönemlerde Roma yönetiminin gazabını uyandırdı. Neron, Decius, Valerian gibi imparatorlar tarafından hedef alındılar ve büyük baskılara hedef oldular. Ancak bu imparatorların Pavlusçu Hıristiyanlığa karşı uyguladıkları baskılar, genellikle Hıristiyan doktrininden duydukları bir rahatsızlığa değil, konjonktürel nedenlere dayanıyordu. Örneğin Neron önce "yeni bir Roma inşa etmek için" şehrin büyük bölümünü yaktırmış, sonra halktan gelen büyük tepki üzerine de "şehrin Hıristiyanlık denen bu yeni dinin mensupları tarafından ateşe verildiği" söylentisini yaymıştı. Hıristiyanlara uygulanan baskılar da bunun sonucundan gelmişti.[371] Kısacası baskıların nedeni, Pavlusçu öğretinin Roma yönetimi için bir tehdit oluşturması değil, İmparator'un kendisini kurtarmak için ortaya attığı bir iftiraydı.

Pavlusçu öğreti Roma yönetimi için bir tehdit oluşturamazdı, çünkü Pavlus bunun tedbirini çoktan almıştı. Mesih kavramını her türlü sosyal ve siyasi anlamından soyutlamış, Hz. İsa'yı aşırı derecede pasifist ve teslimiyetçi bir insan olarak tasvir etmiş ve böylece inandıkları "Mesih"i Roma'ya şirin göstermeye çalışmıştı. Dahası, kendisine inananlara "herkes, altında bulunduğu yönetime bağlı olsun. Çünkü Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, yönetime karşı direnen, Tanrı'nın düzenlediğine karşı gelmiş olur" diyerek çok güvenli bir "siyaset doktrini" kurmuştu.[372]

Pavlus, bu siyaset doktrini ile er ya da geç bir gün mutlaka Roma yönetiminin desteğini kazanacağını hesaplamıştı. Roma yönetimi eninde sonunda bu yeni dinin "imparatorluk içinde dirlik ve düzenlik sağlamak" için kullanılabileceğini fark edecek ve böylece Pavlusçuluk kurulu düzenin kendisi haline gelecekti.

Pavlus'un hesapları, biraz geç de olsa, tuttu.

"Gökteki Haç"

Hıristiyanlığın ilk üç yüzyılında bu dine karşı büyük baskılar uygulayan Roma İmparatorluğu, dördüncü yüzyılın başlarında İmparator Konstantin'in yönetimi altındayken çok büyük ve tarihsel bir değişim geçirdi ve Hıristiyanlığı İmparatorluğun resmi di-

ni haline getirdi. Bu nedenle Konstantin, Hıristiyanlık tarihinin en önemli kilometre taşlarından biri sayıldı. Bazılarına göre, Pavlus'tan sonra Hıristiyanlığın kaderini etkileyen ikinci önemli kişiydi.

Ne ilginç, Konstantin'in "ermesi" de Pavlus'unkine çok benzer bir halüsinasyonla gerçekleşmişti.

Konstantin tahta oturmadan önce bu konuda kendisine rakip çıkan Maxentius'u tasviye etmek zorunda kalmıştı. İkisi arasındaki taht mücadelesi, 312 yılındaki Milvian Köprüsü Savaşı'nda sonuçlandı. Maxentius'un orduları Konstantin'in orduları tarafından bozguna uğratıldı ve Maxentius da öldürüldü. Konstantin bu savaşla birlikte Roma tahtının tek hakimi konumuna geldi.

Konstantin, Maxentius'la çarpışmak için ilerlerken bir gece gökyüzünde ışıklı bir Haç görmüştü. Bu olay, Pavlus'un Şam yolculuğunda gördüğü halüsinasyondan çok farklı değildi.

İmparator'un "ermesi", Hıristiyan geleneğinde anlatıldığına göre, bu savaşın hemen öncesinde olmuştu. Konstantin, Maxentius'la çarpışmak için ilerlerken bir gece gökyüzünde ışıklı bir Haç görmüştü. Haç'ın altında In Hoc Signo Vinces (Bu İşaretle Galip Geleceksin) diye yazılıydı. Yine anlatıldığına göre, bu olaydan çok etkilenen Konstantin, askerlerine kalkanlarının üstüne Hıristiyanlığın ünlü monogramını—Yunanca'daki "Christos" kelimesinin ilk iki harfi olan chi ve rho'yu—kazımalarını emretmişti. Bu nedenle de, Milvian Köprüsü Savaşı, daha sonraları Kilise tarafından "Hıristiyanlığın paganizme karşı zaferi" olarak yorumlandı.[373]

Bu olaydan sonra Konstantin Hıristiyanlığın en büyük hamisi olarak davranmaya başladı. Hıristiyanlar üzerinde üç asırdır süren baskı ve işkenceler durdu, dahası Roma İmparatorluğu'nun "Hıristiyanlaşması" başladı.

Peki Konstantin'i bu tür bir "Hıristiyanlaşma"ya sürükleyen faktör, gerçekten de gökyüzünde gördüğü haç sayesinde kalbine doğan inanç mıydı?... Baigent, Leich ve Lincoln'e göre, hayır. Çünkü Konstantin bugün anladığımız anlamda bile bir Hıristiyan değildi. Gerçekte, pagandı.

Sol Invictus; Konstantin'in Güneş Dini

Konstantin'in ordusunda yer alan ve "gökyüzündeki haç" olayı ile ilgili bir tarih notu düşen bir gözlemciye göre, İmparator'un gördüğü—daha doğrusu gördüğünü sandığı—şekil, bir haçtan ziyade, "güneş tanrısı"nın bir sembolüydü. O dönemde son derece yaygın olan bu pagan inancı, Sol Invictus (Yenilmez Güneş-"In-

vincible Sun") adını verdiği güneşi tanrı kabul ediyordu. Gördüğü halüsinasyondan kısa bir süre önce de, Konstantin, Sol Invictus tarikatının bir üyesi olmuştu.

İmparator Konstantin'in halüsinasyon sırasında gördüğü haç'ın altında In Hoc Signo Vinces (Bu İşaretle Galip Geleceksin) diye yazılıydı.

Nitekim Milvian Köprüsü Savaşı'ndaki zaferin ardından, Roma'nın "stadyumu" niteliğindeki göz kamaştırıcı Colosseum'un içine Roma Senatosu tarafından büyük bir zafer takı dikilmiş ve üzerine de Konstantin'in zaferini "Tanrı'nın yardımı ile" kazandığı yazılmıştı. Ancak bu "Tanrı"nın adı da belirtilmişti: Sol Invictus...

Zaten bu güneş dini Konstantin'in yaşamının sonuna dek Roma'da egemenliğini korudu. Konstantin, yaşamının sonuna dek, Sol Invictus'un "yüksek rahipliği" sıfatını taşıdı. Nitekim, tarihsel kayıtlardan anlaşıldığı üzere, Konstantin'in Roma'sı, o dönemdeki diğer krallıklar tarafından "Güneş İmparatorluğu" olarak tanımlanıyordu. Sol Invictus'un resim ve sembolleri, Roma'nın her türlü resmi belge ve sembolü üzerinde boy gösteriyordu. Roma'nın bayrağı ve parasının üzerinde de yine Sol Invictus'un tasvirleri vardı.

Tüm bunlara bakıldığında, Konstantin'i bir "Hıristiyan" olarak tanımlamak imkansız hale geliyordu. Nitekim ölüm yatağına yatana dek vaftiz olmamıştı. Konstantin'in ve ordusunun taşıdığı söylenen chi rho monogramının da gerçekte Hıristiyanlıkla ilgili bir anlam taşıdığını iddia etmek zordu. Çünkü bu iki harf, iki buçuk yüzyıl öncesinde Pompei kentinde inşa edilen bazı pagan mezarlarının üzerinde de kazılıydı.[374]

Kuşkusuz tüm bu gerçekler, Konstantin'i "ilk Hıristiyan Roma İmparatoru" sayan geleneksel Hıristiyan öğretisi ile yan yana konulduğunda ortaya büyük bir çelişki çıkıyordu. Bugünkü Kilise'nin ve geleneksel Hıristiyan dogmalarının temelini atan ve bu nedenle Kilise tarafından "mümin İmparator" olarak tanıtılan Konstantin'in gerçekte güneşe tapan bir dinin mensubu olmasının anlamı neydi?

Sol Invictus tarikatının öğretilerine bir göz atmak, bu konuda fikir verebilir.

Tarikat Suriye kökenli antik bir inanışa dayanıyordu ve Konstantin'den yaklaşık bir yüzyıl önce de Roma'ya taşınmıştı. Ancak ilginç bir yönü vardı; Pers kökenli Mitra dinine pek çok yönden benzer olsa da, gerçekte "tek tanrılı" bir din sayılabilirdi. Çünkü güneş, klasik pagan dinlerinde olduğu gibi pek çok tanrıdan biri olarak değil, diğer tüm "tanrısal" varlıklardan çok daha üstün, adeta "yegane tanrı" olarak görülüyordu. Dolayısıyla hem pagan hem de aynı anda "monoteist" bir dindi.

Peki bu "monoteist" dinle Hıristiyanlık arasında ne gibi bir ilişki olabilirdi? Konstantin, nasıl olmuştu da, hem bir Sol Invictus bağlısı hem de bir "Hıristiyan" olarak tarihe geçmişti?

Konstantin'in bir Roma İmparatoru olarak sahip olduğu "vizyon", bu konuda yol gösterici olabilir. Konstantin, devletin ve halkın birliğini her şeyden üstün tutan ve her şeyi bu siyasi amaç için kullanmak isteyen pragmatik ve "Makyavelist" bir devlet yöneticisiydi aslında.[375] Siyasette, ülke topraklarında ve dinde birlik arıyordu. Ülke içindeki farklı inanışları tek bir potada eritebilecek olan bir "devlet dini" kuşkusuz işine çok yarardı. Hele Hıristiyanlık nedeniyle üç asırdır sürmekte olan çatışmanın bir "orta yol formülü" kullanılarak durdurulması onun açısından son derece önemliydi.

İşte bu nedenle Konstantin, Hıristiyanlık ile Sol Invictus arasında bir "uzlaşma" istedi.

Sol Invictus ve Roma Kilisesi

Konstantin dönemindeki Roma Kilisesi, tam anlamıyla Pavlusçu öğretinin temsilcisiydi. Buna karşılık İmparatorluğun başka bölgelerinde, örneğin Mısır'da ya da Suriye'de Hıristiyanlığın daha farklı versiyonları da vardı. Nasraniler bir "Yahudi" mezhebi sayıldıkları için konu dışındaydılar, ama Nasrani düşüncesinden etkilenmiş farklı bazı Hıristiyan mezhepleri vardı. Özellikle Mısır'da, Pavlusçuluk'tan çok daha farklı bir Hıristiyanlık anlayışı gelişmişti.

Konstantin, Roma Piskoposu'na ünlü Lateran Sarayı'nı hediye etti. Bu dönemde Pavlusçu öğreti kurulu düzenin bir parçası haline gelmeye başlamıştı.

Konstantin ise bu farklı mezhepler içinde Pavlusçu öğretinin temsilcisi olan Roma Kilisesi'ni benimsedi ve onu kurulu düzenin bir parçası haline getirdi. 313 yılında yayınladığı Milan Bildirgesi ile Hıristiyanlığa karşı uygulanacak her türlü baskının yasaklandığını ilan etti. Bir süre sonra da Roma Kilisesi'ne bağlı rahipler sivil yönetimin bir parçası sayıldılar, "devlet memuru" statüsü kazandılar. Konstantin Roma Piskoposu'na ünlü Lateran Sarayı'nı hediye etti.

Tüm bunlar Roma Kilisesi'ni yönetmekte olan hiyerarşinin de İmparator'a ve onun "uzlaşma" taleplerine boyun eğmesine neden olacaktı. Baigent, Leigh ve Lincoln'un ifadesiyle, "Kilise de sonuçta zaafları olan bir takım insanlardan oluşuyordu. Bunlar inançları nedeniyle geçmişte büyük baskılar yaşamış insanlardı. Şimdi ise önlerine bir fırsat çıkmıştı; kabul, saygı ve sosyal düzen içinde resmi bir yer edi-

nebilirlerdi. Ancak bunlara karşılık da Hıristiyan dogmasından bazı tavizler vermeleri gerekiyordu."

Peki neydi acaba bu tavizler?

Konstantin dönemindeki bazı önemli gelişmeleri izlemek bu sorunun cevabını bulmamızı sağlayabilir. Konstantin, başta da belirttiğimiz gibi Hıristiyanlığa inandığı kadar, hatta belki de daha fazla Sol Invictus dinine inanıyordu. İmparatorluğa "dirlik ve düzen" sağlamak için de bu iki dini uzlaştırmak amacındaydı. 321'de bir genelge yayınlayarak resmi dairelerin "Güneş'in kutsal gününde" kapanmalarını ve bu günün bir tatil günü olmasını emretti. "Güneş'in kutsal günü" ise Roma takviminde haftanın yedinci günü olan "Sun-day"di, yani Pazar günü. Roma Kilisesi bu kararla uzlaşmakta gecikmedi. Kilise o zamana kadar Yahudilerin Sept günü olan Cumartesi'yi kutsal gün olarak kabul ediyordu. Ancak İmparator'un kararına uymak için, Cumartesi'yi bırakıp Pazar'ı kutsal gün olarak kabul etmeye karar verdi.[376] Bu Hıristiyanlığı hem Roma rejimiyle uzlaştıracak, hem de onu Yahudi kökenlerinden iyice koparacak tarihsel bir karardı.

Bir başka uzlaşma da Noel'in tarihinde yaşandı. Hıristiyanlar o zamana dek Hz. İsa'nın doğum günü olarak kabul ettikleri bu günü 6 Ocak'ta kutlarlardı. Ama Sol Invictus'a göre yılın en kutsal günü, Natalis Invictus'tu, yani 25 Aralık. Bu gün "Güneşin doğum günü" olarak kabul ediliyordu, çünkü 24 Aralık tarihindeki en kısa günden sonra günlerin yeniden uzamaya başlamasının hissedilir olduğu gündü. Roma Kilisesi, Güneş tanrısının doğum günü olan bu 25 Aralık tarihini aldı ve hiç tereddüt etmeden 6 Ocak'ın yerine koydu, Hz. İsa'nın doğum günü olarak ilan etti.[377] Bu nedenle bugün Roma Kilise'sinden kaynak bulmuş olan tüm Hıristiyanlar Noel'i 25 Aralık'ta kutlarlar. Doğu'daki Ortodoks Kiliseleri ise halen orjinal tarihi, yani 6 Ocak'ı korumaktadırlar.

Sezariye Piskoposu Eusebius sadece "Tanrı'nın Logos'u", yani "Tanrı'nın Sözü" kavramını İmparator Konstantin için de kullanıyordu. Roma Kilisesi'nin İmparator'a yaranma çabası, onu insan-üstü bir dereceye yükseltmesine neden olacak derecede güçlüydü.

Sol Invictus dininin bir diğer özelliği ise, önceki bölümlerde de sözünü ettiğimiz Mitra dinine çok benzemesiydi. Pek çok ritüel ve sembol aynıydı. Hatta bu nedenle bu iki din zaman zaman birbirleri ile karıştırılmışlardır. Bu nedenle Konstantin döneminde Mitra efsaneleri de Hıristiyanlığa girme şansı buldu. Roma Kilisesi yine ses çıkarmadı. Mitra kökenli ritüellerin Hıristiyanlıktaki yerine onbirinci bölümde değinmiştik.

Roma Kilisesi'nin İmparator'un gözüne girmek için verdiği tavizlerin bazıları İmparator'un bizzat kendisiyle ilgiliydi. Dönemin önemli Hıristiyan otoritelerinden biri olan ve Konstantin'e özel yakınlığı ile tanınan Sezariye Piskoposu Eusebius, "Tanrı'nın Logos'unun İmparatorun

bedeninde tecelli ettiği" gibi ilginç övgüler düzüyordu Konstantin'e.[378] Oysa "Tanrı'nın Logos'u", yani "Tanrı'nın Sözü" kavramı o zamana kadar sadece Hz. İsa için kullanılan bir sıfattı. Yani Eusebius, Konstantin'i Hz. İsa ile aynı mertebeye çıkarmış oluyordu. Nitekim Konstantin'i "Herşeyi Yöneten Evrensel Tanrı'nın, zamanın başından bu yana insan yaşamını arındırmak için güç verdiği en önemli insan" olarak tarif ediyordu.[379] Kısacası Roma Kilisesi'nin İmparator'a yaranma çabası, onu insanüstü bir dereceye yükseltmesine neden olacak derecede güçlüydü.

Konstantin ise az önce de değindiğimiz gibi tam anlamıyla bir Hıristiyan bile değil, Sol Invictus'la Hıristiyanlık arasında bir uzlaşma arayan pragmatik bir devlet yöneticisiydi. Hıristiyanlara haklar ve özgürlükler tanımakla sayıları giderek artan bu insanları imparatorluğun sadık bir tebası haline getirmek istiyordu. Pagan inanışlardan, özellikle Sol Invictus'tan da taviz vermiyor, ancak sınırları içindeki tüm bu dinleri tek bir potada kaynaştırmak istiyordu. Roma'nın bir bölgesine büyük bir Kilise yaptırmasının, bir başka bölgesine de Sol Invictus'un ve Ana Tanrıça Kibele'nin dev heykellerini diktirmesinin nedeni buydu.

İngiliz araştırmacılar Baigent, Leich ve Lincoln, "Konstantin döneminde şekillenen Hıristiyanlığın aslında bir karışım olduğunu, özellikle de güneş kültünden (Sol Invictus) ve Mitraizm'den pek çok öğe içerdiğini" söylerler. Hatta onlara göre, "bu yüzden Hıristiyanlık, bu pagan dinlerine, kendi Yahudi kökenlerinden daha yakındır".[380]

Roma Kilisesi bu tavizi vermeye yanaştığı için Konstantin'in desteğine mazhar olmuştu. Bu destek sayesinde de Hıristiyanlığın diğer versiyonlarını, özellikle de Nasrani öğretisine yakın olan versiyonlarını alt edebildi ve kendisini Hz. İsa'nın yeryüzündeki yegane temsilcisi, kendi deyimiyle "İsa'nın bedeni" sayabildi.

Roma tarafından alt edilen ve tarihten silinen sözkonusu akımların başında ise Ariusçuluk diye bilinen bir inanış geliyordu.

Arius'un Hikayesi

Libya kökenli Mısırlı bir ailenin oğlu olan Arius, dönemin önemli kenti İskenderiye'de büyümüş ve 312 yılında da Kilise'ye katılarak rahip olmuştu. Arius'un fikirlerinin gelişiminde en önemli ilham kaynağı ise, Antakyalı Lucian (Lucian of Antioch) olarak bilinen ve "Hıristiyanlığın monoteist Yahudi kaynaklarına önem veren", yani Nasrani öğretisine yakın olan bir başka ünlü rahipti.

Arius Yeni Ahit kitaplarını Antakyalı Lucian kanalıyla kendisine ulaşan Nasrani öğretisine uygun olarak yorumladı. Vardığı sonuç, o sıralarda Roma Kilisesi tarafından kabul edilmiş olan ve Hz. İsa'yı Tanrı sayan öğretinin yanlışlığıydı. Arius'a göre Hz. İsa için kullanılan "Tanrı'nın Oğlu" sıfatı tamamen mecazi bir anla-

Arius'a göre Hz. İsa'yı diğer insanlardan üstün kılan özelliği, "Tanrı'nın seçilmiş Mesihi" olmasıydı. Tanrı tekti ve yaratılmamıştı.

ma sahipti ve onu asla ilahlaştırmıyordu. Bunu ispatlamak için Matta İncili'ndeki "ne mutlu barışı sağlayanlara! Onlara Tanrı oğulları denecek"[381] ayetini gösteriyor ve Tanrı'nın isteklerine uygun davranan herkes için bu sıfatın geçerli olduğunu, bunun Hz. İsa'ya özel bir kavram olmadığını vurguluyordu. "Aslında biz de Tanrı'nın oğulları haline gelebiliriz" diye yazmıştı.[382] Arius'a göre Hz. İsa'yı diğer insanlardan üstün kılan özelliği, "Tanrı'nın seçilmiş Mesihi" olmasıydı.

Arius'a göre Tanrı bir ve tekti. Kimse tarafından yaratılmamıştı ve sonsuzdan beri vardı. "Oysa İsa yaratılmıştır" diyordu, dolayısıyla o Tanrı olamazdı. Arius bu düşüncesini desteklemek için Hz. İsa'nın İncillerde geçen ve "Tanrım" diye başlayan dualarını da gösteriyordu. Arius'a göre, Tanrı kendisine dua etmiş olamayacağına göre, Hz. İsa da Tanrı olamazdı. Tek bir Tanrı vardı ve o Hz. İsa'nın da diğer insanların da ilahıydı. Arius Hz. İsa'nın Yeni Ahit'te kendisinden sık sık "İnsanoğlu" diye söz etmesine de dikkat çekiyor ve bunun Hz. İsa'nın insani doğasını gösterdiğini vurguluyordu.

Arius, İskenderiye'nin bir ilçesi olan Banealis'in resmi rahibi olarak bu düşüncelerini geniş bir kitleye aktardı. Onu dinleyen halk, hem anlattıklarının mantıklı oluşu, hem de Arius'un mütevazi ve gösterişten uzak yaşamı nedeniyle fikirlerini kolayca kabul etti. Ancak İskenderiye piskoposu Alexander giderek gelişen bu "Ariusçuluk" akımından çok rahatsız oldu. Alexander, Hz. İsa'yı lafzi anlamda "Tanrı'nın Oğlu" sayan, yani Tanrı kabul eden Roma Kilisesi'nin doktrinine bağlıydı ve Arius'u fikirlerini değiştirmesi için ikna etmeye çalıştı. Bunu başaramayınca da Ariusçuluğa karşı şiddetli bir saldırı başlattı. Bunu kendi satırlarında şöyle anlatıyordu:

> Bu akım giderek her yere, tüm Mısır'a, Libya'ya ve Yukarı Tebes'e yayıldı. Bunun üzerine, biz de, Mısır ve Libya'nın piskoposları ile bir araya geldik ve yaklaşık yüz kişilik bir kurulda bu akımı ve tüm takipçilerini lanetledik.[383]

Bu lanetleme yalnızca sözde kalmayacaktı elbette. 318 yılında Arius ve takipçileri aforoz edildiler. Dahası Arius ve onun en yakın yardımcıları olan Piskopos Theonas ve Secundus ile oniki rahip sürgün edildiler. Arius sürgüne gitmeden önce düşüncelerini Thalia adlı lirik bir kitapta topladı. Sürgün yeri ise Filistin'di. Ancak Arius, Nasrani inancından hala izler taşıyan bu bölgede de kendisine yeni sempatizanlar buldu.

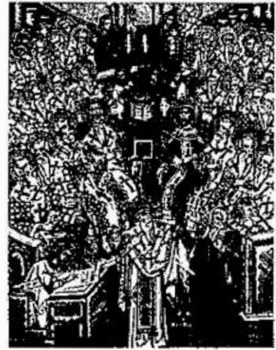
Kısacası Roma Kilisesi'nin doktrinlerine şiddetle muhalefet eden bir hareket her türlü engele rağmen hızla yayılıyordu. Bunun haberleri, Roma Kilisesi'ni hima-

yesi altına almış olan İmparator Konstantin'e ulaştığında ise, İmparator önemli bir sorunla karşı karşıya olduğunu hemen fark etti. Roma içinde dini bir birlik sağlamak için uğraşmış, bu amaçla Kilise'yi koruyucu kanatlarının altına almıştı. Ama şimdi Kilise kendi içinde bölünme tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Bunun üzerine vakit kaybetmeden bu sorunu halletmeye ve birliği yeniden sağlamaya karar verdi.

Hıristiyan tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan İznik Konsülü bu amaçla toplandı.

İznik Konsülü

İmparator Konstantin Ariusçuluk ile onun muhalifleri arasındaki çatışmayı önce her iki tarafa mektuplar yollatarak ve "birliğin herşeyden daha önemli" olduğunu anlatarak çözmeye çalışmıştı. Ancak bu tür beylik lafların fayda etmediğini görünce, Piskopos Hosius'un tavsiyesi üzerine, büyük bir Dünya Kilise Konsülü ya da diğer adıyla bir "Sinod" toplamaya karar verdi. Kitabın girişinde de anlattığımız gibi, İznik'te toplanan ve Hz. İsa'nın doğası konusunu ele alan bu konsülde, bugüne dek ulaşacak olan Hıristiyan dogması tanımlandı. Bu dogmayı kabul etmeyenler "sapkın" (heretik) olarak ilan edildiler.

İznik Konsülü'ne katılan üç yüzü aşkın rahibin arasında yalnızca yirmi tanesi Hz. İsa'nın "Tanrı'nın oğlu" olduğunu reddeden Arius'a yakın isimlerden oluşuyordu.

İznik Konsülü otorite sahibi tüm Hıristiyan din adamlarının katıldığı "demokratik" bir forum gibi gösterilir. Oysa gerçek daha farklıydı. Konsül'de İmparator Konstantin'in büyük bir ağırlığı vardı ve çıkan karar da onun desteklediği tarafın lehinde oldu. Konstantin'in tuttuğu taraf ise elbette kendi himayesine girmiş olan Roma Kilisesi'ydi.

Konsüle katılan üç yüzü aşkın rahibin arasında yalnızca yirmi tanesi Arius'a yakın isimlerden oluşuyordu. Bunda Konstantin'in ilk başta Ankara'da yapılması planlanan konsülü daha kuzeybatıdaki İznik'e aldırması ve böylece Ariusçuluğun etkin olduğu Doğu Kiliseleri'ne bağlı rahiplerin konsüle katılmalarını zorlaştırmasının da rolü vardı.[384]

İznik'in bir diğer özelliği ise İmparator'un da burada yazlık bir sarayının olması ve Konsül sırasında kentte bulunmasıydı. Bu nedenle İmparator konsülün tüm oturumlarına katıldı ve onun otoritesi de doğal olarak konsülde alınan kararlara yansıdı. Peki hala Sol Invictus dinine bağlı olan yarı pagan-yarı Hıristiyan imparator konsüle nasıl bir yön vermiş olabilirdi? Tarihçi Bockarie Tommy Kallon "İznik Konsülü" (The Council Of Nicaea) başlıklı makalesinde bu konuda şunları söylüyor:

Konstantin Sol Invictus'u zaten devlet tanrısı olarak kabul etmişti, bu nedenle eğer İsa da bir şekilde tanrılaştırılırsa bu devletteki dini inançların uyumu açısından daha uygun olurdu. İsa'nın doğası konusunda din adamları fraksiyonları ortak bir karara bir türlü varamayınca, bu konuda karar verme imtiyazı yavaş yavaş konu hakkında hiçbir teolojik bilgiye sahip olmayan imparatora kaymaya başladı. Onun içinse bir insanın tanrılaştırılmasında bir sorun yoktu. Babası Konstantius'un ölümünden sonra tanrılaştırılmasına ön ayak olmuş ve kendisinin de ölümünden sonra aynı dereceye yükseleceğini umuyordu. Bu nedenle İsa'nın tanrılaştırılması yönünde hüküm verdi ve konsüle katılan tüm delegelerden İznik Yemini (Nicene Creed) adı verilen belgeye imza koymalarını istedi.[385]

Hz. İsa'nın ilahlaştırılmasının o zaman kadar yapılmış en açık ve en somut ifadesi olan İznik Yemini'nde şöyle deniyordu:

İnanıyoruz ki... Rab İsa Mesih, Tanrı'nın Oğlu'dur, Baba Tanrı'dan südur etmiştir, Baba Tanrı ile aynı özdendir. Tanrı'dan Tanrı'dır, Işık'tan Işık'tır. Tanrı'yla aynı özden olup (homoousios) Tanrı'dan südur etmiştir, yaratılmamıştır. Onun (İsa'nın) aracılığıyla göklerde ve yerde var olan her şey yaratılmıştır. O ki biz insanlar için ve kurtuluşumuz için aşağı inmiş ve beden bulmuş ve insana dönüşmüştür. Acı çekmiş, üçüncü günde dirilmiş ve göğe yükselmiştir. Ve ölüleri ve dirileri yargılamak için yeniden gelecektir. Ve inanıyoruz ki Kutsal Ruh (da Tanrı'dandır.)

Ve eğer kim "Tanrı'nın Oğlu'nun var olmadığı bir zaman vardı" diyecek olursa, ya da "südur etmeden önce yoktu" diyecek olursa, ya da "önceden var olmayan şeylerden yapıldı" diyecek olursa, ya da "Baba'dan farklı bir özdendir" diyecek olursa, ya da onun bir yaratılmış olduğunu ya da dönüşüme açık olduğunu diyecek olursa, Katolik Kilisesi tüm bu sözleri söyleyenleri lanetler.[386]

İznik Yemini yayınladığı tarihten sonra Hıristiyan inancının temeli, hatta "amentü"sü haline geldi ve bu yemine bağlı olmayan herkes sapkın sayıldı.

Görüldüğü gibi, ilk paragrafta, Ariusçuların karşı çıktığı öğreti, yani "Tanrı'nın Oğlu" sıfatının aynı zamanda "Oğul Tanrı" anlamına geldiği teyid ediliyordu. Bunun yanına Kutsal Ruh kavramı da ekleniyor ve böylece Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesi (Trinity) ilk kez açık bir biçimde ifade ediliyordu. İkinci paragrafta hedef alınan ve kendisine Katolik (Evrensel) Kilise sıfatını veren Roma Kilisesi tarafından lanetlenen kişiler ise, Hz. İsa'nın bir "yaratık" olduğunu, "onun var olmadığı bir zaman olduğunu", yani varlığının bir başlangıcı olduğunu söyleyen kişilerdi; yani Ariusçular ve Nasrani öğretisine paralel olabilecek başka herkes.

İznik Yemini yayınladığı tarihten sonra Hıristiyan inancının temeli, hatta "amentü"sü haline geldi ve bu yemine bağlı olmayan herkes sapkın sayıldı. Roma Katolik Kilisesi "Tanrı'nın iradesinin bu konsülde tecelli ettiğini" ilan etti, dolayısıy-

la İznik Yemini de bir vahiy gibi kutsal ve hatasız bir metin sayıldı. Oysa tecelli eden irade aslında Roma İmparatorluğu'nun iradesiydi, özellikle de Konstantin'in. Piskopos Eusebius'un belirttiğine göre, Hz. İsa'nın doğasını tanımlamak için kullanılan homoousion tot patri (Baba ile aynı özden) terimi bile İmparator tarafından teklif edilmiş ve ona yaranmanın zevkini yaşayan rahipler tarafından coşkuyla kabul edilmişti.[387] Konstantin, kendisine boyun eğen ve Sol Invictus'la da gayet iyi uzlaşan Roma Kilisesi'ni, "Katolik" (evrensel) hale getirmekten son derece memnundu.

Ariusçular ise konsülden sonra daha büyük baskı altına alındılar. İznik Konsülü'ne imza koymayı reddeden Arius taraftarları aforoz edildiler. Yine de neredeyse yarım yüzyıl boyunca direnmeye devam ettiler. Ancak Kilise'nin ısrarlı baskıları karşısında dördüncü yüzyıl sonlarına doğru yavaş yavaş tarih sahnesinden çekildiler...

Tüm bunların bize gösterdiği önemli sonuç ise, bugün Hıristiyanlık dediğimiz dinin bizlere Hz. İsa'dan ulaşan saf inanç olmadığı, aksine bu dinin farklı sosyal ve siyasi şartların sonucunda şekillenmiş insan yapımı bir doktrin olduğuydu. Hıristiyanlık Pavlus'un müdahalesi ile asıl kökeninden koparılmış, bundan sonra uzun bir süreç içinde Greko-Romen dünyasının pagan inançlarıyla karışmış ve en son olarak da Konstantin döneminde tam anlamıyla paganlaşarak Hz. İsa'yı bir "insan-tanrı" statüsüne çıkarmıştı. Nasraniler ya da Nasraniler'in öğretisine paralel olan hareketler—örneğin Ariusçuluk—ise siyasi otorite tarafından tasviye edilmişti.

Konstantin döneminde hem İznik Yemini gibi doktrinler geliştirildi hem de bugün elimizde bulunan Yeni Ahit'e son şekli verildi. Bugün elimizdeki hiçbir Yeni Ahit nüshası Konstantin devrinden daha eski değildir.[388] Yeni Ahit son şeklini alırken, ona, İznik Konsülü'nde formüle edilen ve daha sonra da Athanasian Yemini'nde daha somut biçimde tarif edilen Üçleme doktrinine dayanak sağlayacak eklemeler yapıldı. Matta İncili'nin en sonuna eklenen "gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin" şeklindeki vaftiz emri bunun bir örneğiydi.[389] Oysa Matta'dan daha önce kaleme alınmış olan Markos İncili'nde Hz. İsa'nın sözkonusu vaftiz emri sadece şöyle geçiyordu: "Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaradılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek."[390]

YİRMİNCİ BÖLÜM

İznik'ten Bugüne

İznik Konsülü'nden sonra daha pek çok konsül toplandı. Hemen hepsinde de çeşitli "sapkın" akımlar lanetlendi ve aforoz edildi. Sözkonusu "sapkın"ların önemli bir bölümünün ortak özelliği ise Üçleme doktrinini reddetmeleri ve Hz. İsa'nın Tanrı sayılmasına karşı çıkmalarıydı.

381'de İstanbul (Konstantinopolis) Konsülü toplandı. Konsül yarım asır önce İznik'te alınan kararları onayladı ve Ariusçuluğun son kalıntılarını da bir kez daha lanetledi. Bu arada Athanasias Yemini denen yeni bir belge daha Kilise tarafından kabul edilmişti ve bu belgede İznik Konsülü'nde değinilmiş olan Üçleme Doktrini çok daha somut bir biçimde ifade ediliyordu:

Hıristiyanlık böylece Hz. İsa'nın getirdiği saf ve katıksız Tevhid (Birleme) dininden, gerçek Yahudilik'ten kesin olarak kopuyor ve çok-tanrılı bir pagan inancı haline geliyordu.

Kurtuluşa ermek isteyen, Katolik inancı herşeyin üstünde tutmalıdır. Buna bir bütün olarak inanmayan kuşkusuz sonsuza kadar yok olacaktır. Ve Katolik inancı şudur:

Biz bir üçleme içindeki bir Tanrı'ya inanıyoruz, ve birlik içindeki üçlemeye. Kimliklerini karıştırmıyoruz, ya da özlerini ayırmıyoruz. Çünkü Baba bağımsız bir kimliktedir, Oğlu bağımsız bir kimliktedir, ve Kutsal Ruh bağımsız bir kimliktedir. Ama Baba'nın Oğul'un ve Kutsal Ruh'un tanrılığı birdir.

Baba yaratılmamıştır, Oğul yaratılmamıştır, Kutsal Ruh yaratılmamıştır... Baba ebedidir, Oğul ebedidir, Kutsal Ruh ebedidir... Baba Tanrı'dır, Oğul Tanrı'dır, Kutsal Ruh Tanrı'dır... Baba Rabbimizdir, Oğul Rabbimizdir, Kutsal Ruh Rabbimizdir.[391]

Hıristiyanlık böylece Hz. İsa'nın getirdiği saf ve katıksız Tevhid (Birleme) dininden, gerçek Yahudilik'ten kesin olarak kopuyor ve çok-tanrılı bir pagan inancı haline geliyordu. Bir Yahudi peygamberi olan ve kuşkusuz Tevrat'ın "dinle Ey İsrail, Rab bizim Allahımızdır ve Rab tektir" hükmüne bağlı kalan Hz. İsa, şimdi Allah'ın yanında ikinci bir ilah

olarak tarif ediliyordu. Oysa Kuran'a göre de Hz. İsa etrafındakilere "Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibadet edin" demişti. (A'li İmran, 51)

Hz. İsa'yı annesi Hz. Meryem 'e müjdelemiş ve onu tebliğinde desteklemiş olan Kutsal Ruh (Ruh-ül Kudüs), yani Cebrail ise, Allah'ın yarattığı bir melek olmasına rağmen şimdi Hz. İsa'nın yanında üçüncü bir ilah sayılıyordu. Gördüğü her kutsal varlığı ilah sayan pagan düşüncesinin sonucuydu bu.

Ancak sözkonusu Üçleme Doktrini, hem hiçbir dayanağı olmayan bir pagan düşüncesi olduğu hem de çok açık bir mantıksal çelişki barındırdığı için, dördüncü yüzyıldan bu yana Hıristiyan dünyası içindeki pek çok akım ya da kişi tarafından reddedildi. Ariusçular sözkonusu "anti-Triniteryen" (Üçleme karşıtı) Hıristiyanların öncüleriydiler. Daha sonra da onlara benzer akımlar çıktı.

Anti-Triniteryenler

Sözkonusu akımların öncülerinden biri, Arius'tan daha zayıf bir biçimde de olsa yine Üçleme'yi reddeden Nestorius'tu. Suriye doğumlu bir manastır rahibi olan Nestorius, 428 yılında İstanbul Piskoposluğu gibi önemli bir makama getirilmişti. Ancak kendisini bu yere getiren Kilise hiyerarşisine karşı teolojik bir mücadele başlatmakta gecikmedi. Nestorius'un hedef aldığı kavramların başında, Kilise tarafından Hz. Meryem'e verilmiş olan "Theotokos" (Tanrı'nın Annesi) sıfatı geliyordu. Kilise dördüncü yüzyılda bu sıfatı Hz. Meryem'e atfetmiş ve onun, Hz. İsa'yı ve ondan sonraki diğer çocuklarını doğurmasına rağmen, "ebediyen bakire" kaldığını ilan etmişti. Nestorius ise çıktı ve şöyle dedi: "Kimse Meryem'e Tanrı'nın Annesi demesin, çünkü Meryem sadece bir insandı."[392]

"Tanrı'nın Oğlu" sıfatına karşı çıkan Nestorius 431 yılında aforoz edildi.

Aslında Nestorius Kilise'nin sapkın öğretisinin çok küçük bir bölümüne karşı çıkmıştı—Hz. İsa'nın Tanrı sayılmasına karşı açık bir şey söylemiyordu. Ancak bu bile Kilise tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı ve Nestorius'un aynı Arius gibi anti-Triniteryen bir "sapkın" sayılmasına yol açtı. Uzun tartışmaların ardından 431 yılında Efes'te toplanan bir konsülde Nestorius aforoz edildi. Tarihe Efes Konsülü olarak geçen bu toplantı, "sapkınlara karşı" İznik'ten ve İstanbul'dan sonra düzenlenmiş üçüncü "Kutsal Sinod"du (Konsül).

Nestorius 435 yılında Mısır çölüne sürüldü, ama etkisi sona ermedi. Pers (İran) Kilisesi zaman içinde giderek Nestorius'un görüşlerini benimsedi. Mısır Kilisesi ise Nestorius'u sapkın sayan Katolik Kilisesi kararını tanımadı ve böylece Roma'dan ayrılarak bağımsız bir Kilise haline geldi. Zaman içinde de bugünkü Koptik (Kıpti) Kilisesi'ne dönüştü. Nestorius'un diğer bazı bağlıları ise "Nasturilik" olarak bildiğimiz

mezhebi oluşturdular. Günümüze kadar varlığını sürdüren Nasturi Kilisesi'nin merkezi bugün halen San Francisco'dadır.

644 tarihindeki Whity Sinodu'na kadar üçleme inancı İrlanda topraklarına girmemişti.

Arius'un öğretisinden etkilenmiş olan bir başka anti-Triniteryen akım ise İspanya'da ortaya çıkmıştı. Deniz ticareti yolu ile Suriye ve Mısır'dan İspanya'ya taşınan bu geleneğin en önemli temsilcisi, dördüncü yüzyılın sonlarında İspanya'da önemli misyonerlik yürüten Avila'lı Priscillian (Priscillian of Avila) adlı vaizdi. Priscillian, Pavlusçu öğretiden farklı olarak Hıristiyanlığın Yahudi kaynaklarına sadakat göstermiş, Yahudi Şeriatı'nın temel kurallarına uymuş, örneğin Cumartesi (Sept günü) günü yasağına riayet etmişti. Bu nedenle Nasraniler'e yakın bir yerde durduğu söylenebilirdi. Pavlusçu öğretiden uzak ve Nasraniler'e de yakın olunca doğal olarak Üçleme Doktrini'ni terk etmiş, Allah'ın bir ve tek olduğunu vurgulamıştı. Bu arada onunla ilgili yazılardan anlaşıldığına göre Yeni Ahit'teki İncillerden daha farklı metinler kullanmıştı.[393] Priscillian'ın bu "sapkın" tebliği Roma'nın gazabını çok geçmeden köpürttü. Priscillian ve beş öğrencisi, Katolik Kilisesi tarafından Trier'de sapkınlık suçuyla idam edildiler. Priscillian'ın cesedi gömülmesi için İspanya'ya götürüldüğünde, halk onu orada bir şehit olarak karşıladı.

Dördüncü yüzyılda İspanya'da büyük etki uyandıran bu akımın ilginç sonuçlarından biri ise İrlanda'ya kadar uzanmasıydı. Priscillian'ın yaydığı öğreti yine deniz ticareti yoluyla kuzeye ulaştı ve en büyük etkiyi de İrlanda'da elde etti. İrlanda'da kurulan Kelt Kilisesi (Celtic Church of Ireland), Kıta Avrupası'ndan tamamen izole edilmiş bir halde, "Ariusçu" bir çizgide kuruldu ve gelişti. Katolik Kilisesi'nin İrlanda Kelt Kilisesi'ni resmi olarak egemenliği altına aldığı 664'deki Whitby Sinodu'na (Synod of Whitby) kadar, Üçleme Doktrini İrlanda'ya yabancıydı. Bu arada İrlanda Kilisesi'nin Nasrani öğretisine paralelliğini gösteren önemli bir özelliği vardı; Yahudi kaynaklarına olan sadakat. Kelt Kilisesi, "Hz. İsa'nın Yahudi şeriatına titizlikle uyduğuna" inanıyor, bu nedenle de Eski Ahit'e büyük önem veriyordu.[394] Bu eğilim o kadar güçlüydü ki, Kilise'nin Roma'nın egemenliği altına girdiği Whitby Sinodu'ndan sonra bile devam etti. 754 yılında, yani Whitby'den bir asır sonra, bazı Katolik rahipler "İrlandalı rahiplerin Kilise'nin kutsal metinlerini önemsemediklerini, Kilise babalarının yazılarını reddettiklerini ve konsüllerin kararlarını dikkate almadıklarını" belirterek bundan şikayet ediyorlardı.[395] Ancak bu direniş de kısa bir süre sonra kırıldı.

Katolik Kilisesi dördüncü yüzyılda başlayan bir süreç ile tüm "sapkın"ları bir şekilde tasviye etmiş oluyordu böylece. Bu sözde sapkınlar ise, Hz. İsa'yı ilahlaştıran öğretiyi reddettikleri ve Nasrani inancına daha yakın oldukları için, Katolik Kilisesi'nden çok daha fazla Hz. İsa'nın yolundaydılar halbuki. Ancak gerçek "sapkın"lık olan Pavlusçu öğreti ve onun en koyu temsilcisi olan Katolik Kilisesi üstün geldi ve böylece Hz. İsa'nın getirdiği mesajın üstünü kalın bir perde ile örttü.

Katolik Kilisesi bu şekilde Batı dünyasının en büyük otoritesi haline geldi. Roma İmparatorluğu' zamanında Roma topraklarında tam egemenlik sağlamıştı zaten. Batı Roma'nın çökmesinden sonra da kıtadaki en organize güç olarak yayılmasını sürdürdü ve tüm Avrupa'yı kendisine bağladı.

Ortodokslar ve Protestanlar

Katolik Kilisesi'nin sözkonusu egemenliği, dokuzuncu yüzyılda kendi içinde gerçekleşen bir ayrılma ile sarsıldı. Uzunca bir süredir Roma Kilisesi ile ihtilaf halinde olan Doğu Kiliseleri—ki bunlar İstanbul, Kudüs, Antakya ve İskenderiye Patriklerine bağlıydılar—Roma Katolik Kilisesi'nden kesin olarak ayrıldılar. Roma Kilisesi ile Doğu Kiliseleri arasındaki bu çatışma aslında siyasi kökenliydi; Roma İmparatorluğu'nun Batı ve Doğu olarak ikiye ayrılmasından sonra ortaya çıkmıştı. Asırlar boyunca da iki tarafın arasında çeşitli anlaşmazlıklar gelişmişti. Sonunda Batı Roma'nın Şarlman'ın Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu kutsaması sonucunda iki taraf arasındaki bağlar tamamen koptu. İki taraf arasındaki pek çok farktan en belirgini, Roma Kilisesi'nin kutsal dil olarak Latince'yi Doğu Kiliseleri'nin ise Yunanca'yı kullanmalarıydı.

Önce Luther'in sonra da Calvin ve Zwingli gibi rahiplerin önderliğinde gelişen "Protestan" akım, Roma Kilisesi'nin ve Papa'nın otoritesine karşı büyük bir isyandı.

Doğu Kiliseleri, ya da diğer isimleriyle "Ortodoks Kiliseler", Roma'dan koptuktan sonra kendi aralarında bir hiyerarşi oluşturamadılar. İstanbul'daki Patrikhane her zaman daha üstün gibi göründü, ama diğerleri kendi içlerinde bağımsızdılar. Dahası, zamanla yeni kopmalar oldu ve ulusal kiliseler oluştu. Ermeni, Rum, Bulgar, Sırp, Rus gibi uluslar, farklı dönemlerde kendi milli kiliselerini kurdular.

Katolik Kilisesi ise Doğu Kiliseleri'nin ayrımı ile verdiği "fire"nin dışında, başka hiçbir kalıcı parçalanmayla karşılaşmadan 16. yüzyıla kadar Avrupa'daki egemenliğini korudu. 1520'lerde Almanya'da ortaya çıkan Martin Luther adlı bir rahip bu egemenliği sarsan kişi oldu. Önce Luther'in sonra da Calvin ve Zwingli gibi rahiplerin önderliğinde gelişen "Protestan" akım, Roma Kilisesi'nin ve Papa'nın otoritesine karşı büyük bir isyandı. İsyan büyük olduğu kadar kanlıydı da; Avrupa bir yüzyılı aşkın bir süre Katoliklerle Protestanların bitmek tükenmek bilmeyen savaşlarına sahne oldu. "Dini" gibi gözüken bu savaşların ardında ise yine siyasi hesaplar, Papa'nın boyunduruğu altında yaşamaktan ve ona vergi vermekten bıkmış olan prenslerle bu egemenliği yitirmek istemeyen Katoliklerin çıkar çatışmaları yatıyordu. İki taraf ara-

sındaki en kanlı hesaplaşma, 1618'den 1648'e kadar aralıksız süren ve bu yüzden de Otuz Yıl Savaşları olarak bilinen mücadeleydi. Avrupa nüfusunun üçte birinden fazlasını ortadan kaldıran bu kanlı dönemden sonra iki taraf arasında kalıcı bir uzlaşma sağlandı. Otuz Yıl Savaşları'nın sonunda imzalanan ünlü Westphalia Barışı ile sağlanan denge, o zamandan bu yana da fazla değişmedi.

Protestanlar Papa'nın otoritesini reddederken onun yerine bir başka otorite koymamışlardı. Bu nedenle Protestanlık, Katolisizmdeki hiyerarşinin aksine son derece dağınık ve "liberal" bir din olarak gelişti. Hemen her ülke kendisine ulusal bir kilise kurdu. Bunların yanında daha pek çok farklı mezhep ve akım gelişti. Bu nedenle bugün Protestanlığın yüzlerce irili ufaklı versiyonu, yüzlerce farklı Protestan kilisesi vardır. Bunların büyük kısmı da ABD'de faaliyet gösterir.

Protestan Reformunun ardından Katoliklerin ve Protestanların dağılımı ise büyük ölçüde coğrafi konumla ilişkiliydi. Roma Kilisesi'ne yakın olan Güney Avrupa ülkelerinin hepsi ağırlıklı olarak Katolik kaldılar. Kuzeye çıkıldığında ise Protestanlık baskın çıkıyordu. Kuzey Avrupa'nın tümü, Polonya ve İrlanda hariç, Protestanlığı benimsediler. Kuzey Avrupalıların, özellikle de İngiltere'nin kolonileştirdiği Kuzey Amerika'da ezici bir Protestan çoğunluğu gelişti. Buna karşın Güney Avrupalılar, özellikle İspanyollar ve Portekizler tarafından kolonileştirilen Güney Amerika'da ise Katolik inancı egemen oldu.

Protestanlığın hikayesinin bizim açımızdan önemli olan bir yönü vardı. Protestanlar, belirttiğimiz gibi, kendilerini Katolik Kilisesi'nin egemenliğinden kurtardılar. Bu hem hiyerarşik hem de doktrinsel bir özgürlüktü. Artık kendilerini Katolik Kilisesi'nin kutsal metinlerine uymak zorunda hissetmiyorlardı. Yeni Ahit'i kendileri okuyorlar ve kendileri yeni baştan yorumluyorlardı.

Bunun sonucunda bazı Protestanlar, çok az bir bölümü de olsa, ilginç bir gerçeği fark ettiler: Katolik inancının temelini oluşturan Üçleme'nin Yeni Ahit'te pek bir dayanağı yoktu. Hatta bazı pasajların bu doktrini yalanladığı bile düşünülebilirdi. Bu pasajlardan Tanrı'nın bir "Üçlübirlik" içinde olmadığı, aksine bir ve tek olduğu sonucu çıkarılabilirdi.

İşte bazı Protestanlar, aslında çok azı, bu sonucu çıkardılar ve Üçleme'yi reddettiler. Böylece "Birlemeci" (Unitarian) Kiliseler doğdu.

Çağdaş "Birlemeci" Hıristiyanlar

Protestan Reformu'nun ardından Yeni Ahit'i Katolik dogmalarından bağımsız okuyarak Üçleme'nin yanlışlığı sonucuna inanan ilk Hıristiyan akım, İtalya'da gelişti. Lelio Sozzini (1525-62) ve kuzeni Fausto Sozinni (1539-1604) tarafından başlatılan akım, kurucularının isminden dolayı Sosyanizm (Socianism) olarak bilindi. Sosyanistler gizli toplantılar yoluyla yayıldılar. İnançlarının en önemli yanı ise Üçleme doktrinini reddetmeleriydi. *The Catholic Encyclopedia* bu akımın doktrinini şöyle özetliyor:

> (Sosyanistlere göre) Üçleme diye bir şey yoktu. İsa Baba'yla ya da Kutsal Ruh'la aynı özden (dolayısıyla Tanrı) değildi... Ölümü ve acı çekmesi insanlara kurtuluş vermek için değildi. Ve Kutsal Bakire (Meryem) "Tanrı'nın Annesi" değildi ve bekaretini de ebediyen korumamıştı.[396]

Sosyanistler çeşitli baskılarla karşılaşmakta gecikmediler. Kilise onları çok geçmeden aforoz etti. Aynı dönemde Sosyanistler'e benzer fikirler yayan, özellikle Üçleme doktrinine radikal bir biçimde saldıran Cenevreli Michael Servetus, fikirleri nedeniyle Calvin tarafından kazığa bağlanıp yakılarak idam edildi. Yakılırken yazdığı anti-Triniteryen kitap da göğsüne asılmıştı.[397]

Sosyanistlerin mirasını devralan Üniteryen (Unitarian) yani "Birlemeci" akım ise 16. yüzyılın sonlarında Transilvanya'da doğdu ve sonra da başta Polonya olmak üzere Avrupa'nın dört bir yanına yayıldı. Polonyalı Üniteryen rahiplerin yayınladığı ve Tek Tanrı fikrini ısrarla işleyen Racovian Catechism adlı belge, akımın en önemli kaynaklarından biri haline geldi. Bu dönemde Polonya'daki bazı Üniteryenler Katolikliğe geri dönmek, Yahudiliği kabul etmek ya da sapkınlık suçuyla idam etmek gibi üçlü bir seçenekle karşı karşıya kaldılar. Yahudiliği kabul etmek bir idam nedeni sayılmıyordu, çünkü Yahudiler "kafir"diler, "sapkın" değil. Bu durum karşısında Üniteryenlerin çoğu, Üçlemeci Katolik inancına dönmektense, monoteist Yahudi inancını benimsemeyi tercih ettiler.

Üniteryenler 18. ve 19. yüzyılda özellikle de Anglo-Sakson dünyasında etkili oldular. Önce İngiltere'de sonra da ABD'de Üniteryen Kiliseler kuruldu. The New Catholic Encyclopedia, Üniteryen Kiliselerin ortak doktrinini şöyle özetliyor:

> İsa (Üniteryenlere göre) Tanrı'nın biricik Oğlu ve Kurtarıcı değil, ama Yahudi peygamberleri geleneği içinde yer alan dini bir önderdir. Dolayısıyla "İsa ile ilgili din" (yani geleneksel Hıristiyanlık) "İsa'nın dini" ile değiştirilmelidir. Kutsal Kitap akıl ve bilim ışığında incelenmeli ve kesin değişmez bir kaynak olarak değil, insan yazımı bir eser olarak görülmelidir.[398]

Üniteryen yani "Birlemeci" akım ise 16. yüzyılın sonlarında Transilvanya'da doğdu ve sonra da başta Polonya olmak üzere Avrupa'nın dört bir yanına yayıldı.

Kısacası, Üniteryenizm Hıristiyan geleneğinin akılcı ve gerçekçi bir yorumuna dayanmaktadır. Hz. İsa, gerçekte olduğu gibi, yani bir Yahudi peygamberi olarak kabul edilmekte, Yeni Ahit'te onun için kullanılan "oğul" kavramı mecazi anlamda anlaşılmaktadır. Allah'ın bir ve tek olduğu gerçeği doğrulanmaktadır. Bu arada Yeni Ahit'in de İlahi bir vahiy değil, insan yazımı bir kitap olduğu gerçeği kabul edilmektedir.

Bir Hıristiyanın, Hıristiyan inancı içinde varabileceği en doğru nokta da bu olabilir.

SONSÖZ

Hıristiyanlara Çağrı

Ey Kitap Ehli, bizimle sizin aranızda müşterek bir kelimeye gelin. Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp bir kısmımız bir kısmımızı Rabler edinmeyelim... (A'li İmran, 64)

Yahudiler Hz. İsa'yı reddettiler. O, onların peygamberi ve Mesihiydi, ama kalplerindeki katılık ve kibir nedeniyle onu tanımadılar. Dahası onu Roma valisine gammazlayarak öldürmeye kalktılar.

Hıristiyanlar, Hz. İsa'yı benimsediler, ama onu yanlış anladılar. Pavlus'un pagan dininin peşinden gittiler ve Hz. İsa'ya taptılar, ona kulluk ettiler.

Hıristiyanlar ise Hz. İsa'yı benimsediler. Ama onu yanlış anladılar. Hz. İsa kendi hayatını Tevrat'ın "Tanrın olan Rab'be tap, yalnız O'na kulluk et"[399] emrine uymaya adamıştı. İnsanlara yaydığı mesaj da buydu. Ama Hıristiyanlar, Pavlus'un pagan dininin peşinden gittiler ve Hz. İsa'ya taptılar, ona kulluk ettiler.

Dolayısıyla her iki din de, göklerin ve yerin Yaratıcısı ve Rabbi olan tek Allah'ın yolundan saptı.

Hz. İsa'yı gerçekten izleyenler, bir tek Nasraniler'di. Aslında onlar, sırf Hz. İsa'nın değil, Hz. İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un, Hz. Yusuf'un, Hz. Musa'nın, İlyas'ın ve diğer tüm peygamberlerin de yolunu izliyorlardı. Çünkü tüm bu peygamberler, Hz. İsa da dahil, tek bir gerçeği anlatıyor ve insanları tek bir dine çağırıyorlardı: Allah birdi ve insan başka herhangi bir yol göstericiye—kendi isteklerine, atalarının geleneklerine, "din adamı" gözüken sahtekarlara—göre değil, O'nun dinine göre yaşamalıydı...

Ancak bu temiz Nasrani inancı da yaşayamadı ve Pavlusçu Hıristiyanlar tarafından yok edildi...

Bir kaç satırda özetlediğimiz bu tabloyu bu kitabın başından bu yana en ufak ayrıntısına inene dek inceledik. Ancak sormadığımız bir soru kaldı: Acaba Nasrani inancının tarihin derinliklerine gömülmesinden sonra ne oldu?

Yahudiler, kendi kurtuluşlarını, yani Hz. İsa'yı reddettiklerine, Pavlusçu Hıristiyanlar hayali bir Hz. İsa'ya inandıklarına, Nasrani inancı da tarihin dışına itildiğine göre, Hz. İbrahim'den gelen ve Hz. İsa'yla devam eden İlahi din ne oldu?

Bu dini peygamberleri ile insanlara ulaştıran Allah, bu dinin tarihin içinde kaybolup gitmesine izin mi verdi?

Hayır. Aksine, aynı İlahi din, Nasraniler'in saf dışı edilmelerinden kısa bir süre sonra, aynı coğrafyanın biraz daha güneyinde, Arabistan'da yeniden ortaya çıktı. Allah, yeni bir peygamberle tarihin başından beri var olan dinini yeniden duyurdu.

Bu kez bu peygamber Yahudi değildi. Çünkü Yahudiler Hz. İsa'yı reddetmekle ve onu öldürmeye kalkmakla büyük bir suç işlemişler ve "Allah'ın seçilmiş halkı" olma vasfını yitirmişler, aksine lanetlenmişlerdi. Çünkü peygamberleri Hz. Musa, Eski Ahit'e göre, onlara Hz. İsa'yı kast ederek "Allah'ınız olan Rab size, kendi kardeşlerinizin arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak. O'nun size söyleyeceği her sözü dinleyin. O peygamberi dinlemeyen herkes Allah'ın halkından koparılıp yok edilecektir"[400] demişti. Onlar ise Hz. İsa'ya isyan etmekle "Allah'ın halkından koparılıp yok edilmişler"di. Nitekim Hz. İsa'ya karşı düzenledikleri tuzağın ardından, 70 yılında tarihin en büyük bozgunlarından birine uğradılar. Kudüs'ü, oradaki Tapınakları'nı ve Tapınak'taki Tevrat nüshalarını, Hz. Musa'nın sandığını kaybettiler. "Allah'ın halkından koparılıp yok edilmişler" olarak, asırlar sürecek bir sürgüne yollandılar.

Bu nedenle Hz. İsa ile birlikte Yahudi peygamberleri geleneği son buldu. Hz. İsa onların son yol göstericisiydi.

İşte bu yüzden, Nasraniler'in de tarihin dışına itilmelerinin ardından, Allah vahyini Yahudiler'den olmayan, yeni bir peygambere indirdi. Aslında bu peygamber Yahudi değildi, ama yine de Hz. İbrahim'in soyundandı. Hz. İbrahim'in iki oğlundan biri olan İsmail'in soyundan geliyordu ve İsmail'den türemiş olan Arap halkının arasında ortaya çıkmıştı.

Bu peygamberin görevi ise, tarihin başından beri var olan ve Hz. İbrahim'den beridir kesintisiz süren İlahi dini yeniden hayata döndürmekti. Bir başka deyişle, çıkıp da bir "Arap dini" kurmadı. Ona vahyedilen kitap, kendinden önceki tüm kitapları ve peygamberleri doğruluyor, ancak bunları izlediklerini söyleyen insanların yanlışlarını haber veriyordu. Dolayısıyla bu peygamberi izleyenler, önceki peygamberlerin de tümünü izlemiş olacaklardı.

Bu peygamberin ismi Muhammed, getirdiği kitabın ismi de Kuran'dı.

Geleneğin Devamı

Yazdıkları *The Holy Blood and The Holy Grail* (Kutsal Kan ve Kutsal Kase) adlı kitapta tüm dünyada büyük bir yankı uyandıran İngiliz araştırmacılar Michael Ba-

igent, Richard Leigh ve Henry Lincoln, bir sonraki çalışmaları olan Messianic Legacy'de Hz. İsa ve Nasraniler konusunu çok detaylı bir biçimde incelediler. Bizim de önceki bölümlerde zaman zaman kaynak olarak kullandığımız bu kitabın en ilginç yönlerinden biri ise, yazarların Nasrani inancı ile İslam arasında bir paralellik kurmalarıydı. Hatta Baigent, Leigh ve Lincoln, İslam'ı "Nasrani öğretisinin devamı" olarak tanımlıyorlardı. Çünkü, onların ifadesiyle "Kuran'da çizilen Hz. İsa profili, Nasrani inancına tamamen paraleldi."[401]

Messianic Legacy adlı kitapta Nasrani inancı ile İslam arasında bir paralellik kurulmaktadır.

Kitapta bir de bu tezi ifade etmek için çizilmiş bir şema yer alıyordu. Şemada her üç İlahi din de İsrail (Yakup) soyundan gelen ve zamanla ayrışmış tek bir gelenek olarak gösteriliyordu. Şema, İsrail'i milattan önce birinci yüzyılda ikiye bölüyordu: Roma yönetimiyle işbirliği yapan gelenekçi Sadukiler ve Ferisiler bir tarafta, işbirliğine yanaşmayan ve Mesih beklentisi içine giren reformist ve mistik Yahudiler (örneğin Essenler) bir taraftaydı. Birinci kanat, yani gelenekçi Saduki-Ferisi kanadı, zamanla evrimleşerek bugün bildiğimiz Yahudilik'e dönüşmüştü.

Hz. İsa'nın hareketi ise ikinci kanatta gelişmişti. Yazarlar burada şöyle kronolojik sıra veriyorlardı: Nasraniler, Hz. İsa, onun kardeşi olarak bilinen Yakup, Kudüs (Nasrani) Cemaati, Hz. İsa'nın kuzeni olarak bilinen Simon, onu izleyen Yudah... Bu sıra Nasrani cemaatinin gelişimini gösteriyordu. Hz. İsa'nın soyundan geldiği bilinen son Nasrani lideri olan Yudah'tan sonra, cemaatin tarihi meçhuldu. Varlıklarını Kilise babalarının onlar aleyhinde yazdıkları yazılardan anlayabiliyorduk, ama iç yapıları ile ilgili bilgi yoktu.

Bu arada şemada Pavlus'un Nasraniler'den koparak kurduğu yeni din de "Pauline Christians" (Pavlusçu Hıristiyanlar) başlığı altında gösteriliyordu. Pavlus, Hz. İsa'dan gelen geleneğin tamamen dışına çıkarak yeni bir yola sapmıştı bu şemaya göre.

Kuran'ın indiği dönemde Mekke'de çevresinde Nasrani inancını bilip de bunu Hz. Muhammed'e öğretecek hiçbir "öğretmen" yoktu. Hem Kuran, bu tür bir kaynakla açıklanamayacak kadar önemli bilgiler ve mucizelerle doludur.

Şemada Nasranilerin kaderi ise Yudah'tan sonra da devam ediyordu. Yazarlara göre, 66-70 yılındaki Roma-Yahudi savaşından sonra Nasrani geleneği üç ayrı kolda devam etmişti. Birinci kol, yazarlara göre, önceki bölümde değindiğimiz İrlanda Kelt Kilisesi'ydi. Nasrani inancına sadakat gösteren bu Kilise, Katolikler tarafından egemenlik altına alınana dek Hz. İsa'ya olduğu gibi, yani bir Yahudi peygamberi olarak iman etmişti.

İkinci kol ise, yine önceki bölümlerde incelediğimiz "Yahudi-Hıristiyan" mezheplerdi. En ünlüle-

ri Ebionlar olan bu mezhepler, Hz. İsa'yı bir peygamber olarak kabul etmeye ve Yahudi Şeriatı'na uymaya devam etmişlerdi.

Şemadaki üçüncü kol ise çok daha ilginçti. Yazarlara göre Nasrani geleneğinin bir kısmı, 132'deki son başarısız Yahudi isyanından sonra "çölde kaybolmuştu". Ancak aradan beş asır geçtikten sonra, nasıl olduğu anlaşılamayan bir şekilde, Arabistan çöllerinde peygamber Hz. Muhammed'le yeniden ortaya çıkmıştı. Yazarlar, Nasrani geleneği ile Hz. Muhammed arasındaki tarihsel boşluğu ifade etmek için şemaya birbirini izleyen noktalar yerleştirmişlerdi. Ama gelenek aynı olduğu için de Hz. Muhammed'i bir şekilde önceki Nasraniler'le organik bir bağlantı içinde gösterme ihtiyacı duymuşlardı. Bu nedenle de şemada Hz. Muhammed'in hemen öncesine "Teachers of Mohammed" (Muhammed'in Öğretmenleri) diye hayali bir kadro koymuşlardı.

Burada "Teachers of Mohammed" kısmı hariç, tümüyle doğruydu. Çünkü gerçekten de Hz. İsa'dan gelen gelenek Nasraniler tarafından sürdürülmüş, sonra da İslam tarafından yeniden temsil edilmeye başlamıştı. Fakat İslam ile Nasraniler arasındaki bağlantı, birisinin ötekinin kaynaklarından yararlanmasından kaynaklanmıyordu. (Zaten bu mümkün de değildi. Kuran'ın indiği dönemde Mekke'de çevresinde Nasrani inancını bilip de bunu Hz. Muhammed'e öğretecek hiçbir "öğretmen" yoktu. Hem Kuran, bu tür bir kaynakla açıklanamayacak kadar önemli bilgiler ve mucizelerle doludur.)

Ancak gerçekten de Hz. Muhammed'i eğiten bir "öğretmen" vardı; Vahiy meleği Cebrail, ya da öteki adıyla Ruh-ül Kudüs, Kutsal Ruh. Allah'ın bu "şerefli elçisi" (Hakka, 40), Hz. İsa'yı Hz. Meryem 'e müjdelediği ve onu tebliği boyunca desteklediği gibi, şimdi de Allah'ın vahyini Muhammed'e öğretmişti. Hz. Muhammed, Hz. İsa ile aynı vahyi aldığı ve ayrı Rab'bin elçileri oldukları için aynı geleneğin temsilcileriydiler.

Dolayısıyla bugün Nasrani inancının yegane temsilcisi İslam, Hz. İsa'nın getirdiği müjdenin en doğru şeklini içeren kitap ise Kuran'dır. İslam, Hz. İbrahim'den bu yana hiç değişmeden gelen tek Allah inancının son adıdır. Hz. İbrahim'in gerçek çocukları, İsrail'in gerçek soyu ise, başka herhangi birileri değil, müslümanlardır. Nitekim Kuran'da şöyle denir:

> İbrahim, ne Yahudi idi, ne de hıristiyandı: ancak, O hanif (muvahhid) bir müslümandı, müşriklerden de değildi. Doğrusu, insanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar ve bu peygamber ile iman edenlerdir. Allah, mü'minlerin velisidir. (A'li İmran, 67-68)

Madem Hz. İbrahim'in dini bugün İslam'dadır, o halde insanoğlunun kurtuluşu da bu dini tasdiklemekle mümkün olabilir.

İmana Davet

Hz. İsa geldiğinde yaptığı en önemli iş insanları imana davet etmek olmuştu. Hz. Muhammed de aynı şeyi yaptı. Nitekim Hz. İbrahim, Hz. Yusuf , Hz. Musa, İlyas ya da Yahya da aynı şeyi yapmıştı. Dolayısıyla Allah'ın lütfuyla "insanların İbrahim'e en yakın olanları" olan biz müslümanların işi de yine insanları imana davet etmektir.

Bu kitap daveti duyurabilmek için yazıldı, özellikle de Hıristiyanlar için.

Buna rağmen biliyoruz ki, bu kitabı okuyan Hıristiyanların önemli bir bölümü bunu "saptırıcı" bir kitap olarak görmeye, hatta "Şeytan işi" saymaya çalışacaklardır. Ancak bilmelidirler ki bu satırların yazarının aklında, Allah'ı yüceltmek, O'nun peygamberlerini övmek ve O'nun gerçek dinini tebliğ etmekten başka bir şey yoktur.

Kuran Hıristiyanları Hz. İsa'yı bir tanrı sayıp Allah'a ortak koşmamaları için uyarır. Tek bir Allah vardır ve İsa Mesih dahil herkes O'nun kuludur. Bir Hıristiyan'ın yapması gereken şey, herşeyden önce bunu kabul etmektir.

Bu yüzden Hıristiyanları, Hz. İsa'yı reddeden tutucu Yahudiler gibi katı davranmamaya, her türlü bağımlılıktan kurtulmuş olarak kendilerini Allah'a teslim edip düşünmeye davet ediyoruz. Hz. İsa'ya gerçekten onun kendisini anlattığı gibi mi iman etmektedirler? Sahip oldukları iman, Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın kardeşi olan Yakup'un sahip olduğu imanla aynı mıdır? Eğer öyleyse neden Yakup ve onun cemaati kendisine inandıkları Kilise tarafından lanetlenmiştir?...

Kitap içinde ayrıntılarıyla incelediğimiz konuları bir kez daha tekrar etmeyeceğiz. Ancak Hıristiyanlara çağrımız, Yahudiler gibi tutucu davranmamaları ve Allah'ın kendilerine indirdiği yol göstericiye karşı açık olmalarıdır. Bu yol gösterici Kuran'dır ve Hz. İsa'nın gerçek kimliğini de onlara o haber verir.

Kuran'a göre ise, iman ettikleri Hz. İsa, sadece ve sadece bir tek Allah'a iman etmeyi emretmiş ve kendisinin de O'nun kulu olduğunu vurgulamıştır:

> Andolsun, 'şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih'tir' diyenler küfre düşmüştür. Oysa Mesih'in dediği (şudur:) 'Ey İsrailoğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin. Çünkü O, kendisine ortak koşana şüphesiz cenneti haram kılmıştır, onun barınma yeri ateştir. Zulmedenlere yardımcı yoktur.'
>
> Andolsun, 'Allah üçün üçüncüsüdür' diyenler küfre düşmüştür. Oysa tek bir ilahtan başka ilah yoktur. Eğer söylemekte olduklarından vazgeçmezlerse, onlardan inkar edenlere mutlaka (acı) bir azap dokunacaktır. Yine de Allah'a tevbe edip bağışlanma istemeyecekler mi? Oysa Allah bağışlayandır, esirgeyendir. Meryem oğlu Mesih, yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti. Onun annesi dosdoğrudur, ikisi de yemek yerlerdi. Bir bak, onlara ayetleri nasıl açıklıyoruz? (Yine) bir bak, onlar ise nasıl da çevriliyorlar? (Maide Suresi, 72-74)

Nitekim Hz. İsa, bunu Allah'ın huzurunda da tasdiklemiştir:

> Allah: 'Ey Meryem oğlu İsa, insanlara, beni ve anneni Allah'ı bırakarak iki ilah edinin, diye sen mi söyledin?' dediğinde: Seni tenzih ederim, hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer bunu söyledimse mutlaka sen onu bilmişsindir. Sen bende olanı bilirsin, ama ben Sen'de olanı bilmem. Gerçekten, görünmeyenleri (gaybleri) bilen Sen'sin Sen. Ben onlara bana emrettiklerinin dışında hiçbir şeyi söylemedim. (O da şuydu:) 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin.' Onların içinde kaldığım sürece, ben onların üzerinde bir şahidim. Benim (dünya) hayatıma son verdiğinde, üzerlerindeki gözetleyici Sen'din. Sen her şeyin üzerine şahid olansın. Eğer onları azablandırırsan, şüphesiz onlar Senin kullarındır, eğer onları bağışlarsan, şüphesiz aziz olan, hakim olan Sen'sin Sen. (Maide Suresi, 116-118)

Ve bu nedenle de Kuran Hıristiyanları Hz. İsa'yı bir tanrı sayıp Allah'a ortak koşmamaları için uyarır. Tek bir Allah vardır ve İsa Mesih dahil herkes O'nun kuludur. Bir Hıristiyan'ın yapması gereken şey, herşeyden önce bunu kabul etmektir. Allah'ın bir ve tek olduğunu, Hz. İsa'nın ya da bir başka kişinin ise sadece ve sadece O'nun kulu olduğunu tasdiklemektir.

Onları da, İsa Mesih'i de, tüm insanları da yaratmış olan Allah, onlara şöyle seslenmektedir:

> Ey Kitap Ehli, dininiz konusunda taşkınlık etmeyin, Allah'a karşı gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesih İsa, ancak Allah'ın elçisi ve kelimesidir. Onu Meryem'e yöneltmiştir ve O'ndan bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve elçisine inanınız; "üçtür" demeyiniz. Kaçının, sizin için hayırlıdır. Allah, ancak bir tek ilahtır. O, çocuk sahibi olmaktan yücedir. Göklerde ve yerde her ne varsa O'nundur. Vekil olarak Allah yeter. Mesih ve yakınlaştırılmış melekler, Allah'a kul olmaktan kesinlikle çekimser kalmazlar. Kim O'na ibadet etmeye 'karşı çekimser' davranırsa ve büyüklenme gösterirse, onların tümünü huzurunda toplayacaktır. (Nisa Suresi, 171-172)

Dipnotlar

Giriş

1. "Nicene Creed, The", *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
2. "Nicene Creed, The", *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
3. (Eski Ahit, Tesniye, 6:4)
4. Markos, 12:28-30
5. I. Korintliler, 14:33
6. "Islam And Christianity", *Answering Islam Homepage*

Yeni Ahit'in İncilleri

7. Markos, 7:6-13
8. Yuhanna'ya Göre, 18: 1-12
9. Örneğin bkz. Hugh Schonfield, *The Passover Plot. A New Interpretation of the Life and Death of Jesus*, Element Books Limited, London, 1996. s. 259
10. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Holy Blood and The Holy Grail*, Arrow Books, London, 1996. s. 332
11. Örneğin Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem ile Kana'da katıldıkları düğün (Yuhanna, 2:1-11), Baigent, Leigh ve Lincoln'ün işaret ettiği gibi, tamamen yüksek bir sınıfa ait bir düğündür ve Hz. İsa ile annesinin buraya davetli olmaları, onların da bu yüksek sınıfın bir üyesi, muhtemelen aristokrasinin bir parçası olduklarını göstermektedir. bkz. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Holy Blood and The Holy Grail*, Arrow Books, London, 1996. s. 364
12. Luka, 2:8-20
13. Matta, 2:9-12
14. Luka, 2:1-20
15. Matta, 2:1-12
16. Matta, 10:34
17. Markos, 14:22-25
18. Luka, 22: 19
19. Yuhanna, 13:1-20
20. Matta, 27: 27-32
21. Yuhanna, 19:17-18
22. Markos, 15: 25-32
23. Luka, 23:39-43
24. Matta, 27: 46
25. Markos, 15: 34
26. Luka, 23: 46
27. Yuhanna, 19: 30
28. Matta, 27:3-10

Yahudiler ve Eski Ahit

29. Elçilerin İşleri, 1:15-19
30. Musa'nın Allah'tan aldığı ilk vahyin orijinali, Kuran'ın Taha suresinin 11-48. ayetlerinde anlatılır.
31. Çıkış, 1:1-14
32. Çıkış, 3:4-10
33. Çıkış 12:37, 41
34. Çıkış, 19:1-6
35. Çıkış, 20:2-5
36. Tesniye, 6:4

37. Talut'un güçlü bir insan oluşuna özellikle dikkat çekilir. Eski Ahit'te Saul'dan söz edilirken "İsrailoğulları arasında ondan daha güzel adam yoktu; omzundan yukarısı bütün kavmin boyunu geçiyordu" denir (I. Samuel, 9:2). Kuran'da ise "Allah size onu seçti ve onun bilgi ve bedenî gücünü arttırdı" ifadesi yer alır. (Bakara, 247)
38. I. Samuel, 8:5
39. Kuran, Yahudi din adamlarının bir kısmının Tevrat'ı bilerek değiştirdiklerini haber verir. Bakara 75'te "oysa onlardan (Yahudilerden) bir bölümü, Allah'ın sözünü işitiyor, akıl erdirdikten sonra, bile bile değiştiriyorlardı" denir. Bakara 79'da ise "kitabı kendi elleriyle yazıp sonra az bir değer karşılığında satmak için, 'bu Allah katındandır' diyen" Yahudilerden söz edilir.
40. Eli Barnavi (ed.), *A Historical Atlas of the Jewish People*, Hutchinson, London, 1992. s. 16
41. O dönemlerde İlyas peygamber (a.s.) Yahudileri Baal adlı puta kulluk etmemeleri için uyarmıştı. Eski Ahit'te anlatılan bu gerçek Kuran tarafından da doğrulanır. Hz. İlyas, Kuran'a göre, kavmini şöyle uyarmıştır: "Siz korkup sakınmaz mısınız? Siz Baa'le tapıp da yaratıcıların en güzeli (olan Allah'ı) mı bırakıyorsunuz? Allah ki, sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir." (Saffat, 124-126)
42. Eli Barnavi (ed.), *A Historical Atlas of the Jewish People*, Hutchinson, London, 1992. s. 18
43. Amos, 2:4-5
44. II. Krallar, 17:5-23
45. İşaya, 59:1-3
46. Nehemya, 8:8

Hz. İsa Zamanında Filistin

47. Batı dillerinde kullanılan pagan kelimesi, putperestlik ya da çok-tanrıcılık şeklinde Türkçeye çevrilebilir. Ama yine de bu kelimeler pagan teriminin tam karşılığı değildir. Çünkü paganizm, İlahi kökenli olmayan tüm dini inanışları içerir. Örneğin İsa döneminde çok yaygın olan Güneş Dini, putperestlik ya da çok-tanrıcılık sayılmasa da, pagan bir inanıştır.
48. Kudüs'teki Tapınak'ta uygulanan kurban sistemi, Tevrat'ın Sayılar ve özellikle Levililer kitaplarında çok ayrıntılı bir biçimde tarif edilir. Buna göre Tapınak'ta kurban edilen hayvanların iç organlarının ayrılmaları ve belirli kurallara göre ateşte yakılmaları gerekmektedir. Kuran da Yahudilerin "Allah bize ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe hiçbir elçiye inanmamamız konusunda and verdi," (A'li İmran, 183) diyerek bu sisteme ne kadar önem verdiklerini bildirir. Bakara Suresi 67-71. ayetlerde ise Yahudilerin kendilerine kurban emri verildiğinde bu konuda sürekli detaylar aradıkları ve Allah'ın da onlara bu detayları bildirdiği anlatılmaktadır.
49. Nehemya, 9:1-3
50. Legacy, s. 81
51. İşaya 11, 1-9
52. Matta, 2:1-18

Hz. İsa'nın Mesajı

53. Luka, 19:38
54. Luka, 1:6
55. Luka, 1:12-17
56. Matta, 11:18
57. Kuran'da Hz. Meryem için kullanılan "Harun'un kız kardeşi" deyiminin anlamı konusunda yanlış yorumlar yapanlar vardır. Bu yorumların ortak noktasını, Meryem'den yaklaşık 12-13 asır önce yaşamış olan Hz. Harun (Hz. Musa'nın kardeşi) ile Meryem'in "kardeş" olarak anılmasının bir hata olduğu iddiası oluşturur. Oysa bu iddia Arapçanın özgün kullanımlarını bilmemekten kaynaklanır. Arap dilinde bir insanın bir başkasının "kardeşi" ya da "kız kardeşi" sayılması, bildiğimiz anlamdaki kardeşliği ifade ettiği gibi, bir soy ilişkisini de ifade edebilir. Yani birisinin soyundan gelen bir insan onun "kardeşi" olarak tanımlanabilir. Hz. Meryem'e "Harun'un kız kardeşi" denmesindeki mantık da bu olmalıdır. Çünkü Yeni Ahit'ten anlaşıldığı üzere, Hz. Meryem gerçekten de Hz. Harun'un soyundandır. (bkz. Luka, 1:5,36)
58. Luka, 3:7-14
59. İsa'nın mucizevi doğumu hakkındaki İncil ayetleri için bkz. Matta, 1:18-25; Luka, 2:1-7. Kuran ayetleri için bkz. Meryem, 17-34; A'li İmran, 45-47.
60. Luka, 2:22-23
61. Luka, 2:46-47
62. Luka, 2:40

63. Matta, 4:18-22
64. Hatta Kuran, İsa'nın başka mucizelerini de bildirir. İsa, çamurdan kuş biçiminde bir şey oluşturmuş, içine üfürmüş, o da "Allah'ın izniyle kuş oluvermiş"tir. Ayrıca etrafındaki insanlara yediklerini ve biriktirdikleri şeyleri görmeden haber vermiştir. bkz. A'li İmran, 49; Maide, 110.
65. Matta, 10:2-4
66. Bu kavram, bu kitapta kaynak olarak kullandığımız İncil'in Çağdaş Çevirisi'nde "Göklerin Egemenliği" olarak tercüme edilmiştir. Biz de İncil'den alıntı yaparken bu tercümeye sadık kalacağız. Bu kavramın Kurani anlamı ise, ya dünyada gerçekleşecek olan bir adalet ve hâkimiyet devri, ya cennet, ya da büyük olasılıkla her ikisi birden olmalıdır
67. Matta, 15:29-31
68. Luka, 12:16-21
69. Luka, 12:22-16
70. İnciller, Hz. İsa'nın halka Allah'tan söz ederken kimi zaman "Babanız" ifadesini kullandığını yazarlar. Bu ifadenin gerçekten Hz. İsa tarafından kullanılmış olması ise mümkündür, çünkü tümüyle mecazi bir anlam taşıyan bu ifade o dönemde Yahudiler arasında oldukça yaygındı. Kaynağı ise Tevrat'ta geçen "Siz Allahınız Rabbin oğullarısınız" (Tesniye, 14:1) şeklindeki ifadeydi. Yahudiler, Allah tarafından seçilmiş bir kavim oluşlarının bir ifadesi olarak Allah'a "Babamız" şeklinde hitap edebiliyorlardı. Bu durum, Hz. İsa'ya sonradan atfedilen ve ona İlahlık payesi veren "Allah'ın Oğlu" iftirasının da aslında Yahudilikteki bu mecazi ifadenin çarpıtılmasından ya da yanlış anlaşılmasından kaynaklandığının göstergesi sayılabilir. Bu konuyu on ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.
71. Luka, 16:13
72. Matta, 6:1-21
73. Matta, 5:29-30
74. Markos, 12:28-30
75. Yuhanna, 5:46
76. Bu noktada Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde Hz. Musa'ya verilen orijinal Tevrat'ın hala bozulmamış bir halde var olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Çünkü bugün elimizde bulunan Tevrat tahrifat ve ilavelere uğramış olan "muharref Tevrat"tır. Ancak Kuran'da geçen bazı ifadelerden Tevrat'ın aslının Hz. İsa döneminde var olduğunu anlayabiliyoruz. Bunun bir göstergesi, Allah'ın Hz. Yahya'dan söz ederken kullandığı "(Dedik ki;) 'Ey Yahya, Kitabı kuvvetle tut.' Daha çocuk iken ona hikmet verdik" (Meryem, 12) ifadesidir. Yahya'nın çocukluğu sırasında henüz İncil inmemiş olduğuna göre buradaki tek kitap Tevrat—ya da onu doğrulayıcı olan Zebur—olabilir. Yahya'ya bu Kitab'a sıkı sıkıya uyması emredildiğine göre de, bu Kitap "sağlam" olmalıdır. Öte yandan Kuran, Allah'ın Hz. İsa'ya "kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncili öğrettiğini" (A'li İmran, 48) haber verir ki, bu da Tevrat'ın orijinalinin İsa'nın yaşadığı dönemde var olduğunu ya da en azından İsa ve öğrencileri tarafından bilindiğini gösterir.
77. Matta, 5:17-19
78. Matta, 9:33
79. Markos, 2:12
80. Matta, 12:11-12
81. Luka, 20: 45-47
82. Markos, 7:6-13
83. Luka, 11:42-52
84. Luka, 11:53-54
85. Luka, 18: 9-14

Öteki Yanağı Çevirmek?...

86. Matta, 13:14-15
87. Matta, 5: 43-44
88. Luka, 6:27-30
89. Luka, 23:34
90. Alia İzzetbegovic, *Doğu ve Batı Arasında İslam*, (çev. Salih Şaban) Nehir Yayınları, İstanbul, 1992, s. 290
91. Matta, 10:34
92. Matta, 10:35-39
93. Luka, 12: 49-53
94. İman edenlerle inkarcılar arasındaki uzlaşmaz ayrılık, Kuran'ın bir çok ayetinde vurgulanır. Dahası Kuran iman eden bir kimsenin ailesine ve yakın çevresine aykırı düşebileceğine de dikkat çekmekte, Hz. İbrahim ile babası Azer arasındaki diyalogu buna örnek göstermektedir. (Mümtehine, 4-6; Meryem, 41-46)

95. Luka, 14: 25–27
96. Luka, 22:36
97. Hugh Schonfield, *The Passover Plot. A New Interpretation of the Life and Death of Jesus*, Element Books Limited, London, 1996. s. 16
98. Markos 8:30
99. Markos, 11:8–10
100. Markos, 11: 15–18
101. Matta, 26:47; Markos, 14:43
102. Luka, 22:52
103. Yuhanna, 18:3. Yeni Ahit'in çağdaş Türkçe tercümesinde Hz. İsa'yı tutuklamaya gelenler "bölük" olarak tanımlanır. Biz, "müfreze" kelimesini kullanmayı tercih ettik.
104. E. M. Smallwood, *The Jews Under Roman Rule. Brill Press*, Leiden, 1976. s. 146
105. Hugh Schonfield, *The Passover Plot. A New Interpretation of the Life and Death of Jesus*, Element Books Limited, London, 1996. s. 113
106. Yuhanna, 19:12–16
107. Markos, 12:14
108. Luka 23:1-5

Çarmıhtaki Adam

109. Yuhanna, 19:21-22
110. William Smith, D.C.L., L.L.D., Henry Wace, D.D, *A Dictionary of Christian Biography: Literature, Sects and Doctrines*. John Murray, London, 1880. vol I. s. 768
111. *Encyclopedia Britannica*
112. Markos: 15:16–21

Nasraniler

113. Hıristiyan yazar Faris Al-Qayrawani Mesih *Gerçekten Haçlandı mı?* adlı kitabında bu konuda şöyle yazar: "Hıristiyanlığı kabul etmiş olan Thebes Rahiplerinin soyundan bir sapkın mezhep 185 yılında 'Tanrı Mesih'in haçlanmasını yasaklar, o rahatça göklere yükseltilmiştir' diye iddia etmişlerdir. 370 yılında da büyücü bir Gnostik mezhep 'haçlanmadığını, ancak onu haçlayan seyircilere böyle göründüğünü' düşünerek haçlanmayı reddetmişlerdir. Yeniden 520 yılında, Suriye Episkoposu Severus, kaçtığı İskenderiye'de, İsa Mesih'in haçlanmadığını ancak O'nu çarmıha çivileyen insanlara böyle göründüğünü öğreten bir filozof grubuna rastlamıştır... Yaklaşık 610 yıllarında da Kıbrıs valisinin oğlu episkopos John, Mesih'in haçlanmadığını fakat yalnızca onu haçlayan seyircilere öyle göründüğünü ilan etmeye başlamıştır." (Faris Al-Qayrawani. *Mesih Gerçekten Haçlandı mı?*, çev. Kemal Kaya. Sevgi Yayınları, Ankara. s. 23) Hıristiyan yazarlar arasında "İslam peygamberi Muhammed'in Dosetiklerden etkilendiği" gibi yaygın bir iddia da vardır, ancak bu temelsiz ve delilsiz bir yakıştırmadan başka bir şey değildir.
114. Hugh Schonfield. The Pentecost Revolution. London, 1974, ss. 44-45; G. Vermes. *The Times Literary Supplement*, 17 Ocak 1975, s. 65
115. Nasrani terimi, Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri kitabında geçer. Burada gelenekçi Yahudiler, Hz. İsa'nın öğrencilerini tanımlamak için "Nasrani tarikatı" deyimini kullanırlar. (24:5) Terim, döneme ait Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında da geçmektedir. Çağdaş tarihçilerin büyük bir çoğunluğu da Hz. İsa'nın ilk takipçilerini tanımlamak için "Nasrani" (Nazarean ya da Nazorean) terimini kullanırlar.
116. Tevrat'ta Hz. Musa'nın şöyle dediği yazılıdır: "Allah'ınız olan Rab size, kendi kardeşlerinizin arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onun size söyleyeceği her sözü dinleyin. O peygamberi dinlemeyen herkes Tanrı'nın halkından koparılıp yok edilecektir." (Tesniye, 18:15)
117. Matta, 5:17–20
118. Matta, 5:20
119. Elçilerin İşleri, 2:44–47
120. Elçilerin İşleri, 4:32–37
121. Elçilerin İşleri, 5:1–4
122. Elçilerin İşleri, 3:12–28
123. Elçilerin İşleri, 5:35-40
124. Hugh Schonfield, *The Jew of Tarsus: An Unorthodox Portrait of Paul*, MacDonald & Co., London, 1946. s. 69

Yakup

125. Elçilerin İşleri, 7:57, 8:1-2
126. "Müslüman" kelimesi "teslim olmuş insan" anlamına gelir ve bir insanın Allah'a olan bağlılığını ifade eder. Bu yüzden, Kuran'a göre, Müslümanlık Hz. Muhammed ile başlamış bir din değildir, tarihteki tüm peygamberler ve onların tüm takipçileri birer Müslüman'dır.
127. Eusebius. Ecclesties Hist. ii, 23; Hugh Schonfield, *The Jew of Tarsus: An Unorthodox Portrait of Paul*. MacDonald & Co., London, 1946, s. 73
128. Yakup'un mektubunun elimizdeki metninde İsa için "Rab" (Lord) ifadesinin kullanıldığı bir gerçektir. Ancak, mektubun genel çerçevesinden ve Nasranilerin inançları hakkında elimizde olan diğer bilgilerden, biz bunun metne sonradan eklenmiş bir terim olduğu düşüncesindeyiz. Çünkü İsa'nın "Rab" olarak anılması sonradan gelişmiş bir uygulamadır ve zamanla "İsa Mesih" isminin doğal bir takısı haline getirilmiştir. Bu nedenle Yakup'un mektubunun yeni nüshaları üretilirken bu "Rab" ifadesinin "İsa Mesih" kelimelerine eklendiğini kabul etmek, mantıklı gözükmektedir. Nitekim aynı şekilde Markos İncilinin başındaki "İsa Mesih" terimine "Tanrı'nın Oğlu" takısı da sonradan eklenmiştir.
129. Yakup, 1:2-4,12-15
130. Yakup, 1:5-8
131. Yakup, 1:9-11
132. Yakup, 5:1-6
133. Yakup, 1:19-21
134. Yakup, 1:22-25
135. Yakup, 2:15-17
136. Yakup, 4:1-10
137. Yakup, 2:1-9
138. Yakup, 2:10-13
139. Yakup, 4:13-17
140. *Muvahhid* kelimesi Arapçadaki "vahid" (bir) kelimesinden türemiştir ve Allah'ın birliğini tanımayı ifade eder. Kuran bu sıfatı Hz. İbrahim için kullanır. İbrahim, "müşriklerden" (Allah'ı birlemeyip O'na ortak koşanlardan) ayrılmış ve onlara şöyle demiştir: "Gerçek şu ki, ben bir *muvahhid* olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim." (Enam, 79)
141. Yakup, 5:7-20
142. Nasranilerin Yahudi olduklarını belirtirken, onların dininin bugün anladığımız manadaki Yahudilikten farklı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü bugünkü Yahudilik, "kuşaktan kuşağa aktardıkları geleneklerle Tanrı'nın sözünü geçersiz kılan" din adamları hiyerarşisinin kurmuş olduğu Yahudiliktir.
143. Markos, 7:13

Saul'un Hikayesi

144. Friedrich Nietzsche, "The First Christian", *The Complete Works of Friedrich Nietzsche*, (ed. Oscar Levy). New York, 1909-11, IX, s. 66-71
145. Elçilerin İşleri, 7:57-58, 8:1-3
146. Clement. Recognitions. i. 64-65, Hugh Schonfield, *The Jew of Tarsus: An Unorthodox Portrait of Paul*, MacDonald & Co., London, 1946. s. 87
147. Elçilerin İşleri, 9:1-2
148. Elçilerin İşleri, 9:3-9
149. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 101
150. Hugh Schonfield, *The Jew of Tarsus: An Unorthodox Portrait of Paul*, MacDonald & Co., London, 1946. s. 90
151. Elçilerin İşleri, 9:21
152. Galatyalılar, 1:11-24

Büyük Çatışma

153. Elçilerin İşleri, 4:36-37
154. Elçilerin İşleri, 9:26-27
155. Elçilerin İşleri, 11:19-21
156. Elçilerin İşleri, 11:22-26
157. Elçilerin İşleri, 15:1-5

158. Elçilerin İşleri, 15:19-21
159. Elçilerin İşleri, 15:28-29
160. Elçilerin İşleri, 15:39
161. Romalılar, 3:2028
162. Romalılar, 10:4
163. II. Korintliler, 3:6
164. Galatyalılar. 2:11-15
165. İncil kelimesi, Yunanca'daki "evangelion" kelimesinden gelmedir ve "iyi haber" anlamına gelir.
166. Galatyalılar. 2:16-21
167. Elçilerin İşleri, 18:13
168. II. Korintliler, 11:1-5
169. II. Korintliler, 11:13
170. II. Korintliler, 11:22-23
171. Galatyalılar 1:8-9
172. Romalılar, 16:17-18
173. Robert Graves, Joshua Podro, *The Nazarene Gospel Restored*, Cassell and Company Limited, London, 1953. s. 20
174. II. Korintliler, 2:17, 3:1-3
175. Filipililer, 3:2-6
176. Ferdinand Christian Baur. "Hebraists, Hellenists, and Catholics", *The Church History of The First Three Centuries*, (ed. Allan Menzies). London, 1878. I, ss. 44-66, 75-77; Wayne A. Meeks (ed.) *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. ss. 276-288
177. Romalılar, 15:30-31
178. I. Korintliler, 9:19-20
179. Galatyalılar, 2:13
180. Elçilerin işleri, 21:18-19
181. Elçilerin işleri, 21:20-21
182. Elçilerin İşleri, 21:23-25
183. Elçilerin İşleri, 21:26
184. Elçilerin İşleri, 21:28
185. Elçilerin İşleri, 24:5
186. Roma İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan insanların çoğu "Roma vatandaşı" statüsüne sahip değildiler. Roma vatandaşları pek çok kanuni ayrıcalık ve imtiyazdan yararlanırlardı. Bu sıfatı elde etmek içinse ya doğuştan Romalı olmak ya da imparatorluğa oldukça yüklü bir para ödemek gerekiyordu. Pavlus, Elçilerin İşleri'nde söylendiğine göre doğuştan Roma vatandaşıydı.
187. Elçilerin İşleri, 28:30-31

Şeytan'ın Havarisi

188. Matta, 7:15-23
189. Kerygmata Petrou, daha sonları bazı ilavelerle bir romana dönüştürüldü ve iki ayrı versiyonu günümüze kadar ulaştı. Bazen yanlışlıkla Papa I. Clement'e atfedilen bu metinlerde hedef alınan düşman "Simon Magus" adlı bir kişiydi. bkz. Wayne A. Meeks (ed.) The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism. W. W. Norton & Company, New York, 1962. s. 178; G. Strecker, *New Testament Apocrypha*, ed. W. Schneemelcher, trans. by R. McL. Wilson, II, Philadelphia, 1965. ss. 102-111.
190. Simon Magus ile Pavlus'un aynı kişi oluşu hakkında bkz. Wayne A. Meeks (ed.), *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. s. 178; Robert Graves, Joshua Podro. The Nazarene Gospel Restored. Cassell and Company Limited, London, 1953. ss. 22-34
191. Kerygmata'nın Homilies adlı Yunanca metninden Bernhard Rehm tarafından yapılmış tercüme (Berlin, 1969). bkz. Wayne A. Meeks (ed.) *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. s. 179
192. Kuran'da da, kitapta bir takım "müteşabih", yani "benzeşen" ve dolayısıyla yoruma açık ifadeler olduğu, bunları cahilce ve kötü niyetle yorumlayan kişilerin ise sapabileceği haber verilir. Dahası, Petrus'un da işaret ettiği nokta yine vurgulanır; bunları doğru yorumlayacak kişiler, "ilimde derinleşenler"dir: "Sana Kitabı indiren O'dur. O'ndan, Kitabın anası (temeli) olan bir kısım ayetler muhkem'dir; diğerleri ise müteşabihtir. Kalplerinde bir kayma olanlar, fitne çıkarmak ve olmadık yorumlarını yapmak için ondan müteşabih olanına uyarlar. Oysa onun tevilini Allah'tan başkası bilmez. İlimde derinleşenler ise: "Biz ona inandık, tümü Rabbimizin katındandır" derler. Temiz akıl sahiplerinden başkası öğüt alıp düşünmez." (Al'i İmran, 7)

193. Ibid. s. 179
194. Eski yunanca "ekklesia" kelimesinden türeyen "kilise"nin türkçe karşılığı "topluluk"tur.
195. Ibid. ss. 180–181
196. Ibid. s. 182
197. Ibid. ss. 182–183
198. Matta, 16:18
199. Wayne A. Meeks (ed.) *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. s. 177
200. Wayne A. Meeks (ed.), *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. s. 186
201. "Marcionites", *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1997 by New Advent, Inc
202. Ibid.
203. Ibid.

Pavlus'un Tarikatı ve "Tanrı'nın Oğlu" Efsanesinin Doğuşu

204. Galatyalılar, 1:13
205. Hz. İsa, Yeni Ahit'in dört İncil'inden farklı olarak, gerçek anlamda vahiyle kendisine verilmiş bir kutsal kitap, yani İncil getirmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. on beşinci bölüm.
206. Romalılar, 3:20-26
207. Romalılar, 7:1-6
208. Yuhanna, 5:14
209. Matta, 5:17-20
210. Yakup, 2:10-11,15-17
211. Adolf Deissmann. "The Christ Mystic", *Paul: A Study in Social and Religious History*, (trans. William E. Wilson) New York, 1926; Wayne A. Meeks (ed.) The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism. W. W. Norton & Company, New York, 1962. ss. 374-387
212. Galatyalılar, 2:20–21
213. Filipililer, 3:8–9
214. Koloseliler, 2:9
215. Filipililer, 2:6
216. Philipp Vielhauer. "On the 'Paulinism' of Acts". Evangelische Theologie, vol. 10. (1950-51), s. 7; Wayne A. Meeks (ed.), *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. ss. 169
217. II. Korintliler, 11:10
218. Elçilerin İşleri, 14:11–13
219. Elçilerin İşleri, 28:6
220. Michael Baigent, Richard Leigh, *Henry Lincoln. The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 105
221. Ibid. s. 105
222. Ibid. s. 105
223. Ibid. s. 105
224. Joseph P. Macchio, *The Christian Conspiracy: The Orthodox Suppression of Original Christianity*, http://www.newhopeent.com/
225. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 106
226. Esme Wynne-Tyson, *Mithras: The Fellow in the Cap*, Centaur Press
227. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 106
228. İsa'dan sonraki yüzyıllarda Katolik Kilisesi'nin inanç doktrinini formüle eden önemli rahiplere, "Kilise Babaları" denir.
229. I. Korintliler, 11:23–26
230. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln; *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 106
231. "Son of God", *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
232. Bu mecazi kullanım Arapça'da da vardır. Kuran'da yolda kalmış kişileri ifade etmek için kullanılan "yol oğlu" (..........) sözü buna bir örnektir. Araplar benzer bir şekilde "baba" kelimesini de mecazi bir anlam

yüklemişler ve bir şeye öncülük eden, onu savunan kişi anlamında kullanmışlardır. İslam'a karşı Cahiliye kültürünü savunduğu için "Ebu Cehil" (Cehaletin Babası) olarak anılan, ya da cehennem ateşinde yanacağı için "Ebu Leheb" (Ateşin Babası) olarak tanımlanan kişiler örnek olarak gösterilebilir.
233. Tesniye, 14:1-2
234. Tevrat'ta "man" olarak isimlendirilen, Kuran'da ise "kudret helvası" olarak tanımlanan yiyecek, Allah'ın çöldeki yürüyüşleri sırasında Musa ve yanındaki İsrailoğullarına indirdiği özel bir rızıktır.
235. Tesniye 8:2-6
236. Bunun istisnaları da vardır. Kuran, "Üzeyir Allah'ın oğludur" diyerek sapmış olan Yahudilerden söz eder. (Tevbe, 30) Ancak tefsircilerin ortak görüşü, ayette sözü edilen Yahudilerin, Yemen civarında yaşayan farklı bir Yahudi mezhebi olduğudur. Bu ifadeyi genelleştirmek ise mümkün gözükmemektedir, çünkü Eski Ahit'in hiçbir yerinde ya da diğer klasik Yahudi kaynaklarında Üzeyir (Ezra) hakkında "Allah'ın Oğlu" gibi bir iddia yer almaz.
237. Justin Martyr, First Apology, Volume I, chapter 22. *Egyptian and Pagan Themes in Christian Tradition*
238. Hugh Schonfield, *The Jew of Tarsus: An Unorthodox Portrait of Paul*, MacDonald & Co., London, 1946.
239. William Wrede, *Paulus: Religionsgeschichtliche Volksbücher*, I, Tübingen, 1904, s. 5-6; Heinz Zahrt, *The Historical Jesus*, (trans. J. S. Bowden). Harper & Row Publishers, New York 1963, s. 61
240. Martin Luther. "Death to the Law". Lectures on Galatians, 1531; Jaroslav Pelikan, *Luther's Works*, St. Louis, 1963, vol. 26; Wayne A. Meeks (ed.) *The Writings of St. Paul: Annoted Text Criticism*, W. W. Norton & Company, New York, 1962. ss. 237
241. N. Wilson, *Jesus*, Sinclair-Stevenson Limited, London, 1993. s. 249

Roma'nın Gazabı ve Koruyucu Kanatları

242. Luka, 3:8
243. Romalılar, 13:1-7

İncillerin Yazımı

244. Romalılar, 1:1
245. Burton L. Mack, *Who Wrote the New Testament?: The Making of the Christian Myth*, HarperCollins, San Francisco, 1995. s. 7
246. Burton L. Mack, *Who Wrote the New Testament?: The Making of the Christian Myth*. HarperCollins, San Francisco, 1995. s. 7
247. Burton L. Mack, *Who Wrote the New Testament?: The Making of the Christian Myth*, HarperCollins, San Francisco, 1995. s. 183
248. "Mark, Gospel According to St.", *The New Catholic Encyclopedia*. c. 9, s. 237
249. Elçilerin İşleri, 12:12
250. Elçilerin İşleri, 15:36-40
251. Filimun, 24
252. Koloseliler, 4:10
253. II. Petrus, 5:13
254. Galatyalılar. 2:11-15
255. Robert Graves, Joshua Podro, *The Nazarene Gospel Restored*, Cassell and Company Limited, London, 1953. s. 21
256. "Mark, Gospel According to St.", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 9, s. 237
257. "Mark, Gospel According to St.", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 9, s. 237
258. "Papias of Hierapolis", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 10 s. 979
259. "Papias of Hierapolis", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 10 s. 980
260. Matta, 9:9, 10:2-4
261. Markos, 2:13-14; Luka, 5:27-28
262. "Matthew, Apostle, St.", *The New Catholic Encyclopedia*. c. 9, s. 490
263. "Matthew, Gospel According to St.", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 9, s. 501
264. "The Gospel Of The Ebionites", Geoff and Heidi's homepage http://www.qtm.net/~trowbridge/gosebi.htm
265. William R. Harwood, *Mythology's Last Gods: Yahweh and Jesus*. Prometheus Books, 1992 ISBN: 0879757426. s. 45
266. Koloseliler, 4:14
267. Filimun, 24

268. "Luke, Gospel According to St.", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 8, s. 1070
269. "Luke, Gospel According to St.", *The New Catholic Encyclopedia*, c. 8, s. 1070
270. Luka, 23:44
271. François Bovon "The Suspension of Time In Protoevangelium Jacobi," *The Future of Early Christianity*, Minneapolis: Fortress Press, 1991, s. 400, n. 38.;
272. Luka, 22:7
273. James Stil, *Historical Reliability of the Bible*
274. Markos, 3:18
275. "John, Gospel According to St." *The New Catholic Encyclopedia*. c. 7, s. 1085
276. John, Gospel According to St." *The New Catholic Encyclopedia*. c. 7, s. 1085
277. John, Gospel According to St." *The New Catholic Encyclopedia*. c. 7, s. 1085
278. John, Gospel According to St." *The New Catholic Encyclopedia*. c. 7, s. 1086
279. John, Gospel According to St." *The New Catholic Encyclopedia*. c. 7, s. 1086
280. Yuhanna, 21:20-24
281. John Romer. *Testament: The Bible and History*. Henry Holt & Co, 1989, ISBN: 0805009396
282. William R. Harwood, *Mythology's Last Gods: Yahweh and Jesus*, Prometheus Books, 1992 ISBN: 0879757426. s. 65
283. Dördüncü İncil'in tarihsel açıdan diğerlerinden daha güvenilir oluşu hakkında bkz. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Holy Blood and The Holy Grail*, Arrow Books, London, 1996. ss. 345–346; A. N. Wilson. Jesus. Sinclair-Stevenson Limited, London, 1993. ss.
284. Hugh Schonfield, *The Passover Plot. A New Interpretation of the Life and Death of Jesus*, Element Books Limited, London, 1996. s. 256
285. Dördüncü İncil, şöyle başlar: "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı.... Söz insan olup aramızda yaşadı. Biz de O'nun yüceliğini, Baba'dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu olan biricik Oğul'un yüceliğini gördük." Kuran'a göre de Hz. İsa " Allah'ın elçisi ve kelimesi"dir (Nisa, 171), ancak bu onun bir kul olduğu gerçeğini değiştirmez. Dördüncü İncil, Hz. İsa'nın Allah'ın kelimesi/sözü olduğu gerçeğini ele almış, ancak bunu pagan bir anlamda yorumlamış ve "Söz Tanrı'ydı" ifadesiyle Hz. İsa'yı Allah'la özdeş sayan sapkın bir yorum yapmıştır.
286. Matta, 28:19
287. William Harwood, *Mythologies Last Gods: Yahweh and Jesus*, Prometheus Books, 1992 ISBN: 0879757426. s. 65
288. Frederic Kenyon, *Handbook to the Textual Criticism of the New Testament*. New York: Macmillan, 1901, s. 271
289. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 339; Philo Judaeus, Embssy to Gaius, xxxviii, ss. 301-303
290. Gnostik kelimesi Yunanca'daki "gnosis" (bilgi) kelimesinden kelir. Terim, Mısır kökenli olan ve antik Mısır dininden etkiler taşıdığı düşünülen, Hristiyanlığın ikinci ve üçüncü yüzyıllarında ortaya çıkmış olan mezhepleri ve yazılarını ifade etmek için kullanılır.
291. Burton L. Mack. Who Wrote the New Testament. s. 60

Gerçek İncil Ne Oldu?

292. II. Korintliler, 11:4–5
293. Robert Graves, Joshua Podro, *The Nazarene Gospel Restored*. Cassell and Company Limited, London, 1953. s. 36
294. Charlotte Allen. "The Search for No-Frills Jesus", *The Atlantic Monthly*, December 1996. Volume 278, No. 6
295. Charlotte Allen. "The Search for No-Frills Jesus", *The Atlantic Monthly*, December 1996. Volume 278, No. 6
296. Leif E. Vaage, *Galilean Upstarts: Jesus' First Followers According to Q*, Trinity Press. New York. 1994
297. Charlotte Allen. "The Search for No-Frills Jesus", *The Atlantic Monthly*, December 1996. Volume 278, No. 6
298. Yuhanna, 5:18
299. Burton L. Mack, *The Lost Gospel : The Book of Q & Christian Origins*, Harper San Francisco, 1994, ISBN: 0060653752
300. Arland D. Jacobson, *The First Gospel : An Introduction to Q* (Foundations & Facets Reference) Polebridge Press, Westar Inst, 1992, ISBN: 0944344275

301. Charlotte Allen. "The Search for No-Frills Jesus", *The Atlantic Monthly*, December 1996. Volume 278, No. 6
302. Luka 12:4-5'te yer alan bu ifadeler, Q İncilinde var olduğu kabul edilen ifadelerden biridir.

"Tanrı'nın Oğlu" Hikayesinin İncillere Girişi

303. Lütfi Ekinci, John Gilchrist. Evet, Kitabı Mukaddes Tanrı Sözüdür, *Kitap Ehli'nden Sorulara Yanıtlar*, Müjde Yayıncılık, İstanbul, 1993. s. 240
304. Tesniye, 6:4
305. Eski Ahit, Hz. Musa'nın Allah'a O'nun ismini sorduğunu haber verir ve aldığı cevabı da şöyle açıklar: "Musa Allah'a şöyle dedi: 'İşte! İsrail oğullarına gideceğim ve onlara: Atalarımızın Allah'ı beni sizlere gönderdi, diyeceğim. Fakat eğer bana onun adının ne olduğunu sorarlarsa, onlara ne cevap vereceğim? Allah Musa'ya şöyle dedi: 'Ben var olanım' Ve şöyle ekledi: 'İsrail oğullarına şöyle cevap vereceksin. Var olan, beni sözlere yolluyor'." (Çıkış, 3:13–14)
306. Markos, 14:36
307. Markos, 10:17–18
308. Yuhanna, 5:16–18
309. Tesniye, 6:4
310. Kuran'a göre Allah'ın en önemli sıfatlarından biri onun "Rab", yani eğitici, hüküm koyucu, emredici, yol gösterici oluşudur. Nitekim Allah'tan sık sık "alemlerin Rabbi" ya da "insanların Rabbi" gibi sıfatlarla söz edilir. Ancak Rab sıfatı "efendi" anlamıyla insanlar için de kullanabilmektedir. Hz. Yusuf'un, zindanda karşılaştığı ve diyalog kurduğu bir kişiye "efendinin (Rabbinin) katında beni hatırla" (Yusuf, 42) demesi bunu gösterir.
311. *The Interpreter's Dictionary of the Bible, An Illustrated Encyclopedia*, Abingdon Press, 1962, New York. c. 3, s. 151
312. Lütfi Ekinci, John Gilchrist. Evet, Kitabı Mukaddes Tanrı Sözüdür: Kitap Ehli'nden Sorulara Yanıtlar. Müjde Yayıncılık, İstanbul, 1993. s.
313. Markos, 11:9
314. Wilhelm Bousset, *Kyrios Christos: Geschichte des Christusglaubens von den Anfängen des Christentums bis Irenaeus*, Göttingen, 1921, s. 75; Heinz Zahrt. The Historical Jesus. (trans. J. S. Bowden). Harper & Row Publishers, New York 1963, s. 58
315. Markos, 8:27-30
316. Luka, 23:2
317. Yuhanna, 19:12-15
318. Matta, 16:13-20
319. Luka, 9: 18-21
320. Aisha Brown. "Who Invented The Trinity?". http://www.usc.edu/dept/MSA/otherreligions/trinity.htm
321. Matta 28:19–20
322. Markos, 16:15–16
323. William Harwood, *Mythologies Last Gods: Yahweh and Jesus*, Prometheus Books, 1992 ISBN: 0879757426. s. 65
324. *Good News New Testament: Today's English Version, New Testament in Color*, (4. baskı)American Bible Society, New York, 1974. s. 61
325. Luka, 24:50
326. Matta, 2:1-2, 9-11
327. Matta, 14:33
328. Matta, 28:16–17
329. Yuhanna, 9:38
330. Yahudilerde bir insanın önünde eğilmek, hatta secde etmek, hiçbir tapınma anlamı içermeyen bir saygı ifadesi olarak yaygın biçimde kullanılmış olabilir. Kuran, Hz. Yakup ve oğullarının, Hz. Yusuf'a olan saygılarının bir ifadesi olarak ona secde ettiklerini yazar. (Yusuf, 100) Nitekim Eski Ahit'te ise Yusuf'un babası Yakup'un yatağının önünde "secde kıldığı" yazılıdır. (Tekvin, 47:31) Bunlar elbette hiçbir tapınma anlamı içermeyen saygı ifadeleridir.
331. Matta, 27: 54
332. Markos 15:39
333. Matta, 3: 17
334. Matta, 17:1-5
335. Markos, 8: 11-2
336. Haim Herman Cohn, *The Trial and Death of Jesus*, Ktav Publishing House, New York, 1971. s. 97

337. Fısıh (Pesah) bayramı, Yahudiler tarafından her yılın 14 Nisan'ın başlanarak sekiz gün boyunca kutlanır. Bunun Yahudiler'in Mısır'dan çıkışlarının yıldönümü olduğu kabul edilmektedir.
338. Ibid. s. 97
339. Yuhanna, 8:1-11
340. Elçilerin İşleri, 7:54-60
341. Luka, 23:2
342. Robert Graves, Joshua Podro, *The Nazarene Gospel Restored*, Cassell and Company Limited, London, 1953. s. xiii
343. Robert Graves, Joshua Podro, *The Nazarene Gospel Restored*, Cassell and Company Limited, London, 1953. s. xiii-xiv
344. Yuhanna, 1:1-5
345. Yuhanna, 1:14-18
346. Paul Harvey; pharvey@quack.kfu.com
347. James Still, "The Gospel of John and the Hellenization of Jesus" http://www.infidels.org/library/modern/james_still/gospel_john.html
348. Ibid.
349. Markos, 9:35
350. Markos, 10:17–18
351. James Still, "The Gospel of John and the Hellenization of Jesus"
352. Matta, 13:55
353. Matta, 12:46–50
354. Yuhanna, 7:5
355. Matta, 16:23
356. Kuran havarilerin İsa'ya sadakatle bağlı olan samimi ve inançlı insanlar olduğunu vurgular ve Müslümanları da onları örnek almaya davet eder. Bkz. Saff, 14; Maide, 11; A'li İmran, 52-53.

Nasranilerin Direnişi

357. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 133–134
358. Ibid. s. 134
359. Ibid. 136
360. Matta 5:3
361. Luka, 4:18
362. Irenaeus, Adversus Haereses, 1:26; Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln. The Messianic Legacy. Corgi Books, London, 1991. 136
363. "Ebionites", *The New Catholic Encyclopedia*, McGraw-Hill Book Company, The Catholic University of America, Washington DC, 1967, vol. 5, s. 29
364. Tertullianus, de Carne Christi, b. 18; William Smith, D.C.L., L.L.D., Henry Wace, D.D, *A Dictionary of Christian Biography: Literature, Sects and Doctrines*, John Murray, London, 1880. vol II. s. 25
365. Tertullianus, de Carne Christi, b. 14; William Smith, D.C.L., L.L.D., Henry Wace, D.D. A Dictionary of Christian Biography: Literature, Sects and Doctrines. John Murray, London, 1880. vol II. s. 25
366. William Smith, D.C.L., L.L.D., Henry Wace, D.D. A Dictionary of Christian Biography: Literature, Sects and Doctrines. John Murray, London, 1880. vol II. s. 26-27
367. Eusebius. History, 3:27; Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln. The Messianic Legacy. Corgi Books, London, 1991. s. 137
368. Epiphanius. Contra Octoaginta Haereses, xxx, s. 45; Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln. The Messianic Legacy. Corgi Books, London, 1991. s. 137
369. Schlomo Pines. "The Jewish Christians of the Early Centuries of Christianity According to a New Source." Proceedings of the Israeli Academy of Sciences and Humanities, vol. ii, 1968, s. 276
370. Schlomo Pines. "The Jewish Christians of the Early Centuries of Christianity According to a New Source." Proceedings of the Israeli Academy of Sciences and Humanities, vol. ii, 1968, s. 276

Konstantin, Sol Invictus ve Arius

371. Romalılar, 13:1–7
372. Neron ya da diğer Roma İmparatorları tarafından büyük baskılar altına alınan, arenalarda aslanlara parçalatılan Hıristiyanların, Hıristiyanlığın Pavlusçu kanadından geliyor oluşları, onların samimi birer Isevi

sayılamayacakları anlamına gelmez kuşkusuz. Pavlusçuluk bir evrim geçirmiştir ve İsa'yı açıkça ilahlaştırması ise dördüncü yüzyıldaki Üçleme Doktrini ile olmuştur. Bu nedenle İsa'yı Pavlus'tan öğrenmiş kişilerin de—en azından bir kısmının—gerçek birer mümin olduklarını varsaymaya bir engel yoktur. Herkesin kalbini kuşkusuz ancak Allah bilir.

373. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 56
374. Ibid. s. 58–59
375. Ibid. s. 59
376. Ibid. 60
377. Ibid. 60, Kee. *Constantine versus Christ*. London, 1982. s. 136
378. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 60
379. Matta, 5:9
380. Fazal Ahmad. "Arius: The Trinity Controversy in the Church", *The Review of Religions*, London, September 1996
381. Athanas., Hist. Tr.; P Johnson, *History of Christianity*, Pelican Books 1976, s.89
382. Fazal Ahmad. "Arius: The Trinity Controversy in the Church", *The Review of Religions*, London, September 1996
383. Bockarie Tommy Kallon. "The Council Of Nicaea". http://www.utexas.edu/students/amso/ror/new_ror/
384. done5/RORMAY94PT8.html
385. "Arianism". The Catholic Encyclopedia, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
386. Bockarie Tommy Kallon. "The Council Of Nicaea". http://www.utexas.edu/students/amso/ror/new_ror/
387. done5/RORMAY94PT8.html
388. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 66
389. Matta 28:19-20
390. Markos, 16:15-16

İznik'ten Bugüne

391. "Nicene Creed, The". *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
392. "Nestorius and Nestorianism", *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
393. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 146
394. Ibid. s. 157
395. Leslie Hardinge, *The Celtic Church in Britain*, S.P.C.K. for the Church Historical Society, London, 1972. s. 37
396. "Socinianism", *The Catholic Encyclopedia*, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright ● 1996 by New Advent, Inc. (http://www.knight.org/advent/)
397. "Unitarians", *The New Catholic Encyclopedia*. c. 14, s. 413
398. "Unitarians", *The New Catholic Encyclopedia*. c. 14, s. 414

Sonsöz

399. Matta, 4:10
400. Elçilerin İşleri, 3:22–23
401. Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi Books, London, 1991. s. 99